

Jenesis (Letotletot)

Anutunöŋ jiiga yuai pakpak letotket.

Jim-asa-asari

Buk kianön kösohot kewöŋi jiza: Anutunöŋ suep, gölme, mietkö yuaiŋiri pakpak aka ambazip miwikŋaim enŋiiga siŋgisöndoknöŋ et etkuiga lömböt sihimbölönambuk mi gölme dop neŋgö qaknine öŋgöyök. Mewö et neŋguiga Anutunöŋ oyaenköyaen aka malbingö köna denöwöŋi mi areŋgöba miwikŋaiyök. Letotletot (Jenesis) buk kiangö uruŋe likepŋi yahöt kewö ahözahot:

1) Bon 1-11 Kösohot könakönahiŋi: Anutunöŋ suep aka gölme miwikŋaim etküiga ambazip yeŋgö malmalŋine mutuk miangören denöwö asuhuyök. Adam aka Iw, Kein aka Abel yeŋgö kösohotŋini. Noagö nalöŋe göulu ketanjan asuhiba gölme turuyök. Babilon miangören miri köröpŋi kötökŋi meget.

2) Bon 12-50 Israel yeŋgö bömöŋ jalöurupŋini yeŋgö kösohotŋini: Mutuk Abrahamnöŋ Anutu möt nariba keuŋi tem köla maliga keuŋi jim teköiga solaniyök. Yangö andöŋe nahönŋi Aisak, isiŋi Jeikob qetŋi alaŋi Israel aka yangö nahönurupŋi 12 miengö kösohotŋini könaŋi könaŋi. Azi 12 mi Israel könagesögö kambu 12 miengö bem bömöŋŋina aket. Bem bömöŋ Josefkö kösohotŋi mi tandökŋi kun. Denöwö asuhuiga Josefnöŋ mutuk Ijpt aniga yangö andöŋe iwiŋi Jeikob aka darumunurupŋi pakpak yeŋön mewöyök saiwaurupŋini yembuk

Ijpt kantrinöŋ anda kiana malget.

Buk kianön ambazip yeŋgö malmalŋinanöŋ kösohotŋi gwötpuk jizapmö, Anutunöŋ denöwö ak enġiyöhi, mianön kösohot mienöŋ likepŋi bohonŋi akza. Malmalgö kösohot pakpak mienöŋ ahakmeme azi bohonŋi mi Anutu. Könakönahiŋe suep, gölme aka mietkö yuainjiri pakpak miwikŋaim enġiiga ŋiŋisöndoknöŋ et etkuiga pöndaŋ Iwiŋini ölni mala bölöŋamŋini kewöta keuŋini jim teköba likepŋini melen enġii qakŋine öŋgöi malget. Tosatŋan Anutugö keu bapŋe angeri, i ölöpŋanök köyan köla enġuanġiri malmalŋinan mianöŋ dop uteköba asuhuyök. Noagö nalöŋe saiwaŋi 8 yeŋön qahöpmö, ambazip tosatŋi pakpak yeŋön kömuget. Könaŋgep jöhöjöhö keuŋi mi Abraham aka gwölönarökurupŋi könaŋgep asuhugeri, yeŋgöra enġiyök. Jöhöjöhö keu mienöŋ dop Anutunöŋ könagesöurupŋan oyaenköyaen akingöra galöm köl enġiiga mala kota mal öŋgöme. Ambazipnöŋ mönöwök denöwö Anutu möt narim waŋgigeri, kösohot tömbuŋi mienön mönö nalö kewöŋe mewöyök mötnaripninan guliba köhöimapköra bauköm neŋgimakze.

Buk kianöŋ bahöŋi bohonŋi 10 mi kewö:

- 1) Suep, gölme aka yuai pakpak miwikŋaiyök. *1.1–2.25*
- 2) ŋiŋisöndokö lömböt sihimbölöŋambuk könahiyök. *3.1–24*
- 3) Adamgö nalöŋeyök könahiba Noagöreŋ kaŋgorök. *4.1–5.32*
- 4) Noagö nalöŋe o göulu ketaŋan asuhuyök. *6.1–10.32*
- 5) Babilon miri köröpŋi kötökŋi meget. *11.1–9*

- 6) Sengö nalöneyök könahiba Abramgören kaŋgorök. 11.10-32
- 7) Bömön jalö karöbut Abraham, Aisak aka Jeikob 12.1–35.29
- 8) Isogö gwölönarökurupŋi mi kewö: 36.1-43
- 9) Josef aka yaŋgö darumunurupŋi 37.1–45.28
- 10) Israel könagesö yeŋön Ijpt malget. 46.1–50.26

Anutunöŋ jim kutuiga yuai pakpak letotket.

¹ Könakönahiŋe Anutunöŋ Suep aka gölme miwikŋaim etkiyök. ² Miwikŋaim etkiiga gölme mi gwamönŋi aka kizik-kazukŋambuk ahöyök. Ahöiga o diginŋambuk mi söŋaupnöŋ turuiga tarök. Mewö tariga Anutugö Uŋa Töröŋan o mienŋö qakŋine anda kaba malök. ³ *Mewö maliga Anutunöŋ kewö jim kutuyök: “Asakŋan mönö asuhum tiŋgitma.” Mewö jim kutuiga miri mönö asariyök. ⁴ Asarii ehi mianŋön mönö ölöwahiga asakŋi pandamanöhök mendenŋ etkiyök. ⁵ Asakŋaŋgö qetŋi wehön asakŋi aka pandamangö qetŋi suŋgem mewö etkoholök. Mewö etkoholiga wehön mutukŋi teköiga miri söŋauba gianŋiyök.

⁶ Gianŋiga Anutunöŋ kewö jim kutuyök: “Mönö o sutŋine suepkö jabö köhöikŋi asuhuba o mendenŋiga euke aka emuke ahömahot.” ⁷ Mewö jim kutuba suepkö jabö köhöikŋi miwikŋaiba mianŋön o mendenŋiga tiŋgita jabö qakŋe euke aka jabö bapŋe emuke ahöyohot. Mewö asuhuiga ⁸ suepkö jabö köhöikŋi eukeaŋgö qetŋi suep qerök.

---

* 1:3: 2 Kor 4.6; 2 Pitö 3.5

Mewö qeriga wehön yahötņi teköiga miri kunbuk sönğauba gianjyök.

⁹ Gianjiiga Anutunöņ kewö jim kutuyök: “O suep bapņe ahözei, mi mönö qezakögetka kambu mohot aiga gölme örönņi asuhuma.” Mewö jim kutuiga mönö mewö asuhuyök. ¹⁰ Mewö asuhuiga örönņangö qetņi gölme qeta o kambu tokogeri, mianğö qetņi köwet etkoholök. Etkohola etkehiga mianğön mönö ölöwahök. ¹¹ Ölöwahiga kewö jim kutuyök: “Gölme qakņe mönö yuai görökņi (töņgönņi) pakpak kewö asuħuba wahötme: Gwözözak yuai kötninambuk mi mönö asuħuba wahöta kötnini kuņguba söhömakņe. Ip kösö tandökņini könaņi könaņi mönö gölmenöņ asuħuba ölni kötninambuk kuņguba söhömakņe.” Mewö jim kutuiga mönö kewö asuhuyök: ¹² Gölme qakņe yuai görökņi (töņgönņi) pakpak asuħuba wahötket. Gwözözak yuai kötninambuk tandökņini könaņi könaņi mi asuħuget. Ip kösö tandökņini könaņi könaņi mi gölmenöņ asuħuba ölni kötninambuk kuņgum söhöget. Mewö asuhuiga Anutunöņ eņgehiga mianğön mönö ölöwahök. ¹³ Wehön karöbutņi teköiga miri kunbuk sönğauba gianjyök.

¹⁴ Gianjiiga Anutunöņ kewö jim kutuyök: “Suepkö jabö köhöikņe mönö asakņi asakņi asuħuba wehön aka suņgem mi mender ektiba kinda (yara) yambu, kömunjaņ kie nalö aka wehön nalö, gwani nalö aka silim mohot mohotkö aiwesökņina ahöme. ¹⁵ Mienğön mönö suepkö jabö köhöikņi mianğöreņ asakņi asakņi aka gölme mem asarime.” Mewö jim kutuiga mönö kewö asuħuget: ¹⁶ Anutunöņ asakņi ketani yahöt

miwikɲaim etkiyök: Asakɲangö galömɲi wehön jeɲi kiniga mianğö eretɲi köiɲ mi sunğemğö galömɲa kinda ahöm öngömahot. Sengelau mi mewöɲanök miwikɲaim enğiyök. ¹⁷ Anutunöɲ mi suepkö jabö köhöikɲe mianğoreɲ gölme mem asarimeğöra al enğiyök. ¹⁸ Mi gölme mem asariba wehön aka sunğem galömɲina kinda asakɲi aka pandamanɲi mendeɲ etkimeğöra al enğiyök. Mewö asuhuiga Anutunöɲ enğehiga mianön mönö ölöwahök. ¹⁹ Wehön 4:ɲi teköiga miri kunbuk söɲauba gianɲiyök.

²⁰ Gianɲiiga Anutunöɲ kewö jim kutuyök: “O köwet miengö uruɲine mönö yuai isikusukɲinambuk asuhuba dop köla o qeba ölölaɲgöba laɲ anda kaba malme. Mewöɲanök neiɲi neiɲi gölme qakɲe könakemba bölbölgöba kutuba anda kaba malme.” ²¹ Mewö jiba köwetkö sömbupɲi ketanɲi ketanɲi aka yuai isikusukɲinambuk tandökɲini könanɲi könanɲi o qeba ölölaɲgöba qeqelanɲaɲ anda kamakzei, mi miwikɲaim enğiyök. Mewöyök nei tandökɲini könanɲi könanɲi ginginɲinambuk mi miwikɲaim enğiyök. Miwikɲaim enğiba enğehiga mianön mönö ölöwahök. ²² Ölöwahiga kötuetköm enğiba keu kewö jiyök: “Inini mönö köt moröɲinambuk jul sehiba o köwet dop köla malme aiga nei inini mönö mewöɲanök gölme qakɲe ahum sehime.” ²³ Keu mewö jiiga wehön 5:ɲi teköiga miri kunbuk söɲauba gianɲiyök.

²⁴ Gianɲiiga Anutunöɲ kewö jim kutuyök: “Gölme qakɲe mönö yuai pakpak malmalɲinambuk tandökɲini könanɲi könanɲi asuhume. Mirigö

sömbupņi, yuai bapņinan kōla ölölöngömakzei aka arökņangö sömbupņi tandökņini kōnaņi kōnaņi, mi mönō asuhume.” Mewö jim kutuiga mönō kewö asuhuget: ²⁵ Anutunöņ arökņangö sömbupņi tandökņini kōnaņi kōnaņi mi miwikņaim enġiyök. Mirigö sömbupņi tandökņini kōnaņi kōnaņi mi miwikņaim enġiyök aka yuai pakpak bapņini gölmenöņ kōla ölölöngömakzei, tandökņini kōnaņi kōnaņi mi miwikņaim enġiyök. Miwikņaim enġiba enġehiga mianġon mönō ölöwahök. Mewö.

Anutunöņ azi aka ambi miwikņaim etkiyök.

²⁶ *Mianġö andöņe Anutunöņ kewö jiyök: “Ayop, nini mönō azi nanine tandökö dop meinga kaisoņgolomnini ewö aka yuai pakpak galöm köl enġiba malma. Yuai pakpak mi köwetkö söraņi, suepkö neiņi aka mirigö sömbupņi, gölme körek aka yuai pakpak bapņini gölmenöņ kōla ölölöngömakzei, mönō mienġö galömņina aka malma.” ²⁷ *Mewö jiba nanņi kaisoņgolomņangö dop azi miwikņaiyök. Anutugö kaisoņgolomņi ewö malmapkōra i miwikņaim wanġiyök. Azi aka ambi malmahotkōra i miwikņaim etkiyök. ²⁸ Miwikņaim etkiba i kötuetköba kewö jim kutum etkiyök: “Inġiri mönō ahum sehiba gwölōnarōkpuk malohotka gölme dop kōla malme. Mewö mala gölme toņi akņe. Mewö aka köwetkö söraņi, kōnakembagö neiņi aka sömbup mokoleņ laigisip gölmenöņ anda kamakzei, mönō mi pakpak galöm köl enġiba malme.” ²⁹ Mewö jiba keu kewö jiyök: “Mötket, nöņön yöha kōnaņi kōnaņi gölme pakpak dop kōla

---

* **1:26:** 1 Kor 11.7; Mat 19.4; Mak 10.6   * **1:27:** Jen 5.1-2

asuhuba wahöta kötnini kuḡum söhömakzei aka ip kösö pakpak öl kötninambuk kuḡum söhömakzei, mi numbu nenenini akḡapköra al engizal. ³⁰ Arökḡaḡö sömbupḡi pakpak, könakembagö neiḡi pakpak aka yuai pakpak gölmenöḡ anda kamakzei aka tosatḡi pakpak söḡörö ösumḡini örömakzei, yeḡgöra gwözözak görökḡi (töḡgönḡi) könaḡi könaḡi mi nenenamḡini akḡapköra al engizal. “Keu mewö jiḡa mönö mewö asuhuyök. ³¹ Asuhuḡa Anutunöḡ yuai pakpak miwikḡaiyöhi, mi ehigā mönö ölop kötökḡi aigā urusösöḡgai mörök. Wehön 6:ḡi teköigā miri kunbuk söḡauba ḡiaḡiyök. Mewö.

2

Anutunöḡ kendon tarök.

¹ ḡiaḡiḡa suepkö jakeḡi jakeḡi, gölme aka mi-etkö yuaiḡiri aködāmunḡirambuk pakpak mi lök miwikḡaim engim teköyök. ² *Anutunöḡ nupḡi mi mei teköigā wehön 7 miāḡöreḡ kendon tarök. Nupḡi pakpak meyöḡaḡgöra wehön 7 miāḡöreḡ luhut meyök. ³ Miwimiwikḡai nupḡi pakpak meyöḡaḡgöra aka wehön miāḡöreḡ luhut meyök. Miāḡgöra wehön 7:ḡi mi kendon jiba kötuetköba jim kömbuhiyök. Mewö.

Oyaḡḡkoyaḡ miri qetḡi Eden

⁴ Anutunöḡ suep gölme miwikḡaim etkiigā asuhuyohoraḡgö kösohotḡi mi mewö. Kembu Anutunöḡ suep aka gölme miwikḡaim etkiyöhi, nalö miāḡöreḡ ⁵⁻⁶ Kembu Anutugö jitsihitköra

* **2:2:** Hib 4.4, 10; Eks 20.11

gölme qakŋe kie qahö yöhöiga nup kölkömötköra azi kun kude malökmö, gölme uruŋeyök bedunöŋ miyök kota gölme qakŋi dop köla mem samuruyök. Mianğöra arökŋaŋgö ip kösö kun me sombembgö gwözözak yuai kun mi gölmenöŋ qahö asuhum tiŋgita ahöyök.

⁷ *Nalö mianğoreŋ Kembu Anutunöŋ gölme sömsöm memba mianöŋ azi mem yaköba malmalgö numbu ösumŋi söŋgöroŋe ui geiga öröba guliba malmalgö uŋaŋambuk ahök. Mewö.

⁸ Mewö aiga Kembu Anutunöŋ wehön kotkotŋe göröken miri qetŋi Eden mianğoreŋ oyaenköyaen nup kömöta azi miwikŋaiyöhi, i mianğoreŋ al waŋgiyök. ⁹ Al waŋgiba jüiga gölmenöhök ip tandökŋini könaŋi könaŋi asuhuba wahötket. Ip mi eksihimŋinambuk aiga ölni nenenji mi nahömŋinambuk. Oyaenköyaen nup bibiŋe malmal köhöikŋaŋgö ipŋi aka mötkutukutugö ipŋi mi mohotŋe jim kutuiga asuhuyohot. Mötkutukutugö ipŋaŋgö könaŋi kewö: Ölni namba mianöŋ ölöpŋi aka bölöŋi mietkö könaŋiri mi möt kutubahotpuk.

¹⁰ Ip mewö wahötketka o töwatŋi kun mi Edenök könahiba oyaenköyaen miri mem kelita mianğoreŋök eta jula o böröŋi töwatŋi 4 aka anget.

¹¹ O töwatŋi mutukŋaŋgö qetŋi Pison, mi Hawila gölme körek liliköba ahöba anja. Gölme mianğoreŋ goul ahöza. * ¹² Gölme mianğö goulŋi mi ölöpŋi kötökŋi akza. Sileqösösök umköhöwakŋambuk qetŋi bedelion aka köt ölnambuk qetŋi oniks mi

---

* **2:7:** 1 Kor 15.45; Ind 2.7; 22.2, 14; Mat 19.5; Mak 10.7-8; 1 Kor 6.16; Ef 5.31 * **2:11:** Hawila mi Babilonia gölmegö jabö kösutŋe ahöza.

mewöyök mianğöreñ ahözahot. ¹³ O böröñi töwatñi jañgö 2 mianğö qetñi Gihon. Mi (Mesopotemiagö) gölme qetñi Kus mi körek liliköba ahöba anja. ¹⁴ O böröñi töwatñi karöbutñi qetñi Taigris. Mi Asiria gölme wösöñe wehön kotkotñe göröken geba anja. O böröñi töwatñi jañgö 4 mianğö qetñi mi Yufreitis.

¹⁵ Mewö aiga Kembu Anutunöñ azi wañgita oyaenköyaen miri Eden köl kömöta ek galöm akñapköra jiba al wañgiyök. ¹⁶ Al wañgiba kewö jiba jim kutum wañgiyök: “Oyaenköyaen nup uruñe ip pakpak kin anjei, miengö öñjini mi ölöp amqeba mem namba malman. ¹⁷ Mimö, mötkutukutugö ipkö öñji mi mönö kude neman. Mi namba ölöpñangö könañi aka bölöñangö könañi möt kutuman ewö, gi mönö wehön mianğöreñök kömum köhöiman. Mianğöra mi mönö kude neman.”

¹⁸ Mewö jiba Kembu Anutunöñ jiyök: “Azinöñ nanñök maliga ölöp qahö akza. Mianğöra nöñön mönö nanñi tandökñangö dop alabaukñi miwikñaimam.” ¹⁹ Mewö jiba arökñangö sömbupñi pakpak aka könakembagö neiñi pakpak mi gölmenöñ miwikñaim enğiba azigö kösutñe enğuañgita azinöñ qetñini denöwö qetmawi, mi eka mötmapköra yañgöreñ al enğiyök. Al enğiiga azinöñ yuai malmalñinambuk pakpak miengö qetñini mohok mohok qeriga Anutunöñ mewö mia ahömapköra jim köhöiyök. ²⁰ Mewö aiga azinöñ mirigö sömbupñi pakpak, könakembagö neiñi pakpak aka arökñangö sömbupñi pakpak mi qetñini enğim teköyök. Enğim teköyökmö, nanñi tandökñangö dop alabaukñi malmapköra kun qahö miwikñaiyök.

²¹ Qahö miwikñaiiga Kembu Anutunöŋ mi eka azi mem lömböriiga gaun lömbötñi ahöyök. Ahöiga maröm sihitñi kun öröba dumdumñi busuñan mem gwözöŋñök. ²² Gwözöŋda azinöhök maröm sihitñi meyöhi, mianjön ambi meyök. I memba azigöreñ waŋgita kayök. ²³ Waŋgita kaiga azinöŋ i eka kewö jiyök:

“Yei! Ki nani tandöha. Yaŋgö sihit busuñi mi nani sihit busunöhök asuhuza. Anutunöŋ i azigö sile kitipñeyök mei letota azi tandök ewö maljawañgöra qetñi mönö ambi (azigö alaŋi) qetme.†”

²⁴ Mewö jiiga Anutunöŋ kewö jim kutum etkiyök: “Mewö aiga azinöŋ mönö iwinamñi etkömosöta anömñañgöreñ qekötahöba silemohot aka malmahot.”

²⁵ Azi mianjön anömñambuk opo söröŋjiri qahö aukñe malohotmö, töndup nannñiraŋgö gamuñjiri qahö möta malohot. Mewö.

3

Adam aka Iw Anutugö keuñi qetala et etkuyök.

¹ *Kembu Anutunöŋ gölmegö sömbup malmalñinambuk pakpak miwikñaim enñiyöhi, miengö sutñine mokoleñnöŋ isimkakalek mötmötnöŋ sömbup pakpak mi enñongita öngöyök. Mewö öngöba ambigöra kewö jiyök: “Oyaenköyaen mire ip pakpak kin anjei, miengö ölni kun kude nemahotköra Anutunöŋ ölna jim kutum etkiyök me qahö?”

---

† **2:23:** Inñklis keu eknöŋ: man aka woman keu yahöt mi öröröŋ tandök akzahot. * **3:1:** Ind 12.9; 20.2; 2 Kor 11.3; 1 Tim 2.14

² Mewö jiiga ambinöŋ melenḁa mokoleŋgöra kewö jiyök: “Oyaenḁkoyaen mire ip tosatŋi kin anjei, miengö ölni mi ölop nembitköra jiyök. ³ Mimö, miri bibiŋe ip kun kinjawi, miangö ölni mi namba kömumbitpuköra mönö kewö jiyök: ‘Mi mönö kude nemahot. Mia kude misirimahot.’ Mewö jim kutum netkii maljit.”

⁴ Mewö melenḁa jiiga mokoleŋnöŋ ambigöra kewö jiyök: “Mi saumban! Injiri kude kömumahot. ⁵ Mimö, ip miangö ölni mi neyohotka wehön miangöreŋök mönö jeŋiran tohoiga Anutu ewö aka ölopŋangö könani aka bölöŋangö könani möt tekömahot. Anutunöŋ keu mi möta mewö asuhubapuköra keuŋi mewö jiyök.”

⁶ Mewö jiiga ambinöŋ ip mi uba ehiiga ölni ölopŋi neneŋangö dop ahök. “Mi eksihimŋambuk kiniga mötkutukutu ketani awamŋanök niŋgima,” mewö mötmöriba ölni kun meköba neyök. Namba apŋi yambuk malöhi, i tok waŋgiiga neyök. ⁷ Neiga jeŋiran mönö miangöreŋök tohoiga silenjiri aukŋe malohori, mi angek kutuyohot. Mewö angek kutuba kindi fig ipkö sinŋi mumburatiba opo söronjiri uba lata malohot.

⁸ Malohotka wehön jeŋi geiga miri löwöriiga Kembu Anutunöŋ oyaenḁkoyaen mire tiba kaiga köna ötoni mörohot. Mi möta awanöm yetkön Kembu Anutugö jemesoholŋeyök mömölaköba oyaenḁkoyaen mirigö ip uruŋine anda asambörohot. ⁹ Asambörohotmö, Kembu Anutunöŋ azigö qeta kewö jiyök, “Gi mönö denike maljane?”

¹⁰ Mewö qeta jiiga kewö melenḁnök: “Gi oyaenḁkoyaen miri uruŋe tiba kanöŋga köna ötongi

möta sileni aukne maljalangöra kenğötni mötzal. Mianğöra mömölaköba asamböta maljal.”

11 Mewö melenğa kewö jiyök: “Gi sile aukne maljani, mi mönö dağön jii mötzan? Nöğön ip kungö kötni nembanbukö soğgo al gihiali, göğön mianğoreğök kun nezan me?”

12 Mewö jiiga azinöğ kewö jiyök: “Ambi nömbuk malmapköra niğginöği, yanöğ mönö ip mianğö kötni niğgiiga nezal.”

13 Mewö jiiga Kembu Anutunöğ ambi kewö qesim wağgiyök: “Göğön wuanöğgöra mewö akzane?” Qesim wağgiiga kewö melenğök: “Mokoleğnöğ mönö tilipkôm niğgiiga nezal.”

Anutunöğ likeğni melenğa lömböt engimapkö jiyök.

14 Mewö melenğa Kembu Anutunöğ mokoleğgöra kewö jim wağgiyök: “Mewö akzanağgöra aka gi mönö mirigö sömbupği pakpak aka arökğağö sömbupği pakpak yeğö sutğine kewö jim qesuahöm gihibiga malman: Göğön mönö gölmenöğ malmanağö dop bapkan köla anda kaba sömsöm uruğe mala nesak yuai nemakğan. 15 *Mewö namba ambibuk sutğire kerök al etkibiga mi möta malman. Kerök mi göhö gwölönarökurupki aka yağö gwölönarökurupği yeğö sutğine toroqeba ahöm öğğöi kewö asuhuma: Yeğöreğök azi kunöğ mönö göhö nöropki tölölahöiga göğön yağö köna gwakötni yöhösulmakğan.”

16 Toroqeba ambi kewö jim wağgiyök: “Göğön gölömğabuk aka malnöğga sihimbölöği ketanği al gihibiga masö ahum gihiiga möta morö mem

---

* 3:15: Ind 12.17; Hib 6.8

enjimakñan. Mi töndup sihimgan mönö apkahöra ahöm gihiiga yanön galömgi aka malma.”

17 Toroqeba azi kewö jim wanjiyök: “Nöñön ip kungö ölni nembanbuköra ‘Mia kude neman,’ jiba songo al gihialmö, göñön mi töndup anömgahö keñji wuatangöba nezan. Miangöra nöñön gölme mi göhöra aka saitköbiga ahöma. Mewö ahöiga göñön gölmenöñ malmanangö dop mönö sileqege aka nup gwötpuk memba sihibölö möta nenegi miwikñaiba malman. 18 Nup memba malnönga göhö nene nupnöñ nuñgakal, koururuk (köwörörök) yuai mi asuhuiga arökñangö yöha yuai mi memba malman. 19 Mewö mala mesoholge nöngöp ariba nup memba tup yakagi mewö memba mala gölmenöñ mem gihiali, gölme miangöreñ mönö kunbuk lilingöba geman. Silegi gwakömnöñ mem gihibiga mala öngöbagun mönö kunbuk gwaköm akñan. “Mewö jim wanjiyök.

20 Azinöñ anömñi yuai pakpak malmalñinambuk maljei, miengö namñini aiga azinöñ qetñi Iw (Ewa) qerök. * 21 Kembu Anutunöñ sömbup silenjan opo söro memba Adam anömñet lat etkiiga malohot.

Anutunöñ Adam aka Iw Eden miangöreñök közöl etkiyök.

22 *Mewö malohotka Kembu Anutunöñ kewö jiyök: “Yei! Ambazip mi nengöreñök kungö dop aka ölöpnji bölöñi mietkö könajiri lök mendenj etkibitkö mötzahot. Mewö aiga malmal köhöikñangö ip köñji kude nemahotköra songo alalmö, yetkөн nalö kewöñe toroqeba

* 3:20: Iw keu miangö könajni mi ‘Malmal maljei, miengö namñini.’ * 3:22: Ind 22.14

böröñiri börañda mi mewöyök mem nemba mewö mianjön qahö kömumba teteköñi qahö köhöikñanök mal öngöbahotpuk.”²³ Mewö jiba mianjöra oyaenköyaen nup Eden mianjörenök közöl etkiba gölmenöhök mem etkiyöhi, mönö gölme mianjörenök kölkömöt nup memahotköra melaim etkiiga yaigep geba anohot.²⁴ Ambazip mewö közöl etkiba oyaenköyaen miri Edengö likepñe wehön kotkotñe göröken zerubim garata tosatñi al enjiiga malmal köhöikñangö ip mianjö könañi utuba galöm kölget. Yengö böröñine bimgö souñi ketañi aliga mianjön könöp bölam ewö gilikbilikñambuk jeba andöñe wösöñe liliköba biliksikö dop aiga kinda galöm köla malget. Mewö.

4

Keinöñ Abel qei kömuyök.

¹ Azi Adamnöñ anömñambuk mala amiyohotka Iwnöñ (Ewa) gölöm ala Kein (Kain) meyök. Memba Kein qetköra kewö jiyök: “Anutunöñ bauköm niñgiiga nahöni mezal.”² Iwnöñ könañjep Adamgö nahönñi Abel, Keingö munñi meyök. Abelnöñ mala qariba lama galömñina aiga Keinöñ kölkömöt azia aka malök.³ Mewö malohotka nalö kunöñ Keinöñ nupkö nene tosatñi memba kaba Kembugöra jöwöwöl ohom wanñiyök.⁴ *Abelnöñ mewöyök lama kambuñangö mutuk asuasuhunñi tosatñi meköba enguba kitipñi kelökñinambuk memba kaba Kembugö jöwöwöl ohoyök. Ohoiga Kembunöñ Abel nanñi aka jöwöwölñi etkeka möri ölöwahök.⁵ Ölöwahökmö, Kembunöñ Kein

---

* 4:4: Hib 11.4

aka yangö jöwöwölñi mi ek tököyök. Mewö aiga Keingö irimñi seholiiga kömbuhiba jemesoholñan bosoliyök. ⁶ Bosoliiga Kembunöñ Keingöra kewö jii mörök: “Iringi mönö wuanöngöra seholiiga jemesoholgan bosoliza? ⁷ Gi yuai ölopñi aknönga möt anğön köl gihibiga ölop jemesoholgi öhal (hak) akñan me qahö? Yuai ölopñi qahö aknönga sinğisöndokö Toñan mönö urugahö nanğunje kinda göhöra ak gihiba mönömakza. Mewö mönömakzapmö, göñön mönö mianğö sonğö ala galöm memba luhut alman.”

⁸ Kembunöñ Keingöra mewö jii mörökmö, Keinöñ töndup munñi Abelgöra kewö jiyök: “Mönö nanirök nupnöñ anbit. “Mewö jiiga nupnöñ anda mala Keinöñ luhuba munñi Abel qelanjiba memba qeba qei kömuyök.*

⁹ Kömuiga Kembunöñ Kein kewö qesim wañgiyök: “Mungi Abel mi denike malja?” Qesim wañgiiga kewö melenök: “Ni qahö mötzal. Ni munangö jegalöma qahö akzal.”

¹⁰ Mewö melenñiga Kembunöñ jiyök: “Gi wani yuaia akzan? Mötnöñ, mungahö sepñan mönö gölmenöhök qeriga mötzal.* ¹¹ Gölme kianğö numbuñan añañiba mungahö sep börögeyök mezawi, nöñön mönö kianğöreñök közöl gihibi anman. Jöramörahö mi mönö göhö qake albi öngöza. ¹² Közöl gihibiga kölkömöt nup menönga gölmenöñ möriamñangö ölni anğön köl gihiiga gölme dop mömölaköba kekelolo aka ölöñ köla lan anda kaba malman.”

* **4:8:** Mat 23.35; Luk 11.51; 1 Jon 3.12   * **4:10:** Hib 12.24

13 Mewö jiiga Keinöŋ Kembangöra kewö jiyök, “Keunangö likepŋi melenöŋga qakne öŋgözawi, mianjön mönö ösumni onğiri lömböriiga bisimangö osimam. 14 Mötnöŋ, gi merak ni nupqege gölmenöhök nuatangönöŋga jemesoholgeyök mömölaköba gölme dop kekelolo aka ölöŋ köla laŋ anda kaba malmam. Mianğöra kunŋan ni neka ölop nunğui kömumbilenbuk.”

15 Mewö jiyökmö, Kembunöŋ kewö jii mörök: “Mewö qahö. Kunŋan Kein qei kömuma ewö, mianğö likepŋi mönö yangö qakŋe öŋgöiga ambemŋi 7 akŋa. “Mewö jiba kunŋan Kein miwikŋaiba i qei kömumbapuköra sileŋe aiwesök kulem kun alök. 16 Mi aliga Kembangö jemesoholŋi mosöta anda anda gölme qetŋi Lanlaŋ lilikqilik (Nod) mianğöreŋ aŋgota malök. Gölme mi Edenök wehön kotkotŋe göröken ahöza. Mewö.

Keingö gwölönarökurupŋi

17 Keinöŋ anömŋambuk mala amiyohotka gölöm ala Henok meyök. Keinöŋ taon kun memba nahönŋangö qetŋi Henok qet wanğiyök. 18 Henökö nahönŋi qetŋi Irad. Iradkö nahönŋi Mehujael. Mehujaelgö nahönŋi Metusael. Metusaelgö nahönŋi Lamek. Mewö asuhuget. 19 Lameknöŋ ambi yahöt etkömeyök: Kun qetŋi Ada, kun qetŋi Zila. 20 Adanöŋ gölöm ala Jabal meyök. Yanjön ambazip opo seri koumŋine ahöba mala bau bulmakau galöm köl enğiba maljei, yeŋgö bömönŋini ahök. 21 Jabalgö munŋangö qetŋi mi Jubal. Yanjön ambazip gita kulele qeba awölop uba maljei, yeŋgö bömönŋini ahök. 22 Zilanöŋ mewöyök nahönŋi qetŋi Tubal-Kein meyök.

Yañön qariba börögö tulsñi aka bimqeqegö yuaini könañi könañi mi bras aka ainöñ ohoi kolkolgoi qekötahöba mezapma. Tubal-Keingö nenni qetñi Nama.

²³ Lameknöñ nalö kunöñ anömyahötñi mi kewö jii mörohot,

“Ada aka Zila anömyahötñi, injiri mönö kezap ala keuni ki mötmahot: Kunñan nuñgum kuziriga uzinañgö kitipñañgöra mönö azi kun qebi kömuma. Kunñan nuñgum miziriga gurusep (gulibambam) löpötñañgö kitipñañgöra mönö azi gwabö kun qebi kömuma.

²⁴ *Kunñan Kein qeiga likepñi yañgö qakñe öñgöiga ambemñi 7 akñapmö, kunñan Lamek ni nuñguiga miñgö likepñi mönö yañgö qakñe öñgöiga ambemñi 77 akña. “Mewö.

Set aka Enos

²⁵ Azi mutukñi Adam yañön kunbuk anömñambuk mala amiyohotka nahönñiri kun memba kewö jiyök: “Keinöñ Abel qei kömuyöhañgöra Anutunöñ Abegö salupñe nahöni kun niñgiza. “Miñgöra qetñi Set (Niñgiza) qerök.

²⁶ Setkö nahönñi mewöyök asuhuiga qetñi Enos qerök. Mewö.

Nalö miñgöreñ ambazip yeñön könahiba Kembugö qetñi köuluköba malget. Mewö.

5

Adamgö gwölönarökurup yeñgö qet areñini 1 Hist 1.1-4

---

* **4:24:** Mat 18.22

¹ *Adamgö isimorö aka amböisikurupñi yengö qet areñ papianji ki. Anutunöñ azi miwikñaiyöhi, yañön mi nanñi kaisongolomñangö dop meyök.

² Mewö memba azi ambi malmahotköra miwikñaim etkiba nalö miangören qetñiri ambazip *

qeta kötuetköm etkiyök.* ³ Adamnöñ mala yambunji 130 aiga nahönñi kun asuhuyök. Mi Adam nanñi kaisongolomñi aka tandökñangö dop maliga qetñi Set qerök. ⁴ Set asuhuiga nalö miangörenök Adamnöñ toroqeba yambu 800 mala mala maliga nalö sutñe miangören nahönböratñi tosatñi asuhaba öngöget. ⁵ Adamnöñ mewö mala öngöba yambunji mindiriba 930 meköba kömuyök.

⁶ Kömuiga nahönñi Set yañön yambunji 105 aiga nahönñi Enos asuhuyök. ⁷ Enos asuhuiga nalö miangörenök Setnöñ toroqeba yambu 807 mala mala maliga nalö sutñe miangören nahönböratñi tosatñi asuhaba öngöget. ⁸ Öngögetka Setnöñ mala mala öngöba yambunji mindiriba 912 meköba kömuyök.

⁹ Kömuiga nahönñi Enos yañön yambunji 90 aiga nahönñi Kenan asuhuyök. ¹⁰ Kenanöñ asuhuiga nalö miangörenök Enosnöñ toroqeba yambu 815 mala mala mal öngöiga nalö sutñe miangören nahönböratñi tosatñi asuhaba öngöget. ¹¹ Öngögetka Enosnöñ mala mala öngöba yambunji mindiriba 905 meköba kömuyök.

¹² Kömuiga nahönñi Kenan yañön yambunji 70 aiga nahönñi Mahalalel asuhuyök. ¹³ Mahalalel asuhuiga nalö miangörenök Kenanöñ toroqeba

---

* **5:1:** Jen 1.27-28   * **5:2:** Ambazip mi Hibru keunöñ adam.

* **5:2:** Mat 19.4; Mak 10.6

yambu 840 mala mala mal öngöiga nalö sutje miangören nahönböratni tosatni asuha öngöget.

¹⁴ Öngögetka Kenanön mala mala öngöba yambu mindiriba 910 meköba kömuyök.

¹⁵ Kömuiga nahönni Mahalalel yañon yambu 65 aiga nahönni Jared asuhuyök. ¹⁶ Jared asuhiiga nalö miangörenök Mahalalelnön toroqeba yambu 830 mala mala mal öngöiga nalö sutje miangören nahönböratni tosatni asuha öngöget.

¹⁷ Öngögetka Mahalalelnön mala mal öngöba yambu mindiriba 895 meköba kömuyök.

¹⁸ Kömuiga nahönni Jared yañon yambu 162 aiga nahönni Enok asuhuyök. ¹⁹ Enok asuhiiga nalö miangörenök Jarednön toroqeba yambu 800 mala mala mal öngöiga nalö sutje miangören nahönböratni tosatni asuha öngöget.

²⁰ Öngögetka Jarednön mala mala mal öngöba yambu mindiriba 962 meköba kömuyök.

²¹ Kömuiga nahönni Enok yañon yambu 65 aiga nahönni Metusela asuhuyök.

²² Metusela asuhiiga nalö miangörenök Enoknön yambu 300:gö dop uruñi Anutubuk jöhöba anda kaba maliga nalö sutje miangören nahönböratni tosatni asuha öngöget.

²³ Öngögetka Enoknön mala mal öngöba yambu mindiriba 365 meköyök. ²⁴ Meköba uruñi Anutubuk jöhöba anda kaba maliga Anutunön

öne wañgiriga atatop (jیاتatop) kölöc.*

²⁵ Atatop köliga nahönni Metusela yañon yambu 187 aiga nahönni Lamek asuhuyök.

²⁶ Asuhiiga nalö miangörenök Metuselanön

---

* 5:24: Hib 11.5; Jud 14

toroqeba yambu 782 mala mal öngöiga nalö sutje miangörej nahönböratni tosatni asuhaba öngöget. ²⁷ Öngögetka Metuselanöj mala mala mal öngöba yambuñi mindiriba 969 meköba kömuyök.

²⁸ Kömuiga nahönñi Lameknöj yambuñi 182 aiga nahönñi kun asuhuyök. ²⁹ Asuhuiga qetni Noa (kölalep) qeta kewö jiyök: “Anutunöj gölme saitköiga nini börönanan nup köl kömöta sileqeçe aka sihimbölä möta malinga morö kianön mönö ölop urukölalep neñgimakña.” ³⁰ Noa asuhuiga nalö miangörejök Lameknöj toroqeba yambuñi 595 aiga nalö sutje miangörej nahönböratni tosatni asuhaba öngöget. ³¹ Öngögetka Lameknöj mala mala mal öngöba yambuñi mindiriba 777 meköba kömuyök.

³² Lameknöj kömuiga nahönñi Noa yañön yambuñi 500 aiga nahönurupni karöbut qetjini Sem, Ham aka Jafet asuhuget. Mewö.

6

Gölme ambazipnöj böliba anğöjörakñinambuk aket.

¹ *Ambazip gölme qakçe malgetka qötöñinan könahiba qariiga böraturupni mi mewöyök asuhuget. ² Asuhugetka nalö miangörej Anutugö nahönurupni yeñön ambazip yeñö böraturupni engeketa eksihimñinambuk aketka engek sorigeranğö dop mi pakpak enğömegetka anömurupni aket. ³ Mewö aketka nalö miangörej Kembunöj keu kewö jiyök: “Gölme ambazipnöj silebuk nalö teteköñi qahö mal öngömömö, yeñön mönö kömume. Areñini mewö al enğizal.

---

* **6:1:** Job 1.6; 2.1

Nalö kewöneyök könahiba malmalñini mönö yambu 120 jaᅅgö mi qahö oᅅgita mal öᅅgöme.”

⁴ Anutugö nahönurupᅅi yeᅅön gölme ambazip yeᅅgö böraturopᅅini eᅅgömegetka morö mem eᅅgigetka nalö mianᅅöreᅅ aka könaᅅep mewöyök azi weliwelipᅅinambuk mönö asuhiba qariba gölmenöᅅ malget. Möpᅅaᅅgö möpᅅeyök bemurup qetbuᅅaᅅinambuk malgeri, yeᅅön mönö mia aket.*

⁵ Gölme ambazip yeᅅgö bölöᅅamᅅini mi keta bölöᅅᅅi aiga uruᅅinaᅅgö mötmöt areᅅini pakpak mi nalö dop qösösök (qörörök) bölöᅅaᅅök pakpak aka malgeri, mi Kembunöᅅ ehök.

⁶ Mi eka ambazip miwikᅅaim eᅅᅅiiga gölmenöᅅ malgeri, mianᅅöra Anutunöᅅ möt bölim aᅅᅅuiga wösöbiriknöᅅ uruᅅi kokolak qeiga sihimbölö möta malök. ⁷ Mewö möta mala keu kewö jiyök: “Ambazip miwikᅅaim eᅅᅅiali, nöᅅön mönö mi gölmenöhök qeteköm eᅅᅅimam. Ambazip, mirigö sömbupᅅi, yuai bapᅅinan köla ölölöᅅgömakzei aka könakembagö neiᅅi mi miwikᅅaim eᅅᅅialaᅅgöra möt bölim aᅅᅅuba mi mönö qeköm eᅅᅅimam.”

⁸ Mewö jiyökmö, azi Noa yaᅅön Kembangö jeᅅe ak-kömükömu miwikᅅaiyök.* ⁹⁻¹⁰ Noagö gwölönarökurupᅅi miᅅᅅgö kösohotᅅini mi kewö: Nahönurupᅅi karöbut qetᅅini Sem, Ham aka Jafet mi asuᅅuget. Noanöᅅ ambazip sutᅅine azi solanᅅi köpösihitkö keuᅅi qahö mala uruᅅi Anutubuk jöhöba anda kaba malök.* ¹¹ Noanöᅅ mewö malökmö, ambazip tosatᅅi pakpak yeᅅön Anutugö jeᅅe goᅅᅅiba bölim tekögetka ambazip

* **6:4:** Jaᅅ 13.33   * **6:8:** Mat 24.37; Luk 17.26, 1 Pitö 3.2

* **6:9-10:** 2 Pitö 2.5

ayuhum enġienġi mi ġölme körek dop köla ahöyök. ¹² Ambazip pakpak ġölmenöŋ anda kaba malmalŋini mem bölim tekögetka miri ġölme pakpak yeŋġö ahakmemeni mi ġoŋġiba aŋġöjörakŋinambuk aiga Anutunöŋ ġölme uba tandökŋini mi mewö ehök.

Waŋge memegö areŋi

¹³ Mewö eka Anutunöŋ Noagöra keu kewö jii mörök: “Ambazip yeŋġöra aka ayuhum enġienġi mi ġölme körek dop köla ahöza. Mianġöra nöŋön ambazip pakpak mem kömum teköm enġimamgöra mönö keuni jöhöyal. Mötnöŋ, nöŋön mönö onöŋ ġölme melenbi geiga yuai pakpak isikusukŋinambuk mi kömum teköme. ¹⁴ Mianġöra ġöŋön mönö suman ip köla mianöŋ nangahöra waŋge kun meman. Mianġö uruŋi kutunöŋga uruŋi morömorö asuhume. Waŋgegö uruŋi aka silenġi mi qandöŋnöŋ me gisak marasinöŋ kösiba ohom teköman. ¹⁵ Waŋge mi kewö meman: köröpŋamŋi 133 mita (450 fit), andipŋi 22 mita (75 fit) aka köŋgeŋi 13 mita (45 fit) mewö meman. ¹⁶ Boŋi muhungöba sel aka bo sutŋire liliköba jeŋgenan tiŋi 44 sentimita (18 ins) mi mosöta kötohoman. Waŋgegö uruŋi mösöŋnöŋga uruŋi qakŋi, kembaŋi aka dutŋi karöbut asuhume. Waŋge nanġuŋi mi namŋe alman. ¹⁷ Mötman! Nöŋön mönö jibiga ġöulu ketanjan kota ġölme jömukŋi köl turuiga ambazip aka yuai malmalgö ösumŋinambuk pakpak suep bapŋe maljei, mienöŋ mönö o nemba nemulahöba kömume. Mewö kömumba ġölmegö yuai pakpak mi mönö qahöwak teköme.

18 Mewö asuhumapmō, nöḥön göbuk jöhöjöhö areḥ kewō akzal: Gi mönō waḥgenōḥ öḥgöman. Gi, anömgi aka nahöniranurupki eḥön mönō mohotḥe waḥgenōḥ öḥgöme. 19 Öḥgöba mala yuai malmalḥinambuk pakpak mi qahöwak teköbepuköra yeḥgöreḥök yahöt yahöt aziḥi aka ambiḥi mi dopḥine eḥguaḥgitnöḥga göbuk mohotḥe waḥgenōḥ öḥgöme. 20 Nei tandökḥini könaḥi könaḥi, mirigö sömbupḥi tandökḥini könaḥi könaḥi aka gölmegö mokoleḥ, lolohom yuai tandökḥini könaḥi könaḥi körek yeḥgöreḥök yahöt yahöt mi mönō kömumbepuköra eḥguaḥgitnöḥga göhöreḥ kaḥgotketka öḥgöme. 21 Mewöyök nanḥini aka nei, sömbup yuai pakpak yeḥön nemeaḥgö dop mönō numbu nene könaḥi könaḥi miwikḥaiba otoḥ qezaköba waḥgenōḥ alnöḥga kahaimök ahöma.” 22 *Anutunöḥ Noa mewö akḥapkö jim kutum waḥgiiga miaḥgö dowök mönō tem köla mi pakpak ahök. Mewö mia aka mem teköyök.

7

Ambazip aka sömbup pakpak mi waḥgenōḥ öḥgöget.

1 Noanöḥ waḥge mem teköiga Kembunöḥ keu kewö jii mörök: “Gi ambazip kambu kiḥgö sutḥine solanḥi aka maljan. Nöḥön göhö könaḥamgi mewö miwikḥaizal. Miaḥgöra gi aka saiwaurupki pakpak iḥini mönō waḥgenōḥ öḥgöme. 2 Sömbup neneḥi, döḥqizizinnḥini qahö mi pakpak yeḥgöreḥök sewen sewen, aziḥi 7 aka ambiḥi 7 dopdop eḥgömenöḥga göhöreḥ kaḥgotme. Mewöyök sömbup

---

* 6:22: Hib 11.7

dönqizizinñinambuk pakpak yengörenök yahöt yahöt azinji aka ambiñi mewö enğömenönga göhöreñ kañgotme. ³ Toroqeba nei könañi könañi pakpak yengörenök mewöyök sewen sewen, azinji 7 aka ambiñi 7 mi enğuanğitnönga göbuk wañgenöñ öngöme. Mewö aknönga sömbup aka nei tandökñini könañi könañi pakpak mi kude qahöwakñemö, toroqeba gölmenöñ ahumsehip aka malme. ⁴ Öngögetka wehön 7 teköiga jim kutubiga kie röbum ketañan mönö gölmenöñ eta yöhöiga sunğem silim 40:gö dop toroqeba yöhöm teköma. Mewö yöhöiga yuai isikusukñinambuk pakpak miwikñaim enğiali, mi mönö mohotñe jim teköbiga gölmenöhök qahöwakñe.” ⁵ Kembunöñ Noa mewö akñapkö jim kutum wañgiiga mianğö dowök mönö tem köla mi pakpak ak teköyök.

⁶ Mewö mia aka meiga yambuñi 600 aiga göulu ketañan gölme qakñe kañgorök. ⁷ *Kañgotmapkö aiga Noa anömñet aka nahöniranurupñiri yeñön mohotñe gölunöñ kömumbepuköra ölöñ köla wañgenöñ öngöget. ⁸ Mewöyök sömbup neneñi, dönqizizinñini qahö aka sömbup dönqizizinñinambuk aka nei aka yuai pakpak bapñinan köla ölölöngömakzei, ⁹ mi yahöt yahöt pakpak azinji aka ambiñi mi dopdopñine wañgenöñ öngöba Noagöreñ kaget. Anutunöñ Noa jim kutum wañgiyöhi, mi mönö mianğö dop asuhuyök. Mewö.

Göulunöñ ambazip turum enğii kömuget.

¹⁰ Mewö asuhuiga wehön 7:göra jiyöhi, mi teköiga göulu ketañan gölme qakñe kañgorök.

---

* **7:7:** Mat 24.38-39; Luk 17.27

11 *Noanöŋ yambuŋi 600 aiga yambu miangö köiŋi 2 miangö wehöŋŋi jaŋgö 17 silim miangören o jeŋi pakpak, o digiŋŋinambuk miengö namŋini pakpak mi emuyök qariba qariba kotket. Mewöyök euyangören könakembagö oŋi oŋi miengö numbuŋini mi aŋaŋiget. 12 Kie römbum ketanŋi mi gölmenöŋ eta yöhöba yöhöba suŋgem silim 40:gö dop ahöyök. 13 Kienöŋ könahimapköra aiga wehöŋ miangören Noa aka nahönurupŋi Sem, Ham aka Jafet, Noagö anömŋet aka iranurupŋiri karöbut yeŋön mohotŋe waŋgenöŋ öŋgöm teköget. 14 Toroqeba arökŋaŋgö sömbupŋi aka mirigö sömbupŋi pakpak, yuai pakpak bapŋinan köla ölölöŋgömakzei, nei pakpak aka yuai giŋgiŋŋinambuk pakpak mi ambazip yembuk mohotŋe waŋgenöŋ öŋgöm teköget. 15 Anutunöŋ yuai pakpak malmalgö ösumŋinambuk miwikŋaim eŋgiyöhi, miengörenök yahöt yahöt (2-2) mi Noagören kaŋgota waŋgenöŋ öŋgöm teköget. 16 Anutunöŋ Noa jim kutum waŋgiyöhaŋgö dop yuai isikusukŋinambuk pakpak waŋgenöŋ öŋgöm tekögeri, mi aziŋi aka ambiŋi ahot. Körekŋan öŋgöm tekögetka Kembunöŋ nanŋak Noagö andöŋe waŋgegö naŋguŋi kölöc.

17 Naŋguŋi köliga miangörenök göulu ketanŋan könahiba suŋgem asak 40:gö dop toroqeba gölmenöŋ kaŋgoriga o yeŋön qariba qariba gölme köl turuba öŋgöba waŋge gölmenöhök koaŋgetka wahöta öŋgöyök. 18 Öŋgöiga o yeŋön gölme qakŋe qariba qariba öŋgögetka waŋgenöŋ o qakŋe nanŋök öne laŋ anda kaba ahöyök. 19 Mewö

---

* 7:11: 2 Pitö 3.6

aiga onöŋ gölme qakŋe kunbuk qariba öŋgöyök. Mewö kundunŋi köröpŋi köröpŋi suepkö bapŋe kin anjei, mi pakpak mönö musulungöm enġiyök. ²⁰ Musulungöm enġiba öŋgöba öŋgöba kundunŋi bohonŋi bohonŋi mi köl turuba 8 mita (25 fit) mianġö dop enġonġita ahöyök.

²¹ Mewö ahöiga yuai isikusukŋinambuk pakpak gölme qakŋe anda kaba malgeri, mienön o nemba nemulahöba kömum teköget. Yuai pakpak mi nei me mirigö sömbupŋi me arökŋaŋgö sömbupŋi me mokoleŋ, gisip aka yuai pakpak kambuŋini köla gölmenöŋ qeqelaŋlaŋ anda kamakzei aka ambazip pakpak mi mohotŋe qahöwak teköget. ²² Yuai pakpak gölme örönŋe mala malmalgö ösumŋi söŋgöronŋine öröba malgeri, mi körekŋanök kömum teköget. ²³ Yuai malmalŋinambuk pakpak gölmenöŋ malgeri, mi Anutunöŋ enġum teköyök. Yuai pakpak mi ambazip, sömbup me yuai bapŋinan köla ölölöŋgömakzei me könakembagö neiŋi neiŋi mi mönö Anutunöŋ enġum teköyök. Noa aka saiwaurupŋi waŋŋe uruŋe malgeri, miyök mönö enġehoriba aŋgön köla gou köl enġiyök. ²⁴ O göulu mianön gölme köl turuba qahö öröba geyökmö, wehön 150:gö dop ahöyök.

8

Göulunöŋ öröba eriga gölmenöŋ öröniyök.

¹ Wehön 150 mi teköiga mianġöreŋ Anutunöŋ Noagö aka arökŋaŋgö mirigö sömbupŋi aka yuai pakpak yambuk waŋgenöŋ malgeri, mi mötmörim enġiba luhut ketanŋi röja aliga gölme qakŋe qeiga onöŋ könahiba öröba erök. ² Anutunöŋ emune

o diginñinambuk yengö jeñini aka euyangören könakembagö onji onji mienğö numbuñini mi qaliba songo aliga kienöñ tingita tömböriba suepnöhök kunbuk qahö erök. ³ Qahö eriga o ketanjan könahiba gölme qakñe ahöahöñeyök lilingöba öröba eta geyök. Wehön 150:gö dop o mienön öröba eta geba ahöget. ⁴ Mewö ahögetka wanğenöñ köiñ 7 miangö silimñi 17 miangören kundunji qetñi Ararat miangö bohonñi kunöñ mekötahöba köhöiba tarök. ⁵ Miangören tariga o mianön toroqeba öröba eta eta anök. Anda köiñ 10 miangö silimñi mutukñi miangören kundunji mienğö bohonñini mi aukñe asuhum tingitket.

⁶ Tingitketka wehön 40 teköiga Noanöñ wanğegö jeñgenañi mutuk memenji mi metalök. ⁷ Metala koekoe nei kun melaiiga könakemba lañ bölbölgöba anda kaba qahö lilingöba maliga gölmegö onji mianön jöpköyök. ⁸ Miangö andöñe Noanöñ kembö kun melaiiga anök. Gölme qakñe onöñ öröba geyök me qahö, miangö könanji mötmangöra mi melaiiga anök. ⁹ Kembönöñ anda kaba onöñ toroqeba gölme körekñanök turuba ahöyöhanğöra luhut memenangö tatatñi qahö miwikñaiiba wanğegören lilingöiga Noanöñ böröñi böranđa wange uruñe wanğiriga öngöyök. ¹⁰ Öngöiga wehön 7:gö dop toroqeba mamböt mala miangören kembö mi kunbuk wanğenöhök melaiiga anök. ¹¹ Anda mare miangören lilingöba oil ipkö sinñi gwölögwölö kun mi meteköba numbuñan yöhösanđa Noagören kayök. Mewö kaiga Noanöñ mi eka kewö möt asariyök: Onöñ mönö öröba eriga gölmenöñ asuhum teköza. ¹² Mi möt asariba kunbuk

wehön 7:gö dop mamböta kinda kembö mi kunbuk melaiiga bölbölgöba anök. Anökmö, nalö miangörenj mi yangörenj kunbuk qahö lilingöba kayök.

¹³ Noagö malmal yambuñi 601 miangö köinj mutukñangö silimñi mutukñi miangörenj onöñ gölme qakñe jöpköba öröniba ahöyök. Mewö aiga Noanöñ wañgegö boñi mei aniga kewö uba ehök: Gölme qakñan mönö öröniba ahöyök. ¹⁴ Mi ehi kunbuk öröniba köinj yahötñangö silimñi 27 miangörenj örönim teköba ahöyök.

¹⁵ Anutunöñ Noagöra keu kewö jiba jii mörök: ¹⁶ “Gi, anömgi aka nahöniranurupki inñini mönö wañge mosöta etket. ¹⁷ Eta sömbup yuai malmalñinambuk pakpak göbuk wañgenöñ maljei, mi neiñi neiñi, mirigö sömbupñi aka mokoleñ yuai pakpak bapñini gölmenöñ köla ölölöngömakzei, mi mönö körek enjuañgita etket. Mewö aknöñga ölop gölmenöñ ahum sehiba gwölönarökpuk aka denja gölme dop köla malme.”

¹⁸ Mewö jii möta Noa anömñet aka nahöniranurupñi yeñön mohotñe wañge mosöta etket. ¹⁹ Etketka arökñangö sömbupñi pakpak, mokoleñ yuai pakpak, nei pakpak aka yuai pakpak gölmenöñ anda kamakzei, mienöñ mönö mewöñanök isikñinangö dop wañge mosöta awatañgöba et teköget. Mewö.

Noanöñ Anutugöra jöwöwöl ohoba saiwap jiyök.

²⁰ Et tekögetka Noanöñ Kembugöra jöwöwöl alta kun memba mirigö sömbupñi dönqizizinnñini qahö mi pakpak aka nei dönqizizinnñini qahö mi pakpak yeñgörenjök tosatñi enjömemba alta qakñe ala

mianjon Anutugöra jöwöwöl ohoyök. ²¹ Ohoiga Kembunöŋ wöron umköhöwakŋi nahömŋambuk mi möri dop köliga uruŋan keu kewö jiyök: “Ambazip yeŋgö uruŋinaŋgö mötmöt areŋinan mönö moröŋineyök könahiba bölöŋi akzemö, töndup gölme mi nalö kunöŋ ambazipköra aka kunbuk kude qesuahömam. Yuai pakpak malmalŋinambuk maljei, nöŋön mi lök qahöwak teköm enġialmö, mianġö dop nalö kunöŋ kunbuk qahö jim teköba ak enġimam. ²² Gölmönöŋ ahöm öŋgömawaŋgö dop mönö gölmönöŋ köl kömötketka öŋi asuhui megetka mianjon mönö kude qahöwak teköma. Miri amöriiga sanġenŋi mörakŋe aka könöŋambuk aiga könöwiba mörakŋe. Kömunjan kie nalö aka wehön nalö, sunġem aka asakŋi mi nalöŋi nalöŋi lilikqilik aka awataŋ ahöba anmahot. Mi pakpak teteköŋi qahö ahöm öŋgöiga malme. Mewöŋan mönö mewö toroqeba ahöma. “Mewö”.

9

Anutunöŋ Noabuk jöhöjöhö areŋ alök.

¹ *Mewö jiba Anutunöŋ Noa aka nahönurupŋi kewö jiba kötuatköm enġiyök: “Inini mönö ahum sehiba gwölönarökpuke mala gölme dop köla malme. ² Mewö aketka gölmegö sömbupŋi pakpak, könakembagö neiŋi pakpak, yuai pakpak bapŋinan gölme köla ölöŋgömakzei aka köwetkö söraŋi pakpak mi mönö enġö böröŋine al enġibi enön mi galöm köl enġiba malgetka yeŋön enġöra keŋgöt mötmöt aketka jönömŋini unduiga malme. ³ Yuai pakpak isikusukŋinambuk anda kaba maljei, mi

* **9:1:** Jen 1.28

engö neneya aka ahöma. Mutuk yöha yuai görökñi (töngönñi) nenenina al engiala merak yuai pakpak ki mewöyök al engizal. ⁴ Mohok-kun mi mönö kude neme. Mi sömbup sepñambuk. Sep mi malmalgö söpsöpñi akzawañgöra aka sonjo ki al engizal.* ⁵ Nanñini sepñini mi kunñan kun kude mokoma. Kunñan mi mokomawi, miangö likepñan mönö nanñi qakñe öngöma. Sömbup kunñan me ambazip kunñan ambazip kun qeiga malmalñangö söpsöpñi mokomawi, miangö likepñan mönö nanñi qakñe öngöiga kömuma. ⁶ Anutunöñ ambazip nanñi kaisongolomñi tandök meyöhanğöra aka kun danön ambazip kun qei kömumawi, kunñan mönö i mewöñanğök qei kömuma.*

⁷ Inini mönö ahum sehiba gwölönarökpuak aka malme. Mewö gölme qakñe ahum sehigetka qötöñinan qarim öngöma.”*

⁸ Anutunöñ toroqeba Noa aka nahönurupñi yambuk malgeri, yengöra keu kewö jiyök: ⁹ “Nöñön merak inini aka engö gwölönarökurupñini könangep asuhumei, embuk jöhöjöhö areñ akzal. ¹⁰ Mewöñanök yuai malmalñinambuk pakpak, mi mirigö me arökñangö nei sömbupñi pakpak göbuk mala wañgenöhök etkeri, mönö gölmegö öroyuai malmalñinambuk pakpak yembuk jöhöjöhö areñ kewö akzal: ¹¹ Nöñön jöhöjöhö areñni mi embuk kewö al köhöizal: Nöñön o gölunöñ öroyuai isikusukñinambuk pakpak mi kunbuk kude engubi qahöwakñe. O göulu mi gölme ayuhumapköra kunbuk qahö albi kama.” ¹² Anutunöñ toroqeba

* **9:4:** Jen 17.10-14; Lew 19.26; Dut 12.16, 23; 15.23   * **9:6:** Jen 1.26; Eks 20.13   * **9:7:** Jen 1.28

keu kewö jiyök: “Nöñön mönö jöhöjöhö areñ ki mi nani aka inñini aka öröyuai malmalñinambuk pakpak embuk maljei, neñgö sutnine albiga teteköñi qahö köhöiba ahöm öñgöma. Jöhöjöhö areñ mianğö aiwesökñi mi kewö:

¹³ Nöñön nani marilonloñni mi kousunöñ albiga ahöma. Nöñön nani aka gölmenöñ maljei, neñgö sutnine jöhöjöhö areñ akzali, marilonloñ mianñön mönö mianğö aiwesökñi aka ahöma. ¹⁴ Nöñön nalö kunöñ kousuñi kousuñi gölme qakñe öröm enğibi eta tokogetka marilonloñan kousunöñ asuhumawi, ¹⁵ nalö mianğöreñ nöñön jöhöjöhö areñni mi mötmörimam. Mi nani aka inñini aka öröyuai malmalñinambuk pakpak tandökñini könañi könañi neñgö sutñine ahali, mönö mia mötmörimam. Mianğöra o mienñön kunbuk mewö kude qariba yuai isikusukñinambuk pakpak ayuhumegöra göulu ketañi qahö akña.

¹⁶ Nalö kunöñ marilonloñan kousunöñ asuhumawi, nöñön mi eka mianğöreñök jöhöjöhö areñni mi mötmörimam. Mi teteköñi qahö nani aka öröyuai malmalñinambuk pakpak tandökñini könañi könañi gölme qakñe maljei, neñgö sutnine al köhöibi ahöza.” ¹⁷ Anutunöñ Noagöra mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Nöñön jöhöjöhö areñ ki mi nani aka gölmegö öröyuai malmalñinambuk pakpak neñgö sutnine al köhöizal. Jöhöjöhö areñ mianğö aiwesökñi mi mewö.”

Noagö nahönurupñi

¹⁸ Noagö nahönurupñi wañgenöhök etkeri, yeñgö qetñini mi Sem, Ham aka Jafet. * Ham mi

---

* **9:18:** Jafet sehiza

Keinangö iwiŋa. ¹⁹ Yeŋön Noagö nahönurupŋi karöbut aket. Ambazip pakpak denŋenda gölme dop köla maljini, nini yeŋgöreŋök asuhuin.

²⁰ Noanöŋ kölkömöt azia aka wain kösö nup mutukŋi kömörök. ²¹ Mi kömörökmö, nalö kunöŋ wain o tosatŋi memba neiga uruŋi eŋololoŋ aiga nanŋi opo seri koum uruŋe oponi qeköba sile aukŋe ahöyök. ²² Keinangö iwiŋi Ham yaŋön iwiŋan sile aukŋe ahöyöhi, mi eka yaigep geba darumunyahötŋi jii mörohotka iwiŋi mewö gamu qem waŋgiyök. ²³ Sem aka Jafet yetkön mi mörohotmö, maluku kun memba awötŋire ala andöandö öŋgöba iwiŋiran sile aukŋe ahöyöhi, mi esuhuyohot. Jeŋiri kungen uyohoraŋgöra aka iwiŋiran aukŋe ahöyöhi, mi qahö ehot. ²⁴ Noanöŋ eŋololoŋ aiga imbiŋi törörök möta wahöta nahönŋi moröŋan silik ak waŋgiyöhi, mi mörök. ²⁵ Mi möta uruŋi öŋgöiga Hamgöra kewö jiyök:

“Keinan mi jim suehöm waŋgizal. Yaŋön mönö darumunyahötŋi yetkö welenqeŋeurupŋiri yeŋgö welenqeŋeni omaŋi aka malma.”

²⁶ Toroqeba kewö jiyök:

“Anutu, Sengö Kembuŋi, ia mönö möpöseizal.

Keinanöŋ mönö Sengö welenqeŋeni omaŋi aka malma.

²⁷ Anutunöŋ mönö Jafetkö gölmeŋi mem qari-iga Sengö opo seri koumŋine malme.

Keinan yeŋön mönö Sem yeŋgö welenqeŋeurupŋini omaŋi aka malme.”

²⁸ Göulu ketanjan teköiga Noanöŋ toroqeba (yara) yambu 350:gö dop mal öŋgöyök. ²⁹ Malmalŋangö yambuŋi mi mindiriba 950 miangö dop mala kota kömuyök. Mewö.

10

Noagö nahönurup yengö gwölönarökurup arenjini

1 Hist 1.5-23

¹ Noagö nahönurupñi Sem, Ham aka Jafet yengö gwölönarökurupñini göulu teköiga asuhugeri, yengö qet arenjini kewö:

Jafetkö gwölönarökurupñi

² Jafetkö nahönurupñi yengö qetñini mi Gomer, Magog, Madai, Jawan, Tubal, Mesek aka Tiras.

³ Gomergö nahönurupñi yengö qetñini mi Askenas, Rifat aka Togarma. ⁴ Jawangö nahönurupñi yengö qetñini mi Elisa, Tarsis aka Saiprus könagesö aka Dodan könagesö. ⁵ Yengö isimoröurupñini mi jula denqenja Sutñire Köwetkö jitje aka miangö gölme jöhanñi jöhanñi miangörej nanñini gölmeñine anda malje. Yeñön isikñini dop, kambuñini dop aka keuñini dop nanñini gölmeñine anda malje. Jafetkö könagesöñi mewö.

Hamgö gwölönarökurupñi

⁶ Hamgö nahönurup yengö qetñini mi Kus, * Ijpt, Libia aka Keinan. ⁷ Kusgö nahönurupñi yengö qetñini mi Seba, Hawila, Sabta, Rama aka Sabteka. Ramagö nahönyahötnji yetkö qetñiri mi Seba aka Dedan. ⁸ Kusgö nahönñi kun qetñi Nimrod asuhuyök. Yañön qariba wahöta bimqeqegö suahö azi köhöikñi kötökñi aka gölmeñöñ malök. ⁹ Yañön Kembangö jemesoholñe böröjañ azi köhöikñi malöhangöra aka keu saini kewö jimakze: “Kunöñ Nimrod ewö Kembangö jemesoholñe böröjañ azi köhöikñi akza.” ¹⁰ Nimrodkö

* **10:6:** Kus mi Sudan kantrigö qetñi.

bemtohoŋi mi gölme kewöŋe mianğöreŋ könahiget: Babel, Ereĸ, Akad aka Kalne. Taon 4 mi Babilonia (Sinar) gölmenöŋ ahöze. ¹¹ Nimrodnöŋ Babilonia gölme mosöta Asiria anda miri ketanĵi ketanĵi qetŋini Niniwe, Rehobotir aka Kala mi mem wahörök. ¹² Mewöyök Resen mi Niniwe aka siti ketanĵi qetŋi Kala yetkö sutŋire mem wahörök.

¹³ Ijıptkö gwölönarökurupŋi yeŋön Libia könagesö, Anam könagesö, Lehab könagesö aka Naftu könagesö akze. ¹⁴ Mewöyök Patrus, Kaslu aka Krit. Krit mi Filistia könagesö yeŋgö bömöŋŋini ahök.

¹⁵ Keinangö nahönŋi mutukŋi mi Saidon. Yaŋgö andöŋe Keinanöŋ könagesö kewöŋi yeŋgö bömöŋŋini ahök: Hit könagesö, ¹⁶ Jebus könagesö, Amor könagesö, Girgas könagesö, ¹⁷ Hiwi könagesö, Arka könagesö, Sini könagesö, ¹⁸ Arwad könagesö, Zemar könagesö aka Hamat könagesö. Keinanöŋ körek pakpak yeŋgö iwi bömöŋŋini aiga yeŋön könaŋep jula deŋqetget.

¹⁹ Mewö deŋqetgetka Keinan könagesö yeŋgöreŋ gölme göraŋi mi miri qetŋi Saidon mianğöreŋök könahiba anda Gerar mire anda Gaza mianğöreŋ teköza. Mewöyök Sodom göröken anda Gomora anda Adma aka Zeboim anda Lasa mianğöreŋ teköza. ²⁰ Hamgö nahönurupŋi mi isikŋini dop, keuŋini dop, gölmeŋini dop aka könagesö kambuŋini dop mewö malje.

Semgö gwölönarökurupŋi

²¹ Jafetkö datŋi Sem yaŋgö nahönurupŋi mewöŋanök asuhuget. Semnöŋ mewö Ebergö nahönurup pakpak yeŋgö bömöŋŋini ahök.

²² Sengö nahönurupñi yeŋgö qetñini mi Elam, Asur, Arfaksad, Lidia (Lud) aka Aram. ²³ Aramgö nahönurupñi yeŋgö qetñini mi Uz, Hul, Geter aka Mas. Mewö malget. ²⁴ Arfaksadkö nahönñi Sela asuhuiga yaŋgö nahönñi Eber asuhuyök. ²⁵ Ebergö nahönyahötñi yahöt asuhuyohot. Kunöñ asuhaba mala koröhi, nalö miangören gölme ambazipnöñ jula deŋqenget. Miangöra yaŋgö qetñi Peleg (Deŋqen) qetket. Munŋaŋgö qetñi mi Joktan. ²⁶ Joktangö nahönurupñi kewö asuhuget: Almodad, Selef, Hazarmawet, Jera, ²⁷ Hadoram, Uzal, Dikla, ²⁸ Obal, Abimael, Seba, ²⁹ Ofir, Hawila aka Jobab. Azi pakpak mi Joktangö nahönurupña. ³⁰ Yeŋgö tatat malmal gölmeñini mi miri qetñi Mesa miangörenök könahiba miri qetñi Sefar miangören göröken anda wehön kotkotŋaŋgö gölme kundunambuk miangören teköza. ³¹ Sengö nahönurupñi mi isikñini dop, keuñini dop, gölmeñini dop aka könagesö kambuñini dop mewö malje.

³² Noagö isimoröurupñi mi isikurup areñini, könagesöñini aka gölmeñini dop mewö aket. Yeñön jul sehiba deŋqenða könagesö kambuñi kambuñi aketka göulu ketanjan teköiga anda gölme dop köla malget. Mewö.

11

Anutunöñ ambazip yeŋgö keuñini menderñök.

¹ Mutuk miangören gölmeñi gölmeñi pakpak yeñön keu mohot jigetka mianön mindirim enñii malget. ² Mewö mala mosöta wehön kotkotñe

göörken anda Babilon uruñe gölme köröñi ketani kun miwikñaiba miangörej miriñini memba tatket. ³ Miangörej tata nanñinök kewö eraum-mötket: “Mönö kaget. Nini mönö birik mem mözözömgöba könöpnöñ ohoinga köhöikñi akñe. “Mewö jiba miri selñi membingöra köt jamönñiñ qahöpmö, birik ala sutñine gölme sapösapö qandön ewö algetka miangön birik mi mekötahöm engiyök. ⁴ Nup mewö memba kunbuk kewö jiget: “Mönö kaget. Nini mönö naninañgöra siti kun memba miangörej miri köröpñi kötökñi (taua) meinga boñan suep oseima. Mewö oseiga qahö denqenda gölme pakpak dop köla lañ anda malbinbuköra mönö nanini qetbuñaninambuk akin.”

⁵ Mewö jiba nup megetmö, Kembunöñ ambazip siti aka miri köröpñi megeri, mi ekñangöra erök. ⁶ Eta mi eka kewö jiyök: “Yeñön simbisembel qahöpmö, urumohot könagesö aka keuñini mohot jiba kinda yuai ki könahiba meze ewö, könangep i me wai membingö areñini albeak, mi mönö miangöra qahö osiba qaköme. ⁷ Ayop, nini mönö gölmenöñ geba keuñini mem sohoinga kambu kun yeñön kambu tosatñi yeñgö keuñini qahö möt asariba malme.”

⁸ Kembunöñ mewö jiba ambazip miangörej mendenqendenñ engiiga gölme körek dop köla anda kaba siti memegö nupñi jöhöba mosötket. ⁹ Kembunöñ ambazip pakpak yeñgö keuñini mem sohoyöhi, miangöra miri miangö qetñi Babel (enjololon siksauk) ahök. Miangöreñök Kembunöñ i mendenqendenñ engiiga denñda gölme pakpak dop köla anget. Mewö.

*Qet arej Sengörenök könahiba Abramgören anja.
1 Hist 1.24-27*

¹⁰ Sengö gwölönarökurup yengö qet arejini ki. Göulu andöñe yambu yahöt teköiga Semnön yambuñi 100 aiga nalö mianğören nahönñi Arfaksad asuhuyök. ¹¹ Arfaksadnön asuhuiga mianğö andöñe Semnön toroqeba yambu 500 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

¹² Arfaksadnön yambuñi 35 aiga nahönñi Sela asuhuyök. ¹³ Selanön asuhuiga mianğö andöñe Arfaksadnön toroqeba yambu 403 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

¹⁴ Selanön yambuñi 30 aiga nahönñi Eber asuhuyök. ¹⁵ Ebernön asuhuiga mianğö andöñe Selanön toroqeba yambu 403 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

¹⁶ Ebernön yambuñi 34 aiga nahönñi Peleg asuhuyök. ¹⁷ Pelegnön asuhuiga mianğö andöñe Ebernön toroqeba yambu 430 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

¹⁸ Pelegnön yambuñi 30 aiga nahönñi Reu asuhuyök. ¹⁹ Reunön asuhuiga mianğö andöñe Pelegnön toroqeba yambu 209 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

²⁰ Reunön yambuñi 32 aiga nahönñi Serug asuhuyök. ²¹ Serugnön asuhuiga mianğö andöñe Reunön toroqeba yambu 207 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

²² Serugnön yambuñi 30 aiga nahönñi Nahor asuhuyök. ²³ Nahornön asuhuiga mianğö andöñe

Serugnöŋ toroqeba yambu 200 maliga nalö sutŋe miangöreŋ nahönböraturupŋi tosatŋi asuhuget.

²⁴ Nahornöŋ yambuŋi 29 aiga nahönŋi Tera asuhuyök. ²⁵ Teranöŋ asuhuiga miangö andöŋe Nahornöŋ toroqeba yambu 119 maliga nalö sutŋe miangöreŋ nahönböraturupŋi tosatŋi asuhuget. ²⁶ Teranöŋ yambuŋi 70 aiga nahönŋi Abram, Nahor aka Haran asuhuget.

Teragö gwölönarökurupŋi.

²⁷ Teragö gwölönarökurup yengö qet arenini ki. Teragö nahönurupŋi Abram, Nahor aka Haran asuhuget. Harangö nahönŋi Lot asuhuyök.

²⁸ Haranöŋ Kaldia yengö gölmenöŋ mala nanŋi ahuahu miriŋi qetŋi Ur miangöreŋ kömuiga Harangö iwiŋi Teranöŋ toroqeba malök.

²⁹ Abram aka Nahor yetkön öröröŋ ambi meyo-hot. Abramgö anömŋi qetŋi Sarai aiga Nahorgö anömŋi qetŋi Milka. Milkanöŋ Harangö börtatŋa ahök. Haranöŋ Milka aka Iska yetkö iwiŋiri ahök.

³⁰ Sarainöŋ ambi köpina moröŋi qahöpmö, öne malök.

³¹ Teranöŋ nahönŋi Abram, isiŋi Lot Harangö nahönŋi aka iranŋi Sarai, nahönŋi Abramgö anömŋi mi enġuangiriga mohotŋe Kaldia gölmegö miri qetŋi Ur mosöta Keinan gölmenöŋ anbingöra anget. Mewö angetmö, Haran miri gölmenöŋ kaba kinda miangöreŋ miriŋini memba tatket.

³² Tatketka Teranöŋ yambuŋi 205 aiga Haran miri miangöreŋ tata kömuyök. Mewö.

12

Anutunöŋ Abram oholök.

1 *Kembunöŋ Abramgöra kewö jiyök: “Gi gölmeŋi, könagesögi aka iwigahö miri yuainŋi mosöta gölme kondel gihimami, mönö miangöreŋ anman. 2 Nöŋön ahumsehip gihibiga gwölönarökurupkan könagesö ketanŋi akŋe. Nöŋön kötuetköba nanŋöm gihibiga qetbuŋagan qariba ketanŋi akŋa. Mewö aiga Anutunöŋ göhöra aka könagesö tosatŋi kötuetköm enŋiba malma.

3 Denike yeŋön gi kötuetköm gihimei, nöŋön mönö i kötuetköm enŋiba malmam.

Denike yeŋön gi jim suehöm gihimei, nöŋön mönö i mewöyök jim suehöm enŋiba malmam.

Göhöra aka nöŋgö kötümötuetnan mönö gölmeŋö könagesö kambuŋi pakpak yeŋgö qakŋine öŋgöŋiga oyaenŋkoyaenŋ akŋe.”*

4 Mewö jiiga Abramnöŋ Kembunöŋ jiyöhanŋö dop Haran miri mosöta aniga Lotnöŋ yambuk anohot. Abramnöŋ yambuŋi 75 aiga miangöreŋ Haran miri mosöta anök. 5 Anmam jiba anömŋi Sarai, behötŋi Lot, sukinapŋi pakpak qezakögetka sehiyöhi aka welenqeŋe ambazip Haran mirinöŋ mala enŋömegeri, mi memba enŋuangita mosöta Keinan gölmenöŋ anbingöra anda mala miangöreŋ anŋotket.

6 Abramnöŋ gölme miangöreŋ anda mala mala miri qetŋi Sekem miangöreŋ kanŋota in ip ketanŋi qetŋi More miangö kösutŋe koumŋi qeba tarök. Nalö miangöreŋ Keinan ambazip yeŋön lök gölme miangöreŋ malget. 7 Mewö malgetka Kembunöŋ Abramgöreŋ asuhuba kewö jiyök: “Gölme ki mi mönö göhö gwölönarökurupki yeŋgö buŋaya

* 12:1: Apo 7.2-3; Hib 11.8 * 12:3: Gal 3.8

qem enqimam. “Mewö jiiga Abramnön Kembu yangören asuhuyöhi, yangöra jöwöwöl ohohogö altañi kun mianğören meyök.*

⁸ Mianğörenök mosöta toroqeba Betel mirigö wehön kotkotñe göröken gölme kundunambuk mianğören anda opo seri koumñi mörörengöba kungui kinök. Mewö kiniga Betel miri mianğön wehön gegeñe göröken tariga Ai taonön wehön kotkotñe göröken tarök. Mewö tarohotka sutñire kinda Kembugö jöwöwöl altañi kun mianğören memba Kembugö qetñi qeta köuluköm wanğiyök.

⁹ Mianğö andöñe gölme mi mosöta toroqeba Saut göröken anda distrik qetñi Negew mianğören tata malget. Mewö.

Abramnön Ijpt kantrinön anda malök.

¹⁰ Nalö mianğören Keinan gölmenön bödi (buörö) asuhuiga mianğön köhöiba lömbötñi aiga Abramnön Ijpt kantrinön kusukñanök malbingöra anget.

¹¹ Könanön anda Ijpt dopdowigetka Abramnön mianğören anömñi Saraigöra keu kewö jiyök: “Mötnön, göñön ambi eksihimgabuk akzani, mi mötzal. ¹² Mewögöra Ijpt azi yeñön gi geke kewö jime: ‘Ki yangö anömña.’ Mewö jiba ni nunğuget kömumam-mö, gi gehorigetka malman.

¹³ *Mianğöra göñön mönö kewö jiman: ‘Ni yangö nenña.’ Mewö jinönga göhöra aka ölpñanök ak niñgiba nöngö malmalni gou kölgetka malman.”

¹⁴ Abramnön Ijpt kaiga Ijptkö ambazipñi yeñön Sarai eketka ambi eksihimñambuk qetpuk ahök. ¹⁵ Mianğörenök Farao kiñ kembugö pom

---

* **12:7:** Apo 7.5; Gal 3.16   * **12:13:** Jen 20.2; 26.7

jembonurupni yeñon i ekerangöra Farao kiñgöreñ anda Saraigö silenji möpöseigetka mörök. Mi möta jiiga Sarai wangita kiñ kembangö jakömbuak miri uruñe öngöget. ¹⁶ Öngögetka Farao kiñnön Saraigöra aka Abram ölöpñanök ak wangiyök. Mewö ak wanggiiga yuai kewöñi mi Abramgö buñaya ahök: lama, bulmakau, donki aziñi aka ambiñi, welenqege azi aka ambi aka kamel jesöngöñi mi Abram wanggiiga buña qem anguyök.

¹⁷ Mi buña qem anguyökmö, Kembunön Abramgö anömni Sarainön Farao kiñgö mire malöhangöra aka jiiga kawöl bölöñi kötökñan Farao kiñ aka ambazip yangö jakömbuak mire malgeri, yeñgö qakñine öngöyök. ¹⁸ Mi öngöiga Farao kiñnön Abram köl öroi kaiga kewö qesim wangiyök: “Göñon mönö wani kimbial ak ninginön? Wuanöngöra ‘Mi anömna,’ mewö qahö jinönga möral? ¹⁹ Wuanöngöra ‘I mi nena,’ jinön? Mewö jinönga nöñon i anömna akñapköra wangiral? Anömgi ki. Mönö i wangita anohot.”

²⁰ Mewö jiba aziurupni jim kutum engiiga Abram wangita könanön anda al engigetka anömni aka öroyuaini pakpak ahöm wangiyöhi, mi memba enguangita anget. Mewö.

13

Lot aka Abram yetkön dennohot.

¹ Abramnön Ijpt gölme mosöta anömni aka bau inap yuaini pakpak memba enguangita Lotpuk mohotñe lilingöba anda Keinan gölmegö Saut likepni qetni Negew miangöreñ kangotket. ² Abramgöreñ lama bulmakau aka goul silwö mi lömbötpuk ahöm

wanjiiga azi kindinbirik malök. ³ Mewö mala Negew distrik uruñe tata mosöta kusukñanök rowonqeqeqine ahöba wahöta anda mala Betel mire kañgotket. Opo seri kounji mutuk Betel aka Ai miri mietkö sutñire kuñgui kinöhi, mönö mianğoreñ kañgotket. ⁴ Mutuk jöwöwöl alta meyöhi, mönö mianğoreñ kañgota Kembangö qetñi qeta köuluköyök.

⁵ Lotnön Abram buk tata mosöta malöhi, yañön mewöñanök lama bulmakau kambuñi kambuñi aka opo seri kounji kounji mi gwötpuk memba malök. ⁶ Mewö mala sömbup sukinap yuainjiri gwötpuk ketañ ahöm etkiiga gölmenön qahö dop kölok. Mi örörön gumohom enjiengigö dop qahö ahöiga mohotñe tata malmalgö lömböriba osiyohot. ⁷ Osiba Abram aka Lot yetköreñ sömbup galömurupñiri yeñgö sutñine gölmegö anğururuk asuhuyök. Nalö mianğoreñ Keinan könagesö aka Periz könagesö yeñön gölme mianğö tonji aketka yembuk mohotñe malget.

⁸ Mewö mala Abramnön Lotköra kewö jii mörök: “Niri mönö iwi moröya maljit. Mianğöra ni aka gi sutñire me sömbup galömurupñiri yeñgö sutñine anğururuk kude ahöma. ⁹ Mianğöra ölop denbit. Gölme pakpak mönö göhö jemesoholge aukñe ahöm anjawi, mi ölop ekzan. Mewö aiga göñön qaninire göröken anmam jiman ewö, nönön ölop ölnire göröken anmam. Me göñön ölnire göröken anmam jiman ewö, nönön ölop qaninire göröken anmam.”

¹⁰ *Mewö jiiga Lotnön uba wahöta Jordangö gölme körönji ketañi pakpak ehiga Anutunön mi

---

* **13:10:** Jen 2.10

ölöp mem keloriga Kembangören oyaen koyaen arö kelökñambuk ewö ahök. Mi Ijpt yengö gölme ewö ahöba Zoar miri göröken anök. Mutuk Kembangören Sodom aka Gomora qahö ayuhum etkiiga nalö mianğören gölme mi mewö ahöyök. ¹¹ Mewö ahöiga Lotnön mi ek kewöta Jordangö gölme köröni ketanji pakpak mi möwölöhöba wehön kotkotne göröken anök. Mewö aka dennohot. ¹² Denja Abramnön Keinan gölmenön anda malökmö, Lotnön gölme köröni ketanğö taonni taonni yengö sutñine anda kaba malök. Mewö mala opo seri kounni meköba memba kunguba anda kinda teteköne Sodom kösutne anğota malök. ¹³ Mianğören malökmö, Sodom könagesö yenön könagesö tandök bölöni aka Kembu qetala sinğisöndok keta bölökni aka memba malget.

Abramnön Hebron gölmenön anda tata malök.

¹⁴ Lotnön Abram umbula aniga nalö mianğören Kembangören Abramğora keu kewö jiyök: “Mönö jegi ötok ala mesoholge uba wahöta elenda andöge uba mewöyök wehön kotkotne aka wehön gegene göröken unön. ¹⁵ *Gölme pakpak ki ekzani, mi mönö gi aka göhö gwölönarökurupki engö bunaya qebi nalö teteköni qahö bunajina ahöm öngöma. ¹⁶ Nönön gwölönarökurupki ahumsehip gwötpuk engibiga qötöñinan qariba gölmegö sakösakni (sakösini) ewö akña. Kun danön sakösin kötni miengö janğöñini oyonbawak, yanön ölöp gwölönarökurupki yengö janğöñini mema. ¹⁷ Nönön gölme ki mönö göhö bunaya qem gihizal. Mianğora

---

* **13:15:** Apo 7.5

ölöp wahöta anda kaba gölme pakpak ki bahöbahö euke emuke ek kutuba malman.”

¹⁸ Mewö jiiga Abramnöḥ wahöta opo seri koumḥi qeköba memba kuḅguba anda Hebron gölmenöḥ kaba Mamre mire in ip ketanḥi kin angeri, miḅḅö kösutḥine tarök. Mianḅöreḥ tata Kembangöra jöwöwöl alta kun meyök. Mewö.

14

Abramnöḥ Lot mi kerök yeḅḅö böröḥineyök meköyök.

¹ Nalö mianḅöreḥ Babilongö (Sinargö) kinḥi qetḥi Amrafel, Elasarḅö kinḥi qetḥi Ariok, Elamḅö kinḥi qetḥi Kedorlaomer aka Goimḅö kinḥi qetḥi Tidal malget. ² Yeḅḅön kinḥi kewö miembuk könahiba bim auget: Sodom taongö kinḥi qetḥi Bera, Gomora taongö kinḥi qetḥi Birsä, Adma taongö kinḥi qetḥi Sinab, Seboim taongö kinḥi qetḥi Semeber aka Bela (qetḥi alanḥi Zoar) taon mianḅö kinḥi. ³ Kinḥi pakpak kienḅön öruē (ruerue) qetḥi Sidim mianḅöreḥ tokoba kukösumḥini mindiriba jöhöjöhö aket. Sidim öruēnöḥ nalö kewöḅe Sihi Köwet Köhömunḥi mi ahöza. ⁴ Yeḅḅön yambu 12:gö dop Kedorlaomergö jimkutukutu bapḅe mala kota yambu 13 mianḅöreḥ yanḅö keu bapḅe anbingö qetala karim aka yarö gilget.

⁵ Mewö aketka yambu 14 mianḅöreḥ Kedorlaomer aka kinḥi tosatḥi yambuk jöhöjöhö aka malgeri, mienḅön kaba könagesö kewöḅi yembuk bim qeba luhut alget: Refa könagesö mi Asterot Karnaim mire eḅguba luhut alget. Zuzi

könagesö mi Ham mire aka Eme könagesö mi Kiri-ataim miri miangören enguba luhut alget. ⁶ Hor könagesö mi Seir gölme kundunambuk miangören enguba enguatangöba anda anda El Paran miri miangören angota luhut al engiget. El Paran mi gölme qararankölkölnangö göranje ahöza. ⁷ Luhut al engiba miangörenök lilingöba En Mispat (qetnji alani Kades) miangören kaba Amalek könagesö luhut al engiba gölmenini pakpak angön kölget. Amor könagesö Hazon Tamar gölmenöng malgeri, mi mewönanök enguba luhut al engiget.

⁸ Mewö asuhuiga Sodomgö kinji, Gomoragö kinji, Admagö kinji, Zeboimgö kinji aka Bela (qetnji alani Zoar) miangö kinji yenön wahöta asasaitiba Sidim öruenöng angota kinj kewö miembuk bim qebingö jaböngi ala arönda kinget: ⁹ Elamgö kinji Kedorlaomer, Goimgö kinji Tidal, Babilongö (Sinargö) kinji Amrafel aka Elasargö kinji Ariok. Kinj 4 mienön kinj 5 yembuk aröngget.

¹⁰ Mewö arönggetmö, Sidim gölme örue miangören löm dodoho sapösapöngambuk miangön kokolak qeba tarök. Mewö tariga Sodom aka Gomora taon mietkö kinjiran yarö aziurupnjiri yembuk unjurata angaitketka azi tosatjan löm miangören tötohoba geba enguyök. Mewö enguiga alaurupnjini tosatnji pakpak yenön ölöng köla unjurata gölme kundunambuk miangören öngöget. ¹¹ Öngögetka kinj 4 mienön Sodom aka Gomora anda sukinapnjini aka numbu nenenini pakpak mi kiom köla memba tököba anget. ¹² Abramgö behötji Lot yanön Sodom malöhangöra aka i mewönanök sukinapngambuk wanjita anget.

¹³ Mewö angetka azi kunjan ölöñ köla mişingöba kaba miangö buzup keñji mi Hibru (kian) azi Abramgöra jii mörök. Nalö miangören Abramnöñ Amor azi qetñi Mamre yangören in ip ketañi ketañi miengö kösutñine malök. Mamrenöñ munyañhöñ qetñiri Eskol aka Aner yetpuk mohotñe Abrambuk jöhöjöhö aka malget. ¹⁴ Abramnöñ behöñji Lot wañgita angeri, miangö keñji möta aziurupñi 318 nanñi mire asuhuba mötmöt möta bimqeçe köl guliba malgeri, mi engohol tokoba kerök kambu enguatañgöba Not göröken anda mala Dan mire angotket.

¹⁵ Abramnöñ aziurupñi menden enjiiga yeñön sunjem miangören közöla kerök kambu qeraköm enjimemba luhut al enjiget. Luhut al enjiba enguatañgöba anda mala Damaskusgö Not likepñe miri qetñi Hoba miangören angotket. ¹⁶ Miangören angota sukinap pakpak kiom qeba memba angeri, mi miwikñaiget. Behöñji Lot aka yangö öroyuainji mi memba wañgita lilingöba kayök. Sodom aka Gomora yeñgö ambimoröurupñini aka ambazip tosatñi mi tok lökñanök enguañgita kaget.

Melkizedeknöñ Abram kötuatköm wañgiyök.

¹⁷ Abramnöñ mewö Kedorlaomer aka kiñ tosatñi yambuk jöhöjöhö aka malgeri, mi enguba luhut al enjiba lilingöba kaiga Sodomgö kiñi yañön Sawe örue (qetñi alanji Kiñgö örue) miangören miwikñaiba ekñamgöra anök. ¹⁸ *Nalö miangören Melkizedek Salemgö kiñi mianñön bered aka wain o memba kayök. Yañön Anutu öngöñgöñgöñgö jike nup galömñi ahök. ¹⁹ Mewö aka Abram

---

* **14:18:** Hib 7.1-10

kötuetköm waŋgiba keu kewö jiyök: “Anutu öngöŋgöŋan suep gölme miwikŋaim etkiyöhi, yaŋön mönö Abram gi kötuetköm gihii malman. ²⁰ Anutu öngöŋgöŋan kerökurupki göhö böröge al enġiyöhi, mönö i möpöseizin. “Mewö jiiga Abramnöŋ öröyuaini pakpak mendeniga kambu ten asuhuiga miengörenök mohot mohot (10%) memba naluha waŋgiyök.

²¹ Mi waŋgiiga Sodomgö kiŋan Abramgöra kewö jiyök: “Ambazipurupni mia niŋgimanmö, sukinap mia mönö nangi buŋaya akŋa.”

²² Mewö jiyökmö, Abramnöŋ Sodomgö kiŋaŋgöra kewö jiyök: “Keuni köhöimapköra nöŋön böröni Kembu Anutu öngöŋgöŋi Suep gölme miwikŋaim etkiyöhi, yaŋören göröken memba wahöta jöjöpaŋ keu kewö jizal: ²³ Nöŋön göhören yuai kun mi qahö kötökŋi memam. Möt kösögahö kitipŋi me köna esugahö kösöŋi mi mewöŋanök qahö memam. Mewö akiga göŋön könaŋgep kewö jibanbuk: ‘Nöŋön Abram yuai waŋgibiga yaŋön azi pomŋi qetbuŋaŋambuk aka malja.’ Göŋön mönö mewö jimamgö osiba malman. ²⁴ Nöŋön yuai kun qahö toroqeba memam-mö, aziurupnan wani yuaia negeri, mi lök nenġigetka dop köl teköza. Mewöyök azi alaurupni Aner, Eskol aka Mamre nömbuk kageri, yeŋön mönö töwa jijiŋinaŋgö dop meme. “Mewö.

15

Anutunöŋ Abrambuk jöhöjöhö areŋ ahök.

¹ Mewö asuhuiga Abramgö jeŋi meleŋniga imut ehiga Kembunöŋ keu kewö jii kaiga mörök, “Abram, gi keŋgötki kude mötman. Nöŋön göhö

sumanga akzal. Göhö töwagi mönö keta bölökni aka ahöma.”

² Keu mewö kayökmö, Abramnöñ kewö jiyök, “O Kembu ketanjamni, ni nahönböratni qahö malbiga töwa niñginöñga mianön mönö denöwö bauköm niñgibawak? Nöñön kömumbiga Damaskus azi Eliezer yanön nöñgö sukinapnanğö toni akña.” ³ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök, “Göñön gwölönarökni kun qahö niñginöñganğöra nup azini bohonnan nöñgö mire maljawi, yanön mönö nöñgö öröyuaini pakpak buña qem anğuma.”

⁴ Mewö jiiga Kembugöreñ keu jit kun mi yanğöreñ kewö kaiga mörök, “Azi mianön sukinapkahö toni qahö akñapmö, nangi silegeyök morö nahön kun asuhumawi, yanön mönö göhö öröyuaigi pakpak buña qem anğuma.” ⁵ *Keu mewö kaiga Anutunöñ Abram wanğita gumnöñ geba keu kewö jii mörök, “Mönö suepnöñ unöñ öñgöiga senğelau oyon engimanangö dop akña ewö, mi mönö ölop oyon engiman. “Mewö jiba kewö toroqeba jiyök, “Göhö gwölönarökurupki yenğö qötöñinan mönö miangö dop akña.”

⁶ Mewö jiiga Abramnöñ Kembu möt narim wanğiga mötnariñni ehi dop köliga keunji jim teköiga solaniyök.*

⁷ Kembunöñ toroqeba keu kewö jii mörök, “Nöñön Kembu akzal. Gi Kaldia gölmegö miri qetñi Ur miangöreñ malnöñga goanğita ki kait. Gölme ki gihibi buña qem anğumangöra aka gi goanğita ki kait.”

---

* **15:5:** Rom 4.18; Hib 11.12   * **15:6:** Rom 4.3; Gal 3.6; Jei 2.23

⁸ Mewö jiyökmö, Abramnöŋ kewö jiyök, “O Kembu ketaŋamni, gölme kiaŋön nöŋgö buŋaya akŋawi, mi mönö wani aiwesöha eka möt kutumam?”

⁹ Mewö jiiga Kembunöŋ yaŋgöra kewö jiyök, “Gi mönö anda bulmakau ambi seramŋi yambuŋi karöbut, meme (noniŋ) ambiŋi yambuŋi karöbut aka lama aziŋi yambuŋi karöbut aka kembö kun aka kembö supsup dölökunŋi kun mi memba nöŋgöreŋ kaman.”

¹⁰ Mewö jiiga Abramnöŋ anda mi pakpak körek memba kaba sömbup mi bibiŋine qesiŋ enŋiba likepŋi likepŋi mi areŋgöiga köna likep likep aröŋnöŋ ahöget. * Mewö ahökmö, nei mi qahö qesiŋnök. ¹¹ Qahö qesiŋda qamötŋini likep likep areŋgöm enŋiiga nei kalŋi yeŋön kaba qamöt yeŋgö qakŋine eta kölgetmö, Abramnöŋ mi közöl enŋiiga anget.

¹² Wehön jeŋi teköba gemangö aiga nalö mianŋöreŋ Abramnöŋ jeŋi eta meiga gaun lömbötŋi ahöyök. Mewö ahöiga pandaman göjiwinaŋgö kanjamŋi mianön kaba turum waŋgiyök.* ¹³ Turum waŋgiiga Kembunöŋ kewö jii mörök, “Keu ki mönö ölŋa mötman: Göhö gwölönarökurupkan mönö nanŋini gölmeŋini mosöta kantri kunöŋ anda kiana mala mal öŋgöme. Mewö mala yeŋgö welenqequeurupŋini omaŋi aketka i yambu 400:gö dop tulumgöm

---

* **15:10:** Nalö mianŋöreŋ jöhöjöhö areŋ aka mi silik mewöŋi mianön mem köhöizema. Aziŋöŋ sömbup likepŋi yahöt mietkö sutŋire kinda mindirim etkiba jöhöjöhö mi tönguba galöm kölŋapma.

* **15:12:** Job 4.13, 14

engiba malme.*

¹⁴ Mewö malmemö, nöñön kantri welenqe-geurupñini omani aka malmei, yengö keuñini mewöyök jim teköba likepñi melenbiga qakñine öngöma. Mewö mi öngöiga pösat engigetka kantri mi mosöta sukinapñini gwötpuk memba lilingöba kame.* ¹⁵⁻¹⁶ Nöñön Amor könagesö mi gölme kiangören zilañ qahö enjuatanömam. Mutuk siñgisöndokñi siñgisöndokñi aka bölimqölim tekögetka likepñi törörök melen enjimamanö nalöñan akñawi, nalö miangören mönö i enjuatanömam. Miangöra göhö isiurupki yengö isiurupñinan asuhaba malmei, † nalö miangören göhö gwölönarökurupkan mönö lilingöba ki kame. (15) Yenön mewö kamemö, nangak mutuk yambugahö nalöñi ölöm kömuiga luainöñ iwiasaurupki yengören anöñga löm köl gihime.”

¹⁷ Kembunöñ mewö jiiga wehön jeñan teköba geiga pandaman meiga yuai kewö asuhuiga ehök: Kimbut kungö uruñe könöp bölamñan kököbilikbilikñambuk jeba asariiga köwak köndumñambuk pukpuköyök. Yuai mianön asuhaba sömbup qamöt qesiñqesiñi miengö sutñine kinda anda kayök.

¹⁸ Kembunöñ mewö sömbup likepñi likepñi miengö sutñire anda kaba sömañ miangören

---

* **15:13:** Eks 1.1-14; Apo 7.6 * **15:14:** Eks 12.40-41; Apo 7.7

† **15:15-16:** Yambu 430 nalö mi kewö oyonget: Liwainöñ malmal yambuñi 137 miangörenök yambu 80 mi Ijpt malök. Yangö andöje azi kewöñan yambuñini kewö Ijpt malget: Kehat 133, Amram 137, Moses 80. (Miangö andöje Mosesnöñ Ijpt mosöta toroqeba yambu 40 malök.) Mi mindiriba yambu 430 ahök. Ex 6.16, 18, 29 Dut 34.7

Abrambuk jöjöhö arenj aka (kaisöpsöpñan mi mem köhöiba) keu kewö jii mörök, “Nöhön gölme ki mi göhö gwölönarökurupki yengö buñaya qem engimam. Miangö jaböñi mi Ijptkö o töwatñi (Nail) miangörenök könahiba kaba ki oñgita anda o töwatñi ketanji qetñi Yufreitis miangörenj teköma.*
¹⁹ Nalö kewöñe mi könagesö kewö yengö gölmenjina ahöza: Kin könagesö, Kenas könagesö, Kadmon könagesö, ²⁰ Hit könagesö, Periz könagesö aka Refaim könagesö, ²¹ Amor könagesö, Keinan könagesö, Girgas könagesö aka Jebus könagesö. Yengörenj gölme pakpak mi mönö körekñanök memba dop köla anme. “Mewö.

16

Hagar aka Ismael

¹ Abramgö anömñi Sarainöñ köpin mala morö qahö meyökmö, Saraigö welen ambi qetñi Hagar malök. Mi Ijpt ambia. ² Yanön malöhangöra Sarainöñ Abramgöra kewö jiyök: “Kembunöñ sonjo jöhöm niñgiiga morö qahö mealangöra gi mönö welen ambini menönga gölöm ala morö kun meiga nöngö buñaya asuhubawak. “Mewö jiiga Abramnöñ Saraigörenj keugöra urumohot ahök. ³ Abramnöñ Keinan gölmenöñ yambu 10 mal teköiga nalö miangörenj Sarai Abramgö anömñan Ijptkö welen ambini Hagar memba apñangö anömñi akñapköra wanjiyök. ⁴ Mewö wanjiiga memba maliga gölöm alök. Gölöm ala mi möta galöm ambini Sarai könahiba jijiwilit ak wanjiyök.

---

* **15:18:** Apo 7.5

⁵ Mewö ak waŋgiiga Sarainöŋ Abramgöra kewö jiyök: “Urunan böliiga sihimbölö mörakzali, miangö keuŋan mönö göhö qake öngöba ahöma. Nöŋön welen ambini göhö böröge albiga gölöm ala mi möta miangöreŋök könahiba jijiwilit ak niŋgiba malja. Miangöra Kembunöŋ mönö ni aka gi netkö sutnire keu kewöta jim teköma.”

⁶ Mewö jiiga Abramnöŋ kewö jiyök: “Welen ambigi mianön nange böröge maljawangöra wania mötnöŋga dop köljawi, mönö miangö dop i ak waŋgiman. “Mewö jiiga Sarainöŋ Hagar laŋ örömureim ak waŋgiiga mosöta tököba ölöŋ köla anök.

⁷ Aniga Kembugöreŋ garata kunöŋ gölme qararaŋkölkölŋe o jeŋi kungö kösutŋe miwikŋaim waŋgiyök. O jeŋi mi Sur mire anangö köna jitŋe miangöreŋ ahöza. ⁸ Miangöreŋ miwikŋaim waŋgiba kewö jiyök: “Hagar, Saraigö welen ambini, gi mönö denikeyök kazana denike anman?” Mewö jiiga kewö melenök: “Ni galöm ambini Saraigöreŋök asamböta ölöŋ köla kazal.”

⁹ Mewö jiiga Kembugöreŋ garatanöŋ Hagar kewö jim kutum waŋgiyök: “Gi mönö kunbuk Saraigöreŋ anda welenni qeba yaŋgö keu bapŋe malman.” ¹⁰ Keu mi toroqeba kewö jii mörök: “Hagar, nöŋön mönö göhö gwölönarökurupki ahum sehim eŋgibiga qötöŋini oyoŋoyoŋgö dop qahö aiga malme.”

¹¹ Kembugöreŋ garatanöŋ kunbuk toroqeba Hargargöra kewö jiyök: “Gi moröbuk akzana nahöŋgi meman. Dölki tapötkokorok möta sahötnöŋga mi mönö Kembugö kezapŋe geiga mötza. Miangöra morögö qetŋi Ismael qetman. (Ismael Anutunöŋ

kezapņan mötza.) ¹² Yaņön azi doņki bau kömböt ewö aka (nanņi imbi-imbi qakņe laņ anda kaba) malma. Yaņön böröņan ambazip pakpak qetal eņgiiga ambazip pakpak yeņön i qetal waņgiba malme. Yaņön munurupņi pakpak yembuk kerök-kerök aka nanņök kekelolo malma.”

¹³ Mewö jiiga Hagarnöņ kewö jiyök: “Nöņön mönö dölki kunöņ ni nehakzawi, i ekzal. “Miaņgöra Kembu yaņgöra keu jiyöhi, yaņgö qetņi kewö qet waņgiyök: “Gi Kembu ni nehakzanaņön akzan. “Qetņi mewö qerök. ¹⁴ Könaņi miaņgöra aka o löm miaņgö qetņi mi Ber Lahai Roi (Malmalņambuk mala nehakzawaņgö o lömņi) qetketka ahöza. O löm mi toroqeba miri yahöt qetņiri Kades aka Bered mietkö sutņire ahöza.

¹⁵ *Hagarnöņ Abramgö morö nahöņņi meyök. Abramnöņ nanņi moröņi Hagar meyohi, yaņgö qetņi Ismael qerök. ¹⁶ Abramnöņ yambuņi 86 aiga Hagarnöņ Ismael morö mi Abramgöra meyök. Mewö.

17

Jöhöjöhö areņgö aiwesökņi mi sile yandiyandi.

¹ Abramnöņ yambuņi 99 aiga Kembunöņ asuhum waņgiba keu kewö jiyök: “Nöņön Anutu kukösum pakpakö Toņi akzal. Miaņgöra gi mönö nöņgö keuni tem köla pöndaņ ahakmeme diņdiņi wuatangöba malman. ² Nöņön jöhöjöhö areņ mi gi aka ni netkö sutņire ahali, mi mem köhöiba ahumsehip gihibi gwölönarökurupki yeņgö jaņgöņinan mönö keta bölöķņi akņa.”

---

* **16:15:** Gal 4.22

³ Mewö jiiga Abramnöŋ simin köla bamgöiga Anutunöŋ yaŋgöra keu kewö jiyök: ⁴ “Mötman, nöŋön jöhöjöhö areŋni göbuk kewö akzal: Göŋön könagesö gwötpuk yeŋgö iwi bömöŋŋina akŋan. Keu mewö jim jöhöbi ahöma. ⁵ *Göhö qetki Abram mi qahö toroqeba qetketka ahömappmö, göŋön könagesö gwötpuk yeŋgö iwi bömöŋŋina akŋangöra kuŋgum gihizali, miangöra qetki mönö Abraham qetketka ahöma. * ⁶ Nöŋön ahumsehip gihibiga gwölönarökurupki mi önöŋi qahö asuhume. Yeŋön jula deŋda könagesö kambuŋi kambuŋi gwötpuk akŋe. Göhö gwölönarökurupki yeŋgöreŋök tosatŋan kiŋ kembuŋi kembuŋi akŋe.

⁷ Nöŋön mönö jöhöjöhö areŋni mi nani aka gi, göhö gwölönarökurupki göhö andöge toroqeba asuhum öŋgömei, neŋgö sutnine al köhöibiga teköteköŋi qahö ahöm öŋgöba ahöma. Nöŋön göhö Anutugi aka gwölönarökurupki göhö andöge asuhum öŋgömei, mönö yeŋgö Anutuŋina aka malmam.* ⁸ Gi Keinan gölmenöŋ kiana maljani, nöŋön gölme mi jömukŋanök gi aka göhö gwölönarökurupki eŋgö buŋaya qem eŋgibiga buŋaŋini teteköŋi qahö ahöm öŋgöba ahöma. Mewö ahöiga nöŋön mönö yeŋgö Anutuŋina aka malmam.”*

⁹ Anutunöŋ Abrahamgöra mewö jiba toroqeba keu kewö jiyök: “Mewö malmam-mö, göŋön mönö nöŋgö jöhöjöhö areŋnaŋgö keuŋi mi tem köla wuatangöba malman. Göhö gwölönarökurupki

---

* **17:5:** Rom 4.17 * **17:5:** Abram mi iwi öŋgöŋgöŋi. Abraham mi könagesö gwötpuk yeŋgö iwi bömöŋŋini. * **17:7:** Luk 1.55

* **17:8:** Apo 7.5

göhö andöge toroqeba asuhum öngömei, yeñön mönö mewöñanök mi tem köla wuatangöba mala mal öngöme. ¹⁰ Gi aka göhö gwölönarökurupki embuk jöhöjöhö areñni aka mi wuatangömegöra jizali, miangö aiwesökñi mi kewö: Engö sutñine azi pakpak yeñgö silenine mönö nöngö aiwesökni yandime.* ¹¹ Nöngö aiwesökni mönö silenine yandime. Miañön jöhöjöhö areñ ni aka engö sutñine albi ahözawi, miangö aiwesökña ahöm öngöma.

¹² Nalö kewöñeyök könahiba azi pakpak engö sutñine toroqeba asuhum öngömei, yeñgö silenine mönö sömañini 8 aiga miangöreñ nöngö aiwesökni yandiba malme. Nannine miri uruñe nannini aka welenqequeurupñini yeñgöreñ morönahönurupñini asuhumei, mi mönö öröröñ ak engiba malme. Welenqeque tosatñi mi kian yeñgöreñök moneññöñ bohonñini megetka yeñgö morö nahönñini asuhume. Yeñön nannini gwölönarökurupñini qahö akzemö, mi töndup nöngö aiwesökni mi mönö yeñgö silenine mewöñanök yandiba malme.

¹³ Welenqeque tosatñan nannine miri uruñe asuhugetka welenqeque tosatñi mi moneññöñ bohonñini megetka yeñgö morö nahönñini asuhume. Nöngö aiwesökni mi mönö yeñgö silenine mewöñanök yandiba malme. Nöngö jöhöjöhö areñnangö aiwesökñi silenine yandimei, mi mönö jöhöjöhö areñ teteköñi qahö ahöm öngömapköra jim köhöizal. ¹⁴ Azi kun dañön nöngö aiwesökni silene qahö yandigetka öne malmawi, yañön mönö nöngö jöhöjöhö areñni

---

* **17:10:** Apo 7.8; Rom 4.11

onḡita qetalakza. Mianḡöra azi mewöñji mi mönö nanñi ambazip kambu enḡö sutñineyök yakörim wañgetka yaigep eta malma.”

¹⁵ Anutunöñ toroqeba Abrahamgöra kewö jiyök: “Gi anömgahö qetñi Sarai mi kude toroqeba qeta malmanmö, yañḡö qetñi mönö Sara (jembon ambi) qeta malman. † ¹⁶ Nöñön Sara kötuetköm wañgibiga yañön göhöra morö nahön kun mema. Nöñön kötuetköm wañgibiga yañön ambazip kambuñi kambuñi gwötpuk yenḡö nam bömönñina akña. Yañḡö gwölönarökurupñi yenḡöreñök tosatñan könagesö kambu yenḡöreñ azi kembuñi kembuñi akña.”

¹⁷ Kembunöñ mewö jiiga Abrahamnöñ mi möta simin köla bamgöba uruñan kewö mötmöriba mianḡöra gön kölö, “Azi yambuni 100 akiga morö nahönan mönö denöwö asuhubawak? Mewöyök Saranöñ yambuñi 90 aiga mönö denöwö morö membawak?” ¹⁸ Abrahamnöñ mewö mötmöriba welipköba Anutu kewö qesim wañgiyök: “Göñön ölöp Ismael kuñgum wañginöñga qetki bisiiga nöñḡö gwölönarökurupni mi yañḡöreñök asuhume.”

¹⁹ Mewö qesiiga Anutunöñ kewö melenök, “Anömgı Saranöñ mönö göhö morö nahöngi mema. Mi meiga qetñi Aisak (gön kölja) qetman. Nöñön Aisakpuk aka yañḡö gwölönarökurupñi yembuk jöhöjöhö areñni mi al köhöibiga teteköñi qahö ahöm öñḡöma. ²⁰ Ismael kötuetköm wañgimangö qesim niñgizani, mi mewöyök ölöp möt gihiba kötuetköm

---

† **17:15:** Qetñi kewögöra uteköyök: Yañön ambazip kambuñi kambuñi gwötpuk aka kiñ kembu tosatñi yenḡö nam bömönñina akña.

wanğimam. Yanğon azi kembu 12 mienğö iwi bömönñini akña. Nöñön ahumsehip wanğibiga gwölönarökurupñi yeñğö jañğöñinan mönö keta bölökñi akña. Yeñön sehiba könagesö kambu ketañi akñe.

²¹ Mewö akñemö, Saranöñ nahöngi Aisak mi yambu euneangö nalö kewöñe memawi, nöñön mönö nani jöhöjöhö areñni mi yambuk al köhöimam.” ²² Anutunöñ Abrahambuk keu jiyohori, mi teköiga i mosöta wahöta öñğöyök.

²³ Wehön miangörençök Abrahamnöñ Anutugörenç keu tem köla nanñi nahönñi Ismaelğö silençe Anutugö aiwesökñi yandiyök. Mewöyöhök welenqeçeurupñi nanñi miri uruñe asuhugetka tosatñi moneñnöñ bohonñini meiga malgeri, azi pakpak mi yanğö miri uruñe tatkeri, i mönö körek mewöñanök ak ençiyök. ²⁴ Abrahamnöñ yambuñi 99 aiga silençe aiwesök mi yandiget. ²⁵ Nahönñi Ismael mi yambuñi 13 aiga silençe mi yandiget. ²⁶ Abraham aka nahönñi Ismael yetkö silençire aiwesök mi sömañ mohot miangörençök yandiget. ²⁷ Azi pakpak Abrahamğö miri uruñe tatkeri, tosatñan nanñi miri uruñe asuhugetka tosatñi mi kian yeñğörençök bohonñini meiga malgeri, körek yeñğö silençine aiwesök mi mewöñanök yandiget. Mewö.

18

Saranöñ azi morö memawanğö keuñi Anutunöñ jiyök.

¹ Abrahamnöñ Mamre mire in ip ketañi ketañi mienğö sutñine maliga Kembunöñ asuhum

wanġiyök. Silim mianġören wehön jitni sihitni köhöikni qeiga Abrahamnön opo seri kounġanġö numbuġe tarök. ² *Tata uba wahöta ehiga azi karöbutġan wösöġe kinget. Kingetka enġeka opo seri koun numbuġeyök wölaġ wahöta jömjölönini jiba enġuanġitmangöra kinġingöba anök. Anda waikġini memba simin köla gölmenön bamgöba geyök.

³ Geba kewö jiyök: “O Kembu-urupni, nöġön enġö welenqeqeġini aka enġö jeġine kalem möriam miwikġaiba maljal ewö, inġini mönö ni kude nonġita anme. ⁴ Ni enġö welenqeqeġini aka ölop o morönġi kun memba kaba enġibiga könaġini sanġonġa ip kianġo aumġe tata luhut meme. ⁵ Nöġön ölop nene morönġi kun memba kaba enġibiga neme. Mianġön mem köhöim enġiiga ölop köna kunbuk toroqeba anme. Nöġön kewöröpni malbiga inġini ni göda qem niġgiba kazeanġöra ölop welen qem enġimam. “Mewö jiiga melenġa kewö jiget: “Sai-wap, jizananġö dop mewö ölop akin.”

⁶ Mewö jigetka Abrahamnön ösumġan kinġingöba seri koun uruġe anda öngöba Saragöra kewö jiyök: “Mönö ösumok plaua ölop kötökġi amae (dis) karöbutkö dop memba melenġa yeġgöra bered ohoman.” ⁷ Mewö jiba ösumġan bulmakau kambunön anda bulmakau dömnġi busuġi löwötġi möwölöhöba welenqeqeġi kun wanġiiga könahiba ösumok qeba möhamgöba ohoyök. ⁸ Mi möhamgöba ohom teköiga mi, kelök kosökġi aka juju o tosatġi memba anda azi tatkeranġö bapġine alök. Bapġine aliga nemba tatketka nanġi nalö mianġören

---

* 18:2: Hib 13.2

kösutɲine ip kõnaɲe galömnina kinök.

⁹ Kiniga kewö qesim wanɲiget: “Anömgi Sara mi denike?” Qesim wanɲigetka jiyök: “I opo seri koum uruɲe endu tatza.”

¹⁰ Mewö jüiga azi yengörenök kunɲan kewö jiyök: “Yambu mohotkö dop teköiga nöɲön ölɲa lilingöba ki kabiga anömgi Saranöɲ mönö morö nahönɲambuk aka malma. “Mewö jiyökmö, Saranöɲ opo seri koumgö numbuɲe apɲaɲgö andöɲe kinda keu mi kezapɲe geiga mörök.*

¹¹ Abraham aka Sara yetkön lök ambazip namɲi ahotka yambuɲiran gwötpuk ketanɲi aiga malohot. Saranöɲ köiɲgö anɲeka malöhi, miangö nalöɲan lök onɲit teköyök. ¹² Miangöra Saranöɲ mi möta uruɲan kewö mötmöriba gön kölok: “Nöɲön lök ambi namɲi sohosoholiɲi akiga apni azi kembunan mewöɲanök azi namɲi aiga yambuk ahöahögö sihimnan kunbuk asuhubawak me qahöpto?”*

¹³ Mewö mötmöriiga Kembunöɲ Abraham qesim wanɲiba kewö jiyök: “Saranöɲ wanigöra gön köla kewö mötmöriza: ‘Nöɲön ambi namɲi kötökɲi aka ölɲa morö membilenɲak me?’ ¹⁴ Kembunöɲ mönö yuai kungöra qahö kötökɲi qakömakza. Miangöra jizali, ‘Yambu mohotkö dop teköiga nöɲön ölɲa lilingöba ki kabiga Saranöɲ mönö morö nahönɲambuk aka malma.’ ”*

¹⁵ Saranöɲ kenɲötɲi möta mi köyatiba kewö jiyök: “Ni gön qahö köljäl. “Mewö jiyökmö, Kembunöɲ kewö jiyök: “Qahö, gi gön ölɲa kölɲan. “Mewö.

* **18:10:** Rom 9.9 * **18:12:** 1 Pitö 3.6 * **18:14:** Luk 1.37

Abrahamnön Sodom taongöra köuluköyök.

¹⁶ Mewö jiiga azi karöbut yeñön wahöta etkömosöta Sodom taonön göröken elenda anbingö aket. Abrahamnön mewöñanök i engubulmamgöra yembuk mohotje anget.

¹⁷ Kembunön nanñangöra kewö jiyök: “Ni yuai akñamgö mötzali, mi alani Abrahamgöra ölop qahö asambötмам.

¹⁸ Kewögöra mi asambötмамgö osizal: Abrahamnön nöngö alani qainñi kun aka ahumsehip aiga könagesö ketanji kukösumñinambuk aka malme.

Nöngö kötümötuetnan mönö yangöra aka gölmegö könagesö kambunji pakpak yeñgö qakñine öngöiga oyaenköyaen akñe.

¹⁹ Nöñön i kewögöra möwölöhöm wanñial: Yanön nahönböraturupñi aka gwölonarökurupñi yangö andöje asuhuba mal öngömei, yeñgöra Kembangörej köna kondela ahakmeme diñdini dop kölakzawi, mi wuatangömegöra jim kutum engiba malma. Mewö maliga tem köla wuatangöba malme ewö, Kembu nöñön Abrahamgöra yuai asuhumapkö jim jöhöyali, mianñön mönö ölnambuk pakpak ahakña.”

²⁰ Kembunön nanñök mewö jiba toroqeba Abrahamgöra kewö jiyök: “Sodom aka Gomora yeñön siñgisöndok lömbötñi lömbötñi aka malgetka kahasililin öngöngöñi ketanji asuhuiga gwötpukñan mianñgöra qeta sahörakze. Mianñgöra yeñgö siñgisöndokñinangö keuñan mönö qariba qariba keta bölökñi akza.

²¹ Mianñgöra nöñön mönö yeñgörej geba könañamñini ekñam. Kahasililin akerangöra aka gwötpukñan nöngö jene qeta sahöta malgeri, mi pakpak ölna aket me qahö,

mi nöñön kewöta mötmangö mötzal.”

²² Mewö jiiga azi yahötñan elennda Sodom göröken anohotmö, Abrahamnöñ toroqeba Kembangö jemesoholñe kinök. ²³ Kinda Kembangö kösutñe anda kewö qesim wangiyök: “Gi ambazip solanñi aka ambazip aᅅgöjörakñinambuk mi mohotñe ayuhum eᅅgimangöra jizan me? ²⁴ Taon miangöreñ ambazip solanñi 50 malje ewö, göñön i ölna ayuhum eᅅgimangö jizan me? Taon mi yeᅅgöra aka eᅅgehoribanak me qahö? ²⁵ Göñön mewö akñangö osibanak. Mi yapmakek! (qahöpmaöp!) Göñön ambazip solanñi mi ambazip aᅅgöjörakñinambuk yembuk mohotñe mindiriba eᅅgunöᅅga qahö dop kölbapuk. Mewö öröröñ kömumbepuk. Göñön gölme ambazip pakpak yeᅅgö keuñini jim tekömakzani, miangöra mönö nanñi könagi diñdiñi wuatangönöᅅga dop köлма.”

²⁶ Abrahamnöñ mewö jiiga Kembunöñ melennda kewö jiyök: “Nöñön Sodom taonöñ ambazip solanñi 50 miwikñaim eᅅgimam ewö, yeᅅgöra aka taon pakpak mi ölop eᅅgehorimam.”

²⁷ Mewö jiiga Abrahamnöñ kunbuk kewö jiyök: “Kembu, ni nesak sömsöm omanñi ewö akzalmö, töndup keu köhöikñi Kembunangöra kuᅅguba jizal. Mi kude dop köljapmö, mi töndup ölop ni möt niᅅgiman. ²⁸ Taon miangöreñ ambazip solanñi 50 qahöpmö, 45 miyök malbeak ewö, göñön ambazip 5 yeᅅgöra aka taon pakpak mi töndup ayuhum eᅅgiman me qahö?” Mewö jiiga Kembunöñ kewö jiyök: “Nöñön ambazip solanñi 45 miangöreñ miwikñaim eᅅgimam ewö, taon mi mönö qahö ayuhumam.”

²⁹ Abrahamnönj dumnje kunbuk keu kewö jiyök: “Ambazip solanji 40 miyök miangörenj miwikñaim enjiman ewö, mönö denöwö akanak?” Mewö jiiga kewö melenök: “Ambazip 40 yengöra aka taon mi qahö ayuhumam.”

³⁰ Mewö jiiga jiyök: “O Kembu, urugi öngöbapukmö, ni kunbuk keu jimamgö mötzal. Ambazip solanji 30 miyök miangörenj miwikñaim enjiman ewö, mönö denöwö akanak?” Mewö jiiga kewö melenök: “Ambazip solanji 30 miangörenj miwikñaim enjimam ewö, nöñön mönö taon mi qahö ayuhumam.”

³¹ Abrahamnönj toroqeba kewö jiyök: “Kembu, ni keu köhöikñi Kembunangöra kunquba jizal. Mi kude dop köljapmö, mi töndup ölop möt ningiman. Ambazip solanji 20 miyök miangörenj miwikñaim enjiman ewö, mönö denöwö akanak?” Mewö jiiga kewö melenök, “Ambazip 20 yengöra aka taon mi qahö ayuhumam.”

³² Mewö jiiga Abrahamnönj kunbuk kewö qe-siyök: “O Kembu urugi öngöbapukmö, ni kunbuk sömanji mohot-töp ki keu jimamgö mötzal. Ambazip solanji 10 miyök miangörenj miwikñaim enjiman ewö, mönö denöwö akanak?” Mewö jiiga kewö melenök, “Ambazip 10 yengöra aka taon mi qahö ayuhumam.” ³³ Mewö eraum-mörohot teköiga Kembunönj Abraham mosöta aniga yanön kunbuk lilingöba miriñe kayök. Mewö.

19

Sodom aka Gomora yengö anğöjörak malmalñini

¹ Suep garata yahöt mi Abraham mosöta anda mare aiga Sodom angorohot. Angorohotka Lot azi mianjön taon miangö kiripo nangune tarök. Tata etkeka wahöta jömjölönjiri jiba enguanjitmamgöra anda gölmenöñ simin köla bamgöba geyök. ² Geba kewö jiyök: “O kembuyahötni, injiri ölop welenqeqenjiri nöngö mire kaba könanjiri sanqonnda mohotje sungem ahöbin. Ahöba wahöta ölop sönanök köna toroqeba anmahot. “Mewö jiyökmö, yetkön kewö jiyohot: “Qahö, niri ölop qenjarök sombem kunöñ anda ahöbit.”

³ Mewö jiyohotmö, Lotnöñ kapañ köhöikñi köla jiba etkuangita nanñi miriñe anda öngöget. Öngöba welenqeqeurupñi jim kutum engiiga bered yistñi qahö ohoget. Mewöyök numbu nene nahömñambuk möhamgöba ohoba etkigetka neyohot.

⁴ Mi nempa gaun ahöbitkö ahotka miangöreñök Sodom ambazipnöñ kaba miri mi liliköget. Sodom taongö bahöñi pakpak miangöreñök ambazip namñi aka sepgwölö mi totnöñ totnöñ lömbötñambuk öröba kanqotket. ⁵ Kanqota Lotköra kewö qetket: “Azi yahöt mare göhöreñ kazahori, mi denike? Azi nini yetpuk sero akingöra mötzin. Miangöra mönö i etkuangita nengöreñ etme.”*

⁶ Mewö qetketka Lotnöñ nangu metala yengöreñ geba andöñe nangu kölok. ⁷ Nangu köla kewö jiyök: “Alaurupni, mewö qahö. Silik bölöñi mi kude akñe. ⁸ Mötket. Nöngö böratni yahöt seram mala nalö kunöñ azibuk qahö ahöyohot. I ölop engöra etkuangita etpiga wanat yuaia akingö mötzei, mi

---

* 19:5: Kemb 19.22-24

ölöp sihimņini meköme. Mewömö, nöngö miri boņan azi yahöt etkualönđa sel jöhöm etkizawi, ia mönö yuai bölönji kun qahöpmahöp ak etkime.”

⁹ Mewö jiyökmö, yeņön kewö melenđa terinđa qetket: “Mönö kesalnöņ. Göņön ki kaba kiana mala nangahöra ninja jiba mötnöņ öngöiga ninia pöndaņ jim kutum neņgimamgö mötzan? Yetkön qahö kamahot ewö, mönö nangak neņgöreņ kanöņga mönö kahasililin keta bölökņi nangi ak ghibin. “Mewö jiba Lot utalgetka kököndöt aniga öngöba miri naņguņi qesiņbingö aka kinget.

¹⁰ Mewö aka kingetmö, azi yahöt mietkön böröņiri böraņđa Lot öröm gilohotka miri uruņe öngöiga naņgu kölohot. ¹¹ Naņgu köla kinda azi ketanji moröņi miri naņguņe yaigep kingeri, mi jiyohotka keu jitņiran eņgualöņniga jeņini gömöliiga jipjap kota naņgu miwikņaibingö mezaņqezaņ aka jaruba osiget. Mewö.*

Lotnöņ Sodom gölme mosörök.

¹² Azi yahöt yetkön Lotköra kewö jiyohot: “Gi nahönurupki, qinģiböraturupki aka tinilosomurupki tosatņi pakpak taon kianģöreņ maljei, i mönö eņguaņgitnöņga taon ki mosöta anme. ¹³ Nini taon ki ayuhuba köndenmöndenbin. Könagesö kienģö kahasililingöra gwötpukņan Kembugö jeņe önöņi qahö qeta sahöta malget. Mianģöra yaņön melaim netkiiga gölme ki ayuhuba köndenmöndenbitköra ki kazit.”

¹⁴ Mewö jiyohotka möta Lotnöņ anda qinģi buņa yahöt böratyahötņi etkömembitkö jiiga malohori, yetköra kewö jiyök: “Inji mönö ösumok

---

* **19:11:** 2 Kinj 6.18

wahörohotka miri ki mosöta anbin. Kembunöŋ taon ki ayuhuba köndenmöndenmamgö akza. “Mewö jiiga yetköŋ keu mi mörohotka göngönahit tandök ahök.

¹⁵ Miri wangaraŋ suruiga Suep garata yahöt yetköŋ Lot öröm kuŋgum wangiba kewö jiyohot: “Anutunöŋ Sodom yengö singisöndokŋinaŋgö likepŋi melenŋa taonŋini köndenmöndenma. Göŋön yembuk mohotŋe ayuhubanbuköra mönö zilaŋ wahöta anöŋgi aka böratyahötki göbuk tatzahori, mi enŋuangita taon ki mosötket.”

¹⁶ *Mewö jiyohotka Lotnöŋ toroqeba eksekpeksek aiga azi yahöt yetköŋ Lotkö böroŋi melanjiba memba anömŋi aka böratyahötŋi yengö böroŋini mewöŋanök melanjiba memba enŋuangita taon silene anget. Kembunöŋ mewö ak kömum enŋiyök. ¹⁷ Taon silene angetka azi yahöt yetköreŋök kunöŋ keu kewö jiyök: “Malmalŋini aŋgön kölmegöra mönö ösumok misiŋgöba angaitme. Andöŋine kude liliŋgöba uba anda gölme köröŋe endu aŋgota miangöreŋ mewöyök dörök kude alme. Ayuhubepuköra mönö kundune eu öngöba misiŋgöba angaitme.”

¹⁸ Mewö jiyökmö, Lotnöŋ kewö jii mörohot: “O Kembuni, göŋön mewö akingöra kude jiman. ¹⁹ Göŋön malmalnaŋgö bohonŋi jöhöba ak-kömükömu ketanŋi kondelnöŋga göhö jege ölna kalem möriam miwiknaiba welenqegegi akzalmö, mötnöŋ, nöŋön kundune eu misiŋgöba angaitmamgö osimam. Köndenmöndenŋ kianön nöŋgö qakne öngöiga kömumbilenbuköra kenŋötŋi

---

* **19:16:** 2 Pitö 2.7

mötzal. ²⁰ Mötnöŋ, taon moröni kun endu ahöi ekzani, mianjön köröpŋi qahöpmö, ölop anbinanğö dop akza. Mianğöra ölop jinöŋga mianğöreŋ misinğöba angaita ölöwaka malbin. Miri morörökŋi mi eknöŋga dowe ahöiga mianğöreŋ ölop anda malmalninanğö bohonŋi jöhöbin.”

²¹ Mewö jii mörohotka kunöŋ kewö melenŋök: “Mi ölop! Keu jizani, mianğöra mewöyök ölop imbi köl gihimam. Taon moröŋanğöra jizani, mi qahö ayuhumam. ²² Mi qahö ayuhumam-mö, inini mönö ösumok mianğöreŋ misinğöba angaitme. Mianğöreŋ qahö anğotketka nalö sutŋi kewöŋe nöŋön yuai kun akŋamğö osimam. Inini mutuk mianğöreŋ anğotketka mianğö andöŋe ölop jim kutubiga köndenmöndeŋ asuhuma. “Lotnöŋ taongöra ‘morodökŋi’ jiyöhanğöra aka taon mianğö qetŋi mi Zoar (morodökŋi) qetketka ahöza.

Kembunöŋ Sodom aka Gomora köndenmöndeŋök.

²³ Wehönöŋ lök koriga Lotnöŋ Zoar taonöŋ kaŋgorök. ²⁴ *Kaŋgoriga Kembunöŋ jiiga suepnöhök Kembangö mireyök salfa köt könöpŋambuknöŋ mi kie ewö Sodom aka Gomora yeŋğö qakŋine eta turum eŋgiyök. ²⁵ Turum eŋgiba mianjön taon yahöt mi aka gölme köröŋi pakpak kösutŋire ahözawi, ambazip körek mianğöreŋ malgeri aka ip kösö yuai görökŋi (töŋgönŋi) gölme mianğöreŋ ahögeri, mi ayuhum eŋgim teköyök. ²⁶ Lotkö anömŋan aŋŋi wuatangöba anda kunbuk

* **19:24:** Mat 10.15; 11.23-24; Luk 10.12; 17.29; 2 Pitö 2.6; Jud 7

elenḡa andöḡe uba miangöreḡök letota sihi köt aka tandö ewö kinök.*

²⁷ Abrahamnöḡ sönanök wahöta mutuk Kembugö jemesoholḡe kinda keu eraum-mörohari, miangöreḡ anök. ²⁸ Miangöreḡ anda kinda Sodom, Gomora aka gölme köröḡi ketanḡi pakpak miangöreḡ göröken ui aniga gölme miangöreḡ köwak injanḡi ketanḡan tokoba koriga ehök. Mi könöp ketanḡi ohogetka köwak ketanḡi wahörakzawi, miangö dop ahök. ²⁹ Anutunöḡ gölme köröḡi miangö taonḡi taonḡi ayuhuba köndenmöndenḡa nalö miangöreḡ Abraham mötmörim waḡḡiyök. Behötḡi Lotnöḡ taon miengöreḡ maliga mienön melenḡi gebingö aketka Anutunöḡ nalö miangöreḡök jim kutuiga Lot köndenmöndenḡ miangö uruḡeyök waḡḡita kaget. Mewö.

Moab aka Amon könaḡesö yeḡḡö könaḡini

³⁰ Lotnöḡ Zoar taonöḡ malmamḡö kenḡötḡi mörök. Miangöra böratyahötḡi etkuwaḡita Zoar mosöta gölme kunduḡambuk miangöreḡ anda tatket. Böratyahötḡi yahöt yetpuk baḡet uruḡe ahöm wahöt aka malget. ³¹ Miangöreḡ mala böratḡi ketanḡan nalö kunöḡ munḡaḡöra kewö jiyök: “Naniri iwiniran lök azi namḡi akza. Ambazipnöḡ gölme dop miangöreḡ amimba nahönbörat miwikḡaim enḡimakzemö, gölme kiangöreḡ azi kun netkömemapköra qaḡö malja. ³² Miangöra ölop kaba iwiniri wain o waḡḡizi namba uruḡi enḡololonḡ aiga yambuk ahöba

---

* **19:26:** Luk 17.32

gölöm ala gwölönarök miwikñaiziga könagesöninan toroqeba malme.”

³³ Mewö jiba sun gem miangörenök iwiñiri wain o wanjiyohotka neyök. Nemba uruñi enjololon aiga datñan anda yambuk ahöyök. Wani nalönön qöhörönje kayök aka wani nalönön wahöröhi, mi iwiñan qahö mörök.

³⁴ Ahöba wahöta börtatñi ketanjan munñangöra kewö jiyök: “Nönön uran sun gem iwinambuk ahöyal. Ölop merak sun gem mewöyök wain o kunbuk wanjiyohotka nemba uruñi enjololon aiga gönön mönön anda yambuk ahömahot. Mewö ahöba iwinirangörenök gölöm ala gwölönarök miwikñaiziga könagesöninan toroqeba malme.”

³⁵ Mewö jiba sun gem miangören mewöyök iwiñiri wain o wanjiyohotka neyök. Nemba uruñi enjololon aiga munñan anda yambuk ahöyök. Wani nalönön qöhörönje kayök aka wani nalönön wahöröhi, mi iwiñan qahö mörök.

³⁶ Mewö ahotka miangöra mohotñamñire iwiñirangörenök gölöm alohot. ³⁷ Börtatñi ketanjan morö azia memba qetñi Moab (iwinangörenök) qerök. Moab yan gö gwölönarökurupñan ahumsehip aka kotketka nalö kewönje mewöyök qetñini Moab könagesö qerakzin. ³⁸ Börtatñi morönjan mewönjanök morö azia memba qetñi Ben Ami (könagesönangö nahönñi) qerök. Azi miangö gwölönarökurupñan ahumsehip aka kotketka nalö kewönje mewöyök qetñini Amon könagesö qerakzin. Mewö.

20

Abraham aka Abimelek.

¹ Abrahamnönj Mamre miri mosöta toroqeba Saut göröken distrik qetnji Negew miangörenj anda miri qetnjiri Kades aka Sur mietkö sutnjire malök. Miangö andöñe toroqeba taon qetnji Gerar miangörenj anda kusukñanök malök. ²*Miangörenj mala ambazip mienğöra kewö jii mötket: “Sara mi nena. “Mewö jiiga Gerargö kiñj Abimelek yañön keu ali aniga Sara wañgita jakömbuak miriñe kaget.

³ Mewö aketmö, Anutunönj sunğem kunönj Abimelekörenj kaba gaunönj kewö jiyök: “Ambi buña qem anğuzani, mi azi kungö anömña. Miangöra gi mönö yañğöra aka kömupkö buñaya akñan.”

⁴ Mewö jiyökmö, kiñj Abimeleknönj Sara qahö meyöhañğöra aka kewö jiyök: “Kembu, ni siñgisöndokö keuni qahö. Miangöra göñön ni aka könagesöurupni nini öne töhön ayuhum neñgibanbuk. ⁵Abrahamnönj mönö nanñak nönğöra kewö jiyök: ‘Ambi mi nena.’ Ambinönj mewöyök kewö jiyök: ‘Abraham mi nena.’ Miangöra urune geñmonj qahö ahöiga ambi mi jibi kaiga börönan yuai tölokñi kun qahö ahal.”

⁶ Mewö jiiga Anutunönj gaunönj likepñi kewö jii mörök: “Keu jizani, mi ölña. Göhö uruge geñmonj kun qahö ahöiga göhörenj kayöhi, mi mötzal. Miangöra göñön ambi mi misiriba nönğö jene siñgisöndok akanbuköra sel jöhöm gihiba malal. ⁷ Mewögöra ambi mi mönö kunbuk

---

* **20:2:** Jen 12.13; 26.7

melenḁa apḁaḁgöreḁ waḁgiman. Azi mi kezapḁetok azia aka ölop göhöra köuluköiga qahö kömuman. I kunbuk qahö waḁgiman ewö, keu ki mönö ölna mötman: Gi aka tinitosolomurupki injini mönö körek kömume.”

⁸ Keu mi jii kiḁnöh möta söḁanök wahöta pom jembonurupḁi pakpak eḁgohol tokom eḁgiba Kem-bunöh keu pakpak jiyöhi, mi jii möta töwöratiba keḁgötḁini gwötḁuk mötket. ⁹ Mewö mötketka kiḁ Abimeleknöh Abrahamgöra keu ali öḁgöiga kewö jiba qesim waḁgiyök: “Gi mönö wani kimbiala ak neḁginöh? Nöhön wani bölohḁi kun ak gihibiga göḁön kondotnöhga siḁgisöndokö keu lömbötḁan mönö ni aka könagesöni nöhgö sel tohoḁ uruḁe maljei, neḁgö qaknine öḁgömamgö akza? Göḁön yuai qahö ahakḁaḁgö dop mia sonḁo walöhḁa ak niḁginöh. ¹⁰ Göḁön mönö könaḁi wuanöhgöra silik mi aknöḁe?” Kiḁ Abimeleknöh Abraham mewö qesim waḁgiiga

¹¹ kewö melenöhök: “Nöhön keu mi kewö mötmöriba jial: ‘Gölme kiaḁgö könagesö eḁön Anutugö jḁḁi öḁgitḁinbuköra keḁgötḁini qahö mötḁeak. Miangöra ni anömnahgöra aka nuḁguget kömumbilenbuk.’ ¹² Yanöh ölna neni, iwinahgö böratḁi akza. Namnahgö böratḁi qahö akzawahgöra i anömma meal. ¹³ Anutunöh Iwinahgö miriḁi mosöta kungen anmahgö jiyöhi, nöhön nalö miangöreḁ Saragöra kewö jial: ‘Niri denike denike anbiri, miangöreḁ nöhgöra nena jiman. Mewö aka mianöh ni urukalem kondel niḁgiba malman.’”

¹⁴ Mewö jii möta Abimeleknöh Abrahamgö anömḁi Sara melenḁa waḁgiyök. Mewöhänök lama

bulmakau aka welenqeqe azi aka ambi mi mo-hotnje i waŋgiyök. ¹⁵ Waŋgiba keu kewö jiyök: “Mötnöŋ. Nöŋgöreŋ gölme ki wösöge ahözawi, mianğöreŋ mönö nangi sihingahö dop malman.” ¹⁶ Mewö jiba Saragöra kewö jiyök: “Mötnöŋ. Nöŋön moneŋ silwö köt 1000:gö dop nengi waŋgibiga mi-aŋön töwagi akza. Töwa mianjön könaŋamgi kon-deliga ambazip körek göbuk maljei, yeŋön mi eka kewö jiba möt yaköme, ‘Singisöndokö keuŋi mi Saragöreŋ qahö ahöza.’” Mewö jiyök.

¹⁷⁻¹⁸ Abrahamgö anömŋi Saragöra aka Kembunöŋ ambi pakpak kiŋ Abimelekö miri uruŋe malgeri, yeŋgö morö memegö könaŋi jöhöyök. Mianğöra Abrahamnöŋ Anutu köuluköiga Abimelek mem ölöwahök. Mewöyök anömŋi aka welenqeqe ambiurupŋi mem ölöwak enğiiga kunbuk moröŋinambuk aket. Mewö.

21

Aisak asuhuyök.

¹ Kembunöŋ Sara kalem möriam waŋgimamgö keuŋi jim jöhöi ahöyöhi, mianğö dop i ek galöm ak waŋgii malök. Keu jiyöhi, mianğö dop i kewö ak waŋgiyök: ² Saranöŋ gölöm aliga Abrahamnöŋ azi namŋi aiga töndup yaŋgö morö nahönŋi meyök. Anutunöŋ morö nahön asuhumapkö keuŋi qeljiŋe jim jöhöyöhaŋgö dop mi mönö nalö mianğöreŋök asuhuyök.* ³ Saranöŋ Abrahamgö morö nahönŋi meiga qetŋi Aisak (gön kölja) qerök. ⁴ Qeriga Aisaknöŋ wehönŋi 8 aiga nalö mianğöreŋ Anutugö aiwesökŋi silene yandiyök.

* 21:2: Hib 11.11

Anutunöŋ keu jim kutui ahöyöhaŋgö dop mi yandiyök.* ⁵ Abrahamnöŋ yambuŋi 100 aiga nahönŋi Aisak asuhuyök. ⁶ Asuhuiga Saranöŋ keu kewö jiyök: “Anutunöŋ gönkölköl miwikŋaim niŋgiyök. Mianğöra denike yeŋön nöŋgö kösohotni mötmei, yeŋön mönö nömbuk gön kölme.” ⁷ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Saranöŋ morö galömkölkölŋa akŋawi, daŋön keu mi qeljiŋe möta Abrahamğöra jibawak? Mewö qahöpmö, nalö kewöŋe yeŋön azi namŋi aiga nöŋön töndup yaŋgö nahönŋi meal. “Mewö. ⁸ Aisaknöŋ qariba juzu mosöriğa wehön mianğöreŋök Abrahamnöŋ nene lömbuan ketanŋi alök.

Saranöŋ Hagar aka Ismael közöl etkiyök.

⁹ Ijpt ambi Hagarnöŋ Abrahamğö morö nahönŋi Ismael meyoŋi, yaŋön nalö kunöŋ munŋi Aisak ilita mepaiköba gönawöt ak waŋgiiga Saranöŋ mi ehök.

¹⁰ Mewö eka Abrahamğöra kewö jiyök: “Welen ambigö nahönŋan mönö nöŋgö nahöni Aisakpuk göhöreŋ öroyuai mi qahö mendeŋda buŋa qem anğumahot. Welen ambi mi aka nahönŋi mi mönö közölnöŋga anmahot.”* ¹¹ Saranöŋ keu mi jiyöŋi, mianön Abrahamğö uruŋi qeiga Ismael mi nahönŋi ahöhaŋgöra aka urueret möriğa uruŋi mötökömbuk ahök.

¹² Mewö ahiga Anutunöŋ yaŋgöra keu kewö jiyök: “Nahöŋgi aka welen ambigi Hagar yetköra mönö urugoro ketanŋi kude mötman. Aisakö gwölönarökurupŋi yeŋönök mönö göhö qetbuŋagi

---

* **21:4:** Jen 17.12; Apo 7.8   * **21:10:** Gal 4.29-30

bisiba malme. Mianğöra Saranöŋ keu göhöra jizawi, mi pakpak mönö möta tem kölman.*

¹³ Welen ambigahö nahönŋan göhö gwölönaröki akzawaŋğöra nöŋön i mewöŋanök ahumsehip waŋgibiga gwölönarökurupŋan könagesö ketanji akŋe.”

¹⁴ Mewö jii möta Abrahamnöŋ ahöba söŋan kötökŋe wahöta nene tosatŋi memba o uu (ou huhu) lama silenŋan memenji mianöŋ o uba kaba Hagargö qamböŋe ala mindiŋgöba nahönŋambuk melaim etkiiga mosöta anohot. Anda Berseba gölme qararaŋkölkölŋe aŋgota liliköba malohot.

¹⁵ Malohotka lama silenje o memba anöhi, mianöŋ qahöwahiga nahönŋi mi böŋbaŋ ip köhösoŋi kungö bapŋe ali ahöyök. ¹⁶ Ali ahöiga kinda kewö mötmöriyök: “Nahönan jeni qakŋe kömumawi, mi ekŋamgö osiba jemörön akzal. “Mewö mötmöriba pokom mulget anakzawaŋgö dop tikep anda tata silata sahöt gigilahöyök.

¹⁷ Morö sahöröhi, mi Anutunöŋ möriga garatanŋan suepnöhök Hagargö qeta kewö jiyök: “Hagar, gi wani lömbötkö uruŋe maljan? Keŋgötki kude mötnöŋ. Morönöŋ endu ahöba sahötzawi, Anutunöŋ sahötŋi mi lök mötza.

¹⁸ Mönö wahöta morö nahöŋgi gölmenöhök kököbihinöŋ wahöriga böröŋe memba mökökölim waŋgiman. Nöŋön i könanŋep ahumsehip waŋgibiga gwölönarökurupŋan sehiba könagesö ketanji qetbuŋaŋinambuk akŋe.”

¹⁹ Suep garatanöŋ mewö jiiga Anutunöŋ jenji metohoiga uba o lömŋi kun ehök. Mi eka lama silenji memba anda

---

* **21:12:** Rom 9.7; Hib 11.18

mianjōn o uba kaba nahōnji waŋgiiga neyōk.
²⁰ Anutunōŋ Ismaelbuk kiniga qariba gōlme qararaŋkōlkōlŋe mala erim nembī azia ahōk.
²¹ Gōlme qararaŋkōlkōlŋi qetŋi Paran miangōreŋ maliga namŋan Ijīpt kantrinōhōk ambi kun memba anōmŋa waŋgiyōk. Mewō.

Abraham aka Abimelek yetkōn urujōhōjōhō ahot.

²² *Nalō miangōreŋ Abimelek aka yaŋgō yarō kambuŋaŋgō suaḥō galōmŋi qetŋi Fikol yetkōn Abrahamgōra kewō jiyohot: “Gōŋōn örōyuai pakpak aka memakzani, Anutunōŋ mōnō miangōreŋ gōbuk kinakza. ²³ Miangōra gōŋōn mōnō merak kiangōreŋ Anutugō jeŋe jōjōpaŋ keu kewō jiba jim kōhōiman: ‘Nōŋōn gi, morōurupki aka gwōlōnarōkurupki embuk isimkakalek kun kude aka malmam.’ Mewō jim kōhōiba nōŋōn ak kōmum gihiba malali, miangō dop gōŋōn mōnō mewōŋanōk gōlme ki aka ni ak kōmum netkiba malman. Gi gōlme kiangōreŋ kiana aka maljan.”

²⁴ Mewō jiyohotka Abrahamnōŋ kewō jiyōk: “Nōŋōn jōjōpaŋ keu mi ölōp jiba jim kōhōimam.”

²⁵ Mewō jiyōkmō, Abimelekō welenqequeurupŋan o lōm kun nanŋinaŋgōra aŋgōn kōlgeri, Abrahamnōŋ miangōra Abimelek jim waŋgiyōk.
²⁶ Jim waŋgiyōkmō, Abimeleknōŋ kewō melenḍa jiyōk: “Daŋōn silik mi ahōhi, mi nōŋōn qahō mōtzal. Nangak miangō keuŋi kun mutuk qahō jinōŋ mōta mala merak-kun keu mi mōtzal.”

²⁷ Mewō melenḍa jūiga Abrahamnōŋ anda lama aka bulmakau memba kaba Abimelek waŋgiiga

---

* **21:22:** Jen 26.26

nalö miangörenök sutnjire jöhöjöhö aka alohot.
 28 Mi ala Abrahamnön lama kambuñineyöhök
 lama ambiñi moröñi 7 meköm enğiba al enğii
 nanñinök kinget.

29 Mewö kingetka Abimeleknön Abraham kewö
 qesim wañgiyök: “Lama ambiñi moröñi 7 kewöta
 endu al enğinönga nanñinök kinjei, mi kōnañi
 wuanöngöra?”

30 Qesim wañgiiga kewö meleşnök: “Nönön o
 lömñi ki esiali, keu mi jibiga mi möt narizan
 ewö, lama moröñi 7 ki mönö nöngö böroneyök
 buña qem anğunönga nöngö keunanğö dangunuñi
 akña.” 31 Mewö meleşda azi yahöt mi gölme
 miangören kinda jöjopañ keuñiri jiba jim jöhöm
 anğuyohot. Miangöra miri miangö qetñi Berseba
 qerakze. *

32 Berseba mire jöhöjöhö mewö ahot teköiga
 Abimelek aka yañgö yarö kambuñanğö
 suahö galömñi Fikol yetkōn wahöta lilingöba
 Filistin yengö gölmenön anohot. 33 Anohotka
 Abrahamnön berem ip kun Berseba miri
 miangören kömöta Kembu Anutu bem koñkoñ
 yañgö qetñi qeta köuluköyök. 34 Köuluköba kinda
 Filistin yengö gölmenön nalö köröpñi kiana aka
 malök. Mewö.

22

Anutunöñ Abraham esapköm wañgiyök.

---

* **21:31:** Berseba keu miangö kōnañi yahöt: sewengö o lömñi aka
 jöjopañ keugö o lömñi.

¹ Yuai mi asuhuiga nalö tosatnji teköiga Anutunöŋ Abraham esapköm waŋgiyök. Qetnji “Abraham!” qeriga yaŋön “Ni ki kinjal,” jiba melenök.*

² Mewö melenniga kewö jiyök: “Aisak nahöngi nanji mohotsirik urugan jöpaköm waŋgimakzani, i mönö waŋgita Moria gölmenöŋ anda kundunji kun kondel gihimami, miangörej öngöba i nöngö jöwöwöla ohoman.”*

³ Mewö jiiga Abrahamnöŋ ahöba söŋan kötökŋe wahöta doŋki qakŋe dum tatatnji möhamgöba welenqeŋeŋi yahöt aka nahönŋi Aisak enŋuaŋgirök. Jöwöwölgö könöpŋi dopŋe köl teköba börangöba ala enŋuaŋgita Anutunöŋ gölme jiyöhi, miangörej anök. ⁴ Anda mala wehön karöbutnji miangörej jeŋan uba wahöta gölme mi ehiga köröwen ahöyök. ⁵ Mi eka welenqeŋe yahötŋi yetköra kewö jiyök: “Iniri doŋkibuk ki tarohotka ni aka morö nahön netkön endu anda Anutu waikŋi memba möpöseiba kunbuk lilingöba etköreŋ kabit.”

⁶ Abrahamnöŋ mewö jiba jöwöwöl ohohogö könöp böranŋi memba nahönŋi Aisakö qamböŋe ali öngöiga nanŋak könöp jit aka sou meyök. Mewö meiga mohotŋamŋire anohot. ⁷ Mewö anda Aisaknöŋ aŋ ala iwiŋi Abrahamgöra kewö jiyök: “Iwini!” Mewö jiiga kewö melenök: “Nahöni, wania?” Mewö melenniga kewö qesiyök: “Könöp jitŋi aka könöp mia ki memba kazitmö, jöwöwöl ohohogö lamaanji mi denike?”

⁸ Mewö qesiiga iwiŋan kewö melenök: “Nahöni, Anutu nanŋak mönö jöwöwöl ohohogö lamaanji kun

---

* 22:1: Hib 11.17-19   * 22:2: 2 Kor 3.1

miwikñaiba netkima. “Mewö melenjiga toroqeba mohotjamñire anohot.

⁹ Anda Anutunöŋ gölme jiyöhanğoreŋ anğota kinda jöwöwöl ohohogö altanji kun memba könöp mianğö qakne ala arengöyök. Arengöba nahönñi Aisak jöhöba altanöŋ könöp qakne al waŋgiyök.*

¹⁰ Al waŋgiba nahönñi umamğöra böröŋi boraŋda sou memba atöŋnök. ¹¹ Atöŋniga mianğoreŋök Kembugoreŋ garatanöŋ Suepnöhök Abrahamğöra kewö qerök: “Abraham, Abraham!” Mewö qeriga “Ni ki kinjal,” jiba melennök.

¹² Mewö melenjiga kewö jiyök: “Börögan mönö morögö qakne kude alman. Yaŋö qakne yuai kun kude akñan. Göŋön nahöŋgi mohotsirik mi nöŋğöra qahö anğön köljananğöra konaŋamgi merak kewö möt yaközal: Gi Anutugö keu jitñi oŋgitpanbuköra keŋğötki mörakzan.”

¹³ Mewö jiiga mianğoreŋök uba wahöta ehiga lama azinji kun ilitñan böŋbaŋ ip köhösonöŋ gili geiga kinök. Mi eka anda memba kaba nahönñanğö salupne lama mianön jöwöwöl ohoyök. ¹⁴ Mianğöra Abrahamnöŋ gölme mianğö qetñi mi ‘Kembunöŋ miwikñaiba netkima,’ jiba qerök. Nalö kewöŋe mewöŋanök keu kewö jimakze: “Kembunöŋ mi kundunje miwikñaiba netkima.”

¹⁵ Kembugö garatanan Abrahamğöra Suepnöhök kunbuk kewö qeriga yahöt ahök: ¹⁶ “Kembu nöŋön kewö jizal: Nanak nani qetni qeta jöjopaŋ keu kewö jiba jim köhöizal: Göŋön silik ki aka nahöŋgi mohotsirik mia nöŋğöra qahö anğön

---

* 22:9: Jei 2.21

köljani, ¹⁷ miangöra nöñön ölña gi kötuetköba ahumsehip gihibiga gwölönarökurupki yeñön önöñi qahö sehime. Sehigetka qötöñinan mönö suep könakembagö sengelauñi ewö akña aka köwet jitñe sakösiñ ahöm anjei, miangö dop akña. Göhö gwölönarökurupki yeñön mönö köhöiba kerökurupñini enguba luhut ala siti gölmeñini enguangita angön köla malme.* * ¹⁸ Göñön nöñgö keuni tem köljani, miangöra göhö gwölönarökurupki yeñgöreñök kungöra aka nöñgö kötumötuetnan mönö gölmegö könagesö kambuñi pakpak yeñgö qakñine öñgöiga oyaenñkoyaenñ akña.”*

¹⁹ Kembangö garatañan mewö jiiga Abrahamnöñ moröñambuk lilingöba welengeqeyahötñi yetköreñ anda aitoñgöba mohotñe Berseba mire anget. Abrahamnöñ Berseba miri miangöreñ opo seri koumñi möröreñgöba malök. Mewö.

Nahorgö gwölönarökurupñi

²⁰ Nalö tosatñi teköiga buzup keu kun kewö jigetka Abrahamgöreñ kayök: “Milkanöñ mewöñañök nama akza. Yañön mungi Nahorgö nahönurupñi tosatñi engömeyök.” ²¹ Moröñi mutukñangö qetñi mi Uz, yañgö munñi Buz aiga yañgö könane Kemuel, Aramgö iwiñi. ²² Kemuelgö könane Kesed, Hazo, Pildas, Jidlaf aka Betuel. ²³ Betuelnöñ Rebekagö iwiña ahök. Milkanöñ Abrahamgö munñi Nahorgö nahönurupñi 8 mi engömeyök. ²⁴ Nahorgö anömñi bohonñi qahö memeni qetñi Reuma yañön mewöñañök

---

* **22:17:** Hib 6.13-14 * **22:17:** Hib 11.12 * **22:18:** Apo 3.25

nahönurupni tosatni engömeyök. Yengö qetjini mi Teba, Gaham, Tahas aka Maka. Mewö.

23

Saranöŋ kömuyök.

¹ Saranöŋ mala mal öngöiga yambuŋi 127 ahök. Saranöŋ miangö dop malök. ² Mala Keinan gölmenöŋ miri qetji Kiriya Arba, qetji alaŋi Hebron qerakzei, miangöreŋ kömuyök. Kömuiga Abrahamnöŋ miangöreŋök anömŋaŋgöra jinggen köla sahötmanögöra anök.

³ Anda sahöt teköba wahöta anömŋaŋgö qamötŋi mosöta anda kinda Hit ambazip yengöra keu kewö jiyök: ⁴ **“Ni engö sutŋine kiana kaba qandak (kusuk) maljal. Miangöra iŋini mönö gölmeŋinaŋgö bahöŋi kun kiangöreŋ niŋgigetka bohonŋi membiga qaksirini aiga alaurupni yengö qamötŋini miangöreŋ ala löm köl engimakŋam.”*

⁵ Keu mewö juiga Hit yeŋön melenäda kewö jiget: ⁶ *“O azi kembu, gi ölop neŋgöreŋ keu ki mötnöŋ. Gi neŋgö sutŋine Anutugö azi jembonŋi maljanaŋgöra aka qaksirigi sihimgan denike ek soroköba memangö mötzani, miangöreŋ mönö ölop qamötki löm kölman. Göŋön qamötki esim kölman jinöŋga neŋgöreŋök kunŋan mi qahö aŋgön köl gihima.”*

⁷ Mewö jigetka Abrahamnöŋ wahöta gölme turupŋi Hit ambazip yengö wösöŋine geba sipköm engiyök. ⁸ Sipköm engiba kinda yengöra keu kewö jiyök: *“Nöŋön qamötŋi esim kölmanögö ölop jime ewö, mönö nöŋgöreŋ keu ki möta Zohargö nahönŋi*

* **23:4:** Hib 11.9, 13; Apo 7.16

Efron yaŋgöreŋ anda keu jitni ki toroqeba jiba kuŋgum waŋgime. ⁹ Kuŋgum waŋgigetka möta baŋet qetŋi Makpela yaŋgö buŋaya aka nupŋaŋgö imbiŋe göröken ahözawi, mönö mia jim teköiga söŋgöröŋi memam. Mönö qesigetka bohonŋi jömuk jim teköiga söŋgöröŋi membiga nöŋgö qaksirini eŋgö sutŋine ahöma.”

¹⁰ Mewö jiiga Efronöŋ alapurupŋi Hit könagesö pakpak taonŋinaŋgö kiripo naŋguŋe kaba sombe-mnöŋ tokogeri, yeŋgö sutŋine tariga keu kezap ala mötketka Efronöŋ Abrahamgöra kewö melen waŋgiyök: ¹¹ “O azi kembuni, mewö qahöpmö, mönö nöŋgöra kezap alnöŋ. Nöŋön gölme köröŋi mi aka baŋet miangöreŋ kinjawi, mi kalema gi-hizal. Nani könagesöurupni yeŋgö jeŋine kinda mi gihibiga ekze. Qamötki mi ölop miangöreŋ esim löm kölman.”

¹² Mewö jiiga Abrahamnöŋ gölme tourupŋi yeŋgö wösöŋine kunbuk geba sipköm eŋgiyök. ¹³ Sipköm eŋgiba kinda yeŋgö jeŋine Efrongöra kewö jiiga mötket: “Nöŋgöreŋ keu ki mönö kezap ala mötnöŋ. Göŋön ölop mewö akanakmö, nöŋön mönö gölme köröŋi miangö bohonŋi mi gihimam. Mi ölop jiba töwa menöŋga nöŋön qamötni miangöreŋ esim löm kölman.”

¹⁴ Mewö jiiga mötketka Efronöŋ Abrahamgöra kewö melen waŋgiyök: ¹⁵ “O azi kembuni, nöŋgöreŋ keu ki mönö kezap ala mötnöŋ. Gölme miangö bohonŋi mi 400 silwö kötŋi (50 kilogram). Ala-ala akziraŋgöra aka miangön mönö netkö sutnire yuai omaŋi akza. Miangöra qamötki ölop esim löm kölman.”

16 Mewö melenj wanjiiga möta Abrahamnönj gölme bohonnanjögö janjögöni Efronönj Hit könagesö yengö jenine jiiga mötkeri, miangö urumohot ahök. Janjögöni silwö kötnji 400 mi kölköl-örörö ambazipnönj nalö miangörenj bohonnanjögö dopnji jiget ahöyöhi, miangö dop monenj mi kewöta wanjiyök.

17 Mewö wanjiiga Efrongörenj gölme körönji Mamre kösutnje Makpela miangörenj ahöyöhi, banjet miangörenj kinöhi aka ip pakpak gölme miangö jabö urune kingeri, miangö keunji teköyök.

18 Keunji teköiga Abrahamgö buñaya ahök. Hit könagesö pakpak taonñinanjögö kiripo nanjune kaba sombemnönj tokogeri, yeñön töwanji mi eketka buñanji ahök.

19 Miangö andöñe Abrahamnönj anömñji Saragö qamötñji mi Keinan gölmegö banjetnje esim löm kölök. Banjet mi Mamre qetñji alanji Hebron miangö kösutnje gölme körönji qetñji Makpela miangörenj ahöza.

20 Mewö asuhuiga gölme körönji aka banjet miangörenj kinjawi, mi Hit könagesö yeñön Abrahamgö buñaya qem wanjigetka qaksirinji ahök. Mewö.

24

Aisakö anömñji Rebeka mi wanjita kaget.

1 Abrahamnönj azi namñji ahiga Anutunönj yuai pakpak aka meyöhi, miangörenj i kötuetköm wanji mala korök. 2 Mewö ahiga nalö kunönj mirinanjögö welenqege jembonñji bohonñji, mirinji urune öroyuai ahöm wanjiyöhi, miangö galömñji yanjögöra keu kewö jiyök, “Gi mönö keugi jim köhöimangöra börögi nöñgö tambuni bapnje alman. 3 Mewö ala

Kembu, Suep aka gölme mietkö Anutuñirangö qetñe jöjopañ keu kewö jiman: Nöñön Keinan könagesö yeñgö sutñine ki maljalmö, göñön mönö nahönañgö anömñi mi yeñgö nen bōratñina kun kude memba wañgiman. ⁴ Mewö qahöpmö, gi mönö nane kantrinöñ anda tinitosolomurupni yeñgöreñök nahöni Aisakö anömña wañgita kaman.”

⁵ Mewö jiiga welenqeçe jembonöñ kewö qesim wañgiyök: “Anda jibiga ambi mianñön nömbuk gölme kiangöreñ kamamgö tököma ewö, nöñön mönö denöwö akñam? Nahöngi wañgita kantri kanöñangöreñ kunbuk lilingöba anbit me qahö?”

⁶ Mewö qesim wañgiiga Abrahamnöñ kewö meleñnök: “Qahöpmahöp! Gi nöñgö nahöni wañgita miangöreñ kunbuk kude anmahot. ⁷ Suepkö Kembuñi Anutuñöñ ni iwinangö miri aka ahuahu kantrineyök keu kewö jii mötpiga jöjopañ keunöñ jöhöba noañgiri kayal: ‘Nöñön gölme ki mönö göhö gwölönarökurupki yeñgö buñaya qem engimam.’ Miangöra yañön mönö Suep garatañi melaiga mutuk aniga göñön ölop nahönañgö anömñi mi miangöreñök wañgita kaman. ⁸ Anda jinöñga ambi mianñön göbuk kamamgö tököma ewö, jöjopañ keugi kianñön mönö qahö toroqeba jöhöm gihima. Nöñgö nahöni mi mönö qahö kötökñi wañgita miangöreñ lilingöba anmahot.”

⁹ Mewö jiiga welenqeçe jembonñan keu mi jim jöhöm wañgiba jöjopañ keunöñ jim köhöimangöra böröñi ketañamñi Abrahamgö tambuñi bapñe alök.

¹⁰ Mewö jim köhöiba kinda ketañamñangöreñ kamel 10 aka yañgö köweñeyök yuai aködamurañinambuk könañi könañi mohotñe meyök.

Mi memba mosöta Not Mesopotemia (Aram Naharaim) * kantrinöŋ anda Nahornöŋ taon malöhaŋgöreŋ aŋgorök. ¹¹ Aŋgota taon yaigepŋe o lömŋi kinöhaŋgö kösutŋe kamelurupŋi al eŋgiiga siminŋini mösököba geba luhut meget. Wehön jeŋi gemamgö aiga taongö ambiŋi yeŋön o ubingö o lömŋe kaka nalöŋini mi ahök. ¹² Miangöreŋ kinda kewö köuluköyök: “O Kembu, ketaŋamni Abrahamgö Anutuŋi, gi mönö merak töhötmöriam niŋgiba ketaŋamni Abrahamgöra keu jim jöhönöŋi, miangö ölni asuhuma. ¹³ Mötnöŋ, ni o löm kösutŋe kiangöreŋ kinbiga taongö ambi seramurupŋini yeŋön o ubingö kame.

¹⁴ Kagetka kewö asuhumapköra köuluközal: Nöŋön ambi seram kungöra kewö jimam: ‘Gi ölop köuraŋengi möŋgoninöŋga (mondokönöŋga) o nembilenak.’ Mewö jibiga yaŋön kewö melenđa jima: ‘Ölop nenöŋga kamelurupki mewöyök o gumohom eŋgimam.’ Mewö jimawi, ambi seram ia göŋön welenqeŋe azigi Aisakö buŋaya qenöŋi, yaŋön mönö mia akŋa. Mewö asuhuiga göŋön ketaŋamnaŋgöra keu jim jöhönöŋi, mianön ölnambuk akza, mewö mötmam.”

¹⁵ Köuluk mi qahö köuluköm teköiga miangöreŋök ambi kun qetŋi Rebeka yaŋön köuraŋen qamböŋe aŋguba miangöreŋ kaŋgorök. Yaŋön Abrahamgö munŋi Nahor aka anömŋi Milka, yetkö nahönŋiri qetŋi Betuel yaŋgö böratŋa ahök. ¹⁶ Ambi miangö kaisoŋgolomŋi mi eksihimŋambuk kötökŋi aiga ambi seram jömukŋi azinöŋ qahö memenja

---

* **24:10:** Aram qet mi nalö kewöŋe Siria qerakze. Naharaim o töwatŋi yahöt (Yufreitis aka Taigris) mietkö sutŋire.

malök. Yanön eta o lömnöŋ geba o uba korök. ¹⁷ Koriga mianğöreŋök welenqeçe jembonöŋ ösumŋan yaŋgö kösutŋe anda kewö jiyök: “Gi ölop köuraŋengeyök o kun niŋginöŋga nembilenak.”

¹⁸ Mewö jiiga kewö melenök: “O kembuni, ölop neman. “Mewö jiba ösumok köuraŋenni böröŋan memba eta moŋgoŋgoniiga (mondoköiga) o neyök. ¹⁹ Mi neiga kewö jiyök: “Nöŋön kamelurupki yeŋgöra mewöyök o uba eŋgibi memba anda bikŋini eŋguiga mosötme.” ²⁰ Mewö jiba ösumok köuraŋenni mokoï o körek joutnöŋ geiga kunbuk diŋdiŋgöba o lömnöŋ o umamğöra geba kamelurupŋi pakpak yeŋgöra o dopŋine uyök. ²¹ Mewö ahiga welenqeçe jembonöŋ göröŋ kinda i törörök eka kewö möta mötmöriyök: “Ölŋa, Kembunöŋ kōna köröpŋi ki kayalaŋgö möriamŋi mi mönō kewō kondori asuhuza me denōwō?”

²² Mewö mötmöriba kiniga kamel yeŋön o nem tekögetka welenqeçe jembonöŋ pinjim (möpöŋ) goulnöŋ memeni kun lömbötŋi 5 gram mi memba ambi seramgö söŋgöroŋe ala böröjenjeŋ goulnöŋ memeni yahöt lömbötŋiri 110 gram mi böröŋe mei öŋgöyök. ²³ Mei öŋgöiga kewö qesim waŋgiyök: “Gi dagö böratŋa? Iwigahö miri uruŋe neŋön suŋgem ahöbinakö tiŋi kun ahöza me qahö, mi ölop jinöŋ mötpilenak.”

²⁴ Mewö qesim waŋgiiga kewö melen waŋgiyök: “Ni Betuelgö böratŋa. Abu asani qetŋiri Milka aka Nahor.” ²⁵ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Nengöreŋ luplup aip aka kamel yeŋgö gwözözak nenenŋi mi gwötpuk ahöza aka suŋgem gaun ahömegö tiŋi mi mewöyök ölop kinja.”

26 Mewö jiiga welenqeçe jembonöŋ gölmenöŋ geba bamgöba Kembangö waikŋi memba möpöseiyök. 27 Möpöseiba kewö jiyök: “O Anutu, ketaŋamni Abrahamgö Kembuŋi, nöŋön gi möpöseim gihizal. Göŋön ketaŋamnaŋgöra kalem möriamgö keugi jim jöhönöŋi, mi törörök wuatangönöŋga qahö sörauyök. Miangö dop Kambu göŋön noaŋgitnöŋga köna köröpŋi ki kaba mala ketaŋamnaŋgö tinitosolomurupŋi yeŋgö mire kaŋgotzal.”

28 Mewö asuhuiga ambi seramnöŋ ösumŋan kiŋkiŋgöba anda miangö kösohotŋi mi namŋaŋgö saiwaurupŋi miriŋe malgeri, yeŋgöra jiiga mötket. 29 Rebekagö nenni qetŋi Laban malök. Yaŋön mi möta Abrahamgö welenqeçe jembonŋi ekŋamgöra ösumŋan yaigep o lömŋe kiŋkiŋgöba anök. 30 Nennaŋgö böröŋe goul böröjenjen aka söŋgöröŋe goul pinjim tari ehiga nenni Rebekanöŋ welenqeçe jembonöŋ keu jiiga möröhi, miangö kösohotŋi jii möta yaŋgöreŋ anök. Anda o lömŋe aŋgota azi mi ehiga miangöreŋ kamelurupŋi yeŋgö qöhöröŋine kinök. 31 Kiniga kewö jiyök: “Kembunöŋ kötuatköm gihii maljani, gi mönö kanöŋga mirinöŋ anbit. Yaigep kiangöreŋ kude kinman. Nöŋön nannini ahömeaŋgö miriŋi aka kamelurupki yeŋgö dumŋini tok möwölöhözal.”

32 Mewö jiiga welenqeçe jembonöŋ mire kaiga kamel qakŋine sukinap taröhi, mi Labanöŋ musula mei eri jiiga kamel yeŋgöra luplup aip aka gwözözak nene memba kaba engiget. Welenqeçe jembon aka yaŋgö aziurupŋan könaŋini saŋgoŋmeaŋgö oŋi mi tok mohotŋe uba

kaba engiget. ³³ Miangö andöñe nene welenqeçe jembongö wösöñe kölgetmö, yañön kewö jiyök: “Mutuk keu memba kazali, mi jibi mötketkun mönö nene ki nemam. “Mewö jiiga Labanöñ kewö jiyök: “Mi ölop jinöñ mötpin.”

³⁴ Mewö jiiga kewö jiyök: “Nöñön Abrahamgö welenqeçe azia akzal. ³⁵ Kembunöñ ketañamni önöñi qahö kötuetköm wañgiiga azi öngöñgöñi sukinapuk aka malja. Kembunöñ lama aka bulmakau, silwö aka goul, welenqeçe azi aka ambi aka kamel, donki mi gwötpuk wañgiiga malja. ³⁶ Ketañamnañgö anömñi Sara yañön ambi namñi kötökñi aka nalö miangöreñ ketañamnañgöra nahönñi kun meyök. Iwiñan sukinapñi pakpak mi nahönñañgöra buña qem wañgi malja.

³⁷ “Ketañamnan nöñön jöjöpañ keu kewö jimamgö jim kutum niñgiyök: ‘Nöñön Keinan yengö gölmenöñ ki maljalmö, göñön mönö nahönañgö anömñi mi Keinan yengö nen böratñina kun kude memba wañgiman. ³⁸ Mewö qahöpmö, gi mönö iwinangö mire nani tinitosolomurupni yengöreñ anda nahönañgö anömñi mi miangöreñök wañgita kaman.’

³⁹ “Mewö jiiga ketañamni mi kewö qesim wañgial, ‘Nöñön anda jibiga ambi mianön nömbuk qahö kama ewö, nöñön mönö denöwö akñam?’ ⁴⁰ Mewö qesim wañgibiga kewö melenök: ‘Nöñön Kembugö jeñe anda kaba aka memba malali, yañön mönö Suep garatani melaiiga göbuk aniga köna anmani, mianön töhötmöriamñambuk akña. Mewö nani iwinangö mire anda tinitosolomurupni yengöreñök nahönañgö anömñi mi memba kaman. ⁴¹ Nöñgö

tinitosolomurupni yeŋgöreŋ anda jöjöpaŋ keu nöŋgöra jinöŋi, miaŋön mönö miaŋgö andöŋe qahö toroqeba jöhöm gihima. Ambi kun qahö gihime ewö, göŋön töndup jöjöpaŋ keu miaŋgö kösönöhök lolohoman.’

⁴² “Mewö jiiga merak o lömŋe kaŋgota kinda kewö köuluközal: ‘O Anutu, ketaŋamni Abrahamgö Kembuŋi, ni köna köröpŋi kazali, mi mönö jitsihitkahö dop mötnöŋga töhötmöriamŋambuk akŋa. ⁴³ Eknöŋ, nöŋön o löm kiaŋgö kösutŋe kinjal. Kewö kinbiga ambi seram kunŋan o umamgö kaiga nöŋön yaŋgöra kewö jimam: “Gi ölop köuraŋengeyök o moröŋi kun niŋginöŋga nembilenak?”

⁴⁴ Mewö jibiga yaŋön kewö melenja jima: “Ölop nenöŋga kamelurupki yeŋgö o mewöŋanök uba engimam. “Mewö melenja jima ewö, nöŋön miaŋgöra kewö mötmam: Kembu göŋön i ketaŋamnaŋgö nahönŋaŋgö anömŋa akŋapköra möwölöhözan.’ ⁴⁵ Uruneyök köuluk mi qahö köuluköm teköbiga miaŋgöreŋök Rebeke yaŋön köuraŋen qamböŋe aŋguba miaŋgöreŋ kaŋgotza. Kaŋgota o lömŋe geba o uiga nöŋön yaŋgöra kewö jizal: ‘Ölop o kun niŋginöŋga nembilenak.’

⁴⁶ “Mewö jibiga yaŋön zilaŋ köuraŋenŋi qamböŋeyök mei eriga kewö jiza: ‘Ölop nenöŋga kamelurupki yeŋgö o mewöŋanök engibiga neme.’ Mewö jii nembiga kamelurupni mi mewöyök o gumohom engiza. ⁴⁷ Gumohom engiiga kewö qesim waŋgizal, ‘Gi dagö böratŋa?’ Qesim waŋgibiga kewö melenja: ‘Ni Betuelgö böratŋa. Abu asani qetŋiri Milka aka Nahor.’ Mewö

melenjiga nöjön pinjim söngöröñe möndöba böröjenjen böröñe membi öngöza. ⁴⁸ Nalö miangörenök gölmenön geba bamgöba Kembugö waikñi memba möpöseizal. Anutu ketañamni Abrahamgö Kembuñan mönö köna diñdiñi noañgiri ketañamnañgö munñañgö mire kaba isiñi nahönñañgö anömña akñapköra miwikñaizal. Miangöra Kembu möpöseim wañgizal.

⁴⁹ “Mewö kaba ki kinjal. Miangöra inñi ketañamni ek soriba sepkitip akzeañgö keuñi pöndañ wuatañgöba ak kömum wañgize ewö, mi mönö kondela jigetka mötmam. Mewö qahö akñe ewö, keu mi tok jigetka mötmam. Mi möta kungen elenda anmamgö mötmörimam.”

⁵⁰ Mewö jim teköiga Laban aka Betuel yetkön kewö melenja jiyohot, “Keu ki Kembugörenök kaza. Miangöra netkön keu mewö me mewö jibirañgö dop qahö. ⁵¹ Mötnön, Rebekanön ki kinja. Kembunön jimqindiñ akzawañgö dop ölop i wañgita anda ketañamgahö nahönñi wañginöñga anömñi akña.”

⁵² Mewö jiyohotka keuñiri möta Abrahamgö welenqeçe jembonñan eta Kembugö jeñe gölmenön geba bamgöyök. ⁵³ Bamgöm teköiga wahöta gösöñeyök goul aka silwö aködamunñi eksihimñinambuk aka opo maluku kulemñinambuk ujeta Rebeka wañgiyök. Mewöñanök kalem yuai tosatñi söngöröñini ketañi mi nam nenñi etkiyök.

⁵⁴ Etkiba i aka aziurupñi yambuk kageri, yeñön nene kulun namba tata mala sungem aiga ahöget. Ahöba söñan wahötketka kewö jiyök: “Ölop melaim niñgigetka ketañamnañgören anmam.”

⁵⁵ Mewö jiyökmö, nam nenni yetkön kewö melenohot, “Ölöp nenböratniri mosötnönga toroqeba nalö tosatni silim ten mewö nembuk malma. Miangö andöñe ölöp i wañgita anme.”

⁵⁶ Mewö melenohotmö, welenqeçe jembonöñ kewö melen da jii mötket, “Welen könani kazali, mi Kembunöñ kötuetköiga töhötmöriamñambuk akza. Miangöra nalöni mönö kude qekörime. Mönö melaim niñgigetka ölöp könani lilingöba anda ketanamañgöreñ angotmam.”

⁵⁷ Mewö jii möta kewö jiyohot, “Ölöp ambi seram mi qetzi kaiga nanñangöra qesim wañgibin.”

⁵⁸ Mewö jiba Rebeka qerohot kaiga kewö qesim wañgiyohot, “Gi azi kiambuk anmamgö mötzan me qahö?” Qesim wañgiyohotka “Ölöp anmam,” jiyök.

⁵⁹ Mewö jiiga kinda nenböratniri mi welen ambiñambuk melaim etkigetka Abrahamgö welenqeçe jembon aka yangö aziurupni yeñön i etkuangita anbingö aket. ⁶⁰ Anbingö aketka miangöreñ iwinam nenmunurupñan Rebeka kötuetköm wañgiba kewö jiget,

“O nen böratnini, Kembunöñ ölöp ahumsehip gihiiga göñön gwölönarökurupki milyönñi milyönñi yengö bömön jalöñina akñan.

Yeñön mönö köhöiba kerökurupñini enquba luhut ala siti gölmeñini enquangita anñön köla malme.”

⁶¹ Mewö jiget teköiga Rebekanöñ welenqeçeambiurupni yembuk wahöta kamel qakñine öngöba tata welenqeçe jembonni wuatangöba anget. Jembon yañön Rebeka wañgiriga mosöta köna lilingöba anget. ⁶² Anda kaba mala mala Keinan

gölmenöŋ kaŋgotket. Aisaknöŋ gölme miangö Saut likepŋe distrik qetŋi Negew miangöreŋ mala nalö miangöreŋök o löm qetŋi Ber Lahai Roi † mi mosöta gölme qararaŋkölkölŋe kaba malök. ⁶³ Kaba mala miri söŋaumangö aiga miangöreŋ kounŋi mosöta gölme köröŋi ketanŋi miangöreŋ anda liliköba keu mötmöröiba uba wahöta ehiga tosatŋan kamel qakŋine tata yaŋgö kösutŋe kabingö kaget.

⁶⁴ Mewö kagetka Rebekanöŋ uba wahöta Aisak eka kamel qakŋe taröhi, miangöreŋök ösumok luhuba gölmenöŋ erök. ⁶⁵ Eta welenqeŋe jembongöra qesiba kewö jiyök, “Azi gölme köröŋe endu kinda mesohol köl neŋgiba kazawi, mi daŋön?” Mewö jiiga kewö melenök, “Yaŋön mönö ke-taŋamnaŋgö nahönŋi akza. “Mewö melenŋiga möta nörop kawöseŋi (kawaseŋ) öröba jemesoholŋi esuhuyök.

⁶⁶ Esuhuiga aitongögetka welenqeŋe jembonöŋ yuai pakpak aka memba malöhi, miangö kösohotŋi mi Aisaköra jii mörök. ⁶⁷ Möri teköiga Aisaknöŋ Rebeke waŋgiriga namŋi Saragö opo seri kounŋe öŋgöba maliga könangep mei anömŋi aiga uruŋan jöpaköm waŋgiba malök. Aisakö namŋan kömuiga wösöbirik uruŋe malöhaŋgöra aka urukölalepŋi mewö miwikŋaiyök. Mewö.

25

Abrahamgö isiamböurup tosatŋi

1 Hist 1.32-33

¹ Aisaknöŋ ambi meiga iwiŋi Abrahamnöŋ anömŋi kun qetŋi Ketura meyök. ² Meiga

† **24:62:** Malmalŋambuk mala nehakzawaŋgö o lömŋi

Keturanöŋ Abrahamgö moröurupŋi kewö engömeyök: Zimran, Joksan, Medan, Midian, Isbak aka Sua. ³ Joksanöŋ nahönyahötŋi qetŋiri Seba aka Dedan yetkö iwiŋira ahök. Dedan yaŋön Asur könagesö, Letus könagesö aka Leum könagesö yeŋgö bömöŋŋini ahök. ⁴ Midiangö nahönurupŋi mi Efa, Efer, Hanok, Abida aka Elda. Mi pakpak Keturagö isiurupŋi aka malget. Mewö.

⁵ Abrahamnöŋ sukinapŋi pakpak mi nahönŋi Aisak buŋa qem waŋgiyök. ⁶ Mi waŋgiyökmö, anömurupŋi bohönŋini qahö memenŋi yeŋgö nahönurupŋini yeŋgöra kalem yuai toto qeba mendenŋa engiyök. Mendenŋ engiba jebuk mala melaim engiiga datŋini Aisak mosöta gölme wehön kotkotŋe göröken miangöreŋ anget. Mewö.

Abrahamnöŋ kömuiga löm kölget.

⁷ Abrahamnöŋ mala koriga yambuŋi mindiriba 175 aiga kömuyök. ⁸ Malmal yambuŋaŋgö qötöŋan öŋgöŋgöŋi aka dop köliga öliba azi namŋi aka söŋgöro ösum kondikŋi öröba nöŋ qeba kömuiga Anutunöŋ waŋgiri tinitosolomurupŋan kömugeri, yeŋgöreŋ anda toroqeyök. ⁹ Kömuiga nahönyahötŋi Aisak aka Ismael yetköŋ iwiŋiraŋgö qamötŋi memba anda Makpela baŋetnöŋ löm kölohot. Baŋet mi Hit azi Efron Zohargö nahönŋi yaŋgö gölme köröŋe Mamre miri gölmenöhök wehön kotkotŋe göröken ahöza. ¹⁰ *Abrahamnöŋ gölme köröŋi mi Hit könagesö yeŋgöreŋök bohönŋi meyöhi, miangöreŋ i aka anömŋi Sara mi löm köl etkiget. ¹¹ Abrahamnöŋ kömuiga Anutunöŋ nahönŋi Aisak kötuetköm waŋgiba malök. Yaŋön

---

* **25:10:** Jen 23.3-16

Negew gölmenöŋ o löm qetŋi Ber Lahai Roi (Malmalŋambuk mala nehakzawaŋgö o lömŋi) mianŋgö kösutŋe tata malök. Mewö.

Ismaelgö könagesöurupŋi

1 Hist 1.28-31

¹² Ijpt ambi Hagar yaŋön Saragö welen ambia maliga Abrahamnöŋ meiga gölöm ala nahönŋi Ismael meyök. Ismaelgö nahönurupŋi yeŋgö qet areŋini kewö: ¹³ Ismaelgö nahönurupŋi yeŋgö qetŋini aka asuhugeranŋö areŋini mi kewö: Nahönŋi mutukŋi qetŋi Nebaiot. Yaŋgö könaŋe Kedar, Adbel, Mibsam, ¹⁴ toroqeba Misma, Duma aka Masa, ¹⁵ Hadad, Tema, Jetur, Nafis aka Kedema. ¹⁶ Ismaelgö nahönurupŋan mewö asuhuba kambuŋinanŋö dop pomŋini 12 aka mala kotket. Pomŋini qetkeri, mianŋgö dop opo koum tamböŋini aka jike miriŋini mewöyök qeta memba mala kotket.

¹⁷ Ismaelnöŋ mala koriga yambuŋi mindiriba 137 aiga kömuyök. Mewö azi namŋi aka söŋgöörö ösum kondikŋi öröba nöŋ qeba kömuiga Anutunöŋ waŋgiri tinitosolomurupŋan kömugeri, yeŋgöreŋ anda toroqeyök. ¹⁸ Ismaelgö gwölönarökurupŋi yeŋön köröpken köröpken deŋda anda mala gölme qetŋiri Hawila aka Sur mietkö sutŋire gölme memba malget. Gölmeŋini mi Ijpt kantrigö jaböŋeyök könahiba wehön kotkotŋe Asiria göröken angeri, köna mianŋgö kösutŋe mianŋgöreŋ ahöza. Ismaelgö gwölönarökurupŋi yeŋön Abrahamgö gwölönarökurupŋi tosatŋi pakpak mi kerök-kerök ak eŋgiba malget. Mewö.

Iso aka Jeikob yetkön asuhuyohot.

19 Abrahamgö nahönñi Aisak yangö gwölönarökurupñi yengö qet arenini mi kewö: Abrahamgö nahönñi Aisak. 20 Aisaknöñ yambunji 40 aiga Mesopotemia (Padan Aram) kantrigö Aram azi qetñi Betuel yangö böratñi Rebeka anömña meyök. Rebekagö nenni mi Aram azi qetñi Laban. 21 Aisaknöñ anömñan köpin maliga yangöra aka Kembu köuluköm wañgiyök. Köuluköm wañgiiga köulukñi möriga Rebekanöñ gölöm alök. 22 Gölöm aliga moröyahöt yetkön namñirangö körö uruñe utal aᅇguyohot. Mi möta kewö jiyök: “Yuai kewöñi mi mönö wuanöñgöra asuhum niñgiza?” Mewö jiba anda miangöra Kembugö qesim wañgiyök.

23* Qesim wañgiiga kewö jii mörök:
 “Göhö körö uruge kambu yahöt mietkö bömöññiri ahözahot.
 Yetköreñök könagesö yahöt asuhuba denᅇa malme.
 Ambazip kambu kunöñ kambu alañi eñgongita ösum köhöikñi akñe.

Datñan munñi welen qem wañgiba malma.”

24 Morö meme nalöñan kam kuñguiga köröñi uruñe morö nahön siwisiwi yahöt ahöyohot. 25 Mutuk köröñeyök asuhuyöhi, yangö silenjan pisikpisik aiga sile jupñan silenji körek dop köla ahöyök. Miangöra qetñi Iso (jupñambuk) qetket. 26 Miangö könane munñan Isogö köna gwakötñe böröñan memba asuhuyök. Miangöra yangö qetñi Jeikob qetket. (Jeikob keu miangö könani yahöt: gwaköt aka tilipköza.) Aisaknöñ yambunji 60 aiga

---

* 25:23: Rom 9.12

nalö mianğoreŋ Rebekanöŋ moröyahötŋi yahöt mi etkömeyök. Mewö.

Isonöŋ börösamot memapkö qet keuŋi mi qeapköyök.

²⁷ Morö nahön yahöt mietkön asuhuba qariba ketanı ahotka Isonöŋ böröjan nupkö könaŋi törörök möt yaköba pöndaŋ jölömnöŋ malmamgö mörökmö, munŋan azi bönjöŋi aka kapaŋ köla mire malök. ²⁸ Aisaknöŋ arökŋaŋgö sömbuŋi nemamgö möta malök. Mianğöra uruŋan Iso gwötpuk jöpaköm waŋgiba malökmö, Rebekanöŋ urukönömŋan Jeikob gwötpuk jöpaköm waŋgiba malök.

²⁹ Nalö kunöŋ Jeikobnöŋ kozin memba nanŋaŋgöra nene kulun ohoi tariga datŋan jölömnöhök kaba silenŋi lömbörii wösöŋi gwötpuk alök. ³⁰ Mewö aiga Jeikobköra kewö jii mörök: “Sileni lömbörii wösöni gwötpuk aljawaŋgöra mönö zilaŋ kozin kulunŋi pisikpisik mi niŋginöŋga nemi. “Mianğöra qetŋi Edom (pisikpisik) qetket.

³¹ Mewö jii möta Jeikobnöŋ jiyök: “Datni, gi mutuk asuhunöŋga mianğö qetbuŋagi mi mönö mutuk tököm niŋginöŋga nene kulun mi ölop gihibi neman.”*

³² Mewö jiiga keu kewö melenŋ waŋgiyök: “Muni mötnöŋ, ni mönö kömumamgö akzal. Mianğöra mutuk asuhuyalaŋgö qetbuŋanan mönö denöwö bauköm niŋgibawak?”

---

* **25:31:** Mutuk asuhuyöhi, yaŋön munuruŋi yengö sutŋine bohönŋini aiga göda qeba qetbuŋa waŋgiba kalemŋi kalemŋi waŋgiba malget. Iwinamŋinan kömuyohotka buŋaŋiri mendengeri, nalö mianğoreŋ mutuk asuhuyöhaŋgö börösamotŋi mi sömaŋi yahöt toroqeba waŋgiget.

33 *Mewö melen wanggiiga kewö jiyök: “Miangö keunji mi mönö mutuk jöjöpañ keunöñ jim köhöinönga mötpi. “Mewö jiiga mi jöjöpañ keunöñ jim köhöim wanggiba mutuk asuhuyöhangö qetbuñaji mi Jeikob tököm wanggiiga nenenöñ bohonñi meyök. 34 Bohonñi memba bered aka kozin kulunji Iso wanggiiga nemba wahöta kinda mosöta anök. Isonöñ mutuk asuhuyöhangö qetbuñaji mi miangö dop möriga eretñi ahök. Mewö.

26

Aisaknöñ Gerar taonöñ malök.

1 Mutuk Abrahamgö nalöñe bödi asuhuyök. Mewöyök Aisakö nalöñe mi kunbuk asuhuba gölme dop köla ahöyök. Mi asuhuiga Aisaknöñ mosöta Filistin yengö kin kembu qetñi Abimelek yangö mirinji qetñi Gerar miangören anök. 2 Anda maliga Kembunöñ asuhum wanggiba kewö jiyök: “Gi Ijpt gölmenöñ kude anman. Gölme ki buñagi akñapkö jim kutuyali, mönö kiangören tata malman.

3 Nöñön iwigi Abrahamgöra jöhöjöhö keu wanggiba mi jöjöpañ keunöñ jim köhöiyali, mi mönö galöm kölbiga öljambuk akña. Nöñön gölme pakpak ki mi gi aka göhö gwölönarökurupki yengö buñaya qem engimam. Miangöra ölop gölme kiangören tata kian malnönga nöñön göbuk mala kötuetköm gihibiga malmam.*

4 Nöñön gwölönarökurupki ahumsehip engibiga qötöñinan suepnöñ könakembagö senjelau tat anjei,

---

* 25:33: Hib 12.16   * 26:3: Jen 22.16-18

mönö mienğö dop akıa. Mewö aketka gölme pakpak ki mi yenğö bunıaya qem enğimam. Göhö gwölönarökurupki yenğöreñök kungöra aka nöngö kötümötuetnan mönö gölmegö könagesö kambunı pakpak yenğö qakıine öngöıga oyaenıkoyaen akıe. ⁵ Nöñön kewögöra mewö akıam: Abrahamnöñ nöngö keuni tem köla malök. Jöjöpañ keuni, jimkutukutu keuni aka köna keuni wañgıalı, yañön mi pakpak wuatangöba malök.”

⁶ Anutunöñ mewö jiıga Aısaknöñ toroqeba Gerar taonöñ tata malök. ⁷ Malıga gölme mianğö azıñı yenñön anömıañgö qesim wañgıetka kewö jıyök, “I mi nena. “Mewö jıba uruıan kewö mötmöriyök: “Rebekagö kaisoñgolomıan eksihimıambuk akzawañgöra azi mienñön mönö yañgöra aka ni nuıguget kömumbilenıbuk. “Mewö mötmöriıba “I anömna,” mewö jimamğö kenğötıñı möta malök.* ⁸ Aısaknöñ mianğöreñ nalö köröpıñı mala kota nalö kunöñ anömıambuk susuhıba aıgum aıguyohotka Filistin yenğö kınıñı Abımelek yañön jenğenaıñöhök yaıgep ui geıga i etkehök. ⁹ Etkeka Aısak oholi kaıga kewö jıı mörök: “Mötnöñ, yañön mönö göhö anömıı akza. Mönö wuanöñgöra ‘I mi nena,’ jınöñ?” Mewö möta kewö melenı waıgıyök: “Ni yañgöra aka nuıguget kömumbilenıbuköra mötmöriıba mewö jıal.”

¹⁰ Melenı waıgııga kını Abımeleknöñ kewö jıyök: “Göñön mönö wanı kımıbia ak neıñınöñe? Nöngö aziurupıñı yenğöreñök kunnıan mönö amqeba göhö anömıgabuk ahöbawak. Mewö asuhııga göñön kon-dotnöñga sıñgisöndökö keu lömbötıñan mönö neığö

---

* 26:7: Jen 12.13; 20.2

qaknine öngöbawak.” ¹¹ Mewö jiba könagesö kambuñi pakpak yeñgöra jimkutukutu kewö al engyök: “Kunñan kun azi ki me yañgö anömñi mem bölim etkimawi, i mönö kömupkö buñaya jim teköinga kömuma. “Mewö.

¹² Aisaknöñ gölme miangören nene nup köl kömöriğa Kembunöñ kötuetköm wañgiğa yambu miangören köñi kömöri, mi 100:kö dop sehiba asuhuyök. ¹³ Mewö asuhuğa töhötmöriam ketañi ketañi miwikñaiba maliga sukinapñan toroqeba qariba öngöiga kindiñbirik azi qetbuñañambuk ahök. ¹⁴ Yañgören lama, meme (noniñ) aka bulmakau kambuñi kambuñi mi asuhiba sehiyet. Mewöñanök welenqeçeurupñi gwötpuk enğömeiga malget. Miangöra Filistin yeñön mi eka könahiba körögisigisi aka andöqeçe keu jiget. ¹⁵ Andöqeçe keu jiba iwiñi Abrahamgö welenqeçeurupñan o löm yañgö nalöñe esigeri, mi pakpak gölmenöñ qem turum teköget.

¹⁶ Mewö asuhuğa kiñ Abimeleknöñ Aisaköra kewö jiyök: “Gi kukösumgabuk aka gwötpuk neñgoñgizanañgöra mönö köllohoba neñgömosöta kungen anman.” ¹⁷ Mewö jii möta gölme mi mosöta Gerar öruenöñ (rueruenöñ) anda geba opo seri koumñi möröreñgöba kuñguba miangören tata malget. ¹⁸ Tata mala o löm iwiñi Abrahamgö nalöñe esigetmö, Abraham kömuğa Filistin yeñön qem turugeri, mi Aisaknöñ jiğa kunbuk esim luluñda möhamgöget. Möhamgögetka iwiñan o löm qetñini qeröhi, Aisaknöñ mi mewö kunbuk qerök.

¹⁹ Mewö qeriga welenqeçeurupñan öruenöñ o löm esiba mala o löm kun oñi sarakñi sok-

soköyöhi, mi miwikñaiget. ²⁰ Mi miwikñaigetmö, Gerar yengö lama bulmakau galömñinan Aisakö lama bulmakau galömurupñi yembuk könahiba anğururuk aka keu kewö jiget, “O mi neñgöreña!” Nanñambuk anğururuk keu mewö jigeranğöra aka Aisaknöñ o löm miangö qetñi Esek (Anğururuk) qerök. ²¹ Miangö andöñe o löm kun kunbuk esigetka miangöra mewöyök anğururuk aket. Mewö akeranğöra aka o löm miangö qetñi Sitna (Kerök-kerök) qerök.

²² Mewö qeta gölme mi mosöta anda o löm kun kunbuk jii esiget. O löm miangöra anğururuk keu qahö asuhuiga miangöra qetñi Rehobot (Tiñi ölöññi) qeta keu kewö jiyök: “Merak Kembunöñ tiñi ölöññi neñgiiga ölöp gölme kianğöreñ mala ahumsehip akin.”

²³ Mewö jiba miangöreñ mala mosöta Berseba mire anök. ²⁴ Berseba aniga sunğem miangöreñ Kembunöñ asuhum wanğiba kewö jiyök: “Nöñön iwigi Abrahamgö Anutuñi akzal. Nöñön göbuk mala kötuetköm gihiba malmam. Miangöra kenğotki kude mötman. Nöñön nup azini Abrahamgöra aka göhö gwölönarökurupki ahumsehip enğibiga qötöñinan öngöñgöñi akña.”

²⁵ Mewö jiiga Aisaknöñ jöwöwöl alta kun miangöreñ memba Kembugö qetñi qeta köuluköyök. Köuluköba opo koumñi mörörengöba kuñguba tata malget. Mala jiiga welen aziurupñan o löm kun miangöreñ esiget. Mewö.

Aisak aka Abimelek yetköñ sutñire jöhöjöhö ahot.

26 *Aisaknöŋ Berseba maliga nalö kunöŋ kiŋ Abimelek yaŋön Gerar taon mosöta yaŋgöreŋ kayök. Gorojiji alaŋi Ahuzat aka yarö kambuŋaŋgö suahe galömnji Fikol yetköŋ yambuk mohotŋe kaget. 27 Kagetka Aisaknöŋ kewö qesim eŋgiyök: “Inini kerök möt niŋgiba gölmeŋineyök közöl niŋgigetka töndup mönö wuanöŋgöra nöŋgöreŋ ki kaze?”

28 Qesim eŋgiiga kewö melenget: “Kembunöŋ göbuk kinjawi, nini mi aukŋe ek kutuba mötzin. Miangöra kewö mötmörizin: ‘Neŋön göbuk jöhöjöhö akingö sihimnini mötzin. Ölop gi aka neŋgö sutnine jöhöjöhö aka mi jöjopaŋ keunöŋ jim köhöininga kewö ahöma: 29 Nini kahasililiŋ kun qahö ak gihiinmö, nalö dop ölopŋi ak gihiba gömosöringa luainöŋ mirigi mosöta anda kaba malnöŋ. Miangö dop göŋön mewöŋanök nini yuai bölöŋi kun kude ak neŋgiba malman.’ Nalö kewöŋe Kembunöŋ kötuatköm gihiiga maljan.” 30 Mewö jigetka Aisaknöŋ közölömbuaŋ mözözömgöba ohoba aliga nene kulup nempa tatket. 31 Tata ahöba söŋan ömandiŋe wahöta jöhöjöhöŋini jöhöm aŋguba mi jöjopaŋ keunöŋ jim köhöiget. Jim köhöigetka Aisaknöŋ i melaim eŋgiiga luai qakŋe mosöta anget.

32 Angetka wehön miangöreŋök Aisakö welen azi yeŋön kaba o löm kun esigeri, miangö kösohotŋi i jigetka kewö mörök: 33 “Nini o miwikŋaizin. “Mewö jigetka möta o löm miangö qetŋi Siba qerök.
* Miangöra taon miangö qetŋi mi nalö kewöŋe

---

* 26:26: Jen 21:22 * 26:33: Siba keu miangö könaŋi yahöt: jöjopaŋ keu aka sewen. Jen 21:31

mewöyök toroqeba Berseba qerakzin. Mewö.

Isonöŋ kian ambi yahöt etkömeyök.

³⁴ Isonöŋ yambuŋi 40 aiga Hit ambi yahöt anömyahötŋa etkömeyök. Qetŋiri Judit, iwiŋi qetŋi Beri aka Basemat, iwiŋi qetŋi Elon. ³⁵ Ambi mi-etkôn Aisak aka Rebeka urukömbuk aka wösöbirik keta bölökŋi miwikŋaim etkiba malohot. Mewö.

27

Aisaknöŋ Jeikob kötuetköm waŋgiyök.

¹ Aisaknöŋ mala kota azi namŋi aiga jeŋi ömun köliga yuai kunbuk ek kutumangö osiyök. Mewö osiba nahönŋi mutukŋi Iso köl öröm waŋgii kaiga kewö jii mörök: “Nahöni mötnöŋ. “Mi möta kewö meleş waŋgiyök: “Iwini, ni ki kinjal.”

² Mleş waŋgiiga kewö jii mörök: “Mötnöŋ, ni azi namŋi aka wani nalönöŋ kömumami, mi qahö mötzal. ³ Mianğöra göŋön ölöp timbi liŋgipki aka kesarek gösögi memba jölömnöŋ anda sömbupkö böröjaŋ memba qeba nöŋgöreŋ kaman. ⁴ Kaba nene nahömŋambuk sihimnangö dop ohoba mözözömgöba memba kaba niŋginöŋga nemam. Mi memba kinda kötumötuet gihimam. Mi mutuk gihibi teköiga nöŋön mianğö andöŋe ölöp kömumam.”

⁵ Aisaknöŋ nahönŋi Isogöra keuŋi mewö jiiga Rebekanöŋ mi kezap ala mörök. Möriga Isonöŋ mosöta sömbup böröjaŋ memba qeba iwiŋi waŋgimangöra jölömnöŋ anök. ⁶ Aniga Rebekanöŋ nahönŋi Jeikobköra keu kewö jii mörök: “Nahöni mötnöŋ, Iwigan datki Isogöra keu kewö jiiga mötzal: ⁷ ‘Gi mönö sömbup

memba kaba niŋgiba nene nahömŋambuk ohoba mözözömgöba niŋginöŋga nemam. Nembagun Kembangö jemesoholŋe kötümötuet gihimam. Mi mutuk gihibi teköiga mianğö andöŋe ölop kömumam.’⁸ Mianğöra nahöni, kezap ölopŋanök ala mötnöŋ. Keu dölki jim kutum gihimami, gi mönö mianğö dop akŋan.⁹ Mönö meme kambunöŋ anda mianğöreŋök meme (noniŋ) dömŋi kelökŋambuk yahöt memba kaba niŋginöŋga nöŋön mianğön iwigahö sihimŋanğö dop numbu nene nahömŋambuk ohoba mözözömgömam.¹⁰ Ohoba mözözömgöbiga memba anda iwigi waŋginöŋga memba kötümötuet gihibawak. Mianğö andöŋe ölop kömuma.”

¹¹ Mewö jii möta namŋi Rebekagöra kewö jiyök: “Namni mötnöŋ, datni Isonöŋ sile jupŋambuk akzapmö, nöŋgö silenana solanŋi akza.¹² Iwinan ni nömisiriba mötpawak ewö, ni yaŋgö jemesoholŋe tilipqilip azi tandök asuhubiga möt niŋgibapuk. Mewö möt niŋgiiga kötümötuet qahöpmö, jimqesuk öröbi nani qakne öŋgöbapuk.”

¹³ Mewö jiiga namŋan kewö jii mörök: “Nahöni, jimqesuk gihibawahi, mianğön mönö ölop nöŋgö qakne öŋgöma. Göŋön mönö töndup keu jizali, mi möt tem köla anda yuai mi memba kanöŋ.”

¹⁴ Mewö jiiga anda meme (noniŋ) yahöt memba kaba namŋi waŋgiyök. Waŋgiiga nene nahömŋambuk iwiŋan sihimŋi möröhi, mianğö dop ohoba mözözömgöyök.¹⁵ Ohoba nahönŋi mutukŋi Isogö opo malukunŋi ölop kötökŋi opo köweŋe galöm kölöhi, mi memba nahönŋi könŋepŋi Jeikob waŋgiiga löŋgörök.¹⁶ Löŋgoriga meme

(nonin) silenji mi memba böröñi köpeiba jölñi solanñi esuhuyök. ¹⁷ Esuhuba nene nahömñambuk aka bered ohoyöhi, mi memba Jeikobkö böröñe alök.

¹⁸ Aliga memba iwiñangören anda “Iwini!” jiyök. Jiiga kewö melenök: “O nahöni, gi danön?”

¹⁹ Mewö melenniga iwiñangöra kewö jii mörök: “Ni nahöngi mutukñi Iso. Jim kutum niñinöñi, ni mönö miangö dop ak teközal. Ölop wahöta tata sömbupni memba kazali, mi namba kötuetköm niñgiman.”

²⁰ Mewö jii möta nahönñi kewö qesim wanjiyök: “Nahöni, mi mönö denöwö könöpuk miwikñaizan?” Qesim wanjiiga kewö melenök: “Anutu, göhö Kembangan mönö bauköm niñgiiga mi zilañ miwikñaizal.”

²¹ Mewö melenniga Jeikobköra kewö jiyök: “Nahöni, gi ölña nahöni Iso akzan me qahö, mi mötmangöra mönö ölop kösutne ki kanönga gömisirimam.” ²² Mewö jiiga iwiñi Aisakö kösutñe aniga misirim möta kewö jiyök: “Imbi jölğan Jeikobkö imbia akzapmö, börögan Isogö böröñi ewö.” ²³ Böröñi jupñambuk datñi Isogö börö tandök ewö ahöhangöra Aisaknön i qahö möt kutum wanjiba kötuetköm wanjimangöra ahök. ²⁴ Töndup kunbuk kewö qesim wanjiyök: “Gi ölña nahöni Isoya me qahö?” Qesim wanjiiga kewö melenök: “Ni mönö Isoya.”

²⁵ Mewö melenniga kewö jiyök: “Nahöni, ölop sömbupki tosatñi niñinöñga namba kötümötuetni gihimam. “Mewö jiiga mi wanji neyök. Neiga wain o tosatñi mohotñe mokoba wanji neyök.

²⁶ Nemba kinda nahönnaᅅgöra kewö jii mörök: “Gi ölop kösutne kaba numbuni yöhötüm neman.”

²⁷ Mewö jii möta kösutne anda numbuᅅi yöhötüm neyök. Neiga opo malukuᅅaᅅgö wörönᅅi möta kötuetköm waᅅgiba kewö jiyök: “Aha nahöni, Kembunöᅅ urukisigö jölömᅅi kötuetköi ahözawi, nöᅅgö nahönaᅅgö sile qösösökᅅi ölopᅅan mönö mi ewö aiga mötzal.* ²⁸ Anutunöᅅ mönö suepkö umji-jilᅅi aka gölmegö töhötmöriamᅅi tököm gihiiga yaka yöhagi, sehoᅅ padigi aka wain o yuaigi mi önöᅅi qahö asuhum sehime. ²⁹ Kantriᅅi kantriᅅi yeᅅön mönö welen qem gihiba malme. Könagesö kambuᅅi kambuᅅi yeᅅön mönö simin köl gihiba malme. Göᅅön mönö nani nahönurupᅅi mi kembu ak eᅅgiba malman. Namgahö nahönurupᅅan mönö simin köl gihiba malme. Kunᅅan qesuahöm gi-himawi, qesuaknöᅅ mönö yaᅅgö qakᅅe öᅅgöma. Kunᅅan kötuetköm gihimawi, kötumötuetnöᅅ mönö yaᅅgö qakᅅe öᅅgöma. “Mewö.*

Isonöᅅ iwiᅅan kötuetköm waᅅgimaᅅköra ulerök.

³⁰ Aisaknöᅅ Jeikob kötuetköm waᅅgim teköiga iwiᅅaᅅgö miri uruᅅi mosöta yaigep aniga wölaᅅ miaᅅgöreᅅök datᅅi Isonöᅅ böroᅅaᅅ mali teköiga mire kayök. ³¹ Kaba yaᅅön mewöyök nene nahömᅅambuk ohoba mözözöᅅgöba memba kaba iwiᅅi waᅅgiba kewö jiyök: “Iwini, ölop wahöta tata sömbupᅅi tosatᅅi nemba kötumötuetki niᅅgiman.”

³² Mewö jiiga iwiᅅi Aisaknöᅅ kewö qesim waᅅgiyök: “Gi daᅅön?” Qesim waᅅgiiga kewö melenᅅa jiyök: “Ni nahöᅅgi mutukᅅi Iso.” ³³ Mewö

* 27:27: Hib 11.20 * 27:29: Jen 12.3

jiyöhanğöra Aisaknönj töwöratiba sile jönömñi gwötpuk unduiga kewö jiyök: “Gi qahö kanönga mianğörej böröjan azi kunöñj sömbup memba kaba niñgiyöhi, mi mönö dañön? Yañön mi niñgiiga memba kötümötuetni lök wañgim teközal. Mi wañgim teközalanğöra mianñön mönö ölña yañgö qakñe ahöm öñğöma.”

³⁴ Isonöñ iwiñanğö keu jitñi mi möta urukömbuk aka amburereñ memba silata sahöta iwiñanğöra kewö ulerök: “Iwini, nia mönö mewöyök kötuetköm niñginöñ.”

³⁵ Mewö ulerökmö, iwiñan melenđa jiyök: “Mungan mönö tilipqilip qakñe kaba göhö kötümötuetki taköba memba anja.”

³⁶ Mewö jiiga Isonöñ kewö jiyök: “Munan mönö indimñi yahöt tilipköm niñgiiga maljal: Yañön mutuk asuhuyalanğö qetbuñani mi mutuk noañgit teköyök aka merak nöñgö kötümötuetni mi mewöyök taköba noañgita meza. Mianğöra qetñi Jeikob (tilipqilip azi) qerakzini, mi mönö dopñe akza. Kötümötuet kun mönö nöñgöra ahöm gihiza me qahö?”*

³⁷ Mewö jiiga iwiñan Isogöra kewö melennök: “Mötnöñ, nöñön mungi göhö azi kembugi malmapköra kuñgum wañgizal. Tinitosolomurupñi pakpak yeñön i welen qem wañgiba malmegöra jim kutum engizal. Yaka yöha, sehoñ padi aka wain o yuai mi lök jim teközalawa Anutunöñ mi wañgiba malma. O nahöni, wanat kötümötuetna kun toroqeba ahöm niñgizawa mia gihibileñak? Mi mönö osizal.”

---

* **27:36:** Jen 25.29-34

38 Mewö melenḡniga iwiḡaḡgöra kewö jiyök: “O iwini, kötümötuet mohok-kun miyök mönö ahöm gihiza me denöwö? O iwini, mönö nia kun kötuetköm niḡginöḡ. “Mewö jiba könahiba silata sahörök.*

39 Sahöriga iwiḡan kewö melenḡda jiyök:
 “Mötnöḡ, göḡön mönö gölme töhötmöriamḡambuk
 mosöta köröwen anda malman.
 Mianḡöreḡ suepkö umjijilḡji mi könakembayök qahö
 erakḡa.

40 Gi bingö sou ketanḡi mianḡön ambazip laḡ
 eḡguba malmalgi aḡḡön köla mungahö we-
 lenḡeḡeḡeḡi eretḡi aka malman.
 Mewö malmanmö, kekelolo aka qetal waḡgiba
 nalö mianḡöreḡ karim aka yaḡḡö galöm kölkölḡji
 qeköba yaköriba nangi kinkin malman.”**

41 Iwiḡan Jeikob kötümötuetḡi waḡḡiyöhi, Isonöḡ
 mianḡöra aka könahiba munḡi uruönön möt
 waḡgiba malök. Nanḡi uruḡan mewö möta alaḡi
 kungöra kewö jiyök: “Twiniraḡḡö kömupḡaḡḡö
 nalöḡan töriza. Yaḡön kömuiga sahöt jḡḡeḡ nalöḡe
 mianḡöreḡ ölöḡ muni Jeikob qebi kömuma.”

42 Isogö mötmötḡe mewö ahuiga kunöḡ mianḡö
 buzupḡi möta Rebekagöreḡ anda jii möta nahönḡi
 könaḡeḡeḡi Jeikobköra keu ali anda waḡgita
 kaiga kewö jiyök: “Mötnöḡ, datki Isonöḡ mönö
 likeḡeḡi melenḡni qake öḡḡöiga guhui kömumangö
 mötmöriza. 43 Mewögöra nahöni, nöḡön keu
 jimami, mi mönö tem kölman. Mönö dölkü wahöta
 ölöḡ köla Haran mire neni Labangöreḡ anman.
 44 Anda yambuk nalö tosatḡi toroḡeba malnöḡga

* 27:38: Hib 12.17 * 27:40: Hib 11.20 * 27:40: Jen 36.8; 2
 Kiḡ 8.20

datkahö urupiknan amörima. ⁴⁵ Uruönönji amöriba eriga yuai ak wanjinöji, mi ölum qeigun nöñön miangö andöje göhöra keu albi kaiga goangita kame. Yanön guhui kömunönga kunjan i qei kömumbapuk. Mönö wanigöra nalö mohok miangöreñök öröröñ qahöwahotka etkömosötpilerbuk. “Mewö.

Aisaknöñ Jeikob melaiiga Labangöreñ anök.

⁴⁶ Rebekanöñ apji Aisaköreñ anda kewö jiyök: “Nöñön iranyahötñi Hit ambi yetköra aka toroqeba malmangö ölan nöhöi sihimbölö mörakzal. Jeikobnöñ mewöyök Hit yeñgö böraturupñini yeñgöreñök kun iranyahötñiri ewö anömña membapuk. Göłme kiangöreñ asuhuger, yeñgö silikñinan mönö mewöyök ahöza. Mewöñi kun memba kabapuk ewö, nöñön mönö malmalni wuanöngöra toroqeba malbilenjak? Sihimbölönan mönö toroqeba önöñi qahö akapuk. “Rebekanöñ mewö jiyök.

28

¹ Mewö jiiga Aisaknöñ Jeikob köl öröi kaiga kötuatköba kewö jim kutum wanjiyök: “Nahöni, gi Keinan yeñgö nenböratñini yeñgöreñök kun anömgi kude meman. ² Mewö qahöpmö, mönö wahöta Mesopotemia (Padan Aram) göłmenöñ anda namgahö iwiñi Betuel yanöñ mire angota ehongi Labangö böraturupñi yeñgöreñök kun anömga meman. ³ Anömgi menönga Anutu, kukösum pakpakö Toñan mönö gi kötuatköba ahum sehip gihiiga gwölönarökurupki yeñgö qötöñinan sehiiga könagesö kambu gwötpuk miengö iwi

bömönņina akņan. ⁴ *Anutunöņ mönö gi aka gwölönarökurupki iņini Abrahamgö kötümötuetņi mi toroqeba engima. Mewöyök gölme asagi Abraham waņgiiga göņön miangören ķian aka maljani, mi buņa qem aņgume.”

⁵ Mewö jiba Jeikob melaiiga mosöta Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöņ Labangören anmamgöra anök. Laban mi Aram azi Betuelgö nahönņa aka Jeikob aka Iso yetkö namņiri Rebeka yaņgö nenņa malök. Mewö.

Isonöņ kakasun ambi kun meyök.

⁶ Aisaknöņ Jeikob kötuetköba anömņi memangöra Mesopotemia gölmenöņ melaiyöhi, mi Isonöņ mörök. Kötuetköm waņgiba kewö jim kutum waņgiyök: “Gi Keinan yengö nenböratņini yengörenök kun anömgi kude meman.”

⁷ Mewö jim kutuiga iwinamņi yetkö keu jit tem köla mosöta Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöņ anöhi, Isonöņ mi mewöyök mörök. ⁸ Mi möta iwiņi Aisaknöņ Keinan ambi tököba möt bölim aņguba malöhi, Isonöņ mi eka möt kutuyök. ⁹ Mi möt kutuba iwiņaņgö jeņe dop kölmapköra asaņi Abrahamgö nahönņi Ismaelnöņ kömuiga yaņgö mire anda börtatņi Malahat, Nebaiotkö nenņi mi meiga anömurupņi karöbut aket. Mewö.

Jeikobnöņ Suepkö döņņi gaunöņ ehök.

¹⁰ Jeikobnöņ mewö Berseba miri mosöta Haran mire anmamgö anök. ¹¹ Anda mala gölme kunöņ aņgota wehön jeņi geyöhaņgöra aka miangören köt tatkeri, miengörenök kun memba nöröp qömböņi qeba suņgem gaun ahöyök. ¹² Gaun

---

* 28:4: Jen 17.4-8

ahöba miangörej imut kun kewö ehök: Döp kungö kitipñi gölmenöñ algetka qak kitipñi mi Suepnöñ öngöba kunguba kiniga Anutugö garataurupñi yeñön miangörej tiba öngöm et aket.*

¹³ Mewö aketka Kembunöñ yangö kösutñe kinda keu kewö jii mörök: “Nöñön Kambu, asagi Abrahamgö Anutuñi aka iwiği Aisakö Anutuñi akzal. Gölme ki ahözani, nöñön mi gi aka göhö gwölönarökurupki engö buñaya gem engimam.*

¹⁴ Göhö gwölönarökurupki yeñön ahumsehip aketka jañgöñinan gölmegö sömsöm ewö akña. Mewö aiga jula denja gölme wehön kotkotñe aka gegene, Saut likep aka Not likep, eu aka emu miangörej göröken dop köla anda malme. Göhöra aka göhö gwölönarökurupki yeñgöreñök kungöra aka nöngö kötümötuetnan mönö gölmegö könagesö kambuñi pakpak yeñgö qakñine öngöiga oayekoyaeñ akñe.* ¹⁵ Mötnöñ, nöñön göbuk mala denike denike anda kaba malmani, miangö dop mönö sel jöhöm gihiba mal öngöba goangitpiga gölme kiangöreñ kunbuk lilingöba kaman. Nöñön gi qahö gömosöta keu jim jöhöm gihiali, miangö dop akiga ölni asuhum teköma.”

¹⁶ Mewö jiiga Jeikobnöñ gaun uruñeyök imbiñi möta wahöta kewö jiyök: “Kembunöñ mönö ölna gölme kiangöreñ maljapmö, nöñön mi mutuk qahö mötzal.” ¹⁷ Mewö jiiga jönömñi unduiga keu kewö jiyök: “Gölme ki mönö kömbukñi aka keñgötmötmötñambuk akza. Kianjön mönö ölna Anutugöreñ tatat dundumñi aka Suepkö nangunji

* **28:12:** Jon 1.51   * **28:13:** Jen 13.14-15   * **28:14:** Jen 12.3; 22.18

akza.”

¹⁸ Mewö jiba miri gianjiiga sörjanök wahöta köt qömböni qeba ahöyöhi, mi memba wahöta jabö mötök ewö kuŋguba qakŋe kelök o mokoba miriyök. ¹⁹ Miriba gölme miangö qetŋi Betel (Anutugö miriŋi) qerök. Mutuk taon miangö qetŋi mi Luz qeta malget. ²⁰ Jeikobnöŋ gölme miangö qetŋi dölökŋi Betel qeta keu kewö jim jöhöba jöjöpaŋ keunöŋ jim köhöiyök: “O Anutu, göŋön nömbuk mala köna ki anda malmami, miangöreŋ nek galöm ak niŋgiba numbu nenenjamni aka silenaŋö esuŋi miwikŋaim niŋginöŋga ²¹ ölop luai qakŋe iwinangö mire kunbuk lilingöba kamam ewö, nöŋön mönö göhö jitsihitki tem köla malbiga göŋön nöŋgö Kembu Anutuni aka malman.

²² Köt ki memba wahöta jabö ewö mötök kuŋguzali, miangön mönö göhö tatat dundungi ahöiga yuai pakpak tököm niŋgiba malmani, nöŋön mi ölna mendenbiga kambu 10 aketka miengöreŋök mohok mohok memba kalema gihiba malmam. “Mewö.

29

Jeikobnöŋ Labangö mire angorök.

¹ Jeikobnöŋ mewö jiba mosöta könaŋi toroqeba anda wehön kotkotŋangö könagesö yeŋgö gölmenöŋ angorök. ² Miangöreŋ angota gölme köröŋe o löm kun ehök. Miri toŋi yeŋön lama kambuŋini enŋuangita miangöreŋ o enŋiba malget. Nalö miangöreŋ o löm miangö kösutŋe lama kambu karöbut ahögetka o löm numbuŋangö kötni ketani mi qahö metalget. ³ Lama galöm yeŋön

mutuk lama kambuḅini pakpak mianḅöreḅ tokom enḅiba köt mi o löm numbuḅeyök gwililöḅgöba lamaurupḅini o enḅiget negetka köt mi kunbuk dundumḅe köla malget.

⁴ Jeikobnöḅ lama galöm mi kewö qesim enḅiyök: “Azi alaurupni, iḅini denikegöra?” Qesim enḅiiga “Nini Harangöra,” mewö melenḅ waḅiget.

⁵ Melenḅ waḅigetka kewö qesim enḅiyök: “Iḅini Nahorgö isini Laban möt waḅize me qahö?” Qesim enḅiiga “Ölöp möt waḅizin,” jiget.

⁶ Jigetka kewö qesim enḅiba jiyök: “I ölöp malja me qahö?” Mewö jiiga kewö jiget: “I ölöp malja. Eknöḅ, yaḅgö böratḅi Reizölnöḅ mönö endu lama enḅuaḅgita kaza.”

⁷ Mewö jigetka Jeikobnöḅ jiyök: “Eket, wehön ketani ahöiga lama mi sunḅemgöra tokom enḅibingö nalöḅan qahö töriza. Mianḅöra ölöp lamaanini o enḅiget negetka kunbuk enḅuaḅgita malmalḅine anda al enḅigetka nenenamḅini neme.”

⁸ Mewö jiiga kewö melenḅet: “Mewö ölöp qahö akin. Mutuk lama kambu pakpak tokom enḅiba köt mi o löm numbuḅeyök gwililöḅgöbagun mönö lamaurupnini o enḅiiga neme.”

⁹ Jeikobnöḅ yembuk keu mewö eraum-möta kingetka mianḅöreḅök Reizölnöḅ iwiḅaḅöreḅ lama kambuḅi enḅuaḅgita kayök. Reizöl yaḅön lama galöm nup memba malök. ¹⁰ Kaiga Jeikobnöḅ ehonḅaḅgö böratḅi Reizöl aka ehonḅaḅgö lama kambuḅi enḅeka o löm numbuḅe anda köt mi metala ehonḅi Labangö lamaurupḅi o enḅiyök. ¹¹ Enḅim teköba Reizöl numbu yöhötim namba könahiba köhöikḅi qeta sahörök.

¹² Sahöta Reizölgöra jiyök: “Ni göhö iwigahö tinitosolomni akzal. Ni Rebekagö nahönja. “Mewö jiiga Reizölnön möta ösumñan kinjingöba iwiñangören anda buzup mi jii mörök. ¹³ Labanön nenñangö nahönji Jeikobkö buzupni möta i ösumok miwikñaimangöra anök. Anda miwikñaiba eka angöm wañgiba numbuni yöhötüm namba wañgita miriñe öngöyohot. Öngöba yuai pakpak asuhuyöhi, Jeikobnön miangö kösohotni jii mörök. ¹⁴ Mi möta kewö jiyök: “Ölöp, göñön nani sepkitipni akzan. “Mewö jiiga köiñ mohotkö dop yambuk tata malök. Mewö.

Jeikobnön Lea aka Reizöl anömyahötña etkömeyök.

¹⁵ Mewö maliga Labanön Jeikob kewö jii mörök: “Gi tinitosolomni maljanangöra töwagi qahö öne welen qem niñgibanbuk. Mi qahö dop kölma. Miangöra töwagi dawik memangö mötzani, mi ölöp jinöñga mötmam.” ¹⁶ Labangö böratyahötñi yahöt malohot. Ketañangö qetñi Lea. Munñangö qetñi Reizöl. ¹⁷ Leagö jeñan eksihimñambuk ahökmö, Reizölgö sileñangö kaisongolomni aka jemesoholñi mi körek eksihimñambuk kötökñi ahök.

¹⁸ Jeikobkö urusihimni mi Reizölgören ahöyöhañgöra aka keu kewö jiyök: “Nöñön böratki könangeñi Reizöl memangöra ölöp yambu 7 welen qem gihiba malmam.”

¹⁹ Mewö jiiga kewö jiyök: “I azi murutñi kun wañgibiga qahö dop kölbaupukmö, gi ghibiga dop kölma. Miangöra ölöp nömbuk ki malman.” ²⁰ Mewö jiiga Reizöl memangöra yambu 7 welen qem wañgiba malök. Urusihimñan Reizölgöra

ahöhangöra aka yambu miengö möriga wehön awamñi tandök ahök. Mewö.

²¹ Yambu 7 teköiga Jeikobnön ehonñi Laban kewö jii mörök: “Nöngö nup meme nalönan lök teközawangöra ölop anömni Reizöl ninginönga yambuk ahöba malmam.” ²² Labanön keu mi möta miri tonji pakpak öröm tokom engiba lömbuan aliga nem söngai aket. ²³ Mi aket teköiga miri söngai Labanön börtatñi Lea wangita anda Jeikob wangiga miri uruñe öngöba mohotñe ahöyohot. ²⁴ Labanön welen ambini qetñi Zilpa mi börtatñi Leagö welenqeqeña malmapköra wangiyök. ²⁵ Mohotñe ahöyohotka miri gianjiiga Jeikobnön anömni eka möri Reizöl qahöpmö, i Lea aiga yöwöhangören anda kewö jim wangiyök: “Gi mönö wani kimbiam ak ningizane? Ni Reizöl memangöra welen qem gihiba malalmö, gi mönö wuanöngöra tilipköm ningizan?”

²⁶ Mi möta melenña kewö jiyök: “Gölme kiangören datñi öne maliga munñan azi memapkö ahakmemeni mi nengören qahö ahöza. ²⁷ Miangöra ölop maren sösongai mi Leabuk sonda mohotkö dop mal söngainön teköiga munñi mewöyök gihimam. I memangöra mönö mewöyök yambu 7 toroqeba welen qem ningiba malman.”

²⁸ Mewö jiiga urumohot aka Leabuk maren sösongai nalö mi sonda mohotkö dop mali teköiga Labanön börtatñi Reizöl mewöyök anömni akñapköra wangiyök. ²⁹ Labanön welen ambini qetñi Bilha mi börtatñi Reizölgö welenqeqeña malmapköra wangiyök. ³⁰ Jeikobnön Reizöl i mewöyök anömña meyök. Urusihimñan Reizölgöra

ahöyöhaŋgöra aka Reizöl mi Lea oŋgita jöpaköm waŋgiba malök. Miaŋgöra yambu 7 toroqeba Laban welenŋi qem waŋgiba malök. Mewö.

Jeikobkö moröurupŋi asuhuget.

³¹ Jeikobkö uruŋan Leagö gwötpuk qahö ahöiga boromdökŋi tököiga Kembunöŋ ehi qahö dop köliga Lea gölöm almapköra bauköm waŋgiyökmö, munŋi Reizölnöŋ köpinŋa malök. ³² Leanöŋ köröbuk aka mala morö azia memba keu kewö jiyök, “Kembunöŋ tapötkokorokni ehiga apnan ölop könahiba jöpaköm niŋgiba malma. “Mewö jiba qetŋi miaŋgö dop Ruben qerök. (Ruben Tapötkokorokni ehök.) ³³ Könaŋgep kunbuk körö ala morö azi kun memba keu kewö jiyök: “Apnan boromdökŋi jöpaköm niŋgiiga Kembunöŋ mi möta morö ki mewöyök niŋgiza. “Mewö jiba qetŋi miaŋgö dop Simeon qerök. (Simeon Kezapŋan mörök.)

³⁴ Miaŋgö andöŋe kunbuk körö ala morö azi kun memba keu kewö jiyök: “Ni nahönurupŋi karöbut apnaŋgöra mealanŋgöra yaŋön mönö könahiba uruŋi nömbuk jöhöma. “Mewö jiba qetŋi miaŋgö dop Liwai qerök. (Liwai Uruŋi jöhöma.) ³⁵ Miaŋgö andöŋe dumŋe kunbuk körö ala morö azi kun memba keu kewö jiyök: “Nöŋön nalö kewöŋe Kembu möpöseizal. “Miaŋgöra qetŋi miaŋgö dop Juda (möpöseip) qerök. Miaŋgö andöŋe morö kunbuk qahö meyök. Mewö.

30

¹ Reizölnöŋ köpinŋi mala Jeikobköra nahönbörat kun qahö memba nanŋi könaŋi mewö eka datŋi Lea andö qeba uruŋan mututqutut möta

Jeikobkōra keu kewō jiyök: “Gi mönō morō qiwikᵛainōᵛ. Mi qahō qiwikᵛainōᵛga nōᵛōn mönō malmamgō osiba kōmumam.”

² Mewō jiiga Jeikobnōᵛ irimᵛi seholiiga uruōnōn möt waᵛgiba kewō jiyök: “Ni mönō morō denōwō qiwikᵛaibileᵛak? Anutunōᵛ gi morō memangō jōhōm gihiba malōkmō, nōᵛōn Anutuya qahō.”

³ Mewō jiiga Reizōlnōᵛ kewō jiyök: “Nōᵛgō welen ambini Bilha mi ki. Ölöᵛ yambuk ahōnōᵛga nōᵛgōra morō mema. Yaᵛōn nam kōliga nōᵛōn mewōyök yaᵛgōreᵛök nahōnbōrat miwikᵛaim eᵛgiba namᵛini aka malmam.” ⁴ Mewō jiba welen ambiᵛi Bilha waᵛgiiga anōmᵛa memba yambuk ahōyök. ⁵ Ahōiga Bilhanōᵛ gölōm ala Jeikobkō nahōnᵛi meyök. ⁶ Nahōnᵛi meiga Reizōlnōᵛ kewō jiyök: “Anutunōᵛ kewōt niᵛgii dop kōlbiga kōuluk keuni möta morō azia niᵛgiza. “Miaᵛgōra qetᵛi Dan qerök. (Dan Kewōt niᵛgii dop kōljal.) ⁷ Reizōlgō welen ambiᵛi Bilha yaᵛōn kunbuk gölōm ala Jeikobkō nahōnᵛi kun meiga yahōt ahök.

⁸ Mewō meiga Reizōlnōᵛ kewō jiyök: “Datnam-buk gwōtpuk aum-mōriba luhut aljal. “Mewō jiba miaᵛgō dop morō qetᵛi Naftali (Aum-mōrial) qerök. ⁹ Leanōᵛ kunbuk gölōm qahō ala mi eka miaᵛgōra nanᵛi welen ambiᵛi qetᵛi Zilpa memba Jeikob waᵛgii anōmᵛa ahök. ¹⁰ Anōmᵛa aka Jeikobkō morō azia meyök. ¹¹ Meiga Leanōᵛ “Simbawoᵛ!” jiba qetᵛi Gad (simbawoᵛ) qerök. ¹² Zilpa, Leagō welen ambiᵛi miaᵛōn Jeikobkō nahōnᵛi kun kunbuk meiga yahōt ahök.

¹³ Mewō aiga Leanōᵛ keu kewō jiyök: “Nōᵛōn

uruölöwak ketanji mötzal. Ambi yeñön mönö nönğöra oyaenƙoyaen qeta malme. “Mewö jiba mianğö dop morö qetnji Aser qerök. (Aser Oyaenƙoyaen qetme.) ¹⁴ Witnönj öliiga yandiyandi nalöñe sömañi kunönj Rubenönj yaigep anda gölme köröñe asagwalim amöt * miwikñaiyök. Amöt mi miwikñaiba memba kaba namñi Lea wañgiyök. Wañgiiga Reizölnönj datñağgöra kewö jiyök: “Göhö nahöngan amöt memba kazawi, mianğö tosatnji mönö niñginöñga nembı.”

¹⁵ Mewö jiiga Leanönj kewö jiyök: “Göñön apni noañgitnönğa dop kölmapkö mötmörialmö, gi mönö nahöñağğoreñ asagwalim amöt ki mewöñañök noañgitmamğö mötzan. Mi qahö dop kölja. “Mewö jiiga Reizölnönj kewö jiyök: “Ölöp! Nahöñgahöreñ amöt mi niñgiman ewö, mönö ölöp Jeikobpuk sunğem ki ahömahot.”

¹⁶ Mewö jiiga Jeikobnönj mare mianğöreñ nup mosöta kaiga Leanönj anda miwikñaim wañgiba kewö jiyök: “Nöñön nahöñağğoreñ asagwalim amöt mianjön lök göhö söñğörögi mezal. Mianğöra mönö nömbuk ahöbit. “Mewö jiiga Jeikobnönj sunğemñi mianğöreñ yambuk ahöyohot.

¹⁷ Yambuk ahöyohotka Anutunönj Leagöreñ keu köulukñi möriga gölöm ala Jeikobkö nahönñi 5:ñi meyök. ¹⁸ Mi memba keu kewö jiyök: “Nöñön welen ambini mi apni wañgialağğöra Anutunönj mianğö töwañi ki niñgiza. “Mewö jiba mianğö dop qetnji Isakar (töwa) qerök. ¹⁹ Mianğö andöñe Leanönj kunbuk gölöm ala Jeikobkö nahönñi 6:ñi

---

* **30:14:** Ambi yeñön asagwalim amöt nembra amqeba gölöm albingö akeri, mewö möt nariget.

meyök. ²⁰ Mi memba keu kewö jiyök: “Anutunöŋ kalem qetpuk niŋgiza. Apni Jeikobkö nahönurupŋi 6 mealaŋgöra yaŋön mönö pöndaŋ nömbuk mala qetbuŋa niŋgiba malma. “Mewö jiba miangö dop morö qetŋi Zebulun qerök. (Zebulun qetbuŋa) ²¹ Nalö tosatŋi teköiga Leanöŋ morö börat memba qetŋi Daina qerök.

²² Anutunöŋ dumŋe Reizöl mewöyök mötmörim waŋgiba keu köulukŋi möta gölöm almangö bauköm waŋgiyök. ²³ Bauköm waŋgiiga gölöm ala morö nahön kun memba keu kewö jiyök: “Anutunöŋ gamuni meköza.”

²⁴ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Kembunöŋ mönö nahöni kun toroqeba niŋgima. “Mewö jiba miangö dop morö qetŋi Josef (Toroqeba niŋgima.) qerök. Mewö.

Jeikobkö lama kambuŋan sehiyök.

²⁵ Reizölnöŋ nahönŋi Josef meiga miangö andöŋe Jeikobnöŋ Labangöra kewö jiyök: “Ni nani miri gölmene anmangö mötzal. Miangöra ölop melaim niŋginöŋga liliŋgöba anmam. ²⁶ Anöm moröurupni kienögöra aka göhö welengi qeba malali, mönö i niŋginöŋga mohotŋe köna anbin. Nöŋön nup gwötpuk ketanŋi memba malali, mi nangak ölop mötzan.”

²⁷ Mewö jiiga Labanöŋ kewö jiyök: “Gi möt ölowak niŋgizan ewö, mönö ölop ki malman. Kembunöŋ göhöra aka ni kötuetköm niŋgiba malöhi, nöŋön unju qebiga keu mewö asuhui mötzal.”

²⁸ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Möno nupkahö töwaŋaŋgö jaŋgöŋi jinöŋga söŋgöroŋi mi ölop gihimam.” ²⁹ Mewö jiiga Jeikobnöŋ kewö

jiyök: “Nöhön göhö welengi denöwö qeba mala göhö mirigö sömbup kambuñi kambuñi galöm köl engibiga qarigeri, mi nangak ölop mötzan. ³⁰ Mutuk ni ki qahö kabiga miangören sömbup yuaigi gwötpuk qahö ahöm gihiyökmö, mianön mönö ni kabiga nalö miangören sehiba jesöngö akze. Ni denike denike anda kayali, miangören Kembunöñ kötuetköm ghiiga malnöñ. Mewö malnöñmö, ni mönö wani nalönöñ ölop nani könagesöurupni nanjom engimamgöra aka nup yuai könahiba membilenjak?”

³¹ Mewö jiiga Labanöñ kewö qesiyök: “Ni mönö wania gihibilenjak?” Mewö qesiiga Jeikobnöñ melenja kewö jiyök: “Yuai kun kude niñgimanmö, yuai mohot ki nöngöra akñan ewö, ni ölop toro-qeba göhören lama kambuñi kambuñi mi köyan köla jegalöm ak engiba malmam. ³² Ni ölop göhören lama aka meme kambugi pakpak mi merak engek kewötmam. Mi kewöta lama moröñi baröm pakpak aka meme (noniñ) döñni tiktokñinambuk aka kulemñini diriweñ, soño me korombongi mi pakpak mendenja nanñini tokom engiman. Mienön ölop nup memba malalangö töwani akñe. ³³ Könanjep nupnanjö töwani, lama aka meme mi engek kewötmamgöra kabanak, nalö miangören uruni diñdianjö könanji mi amqeba kewö miwikñaiman: Meme (noniñ) tiktokñini qahö aka diriweñ, soño me korombongi qahö mi pakpak aka lama baröm qahö pakpak nöngö kambunöñ kinmei, mi nöñön yongorö meal, mewö möt kutuman.”

³⁴ Mewö jiiga Labanöñ kewö melenök: “Ni ölop urumohot akzal. Keu jizan ewö köna mi

ahöma.” ³⁵ Mewö melenḁa silim mianḁöreḁök Labanöḁ meme (nonin) aziḁi kulemḁini jinjalalaḁ aka diriweḁ soḁo me korombonḁi aka meme ambiḁi pakpak kulemḁini tiktokḁinambuk aka diriweḁ soḁo me korombonḁi me sile jupḁine yuai tuatḁi taröhi, mi pakpak aka lama moröḁi baröm pakpak mi kewöta meköm enḁiba nanḁi nahönurupḁi yeḁḁö böröḁine al enḁiyök. ³⁶ Labanöḁ mi al enḁiba yembuk Jeikobköreḁ lama aka meme kambu mi enḁuaḁgita silim karöbut anangö dop anda mianḁöreḁ malget. Köröwen mewö malgetka Jeikobnöḁ toroqeba Labangöreḁ lama aka meme kambuḁi kambuḁi mi galöm köl enḁiba malök.

³⁷ Mewö mala sau, kömin aka kuḁgam ip mienḁö böröḁini gwölögwölö kutuba memba silenḁini jölanjölan (jöraḁjöraḁ) köndölattiiga sutḁe sutḁe tuariiga jinjalalaḁ ahök. †

³⁸ Mewö aiga ip böröḁini köndököndölatiḁi mi memba sömbup yeḁḁö o joutḁini pakpak mianḁöreḁ aliga o nemingöra kagetka wösöḁineyök ahöyök. Mewö ahöiga lama aka meme kambu yeḁön aziḁan enḁualöḁmegö sihim könöḁi möta o nemingöra kaba miwikḁaiba eket.

³⁹ Mewö eka meme aziḁi yeḁön ip böröḁi mienḁö kösutḁine ambiḁi enḁualöḁget. Mewö enḁualöḁgetka gölöm ala malgeraḁgöra moröurupḁini jinjalalaḁ, tiktokḁinambuk aka diriweḁ, soḁo me korombonḁi mi enḁömemba malget.

---

† **30:37:** Ip böröḁi mi selgöra qahö alök. Mewöyök tiripqözölqözöl me jinaḁ akḁamgöra qahö. Anutunöḁ yauerḁ aka suḁa jinaḁ akingöra qahö jiyökmö, Jeikobkö uruḁan diḁgiiga tem köla malöḁhaḁgöra töhötmöriamḁö könaḁi mewö kusum wangiyök.

⁴⁰ Mewö malgetka Jeikobnönj lama aka meme (nonin) moröni mewöni mi kewöta mendenj engiba nanjök nanjök kambu köl engiyökmö, sömbup ketani mi arengöm engiiga jeni Labangörenj sömbup baröm aka kimbiñini tiktokñinambuk yengörenj göröken uba kinget. Mewö aka nanjanğöra lama aka meme (nonin) kambuñi kambuñi meköba miwikñaim engiyök. Mi miwikñaiba jöhöm engiiga Labangö lama kambunönj qahö anda toroqem engiget.

⁴¹ Sömbup ambiñi köhöikñi yeñön aziñan engualönmegö sihim könöpñi mötketka Jeikobnönj nalö dop miangörenj ip böröni mi o joutnönj alök. Miangöra sömbup aziñi yeñön kaba mi wösöñine miwikñaiba eka kösutñe miangörenj ambiñi mi engualönjda malget.

⁴² Mewö malgetmö, sömbup ambiñan ösumñini eretñi aket ewö, yañön ip böröni mi yengö wösöñine qahö ala malök. Mewö aka maliga sömbup ösumñini eretñi mienön Labangörenj kambunönj toroqegetka ösumñini köhöikñi yeñön Jeikobkö kambunönj anda toroqeget. ⁴³ Jeikobnönj mewö aka kindinbirik azi qetbuñañambuk aka töhötmöriam miwikñaiyök. Lama aka meme kambu gwötpuk buña qem anğuba welenqege ambazip enguanğiriga kamel aka donki kambuñi kambuñi asuhum sehigetka tonjini ahök. Mewö.

31

Jeikobnönj Laban mosöta ölöñ köla anök.

¹ Labangö nahönurupñan keu kewö jigetka Jeikobkö kezapñe geiga mörök: “Iwininan yuai

buŋa qeba malöhi, Jeikobnön mi pakpak kalöpköba könjörata anğön kölök. Iwininaŋgö sukinapŋi galöm köla mianğöreŋök inapŋi pakpak mi nanŋaŋgöra miwikŋaiba kindiŋbirik akza.”² Keu mi mörök aka yöwöŋaŋgö jemesoholŋi eka kewö möt asariyök: “Labanön mutuk ala ölopŋi ak niŋgiba mala korökmö, mewö qahö toroqeba aka malja.”

³ Mewö möt asariiga Kembunön Jeikob kewö jii mörök: “Göŋön mönö liliŋgöba iwiasaurupki yeŋgö gölmenön anda tinitosolomurupki yembuk malman. Anda malnönğa nönön göbuk kinda malmam.”

⁴ Jeikobnön keu mi möta Reizöl aka Lea yetköra keu ali aniga gölme köröŋe lama kambuŋi kambuŋi galöm köl eŋgiyöhi, mianğoreŋ kayohot.⁵ Kayohotka kewö jii mörohot: “Nönön iwiŋiraŋgö jemesoholŋi eka kewö möt asarizal: Yaŋön mutuk ala ölopŋi ak niŋgiba mala korökmö, mewö kunbuk qahö aka malja. Iwinanğö Anutuŋan mönö töndup nömbuk kinda mala korök.”⁶ Ni ösumni pakpak qezaköba mianğö dop iwiŋiri welen qem waŋgiba mala korali, iŋiri mi ölop mötzahot.

⁷ “Mewö malalmö, yaŋön isimkakalek qakŋe ak niŋgiba mala nupnaŋgö töwaŋi mi sömaŋi 10:gö dop utekutek ala malök. Mewö ak niŋgiba malökmö, Kembunön anğön köl waŋgiiga geŋmororoŋ kun qahö ak niŋgiiga malal.”⁸ Nalö kunön kewö jiyök, ‘Lama aka meme (nonin) tiktokŋinambuk asuhumei, mi mönö göhö nup töwagi akŋe.’ Mewö jiiga sömbup kambu jömukŋi yeŋön moröŋini tiktokŋinambuk eŋgömeget. Nalö kunön kewö jiyök, ‘Lama aka meme (nonin)

jinjalalan asuhumei, mi mönö göhö nup töwagi akçe.’ Mewö jiiga sömbup kambu jömukņi yeņön moröņini jinjalalan engömeget. ⁹ Anutunöņ mewö aiga asuhuiga iwiniraņgö kambuņeyök sömbup köņjörata enġuanġita niņgiiga sehiyök.

¹⁰ “Sömbup aziņan ambiņi enġualöņda malgeri, nalö kun miangöreņ gaun kunöņ jeni uba wahöta ekiga meme (noniņ) aziņan ambiņi enġualöņda kingeri, yeņgö sileņini mi jinjalalan, tiktokņinambuk aka diriweņ, soņo me korombonġi pakpak aket.

¹¹ Nöņön gaun ekiga miangöreņ Anutugö garata kunņan nöņgöra ‘Jeikob!’ qerök. Mewö qeriga ‘Ki kinjal,’ jiba melenal. ¹² Melenņiga kewö toroqeba jiyök: ‘Labanöņ yuai pakpak ak gihimakzawi, nöņön mi eka mötzal. Miangöra ölop jegi uba wahöta eknöņ: Meme (noniņ) aziņi pakpak ambiņi enġualöņda kinjei, yeņgö sileņinan jinjalalan, tiktokņinambuk aka diriweņ, soņo me korombonġi akza. ¹³ *Nöņön Betel miangöreņ asuhum gihibiga köt dangunu kun kuņguba miriba nöņgöra keu jöhöba jöjopaņ keunöņ jim köhöinöņ. Nöņön Anutu mi aka göhöra keu kewö jizal: Gi mönö dölki wahöta kantri ki mosöta nangi ahuahü gölmege kunbuk liliņgöba anman.’ ”

¹⁴ Jeikobnöņ keuņi mewö jiiga Reizöl aka Lea yetkön kewö melen waņgiba jiyohot: “Iwiniraņgö mire börösamotkö bahöņi kun mi nengöreņ qahö toroqeba tatza. ¹⁵ Yaņön azi netkiiga söņgöroniran kaiga mi nanņaņgörök memba gil teköyök. Miangöra niri mönö kian tandök ak netkiiga mala korit. ¹⁶ Miangöra Anutunöņ iwiniraņgö

* **31:13:** Jen 28.18-22

kambuņeyök sukinap öröyuai könjörata waņgiri sehiyöhi, mi pakpak mönö ölņa nanine aka nahönböraturupnini neņgö buņaya akza. Miangöra Anutunöņ jim kutum gihiyöhi, göņön mönö mi pakpak tem köla wuatangöman.”

¹⁷ Mewö jiyohotka wahöta mem mözözöm aka anöm-moröurupņi kököbihim enņiiga kamel qakņine öņgöget.

¹⁸ Mirigö sömbup kambuņi pakpak közöl enņiiga mutuk anget. Sukinap yuainņi (merömbuņi) pakpak Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöņ mala miwikņaim sehiyöhi, mi köreböreke köllohoba iwiņi Aisaköreņ anbingöra Keinan gölmenöņ göröken anget. ¹⁹ Nalö miangöreņ Labanöņ lama juņņini mitimangö aniga Reizölnöņ iwiņangöreņ miri domlopion morörökņi yongorö meyök. ²⁰ Yongorö meiga Jeikobnöņ toroqeba yöwöņi Aram azi Laban i kewö tilipköm waņgiyök: Anbingö keuņi mi qahö jii mörökmö, mönö ölöņ mosöta anget. ²¹ Mewö ölöņ angetka kamel yeņön öröyuainņi pakpak mem bisiget. Anda Yufreitis o kutuba Gilead gölme kundunambuk miangöreņ göröken anget. Mewö.

Labanöņ Jeikob wuatangöba anök.

²² Angetmö, silim karöbut aiga miangöreņ keu kewö jigetka Labanöņ mörök, “Jeikobnöņ mönö tököba ölöņ köla anök.” ²³ Mi möta wahöta tinitosolom aziurupņi enņömembra wehön 7:gö dop enņuatangöba anda mala Gilead gölme kundunambuk miangöreņ miwikņaiiba enņömeget. ²⁴ Enņömembra sunnem miangöreņök Anutunöņ Aram azi Labangöra gaunöņ asuhuba keu kewö

jii mörök: “Göñön Jeikobköra kötümötuet me qesuak keu kun jibanbuköra mönö möt kutuba galöm mem anġuman.” ²⁵ Enġömegetka Jeikobnönj opo seri koumñi Gilead gölme kundunambuknönj möröreñgöba kuñguiga Laban aka aziurupñi yeñön mewöyök opo seri koumñini mianġöreñ kuñguba ahöget.

²⁶ Ahöba wahöta qingñi Jeikobköreñ anda kewö jii mörök: “Gi mönö wani kimbial ak niñginöñe? Gi tilipköm niñgizan. Kerök yeñön yarö gila ambi yonġorö örömakzei, mönö mianġö tandök nönġö böratyahötñi ölöñ etkuanġita kanönj. ²⁷ Gi wuanönġöra isimkakalek ak niñgiba ösumok ölöñ köla nömosöta kanönj? Gi mönö wuanönġöra keu kun qahö jinönj mötpi lañ kanönj? Mi mötpileñak ewö, nönjön ölop liñet gwawet albi kömam köla gita kulele qegetka sösongai qakñe gumbulbi könanönj kabeak.

²⁸ “Mi mötpileñak ewö, mönö ölop isiurupni aka böratyahötñi numbuñini yöhötüm nembra yaizökökñini jibileñak. Gi mönö uruqahö kimbial aknönj. ²⁹ Nönjön kukösumnambuk kaba ölop ayuhum gihibileñakmö, sunġem ahöbiga iwigahö Anutuñan keu kewö jii mötzal: ‘Göñön Jeikobköra kötümötuet me qesuak keu kun jibanbuköra mönö möt kutuba galöm mem anġuman.’ ³⁰ Mianġöra muat, nangi iwigahö miri gölmeñe liliñgömamgö urusihingñi ketañi möta malagun lök mosöta könanönj kaba maljan. Mianġöra ölop anmanmö, nönġö domlopionurupni mi mönö wuanönġöra yonġorö memba kanönj?”

³¹ Labanönj mewö juiga Jeikobnönj kewö melen wañgiyök: “Göñön böratyahötñi yarö ösum qakñe

noanğitpanbukö mötmöriba keñgötni möta ölöñ köla kain. ³² Kainmö, kunñan domlopionurupki meiga miwikñaimani, i ölöp qenöñga kömuma. Öroyuai pakpak memba maljali, mi ölöp tinitosolomurup-niri yeñgö jeñine ek kewöta kinda göhöreñ yuaigi kun miwikñaiaba eka mi ölöp meman. “Jeikobnön mewö jiyökmö, anömñi Reizölnön domlopion mi yoñgorö meyöhi, apñan mi qahö möröhañgöra mi tönpin jiyök.

³³ Mewö jiiga qinğinji Jeikobkö opo seri kounñe öñgöba qezañda jaruba Leagö opo seri kounñe öñgöba toroqeba welen ambiyahöt mietkö opo seri kounñire öñgöba qezañda jaruba yuai kun qahö miwikñaiyök. Leagö kounñi mosöta miangö andöñe Reizölgö kounnön öñgöyök. ³⁴ Öñgöyökmö, Reizölnön domlopionurup mi memba gösönön löñgöta kamel qakñe tatatkö dum uruñe ala qakñe öñgöba qelanjim enğiba tarök. Mewö tariga iwiñan opo kounñangö uruñi körek qezañnökmö, mi qahö miwikñaiyök. ³⁵ Reizölnön iwiñi kewö jii mörök: “Ketañamni, ni köiñnön nehiga tatzalañgöra aka göhö jemesoholge ölöp qahö wahötmam. Miangöra uruönön kude möt niñgiman. “Mewö jiiga miriñangö domlopionurupñi miengöra jaruyökmö, mi qahö miwikñaiyök.

³⁶ Qahö miwikñaiiga kinda Jeikobnön irimñi seholiiga tembula Laban kewö jim wañgiba qesim wañgiyök: “Nönön wani könaya ak siñgial? Mönö wani silik bölöñi ak gihialañgöra kahasilililñnön böröjañ suhum niñgizan? ³⁷ Nöñgö sukinapni pakpak qezañ teköbagun mönö wanat yuaia kun miwikñainöñga nangi mirigahö buñaya akawak?

Mi ölop memba yuhu kaba tinitosolomurupniri yeᅅgö jeᅅjine alnöᅅ eketka sutnire keu lömböt ahöiga mi kewöta jim teköba mindiᅅgöm netkime.

³⁸ “Nöᅅön göbuk lök yambu 20 mala koral. Nalö mianᅅgö uruᅅe nupki membiga göhöreᅅ lama aka meme (noniᅅ) yeᅅön morö membingö pömsöm qahö qegetmö, ölopᅅanök ahumsehip aka malget. Mewöyök lama aziᅅi kun göhö sömbup kambunöhök qahö qem Neal. ³⁹ Nalö tosatᅅe sömbup kalᅅan lama qeba yöhöqöhötüyöhi, mi qahö memba kaba gihiba malalmö, mianᅅgö kitipᅅi mi nani kambunöhök memba salupᅅe ala malal. Lamagi sunᅅgemᅅe me asakᅅe yonᅅgorö memba malbeahi, mi töndup mianᅅgö salupᅅi almangö jimkutukutu alnöᅅga mi wuatangöba malal.

⁴⁰ “Silimnöᅅ miri könöpᅅan nohotiriiga sunᅅgemnöᅅ amötᅅan nunᅅguiga sanᅅgenᅅi möta malal. Nalö gwötᅅuk gaun guli mem niᅅgiiga malal. ⁴¹ Yambu 20:gö dop mewö göhö mire mala kotpi teköza. Yambu 14 mi böratyahötki etkömemamgöra welen qem gihiba malal. Mianᅅgö andöᅅe yambu 6 mi lama bulmakau miwikᅅaimamgöra göhöreᅅ nup memba malal. Mewö malalmö, göᅅön nup memegö töwani mi sömaᅅi 10:gö dop utekutek ala malnöᅅ.

⁴² “Asani Abrahamᅅö Anutuᅅi iwini Aisaknöᅅ waikᅅi memba möpöseimakzawi, yaᅅön andöᅅe awörök qahö aka kötöngöm niᅅgibawak ewö, göᅅön mönö börobörak melaim niᅅginöᅅga köna anbilenᅅak. Mewö ak niᅅgibanakmö, Anutunöᅅ nönᅅgöreᅅ sihimbölö kahasililiᅅ möriᅅga nup böronan sileqeᅅe aka memba malali, mi eka

merak sun gem nongö keuni kewöta jim teköiga mötzan. “Mewö.

Jeikob aka Laban yetkön jöhöjöhö ahot.

⁴³ Jeikobnön mewö jiiga Labanön kewö melen wangiyök: “Ambi yahöt ki mönö nongö bōratyahötna. Yetkö nahönbōraturupñiri mi nongöreña. Lama bulmakau kambunji kambunji ki mi nongöreña. Yuai pakpak ki ekzani, mi körek nongö bunayök akza. Mewömö, muat nönön merak bōratyahötni ki aka nahönbōraturupñiri engömeyohori, yenön anmegö keunini jigetka mi qeapkömamgö lömbörizal. ⁴⁴ Miangöra ölop kaba gou köl anguba sutnire jöhöjöhö akit. Mi qendenbitpuköra mötmörim netkiba dangunu ewö sutnire ahöma.”

⁴⁵ Mewö jiiga Jeikobnön köt kun memba kunguiga timbetuat ewö dangunu jabönjiri aka kinök. ⁴⁶ Mianön kiniga Jeikobnön tinitosolomurupñi yengöra köt memba tokomegöra jiyök. Mewö jiiga köt memba qaknön qaknön ala tokoget öngöiga miangö kösutje nene lömbuan ohoba neget. ⁴⁷ Labanön köt kambu miangö qetñi Jegar Sahaduta qeri Jeikobnön qetñi Galed qerök. *

⁴⁸ Mewö qerohotka yöwöñan qingñi Jeikob kewö jii mörök: “Köt kambu ki mönö merak netkö sutnire dangununira ahöma. “Miangöra Jeikobnön miangö qetñi Galed qerök. ⁴⁹ Labanön keu toroqeba kewö jiyök: “Kembunön mönö den da malbiri, nalö miangöreñ sutnire jeñan netkek tiba galöm

---

* **31:47:** Dangunu köt kambu mi Hibru keunön Galed aka Arameik keunön Jegar Sahaduta.

mem netkiba malma. “Mianğö dop gölme mianğö qetnji kun Mizpa qerök. (Mizpa Galöm meme miri köröpñi.)

⁵⁰ Labanönj keu mi toroqeba kewö jiyök: “Gönön bōratyahōtni öröm ureim ak etkiman me toroqeba kakasun ambi tosatñi engömeman ewö, mönō keu ki möta malman: Gölme azi kunñan kōsutnire qahö mala netkehiga Anutunönj mönō tōndup ölop netkeka sutnire jöhöjöhö ahözawañgö keunji mi nañgöba jiba malma.”

⁵¹ Mewö jiba kunbuk toroqeba kewö jiyök: “Qinğini mötnönj, köt kambu ki aka mötök ki kuñguzali, mietkōn mönō netkō sutnire dangunu ewö tat öñgōmahot. ⁵² Köt kambu ki mönō dangununira aka tat öñgōma aka mötök ki mi mewöyök dangununira aka tat öñgōma. Mietkōn jöhöjöhönirañgōra kewö mötmörim netkiba tat öñgōmahot: Nönön mem bölim gihimangö möta köt kambu ki qahö oñgita göhöreñ kamam. Gönön mewōñanök mem bölim niñgimangōra möta köt kambu aka mötök ki qahö etkoñgita nöñgöreñ kaman. ⁵³ Abraham, Nahor aka yetkö iwiñiri yeñgö bemñini Anutu yañön mönō keu sutnire asuhuiga mi kewōta jim tekōm netkima. “Labanönj mewö jiiga Jeikobnönj keu mi jöhöba Anutugö qetnje jöjōpañ keunönj jim köhöiyök. Iwiñi Aisaknönj Anutu mianğö waikñi memba möpöseiba malök.

⁵⁴ Jeikobnönj mewö aka gölme kundunje sömbup qeba mianön jöwöwöl ohoba tinitosolomurupñi öröm enğiiga lömbuañnönj kaget. Kaba nene memba sunğem liñet unduba kundunje mianğöreñ ahöget.

⁵⁵ Ahögetka miri asariiga Labanönj söñanök wahöta

isiurupņi aka bōratyahōtņi numbuņini yōhōtim nēmba kōtuetkōm eņgiba yaizōkzōkņini jiyōk. Mi jiba eņgōmosōta liliņgōba miriņe anōk. Mewō.

32

Jeikobnōņ Isobuk aitoņgōbitkō jōrōmqōrōm ahōk.

¹ Yōwōņan aniga Jeikobnōņ mewōyōk kōnanōņ aniga Anutugō garataurupņi tosatņan miwikņaim waņgiget. ² Miwikņaim waņgigetka eņgeka kewō jiyōk: “I Anutugōreņ yarō kambuya akze. “Miaņgō dop gōlme miaņgō qetņi Mahanaim (yarō kambu yahōt) qerōk.

³ Jeikobnōņ kōnanōņ anda mala kolek aziurupņi tosatņi mutuk melaim eņgii Edom kantrigō gōlme qetņi Seir miaņgōreņ datņi Iso ekingōra anget. ⁴ Melaim eņgiba kewō jim kutum eņgiyōk: “Iņini mōnō anda dat kembuni Iso kewō jigetka mōtma: ‘Ketaņamni mōtnōņ, ni welen azigi Jeikob. Ni ehoniri Labanbuk mala kota mal tekōba nalō kewōņe i mosōta kazal. ⁵ Miaņgōreņ mala bulmakau, doņki, lama, meme (noniņ) kambuņi kambuņi aka welenqeqe ambazip miwikņaiiba eņgōmēmba kōnanōņ kazal. O azi kembuni, nōņōn gōhō jege ak-kōmukōmu miwikņaimangōra mōta keu buzupņi ki mutuk albi gōhōreņ kaza.’ ”

⁶ Mewō jim kutum eņgiiga anda liliņgōba kaba kewō jigetka mōrōk: “Nini datki Isogōreņ anin. Yaņōn mōnō aziurupņi 400 eņgōmēmba kōnanōņ kaba gōbuk aitoņgōbingō jōjōrōba malje.” ⁷ Mewō jigetka mōta awōwōliba kōņjiliņ ketāņi mōrōk. Mewō mōta kinda kōnagesōurupņi yambuk kageri, mi aka lama meme kambuņi kambuņi, bulmakau

kambuŋi kambuŋi aka kamelurupŋi mi menden enŋiiga kambu yahöt aket. ⁸ Kewö mötmöriba mewö ahök: “Isonöŋ kaba yarö gila kambu kun enŋum ayuhuma ewö, kambu kun yeŋön mönö ölöp ölöŋ köla anbeak.”

⁹ Mewö mötmöriba kewö jiba köuluköyök: “O Anutu, asani Abrahamgö aka iwini Aisakö bemŋiri, göŋön ölöp möt niŋgiman. Kembu, gi nangok keu kewö jinöŋ möral: ‘Gi mönö wahöta nangi gölmenöŋ liliŋgöba nangi tinitosolomurupki yeŋgöreŋ anman. Endu anöŋga nöŋön töhötmöriam gihibiga malman.’ Mewö jinöŋ möral. ¹⁰ Mönöwök nani öröpnanök memba Jordan o töwatŋi ki kutuba analmö, ölöp ahum sehiba merak liliŋgöba kambu yahöt aka ki kazal. Ni welen azigi etqeŋeŋi aka malalmö, göŋön töndup keugi pöndaŋ wuatangöba ak-kömükömugi pakpak kondel niŋgiba malnöŋ. Ni eretŋi aka urukalemgi mi buŋa qem anŋumamaŋgö dop qahö aka malal.

¹¹ “Datni Isonöŋ könanöŋ kaba nani, nam aka moröurupnini nini neŋguba ayuhum neŋgibapüköra nöŋön keŋgötni mötzal. Mianŋöra göŋön mönö bauköm neŋgiba yaŋgö böröneyök meköm neŋgiman. ¹² *Gi nangok keu kewö jinöŋga möral: ‘Nöŋön töhötmöriam gihiba gwölönarökurupki ahumsehip enŋigibiga qötöŋinan qariba köwetkö sakösiŋi ahözawaŋgö dop akŋa. Mi gwötpuk ketanŋi ahömawaŋgöra aka oyoŋoyöŋgö dop qahö. Keu mi ölna.’ ”

¹³ Mewö köuluköba suŋgemŋi mi gölme mianŋöreŋ ahöyök. Ahöbagun sömbup kambuŋi

---

* **32:12:** Jen 22.17

kambuŋi miengöreŋök datŋi Iso kalem waŋgimamgöra sömbup kewö kewöt mendenŋ engiba nanŋinök al engiyök: ¹⁴ Meme (noniŋ) ambiŋi 200, aziŋi 20, lama ambiŋi 200, aziŋi 20, ¹⁵ kamel 30 moröurupŋini juzunöŋ, bulmakau ambiŋi 40, aziŋi 10, doŋki ambiŋi 20, aziŋi 10.

¹⁶ Kambu mewö mewö kewöt mendenŋ da kambu nanŋök nanŋök mi welenqeŋeurupŋi yeŋgö böröŋine al engiba kewö jii mötket: “Inini ölop mutuk anda sömbup kambuŋi kambuŋi kiengö sutŋine tirinŋ kutuba enguangita awataŋ anme.”

¹⁷ Mewö jiba kambu mutukŋi anmeaŋgö galömnŋi kewö jim kutum waŋgiyök: “Könanöŋ angetka datni Isonöŋ miwikŋaim engiba kewö qesim gihima: ‘Gi dagö welenqeŋe azia akzan? Gi denike anmam jiba kazan? Sömbup wösöge anjei, mi dagöreŋa?’ ¹⁸ Mewö qesim gihiiga kewö jiman: ‘Mi welen azigi Jeikobköreŋa. Mi ketaŋamŋi Iso kalem waŋgimamgöra al engii kaze. Nanŋak mönö andöŋine könanöŋ kaza.’ ”

¹⁹ Mewö jim kutum waŋgiba sömbup kambu 2:ŋi, kambu 3:ŋi aka sömbup kambu tosatŋi pakpak yeŋgö galömnŋini andöŋine kageri, i mewöyök jim kutum engiiga kewö mötket: “Inini datni Iso miwikŋaimei, mönö keu tandökŋi miyök jigetka mötma.” ²⁰ Mewö jim kutum engiba kewö mötmöriyök: “Nöŋön esapköba uruŋi memba eta ala kalem waŋgimamgöra sömbup kambuŋi kambuŋi melaim engibi mutuk anme. Datnan mi engeka uruŋi böŋjöŋ köliga amöribawak. Uruŋi amöriiga ölop nanak yaŋgö jemesoholŋe ösöŋ aŋgotpi siŋgisöndokni mosöta ala ak niŋgibawak.

“Mewö mötmöriba toroqeba kewö jiget mötmapkö jiyök: “Göhö welen azigi Jeikobnöh mönö andönine ösöh kaza.”

²¹ Mewö jiba kalemñi al engii mutuk könanöh angetmö, nanñak sungem mi opo koumnöh tatmam jiba miangören tarök. Mewö.

Jeikobnöh Suep garatabuk aum-möriyohot.

²² Sungem miangören Jeikobnöh wahöta anömyahötñi, welen ambiyahötñi aka morönahönurupñi 11 mi enguanğiriga anda Jabok o sakñi qöleqöleleñi kutubingö aket. ²³ Enguanğiri o kutuba anda sukinap yuaini pakpak buñani ahöyöhi, mi mewöyök memba an teköget.

²⁴ An tekögetmö, Jeikobnöh nanñök o likepñe miangören kunbuk tarök. Nanñök tariga azi kunñan kaiga yambuk sungem aum-möriba malohotka miri gianjiyök.* ²⁵ Azi mianñon luhut al wanğimamgö osiba eka miangöra Jeikob mi ikinñe qeyök. Qeiga mohotñe aum-möriba malohotka miangören Jeikobkö ikin sihitñan sulök. ²⁶ Sihitñan suliga azi mianñon kewö jiyök: “Miri gianjimamgö akzawanğöra mönö ölop nömosötnönga anmam. “Mewö jiyökmö, Jeikobnöh kewö melen wanğiyök: “Ni qahö kötuetsköm niñgiman ewö, nöñon mönö gi qahö gömosötpi anman.”

²⁷ Mewö melen wanğiiga “Gi qetki niñi?” jiba qesim wanğiiga “Jeikob,” jiyök.

²⁸ Mewö jiiga keu kewö jiyök: “Gi Anutu aka ambazip yembuk aum-möriba mala luhut al enğinöh. Miangöra göhö qetki mönö kunbuk Jeikob

---

* **32:24:** Hos 12.3-4

qahöpmö, Israel qetme. “(Israel Anutubuk aum-möriyök.)”*

²⁹ Mewö jiiga kewö jiyök: “Gi ölop qetki qetnonga mötmam. “Mewö jiyökmö, garatanöŋ mianjön kewö melen wanjiyök: “Gi denöwögöra nöngö qetnangöra qesizan?” Mewö melen wanjiba mianjören kinda kötuetköm wanjiyök.*

³⁰ Kötuetköm wanjiiga Jeikobnöŋ kewö jiyök: “Ni Anutubuk mesohol köl anguba jeŋi törörök ekzalmö, töndup nehoriiiga jebuk maljal. “Mewö jiba mianjöra gölme mianjögö qetŋi Penuel qerök. (Penuel Anutugö jemesoholŋi) ³¹ Wehön jeŋan lök koriga Jeikobnöŋ Penuel gölme mi mosöta ongita kaba ikinŋi sulöhangöra aka timkorik anök. ³² Azi mianjön Jeikobkö ikin sihit toroqeqeŋangö ginimuramŋe (bidororo) qeyöhangöra aka Israel könagesö yeŋön nalö kewöŋe mewöyök sömbup namba mianjören ikin sihit toroqeqeŋangö ginimuramŋi mi tököba qahö nemakze. Mewö.

33

Jeikobnöŋ Isobuk aitonjöhohot.

¹ Jeikobnöŋ jeŋi uba wahöta Isonöŋ aziurupŋi 400 yembuk mohotŋe könanöŋ kageri, mi engehök. Mianjöra nahönböraturupŋi menden enjiba Lea, Reizöl aka welen ambiyahötŋi yeŋgö böröŋine al enjiyök.

² Mewö al enjiba kewö arengöm enjiyök: Welen ambiyahötŋi yetkön nahönböraturupŋiri enjuaŋgita mutuk anget. Yeŋgö andöŋine Leanöŋ

* **32:28:** Jen 35.10   * **32:29:** Kemb 13.17-18

nahönböraturupñi yembuk angetka Reizöl aka nahönñi Josef yetkön qöndökñi anohot.

³ Saiwanñi mewö arengöm engiba nanñak yeñgö wösöñine mutuk anda simin köla gölmenöñ bamgöba wahoriga indimñi 7 aiga anda datñangö jemesoholñe angorök. ⁴ Angorökmö, Isonöñ munñi ekñangöra ösumñan kiñkiñgöba kaba suhumgöm wañgiba böröñan imbiñe gili geiga numbunñi yöhötüm neiga urusahöt auyohot. ⁵ Isonöñ jeñi uba wahöta Jeikobkö anöm-moröurupñi engeka munñi qesim wañgiyök: “Ki denike yeñön göbuk kaze?” Qesim wañgiiga kewö melenñök: “Anutunöñ kalem möriamñi qakñe nahönbörat ki welen azigi ni niñgiyök.”

⁶ Mewö melenñiga welen ambiyahötñi yetkön nahönböraturupñiri yembuk dowe kañgota simin köla gölmenöñ bamgöget. ⁷ Miangö andöñe Lea aka nahönböraturupñi yeñön mewöñanök dowe kañgota simin köla gölmenöñ bamgöget. Teteköñe Josef aka Reizöl yetkön dowe kañgota simin köla gölmenöñ bamgöyohot.

⁸ Mewö aketka Isonöñ kewö qesim wañgiyök: “Azi aka sömbup kambu pakpak könanöñ mi-wikñaim engizali, mi könañi denöwögöra melaim enginöñga kaze?” Mewö qesim wañgiiga kewö jiyök: “O azi kembuni, nöñön mi göhö jege ak-kömükömu miwikñaimangöra aka melaim engial.”

⁹ Mewö jiyökmö, Isonöñ keu kewö jiyök: “O muni, mi nöñgören gwötpuk lök dopne ahöze. Miangöra mi ölop toroqeba nangi buñaya aka ahöma.”

¹⁰ Mewö jiiga Jeikobnöñ kewö jiyök: “Mewö qahö. Göñön neksihim aka ala ölopñi ak

niŋginöŋga göhö jemesoholgi ekiga Anutugö jemesoholŋi ewö akza. Mianğöra nöŋön göhö jege ak-kömukömu miwikŋaizal ewö, mönö kalemni ki ölöp buŋa qem aŋguman. ¹¹ Anutunöŋ kalem möriam kondel niŋgiiga mala kotpiga yuai pakpak osimakzali, mi pakpak ölöp ahöm niŋgiza. Mewögöra uruölöwak kalemni memba kageri, mi ölöp meman. “Mewö jiba kapaŋ köla malöhaŋğöra Isonöŋ uruölöwak kalemŋi mi buŋa qem aŋguyök.

¹² Buŋa qem aŋguba kewö jiyök: “Mönö ölöp mosöta köna anbin. Nöŋön köiputŋini akiga eŋön ölöp nömbuk kagetka anbin.”

¹³ Mewö jiyökmö, Jeikobnöŋ kewö jiyök: “Azi kembuni, mötnöŋ. Nahönböraturupni yeŋön ösumŋini eretŋi akze aka lama namŋi aka bulmakau namŋi moröŋini juzu eŋgimakzei, nöŋön mi köyan köl eŋgimakzal. Mewö aiga i köna anmegöra wehön mohotkö dop könöpuk eŋguataŋgöbinak ewö, yeŋön mönö ösumŋini eriga kambu körek pakpak kömumbeak. ¹⁴ Mewögöra azi kembuni, gi ölöp mutuk anöŋga welen azigi nöŋön ösöŋösöŋ andöge guataŋgöba kamam. Sömbup eŋguataŋgöbi wösöne mutuk anmei aka nahönböraturupni ösumŋinaŋgö dop ösöŋösöŋ kaba mala mala bian Seir mire ketaŋamni göhöreŋ kaŋgotpin.”

¹⁵ Mewö jiiga Isonöŋ kewö jiyök: “Mewö aiga nöŋön ölöp aziurupni tosatŋi eŋgömosötŋiga göbuk ösöŋ kame. “Mewö jiiga Jeikobnöŋ kewö qesiyök: “Gi mönö wuanöŋğöra mewö akanak? O azi kembuni, ni göhö jege ak-kömukömu miwikŋaibiga lök dop köl niŋgim teköza.”

16 Mewö jiiga Isonöŋ wehön miangöreŋök lilingöba anda Seir miriŋe aŋgorök. 17 Jeikobnöŋ Sukot mire anda miangöreŋ nanŋi miriŋi esiba sömbupurupŋi yeŋgöra koumŋi koumŋi qeyök. Mewögöra miri gölme miangö qetŋi Sukot (Koumkoum) qerakze. Mewö.

18 Jeikobnöŋ mewö Mesopotemia (Padan Aram) gölme mosörök. Mosöta kaba Keinan gölmegö taon qetŋi Sekem miangöreŋ ölopŋanök ölülp kaŋgorök. Kaŋgota opo seri koumŋi taon kösutŋe gölme köröŋe möröreŋgöba kuŋguba tatket. 19 *Opo seri koumŋi gölme köröŋe kuŋguyöhi, yaŋön gölme kitipŋi mi Sekemgö iwini Hamor yaŋö nahönurupŋi yeŋgöreŋök silwö kötŋi 100 miangön bohonŋi meyök. 20 Bohonŋi memba miangöreŋ jöwöwöl alta kun memba qetŋi “El, Israelgö bem Anutuŋi,” mewö qerök. (El bem)

34

Sekem yaŋön Daina mem bölim waŋgiget.

1 Leanöŋ Jeikobkö böratŋi Daina meyöhi, yaŋön nalö kunöŋ Keinan ambi seram eŋgekŋamgöra anök. 2 Aniga gölme miangö azi kembuŋi Hamor yaŋön Hiwi könagesögö azia malök. Yaŋö nahönŋi Sekem yaŋön Daina eka miangöreŋök eksihim möta öröba mem bölim waŋgiyök. 3 Sekemnöŋ wölbötŋi Jeikobkö böratŋi Dainagöra pöröraköiga jöhöba urukalemŋan jöpaköm waŋgiba kelök keuŋan jiba tutuhum waŋgiba malök. 4 Tutuhum waŋgiba mala iwini Hamor kewö jii mörök: “Iwini,

* 33:19: Jos 24.32; Jon 4.5

gi ölop ambi seram ki nöngö anömna akñapköra keu nup meman.”

⁵ Nalö mianğöreñ Jeikobkö nahönurupñi yeñön gölme köröñe anda mirigö sömbupurupñini galöm köl enğiba malgetka Sekemnöñ Daina mem böliiga iwiñi Jeikobnöñ böratñangö keu buzupñi mi mewö mörök. Mi mörökmö, mi mösamböta nahönurupñan mire kañgotmegöra keu bök mamböta tarök. ⁶ Mamböta tariga Sekemgö iwiñi Hamor yañön keu nup memamgöra Jeikobköreñ kayök. ⁷ Kaba tariga Jeikobkö nahönurupñan gölme köröñeyök kañgotket. Kañgota mianğöreñök yuai asuhuyöhangö kösohotñi mi kewö mötket: Sekemnöñ Jeikobkö böratñi mem böliba Israel könagesö sutñine silik gamuñambuk ahök. Silik mi kude ahakñangö dop ahök. Mi möta uruñinan kömbuhiiga wösöbirik möta urupik aket.

⁸ Urupik aketmö, Hamornöñ kewö jii mötket: “Nahöni Sekemgö uruwölbötñangö sihimñi mi enğö nenböratñinağöreñ mösölatiba tatza. Mianğöra ölop jim tekögetka Dainanöñ yağö anömñi akawak. ⁹ Ölop nembuk nenböraturupñini utekutek aka añguin anda kaiga malbin. Mewö ölop qenaqena aka malbin. ¹⁰ Mewö aka ölop neñgö sutñine tata malme. Nini gölmenini ki mi qahö añgön kölbinmö, iñini ölop mianğöreñ lañ anda kaba sihimñinağö dop gölme kitipñi kitipñi buña qem añguba miriñini memba nembuk añgumnep-qañgumnep aka malbin.”

¹¹ Mewö jiiga Sekemnöñ Dainagö iwinenurupñi yeğöra kewö jiyök: “Nöñön enğö jeñine ak-kömukömu miwikñaimamgö möta qesim enğizal.

Miangöra i me waigö qesim niŋgimei, nöŋön mi ölop engimam. ¹² Ambi bohonŋi aka kalem memba kaba engimami, miangö qötöŋi mi ölop sihimŋinangö dop memba öngöme. I me waigö qesim niŋgimei, nöŋön mi ölop engimam. Keuni kötŋi ki: Eŋön mönö jim teköba nenböratŋini niŋgigetka nöngö anömna akŋa.”

¹³ Sekemnöŋ nenŋini Daina mem böliyöhaŋgöra aka Jeikobkö nahönurupŋi yeŋön isimkakalek qakŋe Sekem aka iwiŋi Hamor melenj etkiba ¹⁴ keu kewö jigetka mötket: “Azi kungö silene Anutugö aiwesökŋi qahö yandigeri, nini nenböratnini azi mewöŋi ölop qahö waŋgibin. Mewö ahinga gamumamusumnöŋ qaknine öngöbapuk. Miangöra nini i waŋgibingö osizin. ¹⁵ Injini silik mohok-kun kewö aketka neŋön urumohot akin: Mutuk Anutugö aiwesökŋi mi aziurupŋini pakpak engö silene yandiget teköiga nini maljin ewö akŋe ewö, mönö nenböratnini ölop engibin. ¹⁶ Mewö aketka ölop embuk nenböraturupnini utekutek aka aŋuin anda kaiga malbin. Mewö ölop engö sutŋine tata könagesö kambu mohok aka malbin. ¹⁷ Mewö malbinmö, Anutugö aiwesökŋi silene yandibingö urumohot qahö akŋe ewö, nini mönö nenböratnini waŋgita kungen anbin.”

¹⁸ Keu mewö jigetka Hamor aka nahönŋi Sekem yetköŋ keu mewöŋi miangöra mörohotka dop kölok.

¹⁹ Mewö mörohotka azi gwabö Sekemnöŋ iwiŋangö saiwaurupŋi yeŋö sutŋine tosatŋi eŋgongita qetbuŋa ketanŋi memba malök. Yangö urusihimŋan Jeikobkö börtanŋgöra gwötpuk ahöyöhaŋgöra aka keu jigeri, mi wuatangömangö

eksekpeksek qahö aka nalö qahö qem körüi öngöyök.

²⁰ Mewö aiga Hamor aka nahönñi Sekem yetkön Sekem taongö azi alaurupñi yembuk keu jibingöra taongö nanğu kösutñe totoko sombemñine anda kewö jiyohot: ²¹ “Azi kienön nembuk ala ölopñi ak anğumakze. Mianğöra nini ölop jim teköinga yeñön neğgö gölmenöñ tata lañ anda kaba miriñini memba nembuk anğumnep-qanğumnep aka malbin. Yeñön gölme kitipñi memegöra tiñi gwötpuk ahöza. Nini ölop yembuk nenböraturupnini utekutek aka anğuin anda kaiga malbin. ²² Nini silik mohok-kun kewö ahinga azi mienön nembuk malbingö urumohot akñe: Anutugö aiwesökñi mi azi miengö silenine yandiget ahözawi, mianğö dop mi mutuk körek neğgö silenine mewöyök yandiin teköiga nini ölop yembuk könagesö kambu mohot aka malbin.

²³ “Mewö ahinga yengören mirigö sömbup kambunini aka sukinap yuainini pakpak mi mönö nanini buñaya akñe. Mianğöra keu jigeri, mi ölop möta imbi kölinga yeñön neğgö sutnine tatat dundunini miwikñaiba malme.”

²⁴ Mewö jiyohotka taongö kiripo nanğune kaba tokogeri, yeñön körek Hamor aka nahönñi Sekem yetkö keugöra urumohot aka jigetka Anutugö aiwesökñi mi Sekem taongö azi pakpak yengö silenine yandim teköget.

²⁵ Yandim tekögetka wehön 3:ñi aiga mianğören uziñinanğö sihimbölöñi mi tok toroqeba möta tatketka Jeikobkö nahönñi yahöt Simeon aka Liwai, Dainagö nenyahötñi yetkön bimgö souñiri ketañi memba taon mianğören sanğabanğa anda

tihitɲini qahö möta tatketka wölaɲ bim qeba azi pakpak qaurapaɲ enɟuyohotka kömum teköget. ²⁶ Hamor aka nahönɲi Sekem mi mewöɲanök bimgö sou ketaɲan etkuyohotka kömuyohot. Kömuyohotka Sekemgö mireyök nenɲiri Daina mi öröba eta waɲgita anohot.

²⁷ Mewö ahotka Jeikobkö nahönurupɲan Sekemnöɲ nenɲini mem bölim waɲgiyöhaɲgöra aka taonöɲ kiɲkiɲgöba anda azi qamötɲini enɟeka taongö sukinap yuaini kiom qeba yoɲgorö meget. ²⁸ Lama, meme, bulmakau aka donki kambuɲi kambuɲi aka öröyuainini pakpak taon uruɲe aka gölme köröɲe ahögeri, mi pakpak kalöpköba mem teköget. ²⁹ Sukinap yuainini pakpak otonda ambimoröurupɲini körek enɟuaɲgita miriɲine yuainini tosatɲi ahöyöhi, mi mönö kölolohoba kiom qeba yoɲgorö memba tököba anget.

³⁰ Mewö aketka Jeikobnöɲ Simeon aka Liwai kewö jii mörohot: “Injiri mewö ahotka kahasililiɲ ketaɲaɲgö keuɲan mönö nöɲgö qakne öɲgöiga mal-mam. Gölme kiaɲgö toni Keinan könagesö aka Periz könagesö yeɲön mönö kazik möt niɲgiba malme. Nöɲgö könagesöni nini awamdökɲi maljin. Mianɲgöra yeɲön yarö aziurupɲini tokom enɟiba qetala bim yarö gil niɲgime ewö, yeɲön mönö ölöp qaurapaɲ nuɲguba ni aka könagesöni ayuhum neɲgime.”

³¹ Jeikobnöɲ mewö jii mörohotmö, yetkön keu kewö jiyohot: “Kunöɲ neɲgö nenini köna ketaɲi ambi tandök ak waɲgiyöhi, nini mönö mianɲgö likepɲi melen enɟiinga dop kölja. “Mewö.

35

Jeikobnõḡ Betel ani Anutunõḡ kötuetkõm waḡḡiyõk.

¹ Anutunõḡ Jeikob keu kewõ jii mõrõk: “Gi mõnõ wahõta Betel mire anda tatat dundumgi mi-wikḡaiba miangõreḡ Anutugõra jõwõwõl alta kun meman. Datki Isogõra õlõḡ kõla anõḡga Anutunõḡ nalõ miangõreḡ asuhum gihiyõhi, mõnõ yaḡgõra alta mi meman.”*

² Mewõ jii mõta Jeikobnõḡ saiwaḡi aka ambazip pakpak yambuk malgeri, i kewõ jim kutum eḡḡiyõk: “Lopionḡ bem yuai tõmbuḡi sutḡḡine ahõzei, mi mõnõ qekõba gilget geiga kõl kõḡjõrat mem aḡguba silenini saḡḡõḡda opo malukuḡini utekõme.

³ Ni kõḡjiliḡ uruḡe mala Anutu kõulukõbiga melenḡ niḡḡiyõk aka denike denike anda kaba malali, yaḡõn miangõreḡ nõmbuk mala korõk. Miangõra iḡini mõnõ kagetka Betel mire anbin. Nõḡõn miangõreḡ Anutugõra jõwõwõl alta kun memam.”

⁴ Mewõ jim kutum eḡḡiiga bõrõḡine lopionḡ yuai tõmbuḡi pakpak ahõgeri aka kezapḡine jenjen mõndõgeri, mi qekõba kõlolohoba Jeikob waḡḡiget. Waḡḡigetka anda in ip kun Sekem mire kinõhi, miangõ kõnaḡe gõlmenõḡ esim lõm kõlõk.

⁵ Mewõ aka wahõta angetka taonḡi taonḡi lilikõba tatkeri, Anutunõḡ kõnagesõḡini miengõ uruḡini kuḡḡuiga waekanjam mõta elemḡini eri Jeikob aka nahõnurupḡi mi qahõ eḡḡuatḡõget.

⁶ Mewõ anda mala Jeikobnõḡ kõnagesõḡi pakpak yambuk malgeri, mi eḡḡuaḡḡita Luz mire aḡgotket. Luz qetḡi alaḡi Betel mi Keinan gõlmenõḡ

---

* **35:1:** Jen 28.11-17

ahöza. ⁷ Mianğoreñ aᅅgota Jeikobnöñ jöwöwöl alta kun meyök. Datᅅaᅅğöra ölöñ köla anöhi, nalö mianğoreñ Anutunöñ gölme mianğoreñ asuhum waᅅgiyök. Mianğöra Jeikobnöñ miri gölme mianğö qetᅅi El-Betel qerök. (El-Betel Betelgö Bemᅅi.) ⁸ Betel mianğoreñ malgetka Rebekagö welen ambiᅅi Debora yaᅅön kömuyök. Kömuiga Betel miri bapᅅe qerema ip kungö könaᅅe löm kölget. Jiᅅgeᅅ qeta saᅅötkeᅅaᅅğöra aka qerema ip mianğö qetᅅi Jiᅅgeᅅ saᅅötkö qeremaᅅi mewö qetket.

⁹ Jeikobnöñ Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöhök liliᅅgöba kaiga Anutunöñ kunbuk asuhum waᅅgiba kötuetköm waᅅgiyök. ¹⁰ Kötuetköm waᅅgiba kewö jii mörök: “Göhö qetki Jeikob (tilipqilip azi) qerakzemö, mewö toroqeba kude qeta malme. Merak könahiba öᅅgöba qetki mi Israel ahöma. “Kembunöñ mewö jiba qetᅅi Israel qerök. (Israel Anutubuk aum-möriyohot.)”*

¹¹ Qetᅅi mewö qeta toroqeba Jeikob kewö jii mörök: “Nöᅅön Anutu kukösum pakpakö Toᅅi akzal. Gi ölöᅅ ahumsehip aknöᅅga gwölönarökurupki yeᅅgö qötöᅅinan mönö qarim öᅅgöma. Göhöreᅅök könaᅅesö gwötᅅuk aka könaᅅesö kambuᅅi kambuᅅi asuhume. Gi kiᅅi kiᅅi yeᅅgö bömön jalöᅅina akᅅan. ¹² Nöᅅön gölme Abraham aka Aisak buᅅa qem etkiali, mi mönö göhö buᅅaya qemam aka göhö andöᅅe gwölönarökurupki yeᅅgö buᅅaya mewöyök akᅅapköra mi qemam.”*

¹³ Anutunöñ keu mewö jii möriᅅa Jeikob mosöta miri mianğoreᅅök öᅅgöyök. ¹⁴ Anutunöñ keuᅅi jii möröhi, Jeikobnöñ gölme mianğoreñ mötök köt

* **35:10:** Jen 32.28   * **35:12:** Jen 17.4-8

kun memba wahöta kuᅅguba mi wain o nalukᅅan miriba miangö qakᅅe oil ipkö kelökᅅi mokoï geyök. ¹⁵ Anutunöᅅ yambuk keu jiyöhi, Jeikobnöᅅ miri gölme miangö qetᅅi Betel (Anutugö miriᅅi) qerök. Mewö.*

Reizölnöᅅ kömuyök.

¹⁶ Miangö andöᅅe Jeikobnöᅅ saiwaurupᅅi enᅅuangita Betel miri mosöta anda mala Efrata miri dopdowigetka Reizölgö morö meme nalöᅅan kam kuᅅguiga masö keta bölokᅅi qeyök. ¹⁷ Masö qönsihimᅅambuk ketanᅅan qeyöhi, nalö miangöreᅅ anjö meme ambinöᅅ keu kewö jii mörök: “O Reizöl, keᅅgötki kude mötnöᅅ. Gi mönö nalö kewöᅅe mewöyök morö azia kun kunbuk meman.”

¹⁸ Mewö jiiga morö memba kömumangö aka timotᅅi mem kuᅅgui ahöba qetᅅi miangöra Benoni qerök. (Benoni sihimbölonangö nahöni) Mewö qerökmö, iwiᅅan qetᅅi Benjamin qerök. (Benjamin Simbawoᅅ nahöni)

¹⁹ Reizölnöᅅ mewö kömuiga Efrata köna töwokᅅe Betlehem miangöreᅅ löm kölget. ²⁰ Löm kölgetka Jeikobnöᅅ mötök köt kun memba Reizölgö qak-sirinöᅅ kuᅅguyök. Reizölgöreᅅ mötök köt mi nalö kewöᅅe mewöyök toroqeba kinja.

²¹ Mewö asuhuiga Israelnöᅅ miri mi mosöta toroqeba anda mala Eder miri * köröpᅅangö likepᅅe anᅅota opo seri koumᅅi miangöreᅅ möröreᅅgöba kuᅅguyök. Mewö. ²² *Jeikobkö

---

* **35:15:** Jen 28.18-19   * **35:21:** der lama kambugö jegalöm
meme miri köröpᅅi   * **35:22:** Jen 49.4

saiwaurupņi yeņön gölme mianğöreņ tata mala nahönņi mutukņi Ruben yaņön iwiņaņgö anömņi bohonņi qahö memenı Bilha yaņğöreņ anda mohotņe ahöyohotka iwiņi Israelnöņ mianğö buzupņi mörök.

Jeikobkö nahönurupņi

1 Hist 2.1-2

²³ Jeikobkö nahönurupņi 12 mi kewö: Leagö nahönurupņi Ruben mi Jeikobkö nahönņi mutukņi. Yaņğö andöņe Simeon, Liwai, Juda, Isakar aka Sebulun. ²⁴ Reizölgö nahönyahötņi qetņiri Josef aka Benjamin. ²⁵ Bilha Reizölgö welen ambigö nahönyahötņi mi Dan aka Naftali. ²⁶ Zilpa Leagö welen ambigö nahönyahötņi mi Gad aka Aser. Jeikobkö nahönurupņi mewö mi Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöņ asuhuget. Mewö.

Aisaknöņ kömuyök.

²⁷ *Jeikobnöņ anda mala Kariat Arba (qetņi alaņi Hebron) mianğö kösutņe Mamre mire iwiņi Aisaköreņ aņgorök. Asaņi Abraham aka iwiņi Aisak yetkön mutuk gölme mianğöreņ kian aka malohot. ²⁸ Iwiņi Aisakö malmal nalöņi mi yambu 180 aiga kömuyök. ²⁹ Azi namņi aiga yambunjan öliiga nöņ qeba kömumba ambösakonurupņi yeņğöreņ toroqeyök. Nahönyahötņi Iso (Esau) aka Jeikob yetkön qamötņi mi löm kölohot. Mewö.

36

Isogö gwölönarökurupņi

1 Hist 1.34-36

---

* 35:27: Jen 13.18

¹ Iso qetņi alaņi Edom yaņgö gwölönarökurupņi yeņgö qet areņini kewö: ² Isonöņ Keinan ambi karöbut eņgimeyöhi, mięgö qetņini kewö: Ada mi Hit azi Elon yaņgö böratņa, Oholibama mi Hiwi azi Zibeongö nahönņi Ana yaņgö böratņa.* ³ Basemat mi Ismaelgö böratņi Nebaiotkö nenni.* ⁴ Adanöņ Isogö nahönņi Elifaz meiga Basematnöņ yaņgö nahönņi Reuel meyök. ⁵ Oholibamanöņ Jeus, Jalam aka Kora eņgömeyök. Isogö nahönurupņi mewö mi Keinan gölmenöņ asuhuget.

⁶⁻⁷ Jeikob aka Iso yetköreņ mirigö sömbup kambuņi kambuņi gwötpuk ahögeraņgöra gölme kiana malohori, miaņön qahö dop kölök. Sukinapņiran keta bölökņi aiga mohotņe tata malbingö osiget. (6) Miangöra Isonöņ anömurupņi, nahönböraturopņi aka könagesöurupņi pakpak yaņgö mire malgeri, mi eņguaņgirök. Mi eņguaņgita lama bulmakau kambuņi kambuņi, doņki kamelurupņi aka suk- inap yuaini pakpak Keinan gölmenöņ mala mi- wikņaiyöhi, mi memba munņi Jeikob mosöta gölme kunöņ anök. ⁸ Iso qetņi alaņi Edom yaņön mewö aka Seir gölme kunduņambuk miangöreņ anda mal- get.

⁹ Isonöņ Seir gölme kunduņambuk miangöreņ mala Edom könagesö yeņgö bömön jalöņini ahöhi, yaņgö gwölönarökurupņi yeņgö qet areņini kewö: ¹⁰ Isogö nahönurupņi yeņgö qetņini kewö: Anömņi Ada yaņgö nahönņi qetņi Elifaz. Anömņi Base- mat yaņgö nahönņi qetņi Reuel. ¹¹ Elifazkö nahönurupņi 5 mi Teman, Omar, Zefo, Gatam aka Kenaz. ¹² Isogö nahönņi Elifaz yaņgö anömņi bo-

* **36:2:** Jen 26.34 * **36:3:** Jen 28.9

honji qahö memeni qetnji Timna yanön Elifazkö nahönnji Amalek meyök. Isogö anömnji Ada yangö isi aziurupnji mi mewö. ¹³ Reuelgö nahönurupnji 4 mi Nahat, Zera, Sama aka Miza. Isogö anömnji Basematkö isi aziurupnji mi mewö.

¹⁴ Isogö anömnji Oholibama yanön Isogö nahönurupnji karöbut engömeiga qetjini Jeus, Jalam aka Kora qetket. Oholibama mi Zibeongö nahönnji Ana yangö böratnji ahök.

¹⁵ Isogö gwölönarökurup kambuñi kambuñi yengö azi kembuñini mi kewö: Isogö nahönnji mutuknji Elifaz yangö nahönurupnji mi azi kembu qetjini Teman, Omar, Zefo, Kenaz, ¹⁶ Kora, Gatam aka Amalek. Elifazkö gwölönarökurupnji azi kembu Edom gölmenöñ asuhugeri, mi mewö. Mi Isogö anömnji Ada yangö isiurupnji aket.

¹⁷ Isogö nahönnji Reuel yangö nahönurupnji mi azi kembu qetjini kewö: Nahat, Zera, Sama aka Miza. Reuelgö gwölönarökurupnji azi kembu Edom gölmenöñ asuhugeri, mi mewö. Mi Isogö anömnji Basemat yangö isiurupnji aket.

¹⁸ Isogö anömnji Oholibama yangö nahönurupnji mi azi kembu qetjini kewö: Jeus, Jalam aka Kora. Azi kembu mi Isogö anömnji Oholibama, Anagö böratnji yangö nahönurupnji aket. ¹⁹ Iso (Esau) qetnji alañi Edom yangö nahönurupnji mewö aka yengö könagesöurup miengö azi kembuñini mi mewö.

Seir könagesögö qet areñi

1 Hist 1.38-42

²⁰ Hor könagesögö azi Seir yangö nahönurupnji mutuk Edom gölmenöñ malgeri, yengö qetjini kewö: Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ²¹ Dison, Ezer

aka Disan. Seirgö nahönurupñi mi mutuk Edom gölmenöñ Hor könagesö yeñgö azi kembuñina malgetka Isonöñ könanğep kayök.

²² Lotangö nahönyahötñi yahöt mi qetñiri Hori aka Heman. Lotangö nenñi qetñi Timna.

²³ Sobalgö nahönurupñi qetñini kewö: Alwan, Manahat, Ebal, Sefo aka Onam.

²⁴ Zibeon yañgö nahönyahötñi yahöt qetñiri Aia aka Ana. Anagö kösohotñi kewö: Yañön iwiñi Zibeongö donkiñi gölme qararanğölkölñe galöm köl enğii nene jaruba negetka miangören o jeñi jeñi könöpñinambuk miwikñaiyök. ²⁵ Anagö nahönböratyahötñi yahöt mi nahönñi Disan aka böratñi Oholibama. ²⁶ Disongö nahönurupñi qetñini kewö: Hemdan, Esban, Itran aka Keran.

²⁷ Ezergö nahönurupñi qetñini kewö: Bilhan, Zawan aka Akan.

²⁸ Disangö nahönyahötñi yahöt qetñiri Uz aka Aran.

²⁹ Hor könagesöñi könagesöñi yeñgö azi kembu-urupñini yeñgö qetñini mi Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ³⁰ Disan, Ezer aka Disan. Hor könagesöñi könagesöñi yeñgö azi kembu-urupñini mi arenjanğö dop Seir gölmenöñ mewö malget. Mewö.

Edom yeñgören kiñ kembu areñi

1 Hist 1.43-54

³¹ Israel könagesö yeñgören kiñ kembu kun qahö galöm köl enğiiga qeljiñe nalö miangören kiñ kembu kewöñan lök Edom gölme miangören galöm köl enğiba malget: ³² Beorgö nahönñi Bela yañön Edom yeñgö kiñ kembuñini ahök. Yañgö sitiñanğö qetñi Dinhaba.

³³ Belanöŋ kömuiga Bozra mirigö azi qetŋi Jobab, Zeragö nahönŋi yaŋön Belagö salupŋe kiŋ aka malök. ³⁴ Jobabnöŋ kömuiga Teman gölmegö azi qetŋi Husam yaŋön salupŋe kiŋ aka malök. ³⁵ Husamnöŋ kömuiga Hadad, Bedadkö nahönŋi yaŋön salupŋe kiŋ aka malök. Hadadnöŋ Moab gölmenöŋ anda Midian azi yembuk yarö gila enguba luhut alök. Yangö sitiŋangö qetŋi mi Awit. ³⁶ Hadadnöŋ kömuiga Masreka mirigö azi qetŋi Samla yaŋön salupŋe kiŋ aka malök.

³⁷ Samlanöŋ kömuiga Saul yaŋön salupŋe kiŋ aka malök. Yangö miriŋi Rehobot mi Yufreitis o töwatŋangö kösutŋe ahöyök. ³⁸ Saulnöŋ kömuiga Balhanan, Akborgö nahönŋi yaŋön Saulgö salupŋe kiŋ aka malök. ³⁹ Akborgö nahönŋi Balhanan kömuiga Hadarnöŋ salupŋe kiŋ aka malök. Yangö sitiŋangö qetŋi mi Pau. Anömŋangö qetŋi Mehetabel. I Matredgö böratŋi aka Mezahabgö isiŋi malök.

⁴⁰ Isogö gwölönarökurupŋi yeŋgö azi kembu qet areŋi mi isikŋinangö dop aka miri gölmeŋinangö dop kewö ahök: Timna, Alwa, Jetet, ⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenaz, Teman, Mibzar, ⁴³ Magdiel aka Iram. Azi mi Edom könagesögö azi kembu-urupŋina malgetka qetŋinangö dop miri gölmeŋinangö qetŋini qetket. Edom qetŋi alaŋi Iso yaŋön mutuk gölme memba tata mala Edom könagesögö bömön jalöŋi ahök. Mewö.

37

Josef aka darumunurupŋi

¹ Aisaknöŋ Keinan gölmenöŋ kian aka maliga nahönŋi Jeikobnöŋ miangöreŋ toroqeba malök. ² Jeikobkö gwölönarökurupŋi miengö kösohotŋini kewö: Josefnöŋ azi gwabö yambuŋi 17 aiga darumunurupŋi, iwiŋangö anömyahötŋi bohonŋiri qahö memenŋi Bilha aka Zilpa yetkö nahönurupŋi yembuk lama aka meme (nonin) kambuŋi kambuŋi galöm köl engiba malget. Mewö mala darumunurupŋan silik akeri, miangö kösohotŋi bölöŋi bölöŋi mi iwiŋangö jii möta malök.

³ Jeikobnöŋ azi namŋi aiga nahönŋi Josefnöŋ asuhuyöhi, miangöra iwiŋan i nahönurupŋi tosatŋi pakpak engongita uruŋan jöpaköm waŋgiba malök. Nalö kunöŋ maluku köröpŋi ekjeritŋambuk böröŋi köröpŋi mi memba Josef waŋgiyök. ⁴ Iwiŋan i darumunurupŋi pakpak engongita uruŋan jöpaköm waŋgiba malöhi, yaŋgö darumunurupŋan mi eka könahiba kazik ak waŋgiba yambuk ala-alagö keuŋi kun qahö eraum-möta malget.

⁵ Sungem kunöŋ Josefnöŋ gaun kun eka miangö kösohotŋi mi darumunurupŋi jiiga mötket. Mi mötketka uruŋinan öngöiga kazik gwötpuk ak waŋgiba malget. ⁶ Kösohotŋi mi kewö jiiga mötket: “Mötket, ni gaun kun ekzali, mi kewö: ⁷ Nini nupnöŋ mala wit padi böranini jöhöbingö tandök akzin. Mewö ahinga nöngöreŋ wit padi börani miaŋön wahöta köŋgep kiniga engöreŋ böran mienön mönö nöngöreŋ böran liliköba sököba kinje.”

⁸ Mewö jiiga möta darumunurupŋan Josefköra kewö jiget: “Gi nengöreŋ kiŋ kembuya akanak me? Gi ölŋa galöm köl neŋgimamgöra mötzan

me?” Josefnöŋ gaunŋi eka miangö kösohotŋi jiyöhi, miangöra yeŋgö uruŋinan kunbuk toroqeba öngöiga kazik keta bölökŋi möt waŋgiba malget.

⁹ Miangö andöŋe gaun kun kunbuk eka miangö kösohotŋi darumunurupŋi kewö jiiga mötket: “Nöŋön gaun kun ekiga miangöreŋ wehön, köiŋ aka senjelau 11 mienön nöŋgöra sipköget.”

¹⁰ Kösohotŋi mi iwiŋi aka darumunurupŋi jii mötketka iwiŋan tembula kewö jim waŋgiyök: “Gi gaun tandökŋi mewöŋi mi denöwögöra ekzane? Ni, namgi aka darumunurupki neŋön mönö denöwö aka göhöreŋ kaba jemesoholge simin köla gölmenöŋ bamgöbinak?” ¹¹ *Mewö asuhuiga darumunurupŋan uruŋinan mututqutut (jelös) möt waŋgiba malgetmö, iwiŋan keu mi uru könömŋe ali ahöiga mötmöröiba malök. Mewö.

Josef bohonŋi memba waŋgita Ijipt gölmenöŋ anget.

¹² Nalö kunöŋ Josefkö darumunurupŋi yeŋön iwiŋinaŋgöreŋ lama kambu-urupŋi galöm köl eŋgibingöra Sekem miri kösutŋe anda malget.

¹³ Miangöreŋ malgetka Israelnöŋ Josef kewö jii mörök: “Nahöni, göhö darumunurupkan Sekem kösutŋe lama kambunini galöm köl eŋgiba maljei, mi mötzan. Ölöp kanöŋga melaim gihibi yeŋgöreŋ anman. “Mewö jiiga möta “Ölöp anmam,” jiyök.

¹⁴ Jiiga kewö jii mörök: “Gi mönö anda darumunurupki aka lama kambunini eŋgeka denöwö maljei, miangö keu kösohotŋi mi memba lilingöba kaba jinöŋga mötmam. “Mewö jii möri Hebron

---

* **37:11:** Apo 7.9

örueneyök (ruerueneyök) melaim wanjiiga anda mala Sekem gölmenöŋ angorök.

15 Sekem gölmenöŋ angota gölme köröŋe köna jaruba laŋ anda maliga azi kunŋan miwikŋaiba eka kewö qesim wanjiyök: “Gi wani yuaia jaruba maljan?”

16 Qesim wanjiiga kewö melenök: “Ni darumunurupni yengöra jaruzal. Yeŋön denikeangören mala lamaurupŋini galöm köl engizei, mi ölop jinöŋga mötmam.”

17 Mewö meleniga kewö jiyök: “Yeŋön lök gölme ki mosöta anget. Dotan mire anbingöra jigetka möral. “Mewö jiiga möta darumunurupŋi yengö könaŋine enguatangöba mala Dotan miri kösutŋe anda miwikŋaim enjiyök.

18 Miwikŋaim enjiba kösutŋine qahö angorökmö, tikep endu kaiga darumunŋan i eka tokoba Josef qebingö anğonaŋ alget. 19 Anğonaŋ ala nanŋinök kewö eraum-mötket: “Eket, gaun ehek azi mianŋön mönö endu kaza. 20 Ayop, mönö kagetka anda qein kömuiga qamötŋi o lömŋi kunöŋ gilin geiga kewö jibin: ‘Sömbup kalŋan mönö i qei kömuyök.’ Gaunŋaŋgö ölnan denöwö asuhumawi, mi mönö mianğö andöŋe ekin.”

21 Mewö eraum-mötketka Rubenöŋ mi möta Josef böröŋineyök meköba malmalŋi jöhömangöra möta kewö jiyök: “I mönö kude qeinga kömuma.”

22 Toroqeba kewö jii mötket: “Sepŋi mönö kude mokome. Gölme qararaŋkölkölŋe o löm ki kinjawi, i ölop mianğören gilgetka gemapmö, böröŋinan mönö yangö silenŋe kude misiriba qeme. “Rubenöŋ Josef böröŋineyök meköba anğön köla wanjita

iwiŋaŋgöreŋ liliŋgöba anbitköra möta keu mewö jiyök.

²³ Mewö jii möta kingetka Josefnöŋ darumunurupŋi yeŋgöreŋ kaŋgorök. Kaŋgoriga malukuŋi köröpŋi ekjeritŋambuk böröŋi köröpŋi wöta kayöhi, mi laŋ öröba munjurata qeköget. ²⁴ Mi qeköba munŋini qeraköba memba anda o lömnöŋ gilgetka geyök. O löm mi oŋi qahöpmö, gwamönŋa kinök.

²⁵ Mewö aka nene nemingö eta tatket. Eta tata jeŋini uget aniga Ismael könagesögö kölköl-örörö azi tosatŋan Gilead miri mosöta kamelŋini totnöŋ totnöŋ al eŋgiba awataŋ kagetka eŋgeket. Yeŋön kamel qakŋine gipmi bakötök, sile mirim-irigö kelökŋi aka marasin ip tokuŋi qetŋi mör gipit mi algetka bisiba Ijpt kantrinöŋ anbingöra kaget.

²⁶ Mewö eŋgeka Judanöŋ darumunurupŋi kewö jii mötket: “Nini munini qein kömuiga sepŋaŋgö keuŋi köyatiba asambötpin ewö, miaŋön mönö denöwö bauköm neŋgibawak? ²⁷ Yaŋön nanini munini aka nanini sepkitipnini akzawaŋgöra mönö böröninan sileŋe kude misiriba qebinmö, ölop kagetka anda Ismael azi mienön i söŋgöröŋi memegöra eŋgibin. “Mewö juiga darumunurupŋan mi möta urumohot aka imbi kölget.

²⁸ *Mewö aketka Midian gölmegö Ismael könagesögö kölköl-örörö azi mienön kaba kaŋgota eŋgoŋgitpingö aket. Mewö aketka munŋini Josef mi o lömnöhök öröget koriga silwö kötŋi 20:nöŋ söŋgöröŋi memegöra al waŋgiget. Al waŋgigetka Ismael azi mienön i bohonŋi memba waŋgita Ijpt kantrinöŋ anget.

---

* **37:28:** Apo 7.9

²⁹ Angetka Rubenöŋ kungenök lilingöba o lömnöŋ kaiga Josefnöŋ miangöreŋ kunbuk qahö kiniga eka wösöŋi juliga wösöbirikŋi kondela malukuŋi munjurarök. ³⁰ Malukuŋi munjurata munurupŋi yeŋgöreŋ lilingöba kaba kewö jiyök: “Morö gwabönöŋ mönö denike ayapköba sohoza? Yei! Miangö keuŋan nöŋgö qakne öŋgöiga mönö denöwö akilenjak?”

³¹ Mewö jiiga meme (noniŋ) aziŋi kun memba qeget kömuiga Josefköreŋ malukuŋi memba meme miangö sepŋan kundumgöba membiliget. ³² Membiliba malukuŋi köröpŋi ekjeritŋambuk böröŋi köröpŋi mi memba mire anda iwiŋi kondela kewö jiget: “Nini ki miwikŋaizin. Mi nahöŋgi Josefköreŋa me qahö, mi ölop ek kewötman.”

³³ Mewö jigetka ek kewöta kewö jiyök: “Ki mi nahönaŋgöreŋ malukuya. Sömbup kalŋi kunŋan mönö yaijapaleleŋ qei kömuiga gwahörök. Öŋa, Josef mi yöhöqöhötiiga boromborom ahök.”

³⁴ Mewö jiba amburereŋ aka wösöbirikŋi kondela malukuŋi munjurata silenŋi gölmenöŋ membiliba nahönŋangö nalö köröpŋi jingereŋ köla sahöta malök. ³⁵ Mewö maliga nahönböراتurupŋi pakpak yeŋön kaba urukölalep mem waŋgibingö aketmö, yaŋön mi qetala tököba urukondumök möta kewö jiyök: “Qahö! Nöŋön mönö jingereŋ köla sahöta mala kömumba uŋem mire nahönaŋgöreŋ gemam. “Mewö jiba Josefköra sahöta malök.

³⁶ Mewö maliga nalö miangöreŋ Midian gölmegö kölköl-örörö azi yeŋön Josef waŋgita Ijpt kantrinöŋ aŋgota bohonŋi memegöra algetka

Farao kingö jembonji kun qetji Potifar, kingö malmaljangö sikiriti yengö suahö galömñina malöhi, yanön i söngöröñi meiga welenqeqeni omanji ahök. Mewö.

38

Juda aka Tamar

¹ Nalö miangören Judanön darumunurupñi engömosöta yagömanñe Adulam mire geba azi kun qetji Hira yambuk tata malök. ² Miangören mala Judanön Keinan azi kun qetji Sua yangö bōratñi eka anömña meiga mohotñe ahöyohot. ³ Mohotñe ahöyohotka anömñan gölöm ala morö nahön memba qetji Er qerök. ⁴ Mewö qeta kunbuk gölöm ala morö nahön kun memba qetji Onan qerök. ⁵ Miangö bapñe dumñe kunbuk morö nahön kun memba yangö qetji Sela qerök. Morö nahön mi Kezib mire mala miangören meyök.

⁶ Mewö malgetka Judanön nahönñi mutukñi Er yangöra ambi kun qetji Tamar wanjiiga anömña ahök. ⁷ Anömña ahökmö, Judagö nahönñi mutukñi Er yanön Kembugö jeje bölöñi aka memba malöhi, miangöra Kembunön jim teköm wanjiiga kömuyök. ⁸ Kömuiga Judanön nahönñi Onangöra kewö jiyök: “Gi ölop datkahö malöñi memba gambötñi akzananö köna keñi wuatangöba yambuk ahöba datkahöra gwölönarök qiwikñaiman.”

⁹ Mewö jiyökmö, Onanön gwölönarök mi yangö bunaya qahö akñawi, mewö möta silik kewö aka malök: Datñangöra gwölönarök qiwikñaiabapüköra yangö anöm malönjambuk ahöba malöhi, nalö miangören nalö dop morö qiwiqiwikñai gö sile onji

mi öne gölmenöŋ qokoba malök. ¹⁰ Silik mewö aka malöhi, mi Kembugö jeŋe bölöni ahök. Mianğöra Kembunöŋ i mewöyök jim teköm waŋgiiga kömuyök. ¹¹ Kömuiga Judanöŋ iranŋi Tamargöra kewö jiyök: “Gi mönö iwigahö mire lilingöba anda malöya mala malnöŋga nahöni Selanöŋ qariba ketanŋi akagun gi gömima. “Keŋgötŋi kewö mötmöriba mewö jiyök: Selagö datyahötŋan kömuyohotka yaŋön mianğö dop mala mewöyök kömumbapuk. Mewö mötmöriba Tamargöra jiiga iwiŋaŋgö mire lilingöba anda mianğöreŋ tata malök.

¹² Mianğöreŋ tata maliga nalö köröpŋi teköiga Suagö böratŋi, Judagö anömŋi yaŋön kömuyök. Kömuiga jinŋeŋ köla sahöta mali teköiga Judanöŋ miri gölme qetŋi Timna mianğöreŋ azi tosatŋan nanŋi lamaurupŋi yeŋgö jupŋini mitigeri, i eŋgekŋamgöra öŋgöyök. Adulam mirigö azi alaŋi Hira yambuk mohotŋe mianğöreŋ öŋgöyohot.

¹³ Öŋgöyohotka Tamargöra buzup kewö jigetka mörök: “Mötnöŋ, göhö azi irangan mönö lamaurupŋi yeŋgö jupŋini mitimamgöra aka Timna miri gölmenöŋ anja.”

¹⁴ Mewö jigetka mörök. Judagö nahönŋi Selanöŋ lök qariba ketanŋi aiga töndup i anömŋi akŋapköra qahö waŋgiyök. Mianğöra Tamarnöŋ malö malmamgö malukuŋi qeköba nörop kawöseŋnöŋ nörop jeŋi esuha turum aŋguyök. Mewö aka Timna anangö könanöŋ anda taon qetŋi Enaim mianğöreŋ aŋgota kiripo nangu kösutŋe tarök.

¹⁵ Tariga Judanöŋ kaba eka jemesoholŋi esuhuyöhaŋgöra i qahö ek kutuba mi köna ketanŋi ambia mewö mötmöriyök. ¹⁶ Iranŋa taröhi, mi

qahö möt kutuyöhanğöra aka köna jitne yangören anda kewö jiyök: “Ölöp kanönga nöñön göbuk ahöbit. “Mewö jiiga möta kewö qesiyök: “Nömbuk ahömanangö töwanı mönö wani yuaia niñgiman?”

¹⁷ Mewö qesiiga kewö jiyök: “Ni nani kambunöhök meme moröñi gwaböñi kun albi göhöreñ kama. “Mewö jiiga kewö qesiyök: “Mi mutuk qahö kaba kañgoriga keugahö ölni akñawanğö yuai kun mi niñgiman me qahö?”

¹⁸ Mewö qesiiga kewö jiyök: “Nöñgö keunanğö ölni akñawanğö yuai kun mi mönö wani yuaia gihibileñak?” Mewö jiiga kewö melenök: “Köpep supapkan qetki mekötahömakzani, mi, miangö kösö wötñi aka öröpki börögan memba kinjani, mönö mia niñgiman. “Mewö melenniga yuai mi wanğiba yambuk ahöiga gölöm alök. ¹⁹ Yambuk ahöba wahöta miriñe anda nörop kawöseñi lulunđa qeköba malö malmangö malukunı mi kunbuk löñgöta malök.

²⁰ Mewö maliga Judanöñ nalö kunöñ Adulam mirigö azi alañi Hira melaiba kewö jiyök: “Gi mönö meme (noniñ) moröñi gwaböñi memba anda ambi mi wanğinöñga nöñgö keunanğö ölni akñawanğö yuaiñi mi melen gihiiiga memba kaman. “Nup mewö memapköra Hira melaiiga anökmö, Hiranöñ ambi mi qahö miwikñaiyök.

²¹ Qahö miwikñaiba Enaim azi tosatñi kewö qesim enğiba jiyök: “Jöwöwöl jikegö köna ketanı ambinöñ Enaim kianğöreñ köna görañe taröhi, mi denike?” Mewö jiiga kewö melenđa jiget: “Ambi mewöñi kun mi kianğöreñ qahö malök.”

²² Mewö jigetka Hiranöñ öne liliñgöba Judagören

kaba jiyök: “Nöhön anda ambi mi qahö ehal. Miri miangö toni yeñon mewöyök keu kewö jigetka möräl: ‘Jöwöwöl jikegö köna ketani ambiñi kun mi kiangöreñ qahö malök.’ ”

²³ Mewö jiiga Judanöñ kewö jiyök: “O alani, muat! Yañon yuai mi ölop memba malma. Yuai kun akirak, mönö gön köl netkigetka gamunöñ turum netkibapuk. Nöhön meme moröñi gwaböñi ki mi ölop albiga anökmö, göñon ambi mi qahö miwikñainöñ.”

²⁴ Mewö jiiga köiñ karöbutkö dop teköiga tosatñan Judagöra buzup keu kewö jigetka mörök: “Göhö irangi Tamarnöñ mönö serowilin aka gölöm ala malja. “Mewö jigetka Judanöñ mi möta Mosesgö köna keugö dop jimkutukutu kewö alök: “I mönö wañgita örörahöba könöpnöñ gilgetka geba jema.”

²⁵ I wañgita örörahöba angetka iranñan Judagöra keu kewö aliga anök: “O irani, yuai kiengö tonan mönö nömeiga gölöm ala maljal. Miangöra köpöp supap ki, miangö kösö wöñi aka öröp ki mönö ek kewöta toni miwikñaiman.”

²⁶ Keu mewö ali aniga möta nanñi yuaiñi mi ek kewöta kewö jiyök: “Yañon keu mi ölña jiza. Nöhön i nahöni Selagö anömñi akñapköra qahö wañgial. Miangöra yañon mönö ni nonñgita ambi diñdiñi aka keu mi jiza. “Mewö jiba ambi miambuk kunbuk qahö ahöyök.

²⁷ Könangep morö memangö nalöñan kam kuñguiga morö gösöñangö uruñe siwisiwi azi moröñi yahöt tarohot. ²⁸ Tarohotka morö memangö aiga kunöñ böröñi suluiga erök. Eriga

anjö meme ambinöŋ mi eka möt kösö pisikŋi pötpöt memba böröŋe jöhöba kewö jiyök: “Yaŋön mutuk asuhuza.”

²⁹ Mewö jiyökmö, morö mianöŋ böröŋi kunbuk öröi öŋgöiga alaŋan mutuk asuhuyök. Yaŋön asuhuiga anjö meme ambinöŋ kewö jiyök: “O mönö mewö aka könagi munjurata asuhuzan. “Mewö jiiga qetŋi Perez qetket. (Perez Könäŋi munjuratza.) ³⁰ Miangö andöŋe alaŋangö böröŋe möt kösö pisikŋi pötpöt ahöyöhi, yaŋön asuhuiga qetŋi Zera qetket. (Zera pisikŋi pötpöt) Mewö.

39

Josef aka Potifargö anömnŋi

¹ Nalö sutŋe miangörenŋ Ismael könagesögö kölköl-örörö azi yeŋön Josef waŋgita Ijpt kantrinöŋ aŋgota bohonŋi memegöra alget. Algetka Ijpt azi kun qetŋi Potifar, Farao kiŋgö jembonŋi kun aka malmalŋangö sikiriti yeŋgö suahö galömnŋina malöhi, yaŋön i söŋgöröŋi meiga welenqeqeŋi omanŋi ahök.

² Mewö aka maliga Kembunöŋ Josefpuk kiniga yuai pakpak aka memba malöhi, miangörenŋ mönö töhötmöriam miwikŋaiyök. Yaŋön tonŋi Ijpt azi yaŋgö mire malök.* ³ Mewö maliga Kembunöŋ Josefpuk kinda kondot waŋgiiga yuai pakpak böröŋan memba malöhi, mianöŋ mönö töhötmöriamŋambuk ahök. Mewö aiga tonŋan mi ehök. ⁴ Tonŋan mi ehi ölop dop köliga yaŋgö jeŋe eksihim miwikŋaiiga jiiga nanŋi malmalŋangö galömnŋi ahök. Potifarnöŋ Josef kuŋgum waŋgiiga

---

* 39:2: Apo 7.9

mirinangö yuai pakpak galöm kölīga sukinap buñani pakpak yangö böröñe aliga köyan köla malök. ⁵ Mirinangö yuaini aka sukinap buñani mi pakpak Josefnöñ galöm kölmapköra böröñe ala malöhi, Kembunöñ nalö mianğöreñök könahiba Ijpt azi mianğö miri yuaini mi Josefköra aka kötuetköba malök. Potifargö miriñe aka nupñe öröyuaini pakpak ahöyöhi, mi mönö kötümötuet qakñe ahöyök. ⁶ Mewö ahöiga Potifarnöñ öröyuaini ahöm wangiyöhi, mi pakpak Josefkö böröñe al teköba kinda nanñak i me wai mianğö waimanjatñi kun qahö mörök. Yanön nene nemamğöra mohot mötkurumkurum aka malök. Josefkö silenji öndölböndöl qariiga kaisongolomñan eksihimñambuk ahöiga malök.

⁷ Mewö maliga nalö tosatñi teköiga Potifargö anömñan Josef eka eksihimñi möta kewö jiyök: “Gi mönö kanöñga nömbuk ahöbit.”

⁸ Mewö jiyökmö, yanön mi tököba toñangö anömñi kewö jii mörök: “Qahö! Mötnöñ, toni nanñak miriñe öröyuai ahözawangö waimanjatñi qahö ahakzapmö, sukinap buñani pakpak mi mönö nöñön galöm köla malmamğöra nöñgö böröne al teköiga ahöza.

⁹ Mewö ahöiga miri kianğö uruñe i aka ni netkö kukösumniran mönö öröröñ ahöza. Göñön anömñi akzananğöra gi anğön köl niñgiyökmö, yuai tosatñi kun mi nöñgöra qahö anğön kölöc. Mianğöra nöñön denöwögöra aka ahakmeme bölöñi kötökñi mewöñi mi aka mianğön Anutu qetala siñgisöndok akilenjak?” ¹⁰ Mewö jii möta keu mewöñi mi wehön dop Josefköra jiba malökmö, yanön tönđup mi qe-

tala mala yaŋgö ahöahö dumnöŋ anda yambuk ahöbitkö imbi qahö kölök. Mewö yambuk mo-hotŋe malbitkö mewöyök tököyök.

¹¹ Mewö tököba maliga wehön kunöŋ mirigö welenqequeurupŋi yeŋgöreŋök kunŋan miri uruŋe qahö maliga Josefnöŋ nupŋi jijiŋi memamgöra miri uruŋe öŋgöyök. ¹² Öŋgöiga ambi mianöŋ Josefkö malukuŋe qelanjiba memba kewö jiyök: “Gi mönö kanöŋga nömbuk ahöbit. “Mewö jiyökmö, Josefnöŋ malukuŋi mi yaŋgö böröŋe mosöta ölöŋ köla diŋdiŋgöba sombemnöŋ silene erök. ¹³ Malukuŋi yaŋgö böröŋe mosöta ölöŋ köla sombemnöŋ eröhi, ambi mianöŋ mi ehök.

¹⁴ Mi eka mirigö welenqequeurupŋi engoholi kagetka yeŋgöra kewö jiyök: “Mötket, apnan Hibru azi mi waŋgita mirinine kayöhi, yaŋön mönö göngönahit ak neŋgiba malja. Yaŋön nömbuk ahöbitköra nöŋgöreŋ kotzapmö, nöŋön qet gigilahözal. ¹⁵ Qet gigilahöbiga möta malukuŋi nöŋgö wösöne mosöta ölöŋ köla diŋdiŋgöba silene geza.”

¹⁶ Mewö jiba Josefkö malukuŋi kösutŋe ali ahöi Josefkö toŋan liliŋgöba kamapkö mamböta tari kayök. ¹⁷ Kaiga kösohotŋi mewöyöhök jii möriga kewö jiyök: “Hibru welenqeque azi mi waŋgitnöŋga neŋgöreŋ kayöhi, yaŋön mönö nömbuk göngönahit akŋamgöra nöŋgöreŋ kotza. ¹⁸ Kotzapmö, nöŋön qet gigilahöbiga möta malukuŋi nöŋgö wösöne mosöta ölöŋ köla diŋdiŋgöba silene geza.”

¹⁹ Mewö jiiga Josefkö toŋan anömŋan kösohot mewö jii möriga kewö jiyök: “Göhö welenqequegan mönö mewö ak niŋgiza. “Mewö jii möta irimŋi seholiiga uruŋi könöp jeyök. ²⁰ Uruŋi könöp

jeiga jiiga Josef memba Farao kingö kösö mirinön azi galöm köl engiba malgeri, mönö kösö miri miangören alget geba ahöba malök. ²¹ Josefnön kösö miri miangören malökmö, Kembunön Josefpuk kinda kötuetköba ak kömum wangiba mali kösö mirigö galöm bohonjan mi eka yangöra eksihim mörök.* ²² Eksihim möröhanğöra azi pakpak kösö mire tatkeri, mi Josefnön galöm köl engimapköra yangö böröñe al engiyök. Yuai pakpak miangören aka memba malgeri, mi Josefnön jim kutum engiyöhanğö dop aka memba malget.

²³ Kembunön Josefpuk kinda kötuetköm wangiba kondoriga yuai pakpak aka memba malöhi, mi töhötmöriamñambuk asuhuba ahöyök. Miangöra kösö mirigö galöm bohonjan Josefnön yuai pakpak denöwö galöm köla jim kutum engiba malöhi, miangö waimanjatñi kun qahöpmahöp möta malök. Mewö.

40

Josefnön azi yahöt yetkö gaunñiranğö könanji jiyök.

¹ Nalö tosatñi teköiga Ijptkö kiñ kembuñangö wain o qambigö galömñi aka bered ohohogö galömñi yetkön ketañamñiri Ijptkö kiñi qetala köna sinğiyohot. ² Mewö ahotka Farao kiñnön jembonñi yahöt, wain o qambigö galömñi bohonñi aka bered ohohogö galömñi bohonñi yetköra aka irimñi sehohiyök. ³ Irimñi sehohiiga jiiga etkuangita kingö malmalñangö sikiriti yengö suahö galömñinangö kösö mire yangö böröñe al etkigetka geyohot.

---

* **39:21:** Apo 7.9

Josefnöŋ kösö miri mianğöreŋök malök. ⁴ Sikiriti yeŋgö suahö galömninan Josef jim kutum waŋgiiga i welen qem etkiba malök. Mewö maliga nalö tosatŋi toroqeba kösö mire malget.

⁵ Mewö mala malgetka Ijpt kingö wain o qam-bigö galömnı aka bered ohohogö galömnı yetkön sunğem mohot mianğöreŋök gaunŋiri inanŋök inanŋök ehot. Gaunŋiraŋgö könanı mi inanŋök inanŋök. ⁶ Mi ehotka Josefnöŋ söŋanöhök yetkoreŋ öŋgöba etkehi urueret aka bosoliba tarohot.

⁷ Mewö tarohotka Farao kingö jembon yahötŋi yetkön Josefkö ketaŋamŋaŋgö kösö mire yambuk mohotŋe tarohori, i kewö qesim etkiyök: “İŋiri merak denöwögöra jemesoholŋiri wösöbirikjeje uba tatzahot?”

⁸ Qesim etkiiga kewö melenđa jiyohot: “Niri nanŋök nanŋök gauniri ekzitmö, mietkö könanı mi danön jii mötpirak?” Mewö jiyohotka Josefnöŋ kewö jiyök: “Anutunöŋ mönö gaungö könanıni jiji Toŋi akzapmö, ölop töndup gaunŋiri jiyohotka mötmam.”

⁹ Mewö jiiga wain o qambigö galöm bohonŋan gaunŋi ehöhi, mianğö kösohotŋi mi Josef kewö jii mörök: “Nöŋön gauni uruŋe wain ip kun mi nöŋgö wösöne kiniga ekzal. ¹⁰ Wain ipkö böröŋi karöbut kingetka könahiba söŋŋi jula kota kuŋguzawi, nalö mianğöreŋök juranı kota tuliga kaŋeŋi kaŋeŋi asuhuba öligetka ölnaŋgö köŋŋi pisihize. ¹¹ Pisihigetka ni Farao kingö qambını mi börönan memba kinda ölnaŋgö köŋŋi memba mözöhölbıga oŋi Farao kingö qambınöŋ geiga kingö böröŋe aljal.”

¹² Mewö jii möta Josefnöŋ kewö jii mörök: “Gaungahö könaŋi mi kewö: Ip böröŋi karöbut mi wehön karöbutkö söpsöpŋi akza. ¹³ Wehön karöbut teköiga Farao kiŋnöŋ göhö nöröpki mem wahöta pösat gihiba kunbuk nupke al gihima. Gi mutuk yangö wain o qambigö galömŋa mala qambi Farao kiŋgö böröŋe ala malnöŋi, miangö dop mönö kunbuk aka malman.

¹⁴ Mewö malmanmö, sösoŋgai qakŋe malmani, nalö miangöreŋ mönö ni mötmöriba ak kömum niŋgiba nöŋgö kösohotni Farao kiŋgöra jinöŋga mötma. Mewö aka bauköm niŋginöŋga kösö miri ki mosöta etpilenak. ¹⁵ Mötnöŋ, ni Hibru könagesögö gölmenöhök ösum-mumu qakŋe yoŋgorö noaŋgittetka kaba kiangöreŋ mewöyök yuai bölöŋi kun kösö miri kiangö dutŋe al niŋgigerangö dop mi qahö ahal.”

¹⁶ Josefnöŋ mewö jii möriga bered ohohogö galöm bohonnaŋ alanaŋgö gaunnaŋgö könaŋi ölöpŋi jim asariyöhi, mi eka kewö jii mörök: “Nöŋön mewöyök gauni ekiga miangöreŋ bered könde karöbut nöŋgö nöröpne kunduta kazal. ¹⁷ Kaba könde qakŋe eu tatzawi, miangöreŋ bered yuai nahömŋinambuk könaŋi könaŋi Farao kiŋgöra ahözapmö, neiŋi neiŋi yeŋön kaŋgota könde kunduta kazali, miangöreŋök mi nem teköze.”

¹⁸ Mewö jii möta Josefnöŋ kewö melenŋa jiyök: “Gaungahö könaŋi mi kewö: Könde karöbut mi wehön karöbutkö söpsöpŋi akza. ¹⁹ Wehön karöbut teköiga Farao kiŋnöŋ jiiŋa liŋgipnöŋ geriba qetohom gihiba nöröpki aka qamötki mem wahöta ipnöŋ möndögetka neiŋi neiŋi yeŋön kaŋgota busugi nem teköme.”

²⁰ Mewö melenḁa juḁga wehön karöbut teköiga Farao kiḁgö ahuahu nalöḁan kam kuḁguiga jembonurupḁi pakpak i nene lömbuan ohoba enḁiyök. Mi ohoba enḁiba wain o qambigö galöm bohonḁi aka bered ohohogö galöm bohonḁi yetkö nöropḁiri mi jembonurupḁi yeḁgö jeḁine memba wahörök. ²¹ Wain o qambigö galömḁan mutuk nupḁi memba malöhi, mi toroqeba memapköra kuḁgum waḁgiiga dumḁe kunbuk qambi mi Farao kiḁgö böröḁe ala malök.

²² Mewö malökmö, kiḁnöh bered ohohogö galöm bohonḁangö keuḁi jim teköiga Josefnöh gaunḁiranḁö könaḁi jii mörohoranḁö dop i liḁgipnöh eriba qetohoba nöropḁi aka qamötki mi mem wahöta möndöget. ²³ Mianḁö andöḁe wain o qambigö galöm bohonḁan Josef qahö mötmörim waḁgiyökmö, i ölum qeiga laḁ malök. Mewö.

41

Kiḁnöh gaunḁi ehiga Josefnöh könaḁiri jim asariyök.

¹ Yambu yahöt teköiga Farao kiḁnöh gaun kun kewö ehök: Yaḁön Nail o töwatḁangö göraḁe kiniga ² bulmakau döḁḁi 7 ölop sorokḁi kelök busuḁinambuk mi o töwatḁi mianḁörenök kota jejepözaḁ sutḁine kinda tembam keuqaḁ neget. ³ Mienḁö andöḁine bulmakau tosatḁi 7 sihitqarambuḁinanök kaisoḁgolomḁini piromḁi mi o töwatḁi mianḁörenök kota bulmakau mutukḁi mienḁö kösutḁine anda o töwatḁangö göraḁe kinget. ⁴ Bulmakau piromḁi sihitqarambuḁinanök mienḁön bulmakau döḁḁi ölop sorokḁi kelök

busunambuk 7 mi gwahöt engiget. Farao kinönö gaun mi eka mianğöreñök imbiñi möta wahörök.
⁵ Wahöta gaunñangö kunbuk möta gem anda ahöba gaun kun kewö ehök: Wit padi ip mohotkö kemañe ölni kötni ketani ketani kañenambuk 7 ölop kötökñi mi loñkam gili eta kinget.

⁶ Mienğö andöñine ölni kañenambuk 7 mi kunbuk loñkam gili eta kingetka gölme qararañkökölñangö luhut könöpñan mi engohotiriiga soholiba gilipitñi (ambetakñi) aket. ⁷ Ölni morömorö kañenambuk mi ölni kañenambuk kötnini ketani ketani kuñgukuñguni mi gwahöt engiget. Farao kinönö mianğöreñök imbiñi möta wahöriğa ölni qahöpmö, mi gauna ahök. ⁸ *Miri asariiga Farao kinönö gaunñangö mötkurumkurum möta Ijpt kantrigö tiripqözölqözöl aka mötkutukutu azi pakpak öröm engii yanğö jemesoholñe kañgotket. Kañgotketka gaun ehöhañğö kösohotñi mi jii mötketmö, körek yeñön gaunñangö könañiri mi Farao kingöra jim asaribingö osiget.

⁹ Osigetka wain o qambigö galöm bohonñan kinda Farao kin kewö jii mörök: “O kin, nöñön köna siñgiali, mianğö keuñan döлки urune kañgoriğa mötmörizal. ¹⁰ Nalö kunöñ Farao kinönö jembonurupñi neñğöra aka irimñi seholiiga nömemba malmalñangö sikiriti yeñğö suahö galömñangö kösö mire al niñgiyök. Ni aka bered ohohogö galöm bohonñi mi nömbuk nanñi kösö miriñe al netkiiga tarit.

¹¹ “Mianğöreñ tata mala netkön sunğem mohot

---

* 41:8: Dan 2.2

miaᅅgöreᅅök gauniri inanᅅök inanᅅök ehit. Gauniraᅅgö könaᅅi mi inanᅅök inanᅅök. ¹² Gauniri ekziga Hibru azi gwabö kunöᅅ miaᅅgöreᅅ netpuk malök. Yaᅅön sikiriti yeᅅgö suaᅅö galömᅅaᅅgö welenᅅeᅅeᅅi maliga niri gauniri yaᅅöra jizi mörök. Yaᅅön gauniraᅅgö könaᅅiri mi inanᅅök inanᅅök jim asarim netkiyök. ¹³ Könaᅅiri jii möriraᅅgö dop öᅅi mönö törörök kewö asuhuyök: Nöᅅön nupni mutuk memba malali, Farao kiᅅnöᅅ ni nup miaᅅgöreᅅ kunbuk al niᅅgiyökmö, alani bered ohohogö galömᅅaᅅgö keuᅅi jim teköiga liᅅgipnöᅅ eriba ᅅetohoba nööröᅅi aka ᅅamötki mi mem wahöta möndöget.”

¹⁴ Mewö jiiᅅa Farao kiᅅnöᅅ möta Josefnöᅅ jemesoholᅅe kaᅅgotmapköra jim kutuba tosatᅅi melaim eᅅgiiga anda kösö mirigö dutᅅeyök zilaᅅ waᅅgita kaget. Kagetka jiiᅅa nööröᅅ juᅅᅅi mitigetka opo malukuᅅi uteköba Farao kiᅅgö jemesoholᅅe kaᅅgorök. ¹⁵ Kaᅅgoriga Farao kiᅅnöᅅ Josefköra kewö jiyök: “Nöᅅön gaun kun ekiga körekᅅan miaᅅgö könaᅅi jibingö osizemö, kunöᅅ göᅅö könaᅅi kewö jiiᅅa mötzal: ‘Kunᅅan göᅅöra gaunᅅi jii möta göᅅön miaᅅgö könaᅅi öᅅöᅅ jim asarimakzan.’ ”

¹⁶ Mewö jiiᅅa Josefnöᅅ Farao kiᅅgöra kewö melenᅅ waᅅgiyök: “O Farao kiᅅ, nöᅅön ᅅaᅅöpmö, Anutunöᅅ mönö gaungahö könaᅅi jim asariba keu öᅅöᅅi giᅅiiga urugan öᅅöwakᅅa.”

¹⁷ Mewö melenᅅ waᅅgiiga Farao kiᅅnöᅅ kewö jiyök: “Nöᅅön gauni ekzali, miaᅅgö uruᅅe nanak Nail o töwatᅅaᅅgö göraᅅe kiᅅjal. ¹⁸ Miaᅅgöreᅅ kinbiga bulmakau döᅅᅅi 7 öᅅöᅅ sorokᅅi busuᅅini kelökᅅinambuk mi o töwatᅅi miaᅅgöreᅅök

kota jöjöpözan sutņine kinda tembam keuqan neze. ¹⁹ Mienģö andöņine bulmakau tosatņi 7 sihitqarambuņinanök kaisoņgolomņini piromņi kötökņi mi o töwatņi mianģöreņök kotze. Nöņön bulmakau bölöņi kötökņi mewöņi mi nalö kunöņ Ijpt gölme pakpak kianģöreņ qahö enģeħal. ²⁰ Bulmakau sihitqarambuņinanök kaisoņgolomņini piromņi mienģön bulmakau dömņi busuņini kelökņinambuk 7 mutuk kotzei, mi gwahöt enģize.

²¹ “Mi gwahöt enģizemö, mi töndup kaisoņgolomņinan gwahöt enģizeaņģö dop utekutek qahö aiga enģekzalmö, mutuk kaisoņgolomņinan piromņi kötökņi kota kinjei, yeņön mewöņanök tok kinje. Ni gaun mewö eka imbini möta wahötzal. ²² Wahöta kunbuk ahöba gaun kun kewö ekzal: Wit padi ip mohotkö kemaņe ölni kötni ketañi ketañi kaņeņinambuk 7 ölop kötökņi mi loņkam gili eta kinje.

²³ “Mienģö andöņine ölni kaņeņinambuk tosatņi 7 mi sötni jula kota loņkam gili eta kingetka gölme qararaņkölkölnaņģö luhut könöpņan mi enģohotiriiga soholiba moröņi aka gilipitņi (ambetakņi) akze. ²⁴ Ölni morömorö gilipitņi kaņeņinambuk mi ölni kaņeņinambuk ölop sorokņi mi gwahöt enģize. Nöņön gaun yahöt mi eka tiripqözölqözöl aziurupni jibi mötzemö, yeņön körek mietkö könaņiri jim asarim niņgibingö osize.”

²⁵ Farao kiņnöņ mewö juiga Josefnöņ keu kewö jiyök: “O Farao kiņ, göhö gaunyahötki mietkö könaņiri mi mohok akza. Anutunöņ yuai könaņgep

akɲamgö mötzawi, yaɲön mi Farao kiɲ göhöra indelja. ²⁶ Bulmakau dömɲi 7 ölop sorokɲi mi yambu 7:gö söpsöpɲi akze. Wit padi ölni kaɲɛɲinambuk ölop kötökɲi 7 mi mewöyöhök yambu 7:gö söpsöpɲi akze. Könaɲiri mi öröröɲ aka mohok akzahot.

²⁷ “Bulmakau sihitqarambuɲinanök kaisoɲgolomɲini piromɲi 7 könaɲɛp kotzei, mi yambu 7:gö söpsöpɲi akze. Wit padi ölni kaɲɛɲinambuk 7 gölme qararaɲkölkölnaɲgö luhut könöpɲaɲ ɛɲgohotiriiga soholiba gilipitɲi (ambetakɲi) akzei, mi bödi (buörö) malmalgö yambu 7 miaɲgö söpsöpɲi akze. ²⁸ Anutunöɲ yuai könaɲɛp akɲamgö mötzawi, yaɲön mi göhöra indela kondelja. Farao kiɲgöra keu dölki mewö jizali, mi mönö mewögöra aka jizal. ²⁹ O kiɲ, yambu 7:gö dop nene möriam keta bölökɲi asuhuba Ijipt gölme pakpak dop köla ahöma.

³⁰ “Mi ahömapmö, yambu 7 miɛɲgö andöɲine bödigö yambu 7 asuhuba ayuayuhu ketaɲi kondoriga Ijipt kantrinöɲ bölima. Miaɲön asuhuiga nene möriam mutuk Ijipt gölmenöɲ ahöyöhi, mi gölme dop yeɲön ölum ɛɲgum teköma. ³¹ Bödi mi köhöikɲi kötökɲi ahömawaɲgöra aka gölme dop ambazip yeɲön nene möriamgö yambuɲi 7 mutuk Ijipt gölmenöɲ ahöyöhi, miaɲgö keuɲi mi kunbuk qahö möta malme. ³² Anutunöɲ gaun könaɲi mohot mi indimɲi yahöt gihii ekzani, mi könaɲi kewögöra: Anutunöɲ keu mi lök jöhöba jim köhöiba alök. Mi jim köhöiba alöhi, miaɲgöra miaɲön mönö zilaɲ asuhuma.

³³ “Miaɲgöra Farao kiɲ göɲön ölop mötkutukutu azi kun keu törörök kewörakzawi, mi möwölöhöba

kuṅgunöṅga Ijpt kantri ki galöm köla malma. ³⁴ Mewöṅanök kiap bohonṅi bohonṅi kuṅgum eṅginöṅga gölme dop köla galömnina malme. Yeṅön nene möriamgö yambuṅi 7 miengö uruṅine nene ölninambuk Ijpt gölmenöṅ asuhumei, miangöra jüiga mendengetka bahöṅini 5 asuhugetka miengöreṅök mohot mohot memba gawmangö köwenöṅ tokoba malme.

³⁵ “Yeṅön mönö kinda jimkutukutu algetka yambu ölöṅni 7 asuhumei, miengö uruṅine nene ölnini körek pakpak tokoba kewöta malme. Mewö aka wit padi mi Farao kiṅgö köwe miriṅi miriṅi miangöreṅ qezaköba malme. Mi taon dop gawmangö köwe miriṅi miriṅi miangöreṅ qezaköba galöm köla malgetka könangepkö neneṅa ahöma.

³⁶ Nene mewö tokoba malmei, mi mönö gawmangö köwe miri dop galöm kölgetka kahaimök ahöiga könangep bödigö yambu 7 Ijpt gölme dop asuhumawi, nalö miangöreṅ mi ölöṅ memba mendenḍa nemba malme. Mewö aketka kantrigö könagesö neṅön bödi miangö nalöṅe nenegö qahö kömumba gororonḍöbin. “Mewö.

Farao kiṅnöh Josef Ijptkö azi kembuya kuṅguyök.

³⁷ Josefnöṅ keu mewö jüiga Farao kiṅ aka jembonurupṅi pakpak yeṅön areṅ miangöra mötket dop köliga sihimṅi mötket.

³⁸ Mewö mötketka Farao kiṅnöh jembonurupṅi kewö jii mötket: “Azi kiangö uruṅe bem yeṅgö uṅaṅan kini maljawi, nini i ewö azi kun ölöṅ qahö miwikṅaibin.”

³⁹ Mewö jii mötketka Josefköra kewö jiyök: “Anutunöṅ keu areṅ pakpak ki indel

gihizawi, mianğöra gi ewö mötkutukutu azi keu törörök kewötpawak, mi kun qahö malja. ⁴⁰ Mianğöra göñön mönö jakömbuak mirinağgö galömñi bohonñi aka malman. Göñön nönğö könagesöurupni pakpak jim kutum enğinönğa yeñön mönö göhöreñ keu tem köla keugi bapñe malme. Nönñön jakömbuak dum tatatnönğ tarakzali, miyök mötmöriba mianğöra aka gi gonğita ketanğamgi aka malmam.”*

⁴¹ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Mötnönğ, nönñön gi Ijipt kantri pakpak kianğö azi kem-buya malmangöra kuñğum gihizal.” ⁴² Mewö jiba börö kesötñanğö jenjenñi mianğön supap köpew ewö qetñi mekötahöba malöhi, mi qeköba Josefko börö kesötñe löngörök. Opo maluku eksihimñambuk opo tuatñan memenñi mi löngöt wañgiba sorom goulñönğ memenñi kun mi memba Josefko imbiñe kölök.*

⁴³ Mewö aka hos kare qetpuk sorokñi nanñi karenğö qorembiñi mi yanğöra jim teköiga mianğöreñ öngöiga hosnönğ örögetka anda kaba malök. Mewö anda maliga kiñğö sikiriti yarö azi kunönğ mutuk anda göda qem wañgibingöra kewö qeri qetketka malök: “Kezap! Mönö kesalget!” Mewö ak wañgiba Ijipt kantri pakpakö azi kembuya kuñğum wañgiyök. ⁴⁴ Farao kiññönğ Josefköra kewö jiyök: “Nönñön Farao kiñ akzalmö, Ijipt kantri pakpak kianğöreñ kunñan kun mönö göhö jitki qetala börönñi me könanñi mi kude mem wahötma.”

⁴⁵ Mewö jiba Josefko qetñi dölökñi (Ijipt ke-unönğ) Zafenat-Panea qerök. Mewö qeta Heliopolis

---

* **41:40:** Apo 7.10   * **41:42:** Dan 5.29

taongö jike nup galöm qetñi Potifera yangö bōratñi Asenat mi anōmña akñapkōra wañgiyök. Mewö kantrigö azi kembuya aka Ijipt kantri ekñamgōra anda lilikōyök. ⁴⁶ Josefñōñ yambuñi 30 aiga miangōreñ Farao Ijiptkō kiñi yangö jakōmbuak nupñi könahiba meyök. Mi memba Farao kiñgö sitiñi mosōta Ijipt uruñe dop kōla lilikōba malök.

⁴⁷ Nene mōriamgö yambuñi 7 miangö nalōñe gölmeñine nene önōñi qahö asuhum enñiyök. ⁴⁸ Nene mōriamgö yambuñi 7 kam kuñgugeri, miangö nalōñe Josefñōñ jiiga nene könani könani Ijipt gölme asuhugeri, mi tokoba taonñine dop anda gawmangōra alget. Gölme körōñi taon dop lilikōba tat angeri, miangōreñ nene ölni asuhugetka mi memba taonñine dop anda qenjarök köwe miriñine alget. ⁴⁹ Josefñōñ jiiga wit padiñi padiñi mi qenjarök köwe miriñine önōñi qahö tokoba alget. Mi sakōsiñ köwet jitñe ahözawañgö dop öñgōba kinök. Nene mōriam sesegilgil asuhaba toroqeba ahöyöhañgōra nene toruñini mi toroqeba oyoñ bibihigetka lömbōriiga osiba mosōtket.

⁵⁰ Bödi nalōñan qahö kam kuñguiga qeljiñe miangōreñ anōmñi Asenatñōñ Josefñōñ nahōnyahōtñi yahöt etkōmeyök. Asenat mi Heliopolis taongö jike nup galöm qetñi Potifera yangö bōratña. ⁵¹ Nahōnñi mutukñi asuhuiga Josefñōñ keu kewö jiyök: “Anutunōñ baukōm niñgiiga kahasililiñ waimanjatni pakpak aka iwinangö mirigö yuaini pakpak mi lōk ölum nuñgui maljali, miangōra. “Mewö jiba nahōnñangö qetñi Manase (Ölum nuñguza.) qerök. ⁵² Nahōnñi

könaŋgeŋi asuhuiga Josefnöŋ keu kewö jiyök: “Ni sihimbölonanğö gölmeŋe malbiga Anutunöŋ ahumsehip niŋgizawi, miangöra. “Mewö jiba qetŋi Efraim qerök. (Efraim Ahumsehip niŋgiza.)

⁵³ Nene möriam ketaŋanğö yambuŋi 7 Ijpt gölme dop köla kam kuŋgugeru, mi ahöm kota teköget. ⁵⁴ Yambu mi tekögetka Josefnöŋ keu jiyöhanğö dop bödigö yambuŋi 7 mi könahiba kam kuŋguget. Bödi mi gölme tosatŋi pakpak dop köla asuhaba ahöyökmö, Ijpt gölmenöŋ nene mi miri dop köweŋine ahöyök.* ⁵⁵ Ijpt könagesö körek pakpak yeŋön könahiba bödi möta Farao kiŋğö qeta nene eŋgimapköra uletket. Uletketka möta Farao kiŋğöŋ körek yeŋöra kewö jiyök: “Inini mönö Josefköreŋ angetka yuai mi me mi akŋegö jim kutum eŋgimawi, mi mönö tem köla ahakŋe.”*

⁵⁶ Bödinöŋ kantri jömukŋi dop köla ahöba Ijptkö miriŋi miriŋi pakpak miengöreŋ toroqeba gwötpuk lömböriyök. Mewö asuhuiga Josefnöŋ jiiga qenjarök köwe miriŋi miriŋi miengö nanuŋini öröba nene mi Ijpt yeŋön söngöröŋi memegöra alget. ⁵⁷ Bödi mi gölme pakpak dop köla lömböriba ahöyöhanğöra ambazipnöŋ gölme dop miangöreŋök Ijpt kaba Josefköreŋ kanğota nene söngöröŋi memba malget. Mewö.

42

Josefkö daturupŋan Ijpt gölmenöŋ anget.

¹ Ijpt miangöreŋ nene ahöyöhi, keu mi Keinan gölme miangöreŋ jigetka Jeikobnöŋ möta nahönurupŋi kewö jii mötket: “Inini mönö

* **41:54:** Apo 7.11   * **41:55:** Jon 2.5

wuanöngöra silekmalek aka kuruk je angeka malje? ² Ijpt miangören wit padi ahözawi, nöñön keu mewö möral. Nini qahö kömumba malmal toroqeba malbingöra injini mönö wahöta Ijpt geba miangören nene tosatñi bohonñi memba kagetka nembra malbin.”*

³ Mewö jii möta Josefko daturupñi 10 yeñön mirinini mosöta nene bohonñi membingöra Ijpt gölmenöñ anbingö aket. ⁴ Iwiñini Jeikobnöñ Josefko munñi Benjamingö qakñe ayuayuhu kun öngöbapuköra kenñötñi möröhanğöra i daturupñi yembuk qahö melaim wanğiiga anget.

⁵ Keinan gölmenöñ bödi mi mewöñanök ahöyöhanğöra Israelgö nahönurupñi yeñön Keinan azi tosatñan angeri, yeñgö sutñine wit padi bohonñi membingöra mohotñe anget. ⁶ Angetmö, Josefnöñ Ijpt kantrigö azi kembuñini tata malök. Yanñön wit padi mi könagesöñi pakpak yeñön bohonñi memegöra aliga yanğören kanğota malget. Miangöra daturupñan kageri, yeñön kanğota miangörenök yanğö wösöñe simin köla gölmenöñ bamğöget. ⁷ Mewö bamğögetka Josefnöñ daturupñi engeka möt kutum enğiyökmö, könañamñi köyatim enğiba kian azigö tandök ak enğiba örömoreim keu könöpñambuk jiba kewö qesim enğiyök: “Inini mönö denikepköra kazeye?” Qesim enğiiga kewö melenget: “Nini Keinan gölmenöhök nene söngöröñi membingöra kazin.”

⁸ Mewö melengetka Josefnöñ daturupñi möt kutum enğiyökmö, yeñön i qahö möt kutum wanğiget. ⁹ Qahö möt kutum wanğigetka Josefnöñ mönöwök

---

* 42:2: Apo 7.12

gaunji yengöra ehöhi, mi mötmötne kanoriga mötmöriba jihip je suñini mitiba kewö jii mötket: “Yei! Injini mönö kegwek azia akze. Nini kantrinini denikeangören göröken awörök aka yarö gilbingö lömbörizini, injini mi ek kewöta mötpingöra ki kaze.”*

¹⁰ Mi möta kewö melen wangiget: “Azi kem-bunini, mewö qahö. Welenqequeurupki nini mönö nene söngöröñi memingöra kazin. ¹¹ Nini körekñanök azi mohotkö nahönurupñi akzin. Nini azi diñdiñi mala muneñ qahö jimakzin. Göhö welenqequeurupki neñon mönö gölme ek-kewötkö yarö azia qahö aka maljin.”

¹² Melen wangigetka “Qahö!” töhöreñ qeta kewö toroqeyök: “Nini kantrinini denikeangören göröken awörök aka yarö gilbingö lömbörizini, injini mi ek kewöta mötpingöra ki kaze.”

¹³ Mi möta kewö melen wangiget: “Welenqe-queurupki nini Keinan gölmegö aziñi mohotkö nahönurupña, darumun 12 akzin. Munini qöndökñan nalö kewöñe iwininambuk mire tariga kunñan qahö toroqeba malja.”

¹⁴ Mewö melen wangigetka kewö jim engiyök: “Mewö aiga injini ölna gölme ek-kewötkö yarö azia akzei, mi lök jibi mötze.

¹⁵ Mewö maljeangöra nöñon kewö esapköm engimam: Farao kiñnöñ jebuk maljawi, nöñon keu ö! töhöññi miangö dop jöjöpañ keu kewö jim köhöizal: Munñini qöndökñan ki qahö kama ewö, injini mönö gölme ki qahö mosöta anme. ¹⁶ Injini keu ölni jize me qahö, nöñon mi esapkömamgöra kewö

---

* **42:9:** Jen 37.5-10

jizal: Injini mönö sutñineyök kun melaigetka anda munñini qöndökñi wañgita ki kamahot. Tosatñi injini mönö ki mamböta kösö mire tata malme. Mewö qahö akñe ewö, injini mönö ölña gölme ek-kewötkö yarö azia akze. Farao kiññöñ jebuk malja ewö, nöñön keu öl töhöññi miangö dop jöjöpañ keu mi jim köhöizal.”

¹⁷ Mewö jim engiba jiiga kösö miriñe al engigetka wehön karöbutkö dop tatket. ¹⁸ Wehön karöbut aiga Josefnöñ kaba keu kewö jii mötket: “Jeñinambuk toroqeba malbingö mötze ewö, injini mönö yuai jimami, mi aketka nöñön ölop malmalñini jöhömam. Nöñön mewöyök injini ewö Anutugö jitñi oñgitpilenbuköra keñgötni mörakzal. Miangöra injini mönö kewö akñe: ¹⁹ Injini azi diñdiñi munenñini qahö malje ewö, darumun engöreñök mönö kunñan kösö miri kiangöreñ toroqeba tariga tosatñi injini ölop wit padi memba miriñine lilingöba anme. Miangöreñ anda miriñine könagesöurupñinan bödi aka maljei, mi nene engime. ²⁰ Injini mönö mewö anda munñini qöndökñi wañgita nöñgöreñ kame. Kagetka keuñinañgö ölñan mewö asuhuiga eka möt kutuba qahö engubi kömume. “Keuñi mewö jiiga mönö miangö dop aket.

²¹ Yeñön nanñini Hibru keunöñ sutñine keu kewö eraum-mötket: “Nini munini silik ak wañgiini, miangö likepñi bölöñan mönö ölña qaknine öngöza. Yañön malmalñi jöhöba ak kömum wañgibingöra uleta kuñgum neñgiiga kahasililini ketani ehinmö, yañgö keuñi möta mi qahö wuatangöin. Miangöra kahasililini lömbötñambuk kianön neñgö qaknine öngöza.”

²² Mewö eraum-mötketka Rubenöŋ kewö jiyök: “Nöŋön kewö jibi mötket: ‘Injini azi gwabö mi siliik bölöŋi kude ak wangime.’ Mewö jialmö, injini nöŋgö keuni mi möta silekmalek aket. Mötket, nalö kewöŋe yangö sepŋangö keugö likepŋan mönö qaknine öŋgöiga kahasililiŋ mötzin.”*

²³ Mewö eraum-mötketka Josefnöŋ yembuk Ijpt keunöŋ keu jiiga kunöŋ mi melenök. Miangöra yeŋön keuŋini jigetka ölöp möt asariyöhi, mi daturupŋan qahö möt kutuget. ²⁴ Josefnöŋ keuŋini möt asariba lilingöba sahörök. Sahöta kunbuk lilingöba engeka yembuk keu jiyök. Yembuk keu jiba Simeon sutŋineyök memba jiiga yeŋgö jeŋine jöhöget. Mewö.

Josefkö daturupŋan Keinan gölmenöŋ lilingöget.

²⁵ Josefnöŋ jimkutukutu kewö alök: “Welengeqe injini mönö azi miengö toru gösöŋine wit padi löŋgötketka numbuŋe kotketka mohot mohot yeŋgö monen esuŋini mi totonine inannjik inannjik toruŋine alme aka köna anangö nene semönŋi mi tok enjime. “Mewö jim kutum enjiiga miangö dop ak enjiget. ²⁶ Mewö ak enjigetka wit padi toruŋini mi donki qakŋine ala mosöta anget. ²⁷ Anda mala gaun ahöbingöra miri kunöŋ angota darumun yeŋgöreŋök kunŋan donkiŋi gumohomamgöra aka toru kösöŋi pösata monen esuŋi mi toru numbuŋe nene qakŋe kiniga ehök. ²⁸ Mi eka darumunŋi kewö jii mötket: “Eket, nöŋgöreŋ monen mi mönö melennda torune utketka kinja. “Mewö möta wösöŋini juliga aurum tililingöba angeka

---

* **42:22:** Jen 37.21-22

kewö jiget: “Anutunöŋ mönö wani yuaia ki ak nenŋizawe?”

²⁹ Anda mala Keinan gölmenöŋ iwiŋini Jeikobköreŋ aŋgota yuai asuhum enŋiyöhi, miangö kösohotŋi mi körek kewö jigetka mörök: ³⁰ “Kantri miangö azi kembuŋi yaŋön örömureim keu könöpuk jiba gölme ek-kewötkö yarö azia akinak, miangö tandök ewö ak nenŋiyök.

³¹ “Mewö ak nenŋiyökmö, nini yaŋgöra kewö jiin: ‘Nini azi diŋdiŋi muneŋnini qahö mala gölme ek kewötpingöra aka qahö kazin. Qahöpmahöp!

³² Nini azi mohotkö nahönurupŋa, darumun 12 aka maljin. Kunŋan qahö toroqeba maliga munini qöndökŋan nalö kewöŋe Keinan gölmenöŋ iwini-nambuk mire tatza.’

³³ “Mewö jiinga gölme miangö azi kembuŋan nenŋöra keu kewö jiyök: ‘Iŋini azi diŋdiŋi me muneŋi maljei, mi kewö kewöt enŋiba mötmam: Enŋöreŋöhök darumunŋini kun i mönö mosötketka nömbuk ki tariga tosatŋi iŋini ölop wit padi memba liliŋgöba anme. Anda miriŋine könagesöurupŋinan bödi aka maljei, mi nene enŋime. ³⁴ Iŋini gölme ek-kewötkö yarö azia qahöpmö, azi diŋdiŋi muneŋini qahö maljei, mi kewö kewöt enŋiba mötmam: Iŋini mönö anda munŋini qöndökŋi mi waŋgita nöŋgöreŋ kame. Mewö kagetka darumunŋini melen enŋibiga ölop gölme kiangöreŋ aŋgumnep-qanŋumnep aka malme.’ ”

³⁵ Mewö jiba toru gösöŋineyök nene köweŋine mokogetka moneŋ esuŋini moneŋinambuk mi toruŋine mohot mohot totoŋine kini miwikŋaiget. Moneŋ esuŋini miwikŋaiba eka i aka iwiŋini mohotŋe auruba keŋgötkotkot mötket. ³⁶ Mewö

mötketka iwiñini Jeikobnõñ kewö jii mötket: “Inini nahönurupni körek pakpak noañgitpingö mötze: Josefnõñ qahö malja. Simeon nembuk qahö malja. Benjamin mi mewõñanök noañgita wañgita anbingö jize. Sihimbölö pakpak mianñon mönõ nõngö qakne õngöza.”

³⁷ Mewö jii möta Rubenõñ iwiñangöra keu kewö jiyök: “Ni Benjamin qahö wañgita lilingöba kaba gihimam ewö, gi ölop nani nahönyahötni yahöt mi etkunõnga kömumahot. Benjamin mi ölop nõngö böröne alnõnga i mönõ galöm köla anda mala wañgita lilingöba kaba gihimam.”

³⁸ Mewö jiyökmö, Jeikobnõñ melenða jiyök: “Nahönyahötni qöndökñi yahöt yetkörenök datñan kömuiga munñan mohot malja. Inini könanõñ anbingö mötzei, mianğoreñ ayuayuhu kunñan yañgö qakñe õngöma ewö, inini mönõ kondotketka wösöbirik õngõngõñan nõngö qakne õngöiga kömumba nõröp jupni yañgonambuknõñ uñem mire gemam. Mianğöra nõngö nahönan mönõ nõmosöta embuk qahö anma. “Mewö.

43

Josefkö darumunurupñan lilingöba Ijpt anget.

¹ Keinan gölmenõñ bödi lömbötñambuk mi toroqeba ahöyök. ² Jeikobkö könagesourupñan wit padi Ijpt kantrinöhök memba kageri, mi körek nem tekögetka qahöwahiga iwiñinan nahönurupñi mi kewö jii mötket: “Inini mönõ kunbuk lilingöba anda nenenamniñi tosatñi söngörõñi meme.”

³ Mewö jii mötketka Judanõñ kewö jiyök: “Azi mianñon mönõ kapan köla nenğöra galöm meme

keu köhöikņi kewö jiyök: ‘Munņinan embuk qahö kama ewö, iņini mönö nöngö jemesoholne kunbuk kaņgotpingö osime.’⁴ Mianğöra göņön munini melainönga nembuk kama ewö, neņön ölöp gömosöta neneņamnini söņgöroņi memingöra anbin.⁵ Azi mianğön keu kewö jii mörin: ‘Munņinan embuk qahö kama ewö, iņini mönö nöngö jemesoholne kunbuk kaņgotpingö osime.’ Mianğöra göņön Benjamin aņğön kölman ewö, nini qahö anbin.”

⁶ Mewö jiiga Israelnöņ kewö jiyök: “Iņini mönö wanigöra munņini kun maljawi, keu mi azi mianğö jiget möröhaņğöra ni urulömböt ketañi niņgize?”

⁷ Mewö jiiga kewö melenđa jiget: “Azi mianğön nini aka könagesöurupnini engöra törörök qequesi könaņi könaņi neņgiba kewö jiyök, ‘Iwiņinan jebuk malja me qahö? Darumunņini kun malja me qahö?’ Mewö jiyöhaņğöra qequesiņi mi neņön ölņaök jiba melenņin. Yaņön könaņep munini waņgita kameğöra jibawak, mi mönö qeljiņe nalö mianğoreņ denöwö mötpinak?”

⁸ Mewö jigetka Judanöņ iwiņi Israelğöra kewö jiyök: “Mianğöra azi gwabö mi nöngö böröne ala melainönga mohotņe anbin. Mewö aknönga amqeba zilaņ gömosöta könanöņ aninga nini, gi aka anöm-moröurupnini neņön qahö kömum gororöņgöbin.⁹ Benjamingö malmalņağö sohoppņi mianğö keuņan mönö nöngö böröne ahöiga liliņgöba kaba gihimamğö jim köhöizal. Nöņön i qahö waņgita liliņgöba ki kaba göhö jemesoholge qahö almam ewö, mianğö keu lömbötņan mönö

nöngö qakne öngöiga göhö jege bisiba malbiga gölmenöŋ malmalnan teköma. ¹⁰ Nalö köröpŋi eksekpeksek aka qahö mambötpinak ewö, neŋön lök endu anda lilingöba ki kainga ambemŋi yahöt akawak.”

¹¹ Mewö jiiga iwiŋini Israelnöŋ kewö jii mötket: “Mewö akza ewö, iŋini mönö kewö akŋe: Gölme kiangö töhötmöriamŋi ölop kötökŋi tosatŋi kewöŋi mi memba toru gösöŋine löngöta anda azi mi kalema waŋgime: Sile mirimirigö kelökŋi tosatŋi, moron onj tosatŋi, gipmi bakötök, marasin ip tokuŋi qetŋi mör gipit, kömin, kuŋgam aka saugö alaŋi almond miengö ölni. ¹² Silwö moneŋ walŋi toru gösöŋinangö numbuŋine algetka memba kageri, mi aka miangö dop qakŋe toroqeba ala mindirigetka jaŋgöŋan qariba 2:kö dop aiga mi memba lilingöba anda waŋgime. Tosatŋan köpösihira aka mi gösöŋine alget me denöwö? ¹³ Munŋini mewöyök waŋgita zilaŋ wahöta azi miangöreŋ kunbuk lilingöba anget. ¹⁴ Anutu kukösum pakpakö Toŋan mönö azi miangö jeŋe ak-kömukömuŋi enŋiiga yaŋön darumunŋini kun aka Benjamin mi embuk mire lilingöba kamegöra imbi kölma. Nöngö moröurupnan tönbirin akŋe ewö, nöŋön mönö öne töhöŋ malmam.”

¹⁵ Mewö jiiga kalem yuai mi memba silwö moneŋ memba kageri, miangö dop qakŋe toroqeba ala mindirigetka jaŋgöŋan qariba 2:kö dop ahök. Mi memba Benjamin mohotŋe waŋgita wahöta ösumŋinan Ijpt anda Josefkö jeŋe angotket. ¹⁶ Angotketka Josefnöŋ Benjamin mi yeŋgö sutŋine eka miangöreŋök mirinangö galömŋi kewö jim kutum waŋgiyök: “Gi mönö azi ki enŋuaŋgita

nani mire anda al enjinönga tatme. Tatketka anda sömbup kun qeba ohoba silimgö neneji mözözömgönönga yejön ölop nömbuk mohotje nene nembin.” ¹⁷ Josefko mirinangö galömnan jim kutum wangiyöhangö dop azi mi enguanğiriga Josefko mire anget.

¹⁸ Enguanğiriga Josefko mire anda jönömnini unduiga kenğötjini möta kewö mötmöriba sutjine jiget: “Mutuk kainga monejnini melenđa toru gösönine algetka memba anini, mianğöra yejön mönö nenğuanğita kaba ki al nenğigetka tatzin. Yejön mönö qeraköba nenğum ureiba luhut al nenğiba nenğomegetka welenqeçeurupni omanj ahinga donkiurupnini kalöpköba anğön köl enğibepuk.” ¹⁹ Mewö jiba kinda Josefko mirigö galömni yanğorej öngöba angetka miri nanğuje kiniga yanğöra keu kewö jiget: ²⁰ “O ketanamnini, nini nalö mutukja nene bohonji memingöra ki kain. ²¹ Kaba nene bohonji memba kunbuk lilingöba anda könanöj miri kunöj anda ahöbingöra tata toru gösönanğö kösöni pösata monejnini totonine mi körekjanök gösönni nanjök nanjök numbuşine nene çakje ahöiga ehin. Mianğöra monej mia merak kunbuk melenđa memba kazin. ²² Silwö monej mi danön toru gösönine melenđa kunbuk alöhi, mi nejön qahö mötzin. Nejön mi aka silwö monej tosatj mi çakje juhuköba nene söngöröni kunbuk memingöra gösönine ala memba kazin.”

²³ Mewö jigetka miri galömnan kewö jiyök: “Waimanjat kude mötme. Nanjnini aka iwininangö Anutuñan mönö kungö urunji kunğuga silwö

moneŋ mi toru gösöŋine aliga miwikŋaiget. Nöŋön enğöreŋ silwö moneŋ mi lök meal. Mianğöra keŋğötŋini kude möta urubönjön tatme. “Mewö jiba Simeon wangita yengöreŋ kayohot.

²⁴ Kayohotka mohotŋe enğuaŋgita Josefko mire öngögetka könaŋini saŋgoŋmegöra o enğiyök aka doŋkiŋini gwözözak neneŋini mianön gumohom enğiyök. ²⁵ Yeŋön silimgö neneŋi Josefko mire mohotŋe nemeaŋgö keuŋi mötket. Mianğöra Josefnön silimnön miriŋe kaŋgotmapköra mamböta kalem yuaŋini mi aukŋe areŋgöba tatket.

²⁶ Tatketka Josefnön mire kaiga kalem yuaŋini memba kaba miriŋe öngögeri, mi waŋgiba wösöŋe simin köla gölmenön bamğöget. ²⁷ Bamğöba wahötketka jölönini jiba denöwö maljei, qesim enğiba kewö jiyök: “Iwiŋini azi namŋaŋgö jigeri, yaŋön denöwö malja? Toroqeba jebuk malja me qahö?”

²⁸ Mewö jiiga kewö melenget: “Göhö welenqe-qegi, neŋgö iwininan mönö ölop malja. Mönö toroqeba jebuk malja. “Mewö melenđa göda qem waŋgiba simin köla gölmenön bamğöget.

²⁹ Mewö aketka jeŋan ui anda kaiga munŋi Benjamin, nanŋi namŋaŋgö nahönŋi mi eka kewö qesim enğiyök: “Munŋini qöndökŋaŋgö jigetka mörali, yaŋön mönö ki akza me denöwö?” Qesim enğiba toroqeba kewö jiyök: “Nahöni, Anutunön mönö ak kömum gihiiga malman.”

³⁰ Mewö jiba munŋi eka wösöŋi pöröraköiga jeŋi asöliiga sahötmamğö möta mianğöreŋök wölaŋ lilingöba enğömosöta ösumŋan miri uruŋi ölöŋi kunön öngöba nanjök mala sahörök.

³¹ Sahöt teköba je imbilñi sanğonđa miri uruñi ölöñi mi mosöta kaba törörök mökösoñđa kinda nanñi galöm köl anguba numbu nene kölmegöra jiyök. ³² Ijipt yeñön Hibru ambazip yembuk mohotñe nene nemingö mötketka imbilonlonambuk akzawañgöra mi osimakze. Mianğöra Josefko neneñi mi inanñök köl wañgetka tari darumunurupñi yeñgö mi inanñök köl engiget tatketka Ijipt ambazip yambuk nene nemingö kaba tatkeri, yeñgö neneñini mi inanñök kölgetka tatket. ³³ Josefnöñ jiiga darumunurupñi mi ahugerañgö dop areñgöm engigetka mutukñan qaikñe tariga bezupñinan qöndökñe tariga Josefnöñ mesohol köl engiba tarök. Mewö tata nanñini aņgek kutuba welipköba tatket.

³⁴ Mewö tatketka Josefnöñ jiiga nanñi teibolnöhök nene tosatñi mendeñđa memba kaba köl engigetka munñi Benjamingöra ambemñi 5:gö dop toroqeba kölgetka neyök. Mewö nembra Josefpuk közölömbuañ ala awamñanök o köhöikñi nembra sösoñgai qakñe tatket. Mewö.

44

Josefnöñ darumunurupñi qambigö esapköm enğiyök.

¹ Mianğö andöñe Josefnöñ miriñangö galömñi jim kutum wañgiba kewö jiyök: “Gi mönö azi miengö toru gösoñine wit padi mi sirimeangö dop löngötnöñga numbuñine kotme. Mewöñanök mohot mohot yeñgö monen esuñini mi nanñök nanñök toto qeba toru gösoñinañgö numbuñine alman. ² Munñini qöndökñi yañgö toru gösoñangö

numbuŋe mianğöreŋ nane qambi silwönöŋ memeni mi wit padigö moneŋi memba kayöhi, miambuk alman. “Mewö jim kutum waŋgiiga mianğö dop ahök.

³ Miri asariiga söŋanök azi mi melaim enğigetka donkiŋini enğuaŋgita könanöŋ anget. ⁴ Anda siti mosöta köröwen qahö angetka Josefnöŋ miriŋaŋğö galömŋi kewö jim kutum waŋgiyök: “Gi mönö zilaŋ wahöta azi mi enğuaŋğöba anda miwikŋaim enğiba enğeka kewö qesim enğiman: ‘Azi kembunöŋ ölöŋŋi ak enğiiga iŋini mönö wuanöŋğöra mianğö kitipŋi bölöŋi melen waŋgiba kaze?’ ⁵ Nöŋğö ketaŋamnan qambiŋeyök kulun nemakzawi aka qambiŋi mianğön unji aka keu asa-asambötŋaŋğö könaŋi miwikŋaimakzawi, iŋini qambi mi mönö wuanöŋğöra yoŋğorö memba kaze? Iŋini mönö silik mi bölöŋi kötökŋa akze.’ ”

⁶ Josefnöŋ miriŋaŋğö galömŋi mewö jim kutum waŋgiiga anda miwikŋaim enğiba keuŋi mi jiyöhaŋğö dop jii mötket. ⁷ Jii mötketka kewö melen waŋgiget: “Ketaŋamninan keu tandökŋi mewöŋi mi mönö wuanöŋğöra jiza? Göhö welenqeçeurupki neŋön silik bölöŋi mewöŋi mi qahöpmahöp akzin. Mi yapmakek! ⁸ Mötnöŋ, nini toru gösöninaŋğö numbuŋine silwö moneŋ esu miwikŋainini, mi mewöyök Keinan gölmenöhök memba kaba gihiin. Nini mönö wuanöŋğöra silwö me goul mi ketaŋamgahö mireyök yoŋğorö membinak? ⁹ Welenqeçeurupki neŋğöreŋğök kungö toru gösöŋe silwö qambi mi miwikŋaiman ewö, yaŋön mönö kömupkö buŋaya aiga tosatŋi neŋön ketaŋamnini, göhö welenqeçe omani aka malbin.”

¹⁰ Mewö melenj wanjigetka kewö jiyök: “Mewö mianjön ölop. Jizeanjö dop mi ölop akin. Kungö toru gösönöhök silwö qambi mi miwikñaimami, yanjön mönö nönjö welenqeqeni omanj akñapmō, tosatñi enjö silenine keu qahö ahöiga ölop nanjinök mirinjine anme.” ¹¹ Mewö jii möta körekñan gösöñini nanjök nanjök ösumok qeköba memba eta gölmenöñ ala numbuñanjö kösöñi pösatket. ¹² Pösatketka Josefkö mirinjö galömñam datñini mutukñanjö toru gösöñeyök könahiba qezanja jaruba anda anda munñini qöndökñi Benjamingö toru gösöñe teteköñe eka qambi mi mianjörej miwikñaiyök. ¹³ Mi miwikñaiiga yeñön uruñini kot gwözöñniga wösöbirikñini kondela malukuñini munjukunjuritket. Mewö aka sukinapñini donki qakñine ala kunbuk lilingöba sitinöñ anget.

¹⁴ Juda aka darumunurupñi yeñön lilingöba Josefkö mire angetka yanjön tok mirinjeyök tarök. Tariga wösöñe angota simin köla gölmenöñ bamgöget. ¹⁵ Bamgögetka Josefnöñ kewö jiyök: “Injini mönö wani siliha mi akzeye? Azi ni ewöñan mönö ölop unju memba yuai yonjorö megetka mi miwikñaimakzali, injini mi qahö mötze me?”

¹⁶ Mewö jiiga Judanöñ kewö melenjök: “O ketanjamni, nini mönö wani keuya göhöra jibinak? Nini keugö jaruzin. Neñön yuai bölöñi qahö ahini, mi kondel gihibinjö dop qahö. Anutunöñ mönö welenqeqeurupki, nengö pinjtkö keuñi indeli aukñe ahöza. Mianjöra kungö toru gösöñeyök qambi mi miwikñaiizawi aka tosatñi neñön mewöyök mönö azi kembunanjö welenqe-

qeurupni omanji aka malbin.”

¹⁷ Mewö melenökmö, Josefnöj kewö jiyök: “Nöjön yuai mewöni mi qahö ak engimam. Mi saumban! Azi dagö toru gösöje qambi mi mi-wikjaizawi, yanönök mönö nöngö welenqeqeni aka malmapmö, tosatni injini ölop luai qakje lilingöba iwiñanğöreñ mire anme.”

Judanöj Benjamingöra Josefulet wañgiyök.

¹⁸ Mewö jiiga Judanöj Josefkö wösöje anda keu kewö jiyök: “O azi kembuni, ölop imbi kölnönga welenqeqegi nöjön keu tosatni azi kembuni göhöra jibilenak. Göjön Farao kiñ nanñambuk öröröj akzanmö, töndup welenqeqegi nömbuk kazik kude ak niñgiman. ¹⁹ Azi kembuni göjön welenqeqeurupki nini mutuk kainga kewö qesim neñginöj: ‘Engö iwiñini aka darumunñini kun maljahot me qahö?’

²⁰ “Mewö qesim neñginönga neñön azi kembuni göhöra kewö melenñin: ‘Neñgö iwinini azi namñi aka munini azi gwaböya kun mire tatzahot. Munini mianjön iwininan lök azi namñi aiga nalö mianğöreñ asuhuyök. Namñan azi morö yahöt etkimeiga datñan kömuiga nanñök töhön malja. Yanjön mönö iwiñanğö wölböt (jojopan) nahönñi akza.’ ²¹ Mewö melenñinga göjön welenqeqeurupki neñgöra keu kewö jinöj, ‘Injini mönö munñini mi wañgita nöngöreñ ki kagetka i ölop nani jenan uba ekñam.’

²² “Mewö jinönga neñön azi kembunini göhöra kewö melenñin: ‘Azi gwabö mi iwiñi mosötмамgö osima. Iwiñi mosötpawak ewö, iwiñan mönö kömumbawak.’ ²³ Mewö melenñinmö, göjön

welenqeueurupki nenğora keu kewö jim kutunöŋ: ‘Munŋini qöndökŋan embuk ki qahö kama ewö, inini mönö nönğö jemesoholne kunbuk kude asuhume.’

²⁴ “Mewö jim kutunöŋga mirinine lilingöba anda nönğö iwini, göhö welenqegegi yanğora azi kembuni göhö keugi mi jiinga mörök. ²⁵ Mi jiinga möta iwininan könaŋgep kewö jiyök: ‘Inini mönö kunbuk anda nenğora nene tosatŋi söŋğöröŋi memba kame.’

²⁶ “Mewö jiyökmö, nini kewö jiin, ‘Neŋön naninök anbingö osibin. Munini qöndökŋan nembuk mohotŋe anmapkö jiman ewö, mönö ölop anbin. Munini bezupŋi qahö waŋgita anbin ewö, neŋön mönö azi miangö jemesoholŋe asuhubingö osibin.’

²⁷ “Mewö jiinga nönğö iwini göhö welenqegegi yanön kewö jiyök: ‘Anömmi Reizölnön nahönyahötni yahöt etkimeyök. Mi nanŋini ölop mötze. ²⁸ Datŋan nömosöta anda sohoiga kewö jial, “Sömbup kalŋan mönö yöhöqöhöi kömumbawak me denöwö?” Nalö miangöreŋök könahiba i qahö ehal. ²⁹ Merak munŋi ki mewöyök noaŋgita angetka könanöŋ ayuayuhu kunŋan yanğö qakŋe öŋgöma ewö, inini mönö kondotketka wösöbirik öŋgöŋgöŋan nönğö qakne öŋgöiga köŋjiliŋ möta kömumba nörop jupni yanğonambuknöŋ uŋem mire gemam.’ ”

³⁰ Judanöŋ toroqeba keu kewö jiyök: “O azi kembuni, nönön munini azi gwabö mi qahö waŋgita anda iwini, göhö welenqegegi yanğö mire aŋgotpilenak ewö, iwininan mönö ayuhubapuk. Yanön mönö uruŋi pakpak nahönŋi bezupŋi

yaŋgöreŋ jöhöiga malmalŋiri mohot maljahot.
³¹ Mianğöra azi gwabö mi qahö waŋgita aninga iwininan mi eka mönö kômup miwikŋaibapuk. Göhö welenqegeurupki neŋgöreŋ mewö asuhuiga nini mönö kondoringa wösöbirik öŋgöŋgöŋan iwinini göhö welenqegegi yaŋgö qakŋe öŋgöiga kômumba nöröp jupŋi yaŋgonŋambuknöŋ uŋem mire gema. ³² Göhö welenqegegi nöŋön azi gwabönöŋ qahö ayuhumapkö keuŋi mi iwinanğöra jim jöhöba kewö jial: ‘I qahö waŋgita göhöreŋ lilingöba kamam ewö, mianğö keu lömbötŋan mönö göhö jege nöŋgö qakne öŋgöba ahöiga gölmenöŋ malmalni mewö mal öŋgöm tekömam.’ ³³ Mianğöra göŋön ölop jim tekönöŋga nöŋön azi gwabö yaŋgö salupŋe azi kembuni göhö welenqegegi omanŋi aka ki malbiga yaŋön daturupŋi yembuk lilingöba miriŋine anme.

³⁴ “Azi gwabö mianöŋ nömbuk qahö kama ewö, nöŋön mönö denöwö aka iwinanğöreŋ anbilenaŋak? Wösöbirik öŋgöŋgöŋan iwinanğö qakŋe öŋgöbawak, nöŋön mönö mi ekŋamgö tököm köhöizal. Mianğöra i mönö kude jöhöman.”

45

Josefnöŋ nanŋi könanŋi indelök.

¹ Judanöŋ mewö jiiga ambazip liliköm enğiba kinda enğekeri, Josefnöŋ körek yeŋgö jeŋine toroqeba könanŋi köyatiba nanŋi galöm köl anğumamgö lömböriba osiyök. Mianğöra Josefnöŋ kewö silata qerök: “Enöŋ mönö körekŋanök nömosöta denget. “Mewö jiiga dengetka Ijpt azi kunŋan kösutŋine

qahö kiniga Josefnöŋ nanŋi könaŋi mi darumunurupŋi yeŋgöra kewö indelök:* ² Yaŋön amburereŋ aka ötömbepuk qei sahöriga Ijpt ambazip gumnöŋ malgeri, yeŋön mi möta Farao kingö jakömbuak mire anda buzup keuŋi mi jigetka mötket.

³ Josefnöŋ sahöta kinda darumunurupŋi mi kewö jii mötket: “Ni Josef! Iwinan tok jebuk malja me qahö?” Mewö jii mötketmö, darumunŋan uruŋinan kot gwözöŋniga aurum tililingöba jeŋe öne kinda keu kun qahö mötmöriba melenŋ waŋgibingö osiget. ⁴ Osiba kingetka Josefnöŋ yeŋgöra kewö jiyök: “Eŋön mönö nöŋgö kösutne ki kaget. “Mewö jii kagetka kewö jiyök: “Ni Josef, darumunŋini bohoni memegöra algetka Ijpt kayali, mönö mia.

⁵ “Mönö uruköŋjiliŋ kude mötme. Anutunöŋ eŋön kömumbepüköra ni mutuk melaim niŋgiiga qeljiŋe ki kabiga iŋini kaze. Ni bohoni memegöra al niŋgigetka ki kayali, miangöra mönö nanŋinaŋgöra irimsesewöl kude möt aŋgume. ⁶ Bödi kianön lök yambu yahötkö dop gölme dop köla ahöza. Mi toroqeba kunbuk yambu 5:gö dop ahöiga nalö miangö uruŋe gölme qem kömöt qahö aka nene ölni qahö miwikŋaiba tokoba malbin.

⁷ “Anutunöŋ mönö köna wewelipköŋambuk wuatangöba eŋgö malmalŋinaŋgö bohonŋi jöhöiga toroqeba jebuk mala gwölönarök miwikŋaim eŋgiba gölme qakŋe malmegöra mötza. Miangöra aka ni mutuk melaim niŋgiiga qeljiŋe ki kabiga iŋini kaze. ⁸ Miangöra eŋön qahö melaim niŋgiget tandök akzapmö, Anutunöŋ mönö ölna melaim

---

* 45:1: Apo 7.13

ninggiiga ki kayal. Yanön kuṅgum ninggiiga Farao kingö jembonji mutukji aka jakömbuak miriṅe wanat nup memakzei, körek yengö ketanṅina akzal. Mewö akiga Anutunöṅ Ijpt kantri jömukṅanök mi nöṅgö böröne aliga azi kembuṅina akzal.

⁹ “Inini mönö dölki wahöta ösumṅinan iwinanṅoreṅ lilingöba anda keu kewö jigetka mötma: ‘Göhö nahöngi Josef yanön keu kewö jiza: Anutunöṅ ni kuṅgum ninggiba Ijpt kantri jömukṅanök nöṅgö böröne aliga azi kembuṅina akzal. Miangöra göṅön mönö nalö kude qem körimanmö, zilaṅ nöṅgoreṅ kaman. ¹⁰ Ki kaba ölop tatat dumdungi Gosen gölmenöṅ möhamgöba nane kösutne malman. Gi aka isimoröurupki, göhöreṅ lama bulmakau kambuṅi kambuṅi aka öroyuai pakpak buṅagi ahözawi, mi mönö memba köllohoba kame.

¹¹ “Bödi kianön mönö kunbuk toroqeba yambu 5:gö dop ahöm öngöma. Nalö miangö uruṅe gi, mirigahö saiwaurupki me tinitosolomurupki tosatji yengöreṅök kuṅṅan bödi mala nenegö mözöqözöröm aka kömum gororöngöbapuk. Miangöra mönö Gosen gölmenöṅ kaba mala wani yuaigöra osimei, nöṅön mi enṅiba malmam.’ Iwininangöra keu mi mönö mewö jigetka mötma.*

¹² “Ni nanak ölna ki kinda enṅöra keu jizali, mi ölop nannini jeṅinan nek kutuze aka muni Benjaminöṅ mewöyök ni nek kutuza. ¹³ Miangöra inini mönö iwinanṅoreṅ anda Ijpt kantrinöṅ qetbuṅa ketani pakpak ningigetka maljali aka yuai pakpak

---

* 45:11: Apo 7.14

ekeri, miangö kösohotņi mi iwini jigetka mötma. Mi möriga mönö ösumok wangita eta ki kame.”

¹⁴ Mewö jiba böröņi munņi Benjamingö imbiņe gili geiga sahöriga Benjaminöņ mewöņaņök aņgöm wangiba sahörök. ¹⁵ Toroqeba böröņi daturupņi körek yeņgö imbiņine gili geiga sahöta numbuņini yöhötim neyök. Miangö andöņe darumunurupņan yambuk keu eraum-mötket. ¹⁶ Josefkö darumunurupņan kageri, miangö buzupņan Farao kiņgö jakömbuak mire aniga Farao kiņ aka jembonurupņi pakpak yeņön mi möta uruölöwak mötket.

¹⁷ Mewö möta Farao kiņnöņ Josefköra kewö jiyök: “Darumunurupki mönö jinöņa kewö akņe: ‘Sukinapņini mönö donki qakņine ala kunbuk lilingöba miriņine Keinan gölme anme. ¹⁸ Anda iwiņini aka saiwaurupņini eņguaņgita lilingöba nöņgöreņ kame. Ki kagetka nöņön gölme ölop kötökņi Ijpt kantri uruņeyök möwölöhöba eņgibiga ölop miangö kelökņi miwikņaiba nem söņgaip aka malme.’

¹⁹ “Mewöyök kewö jim kutum eņginöņa akņe: ‘Ijpt kiangöreņök mönö hosgö karenji tosatņi memba anda anöm-moröurupņini miangöreņ al eņgiba iwiņini wangita mohotņe ki kame. ²⁰ Miriņinaņgö yuaiņi tosatņi Keinan gölmenöņ mosötmei, miangö waimanjatņi kude akņe. Nöņön miangö salupņe Ijpt kantri jömuk kiangö yuaiņi ölop kötökņi mi eņgibiga buņaņini akņa.’ ”

²¹ Farao kiņnöņ mewö jiiga Israelgö nahönurupņan miangö dop aket. Josefnöņ Farao kiņgö jimkutukutu keuņi wuatangöba hosgö karenji tosatņi eņgiyök. Mewöyök köna anangö

nene semön tosatni engiyök. ²² Mi engibagun daturupni mohot mohot yengö opo malukuñini dölökni totonine engiyökmö, munni Benjamingöra opo maluku dölökni börö kun wangiba monen silwö köt 300 wangiyök. ²³ Iwiñangöra Ijpt kantrigö yuai ölop sorokni jesöngö memba donki ten miengö qakñine aliga anget. Mewöñanök donki ambini ten miengö qakñine wit padi, bered aka nene tosatni iwiñangö köna semöna aliga bisiba anget. ²⁴ Angetka Josefnöñ darumunurupni melaim engii anbingö aketka keu kewö jii mötket: “Inini könanöñ anda angururuk kude akñe.”

²⁵ Mewö jüiga Ijpt mosöta anda Keinan gölmenöñ iwiñini Jeikobkören angotket. ²⁶ Angota iwiñinangöra keu kösohot kewö jiget: “Josefnöñ mönö toroqeba jebuk malja. Ijpt kantri jömukñanök mi yangö böröñe ahöiga azi kembunina aka malja. “Mewö jigetka keu mi qahö möt nariyöhangöra uruñi toroqeba amöriiga tarök.

²⁷ Mewö tarökmö, Josefnöñ keu pakpak jiyöhi, mi jiget mörök aka hosgö karenji tosatni i wangita Ijpt anmapköra ali kayöhi, iwiñini Jeikobnöñ mi eka kinda uru silenjan köleñni könöpkönöp ahök. ²⁸ Könöpkönöp aka kewö jiyök: “O mi alakña! Mi möt köhöizal. Nahöni Josefnöñ mönö toroqeba jebuk malja. Nöñön mönö anda i ekagun könanjep ölop kömumam. “Mewö.

46

Jeikobnöñ könagesöurupni yembuk Ijpt anget.

¹ Israelnöñ sukinap yuaini pakpak kölolohoba memba wahöta köna anök. Anda Berseba

mire angota kinda miangören iwiñi Aisakö Anutuñangöra umjowöwöl ohoyök. ² Mi ohoba sunjem ahöiga jeni meleniga imut eka miangören Anutunöñ Israelgöra keu jiba qetñi “Jeikob, Jeikob!” qeriga “Ni ki,” jiba melenök.

³ Meleniga kewö jiyök: “Ni Anutu, göhö iwigahö bemñi. Gi Ijipt gemamgö kenötki kude mötman. Nöñon miangören kötuatköm gihibiga könagesö kambu ketani akñe. ⁴ Nöñon mönö göbuk Ijipt gemam aka mewöyök gwölönarökurupki miangörenök enguanjitpiga kunbuk lilingöba kame. Göñon kömunöñga Josef nanni böröñan mönö göhö je jupki kusui etma.”

⁵ Miangö andöñe Jeikobnöñ Berseba miri mosötpin jiiga Israelgö nahönurupñan iwiñini aka anöm-moröurupñini mi közözohom engigetka hosgö karenöñ öñgöget. Farao kiñnöñ hosgö kare mianön engömemba kamegöra jiba ali memba anget. ⁶ Sukinapñini aka miri sömbupñini pakpak Keinan gölmenöñ mala buña qeba memba malgeri, mi tok mohotñe memba anget. Jeikob aka gwölönarökurupñi pakpak mienön mewö Ijipt anget.* ⁷ Gwölönarökurupñi pakpak, isimoröurupñi azi aka ambi mi körek enguanjita Ijipt anget.

⁸ Israel qetñi alani Jeikob aka yangö gwölönarökurupñi Ijipt angeri, yengö qetñini kewö: Jeikobkö nahönñi mutukñi Ruben. ⁹ Rubengö nahönurupñi qetñini Hanok, Palu, Hezron aka Karmi. ¹⁰ Simeongö nahönurupñi qetñini Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar aka Saul. Saulgö namñi

---

* **46:6:** Apo 7.15

mi Keinan ambi kun. ¹¹ Liwaigö nahönurupñi qetñini Gerson, Kohat aka Merari.

¹² Judagö nahönurupñi qetñini Er, Onan, Sela, Perez aka Zera. (Er aka Onan yetkön lök Keinan gölmenöñ kömuyohot.) Perezkö nahönyahötñi mi Hezron aka Hamul. ¹³ Isakargö nahönurupñi qetñini Tola, Puwa, Jasub aka Simron. ¹⁴ Zebulungö nahönurupñi qetñini Sered, Elon aka Jalel. ¹⁵ Jeikobkö nahönurupñi anömñi Leanöñ Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöñ engömeyöhi, yeñgö qetñini mewö. Börtatñiri Daina mi mewöyök meyök. Jeikob aka Lea yetkö isimoröurupñiri mi mewö oyoñda mindirigetka 33 ahök.

¹⁶ Gadkö nahönurupñi qetñini Zefon, Hagi, Suni, Ezbon, Eri, Arodi aka Areli. ¹⁷ Asergö nahönurupñi qetñini Imna, Iswa, Iswi aka Beria. Nenninañgö qetñi Sera. Beriagö nahönyahötñi qetñiri Heber aka Malkiel. ¹⁸ Labanöñ ambi qetñi Zilpa börtatñi Leagö welen ambia malmapköra wañgiyöhi, yañön Jeikobkö nahönurupñi mewö engömeyök. Jeikob aka Zilpa yetkö isimoröurupñiri mi mewö oyoñda mindirigetka 16 ahök.

¹⁹ Jeikobkö anömñi Reizölgö nahönyahötñi mi Josef aka Benjamin. ²⁰ Josefkö nahönyahötñi Ijipt kantrinöñ asuhuyohori, mi qetñiri Manase aka Efraim. Namñiri qetñi Asenat mi Heliopolis (On) taongö jike nup galöm qetñi Potifera yañgö börtatña.* ²¹ Benjamingö nahönurupñi qetñini Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim aka Ard. ²² Jeikobkö nahönyahötñi

---

* **46:20:** Jen 41.50-52

Reizölnöŋ etkömeyöhi, yetkö qetŋiri mewö. Jeikob aka Reizöl yetkö isimoröurupŋiri mewö oyoŋda mindirigetka körekmakörek 14 ahök.

²³ Dangö nahönŋi qetŋi Husim. ²⁴ Naftaligö nahönurupŋi qetŋini Jaziel, Guni, Jezer aka Silem.

²⁵ Labanöŋ ambi qetŋi Bilha bōratŋi Reizölgö welen ambia malmapkōra waŋgiyöhi, yaŋön Jeikobkö nahönurupŋi mewö eŋgömeyök. Jeikob aka Bilha yetkö isimoröurupŋiri mi mewö oyoŋda mindirigetka körekmakörek 7 ahök.

²⁶ Jeikobkö isimoröurupŋi diŋdiŋi töhön yambuk Ijipt angeri, miengö jaŋgöŋini oyoŋda mindirigetka köreknanök könagesö 66 aket. Nahönurupŋi yeŋgö anömŋini mi jaŋgö miangören qahö toroqet. ²⁷ Josefkö nahönyahöŋi Ijipt kantrinöŋ asuhuyohori, mi yahöt. Jeikobkö könagesöurupŋi Ijipt angeri, miengö jaŋgöŋini mi mewö oyoŋda mindirigetka 70 ahök. Mewö.*

Jeikob könagesöurupŋi yembuk Ijipt aŋgotket.

²⁸ Könanöŋ anda mala Jeikobnöŋ Juda mutuk melaiba kewö jiyök: “Gi mönö Josefkören anda Gosen gölmenöŋ anangö könaŋgöra qesim waŋgiman. “Mewö jii möta anda kaiga Gosen prowinsnöŋ aŋgotket. ²⁹ Josefnöŋ aŋgotkerangö buzupŋi möta jiiga hos karenöŋ jöhöba mözözömgögetka qakŋe öngöba iwiŋi Israelbuk aitöŋgöbitkö Gosen gölmenöŋ anök.

Anda eka yaŋgö jeŋe aŋgota bōröŋi imbiŋe gili geiga aŋgum waŋgiba nalö köröpŋi titipepeni memba urusahöt qeyök. ³⁰ Israelnöŋ Josef kewö jii

---

* **46:27:** Apo 7.14

mörök: “Göñön toroqeba jebuk maljani, mi nanak gekzala nalö kewöñe ölop jöjöröba kömumam.”

³¹ Mewö jiiga Josefñöñ darumunurupñi aka iwinangö könagesöñi kewö jii mötket: “Nöñön mönö Farao kingören öngöba keu kewö jibi mötma: ‘Darumunurupni aka iwinangö könagesöñi Keinan gölmenöñ malgeri, yeñön lök nöñgören kaze.

³² Darumunurupni mienön lama bulmakau galömñini aka mi galöm köl engiba maljeangöra kabingö aka lama kambuñini, bulmakau kambuñini aka sukinap öroyuainini pakpak mi enguangita kaze.’ ³³ Miangöra Farao kinñöñ engoholi jemesoholñe angotketka kewö qesim engima: ‘Inini wani nuwa memakze?’

³⁴ “Mewö qesim engiiga inini kewö melen wangime: ‘Welenqequeurupki neñön mönö abu asaurupnini mutuk memba malgerangö dop moröröpnineyök lama bulmakau galöm kölköl nupñi memba mala maljin.’ Mewö melen wangigetka yanön ölop Gosen prowinsñöñ tatat dumdumñini möhamgömegöra oñ jiiga malme. Ijpt ambazip yeñön lama bulmakau galöm kölköl ambazip pakpak yengöra mötketka imbilonloninambuk ahakze. “Josefñöñ keuñi mewö jii mötket.

47

Josefñöñ kingö jeñe korök.

¹ Josefñöñ anda Farao kingöra kewö jiyök: “Nöñgö iwi darumunurupni yeñön lama bulmakau kambuñini aka sukinap öroyuainini pakpak memba Keinan gölme mosöta kaba mala

dölki Gosen gölmenöŋ kaŋgota malje.” ² Yaŋön darumunurupŋi yeŋgöreŋök azi 5 eŋguaŋgita Farao kiŋgö jeŋe öŋgöba kiŋgetka eŋgehök.

³ Eŋgeka kewö qesim eŋgiyök: “Iŋini wani nuwa memakze?” Mewö qesim eŋgiiga kewö melenŋ waŋgiŋet: “Welenqeŋeurupki neŋön iwiurupninan mutuk malgeraŋgö dop lama bulmakau galöm kölköl nupŋi memba mala maljin.”

⁴ Mewö jiba toroŋeba kewö jiget: “Keinan gölmenöŋ bödi lömbötŋambuk ahözawaŋgöra welenqeŋeurupki neŋön lama bulmakau kambunini yeŋgöra nene qahö miwikŋainin. Mianŋgöra neŋön gölme kianŋöreŋ kusuk malbingöra kain. Mewö aiga welenqeŋeurupki ölop oŋ jiba jim teköm neŋinöŋga nini Gosen prowins mianŋöreŋ tatat dumdumnini möhamgöbin.”

⁵ Mewö jigetka Farao kiŋnöŋ Josef kewö jii mörök: “Iwi darumunurupkan göhöreŋ kaget.

⁶ Ijpt kantri ki aukŋe göhö jege ahözawaŋgöra ölop iwi darumunurupki gölme bahöŋi kelökŋi ölopŋi mianŋöreŋ al eŋginöŋga malme. Ölop Gosen prowinsnöŋ malme. Sutŋine nup qetpuk meme azi tosatŋi maljei, mi möt eŋgiman ewö, ölop nöŋgö mirigö sömbup kambuni mi yeŋgö böröŋine al eŋginöŋga galöm köl eŋgiba malme.”

⁷ Mewö jii möta Josefnöŋ iwiŋi Jeikob Farao kiŋgö jeŋe waŋgita kaiga ehi Farao kiŋ mi kötuatköm waŋgiyök. ⁸ Kötuatköm waŋgiiga kewö qesim waŋgiyök: “Göhö yambugi dawik akza?”

⁹ Qesim waŋgiiga kewö melenök: “Nöŋön yambu 130:gö dop gölmenöŋ liliköba mala kota maljal. Nöŋgö malmalnaŋgö yambuŋi

pakpak mi awamdökni aka osikosiñinambuk aket. Iwiurupnan yambu sehisehiñi gölmenöñ liliköba malgeri, nöngö yambu qötönan yengörenambuk dop mohot qahö akza.”

¹⁰ Mewö jiba Farao kiñ mi kunbuk kötuetköm wangiba jemesoholneyök eta anök. ¹¹ Josefnöñ iwi darumunñi mi Farao kiñnöñ jim kutuyöhangö dop Ijipt kantrinöñ al engiba Ijiptkö gölme bahöñi kelökni ölopñi kun mi Rameses prowins (Gosen) miañgöreñ engiyök. ¹² Josefnöñ mewöyök iwi darumunurupñi aka iwiñangö könagesöurupñi pakpak mi nenenini anöm-moröurupñini malgeri, qötö miañgö dop dopñine engiba malök.

Bödi nalöñi lömbötñambuk.

¹³ Bödi ketani mi lömbötñambuk ahöiga nenenöñ gölme dop qahöwahiga Ijipt aka Keinan kantri mi-etkö könagesöñiran mönö nenegö kömum soholip aka malget.

¹⁴ Mewö mala Josefköreñ kaba wit padi söngöröñi megetka yañön monen pakpak Ijipt aka Keinan kantri uruñe ahöyöhi, mi tokoba memba Farao kiñgö jakömbuak mirigö köweñe alök. ¹⁵ Ijipt könagesö aka Keinan könagesö yengöreñ monen qahöwak teköiga Ijipt körek yañön Josefköreñ kaba kewö jiget: “Moneñninan qahöwak teközawangöra göñön mönö nene nenñiman. Nene qahö nenñiman ewö, neñön mönö göhö jemesoholge kömumbin.”

¹⁶ Mewö jigetka Josefnöñ kewö jiyök: “Moneñninan qahöwakzawangöra engöreñ lama aka bulmakau ahözei, mönö mi memba kaba niñgigetka nöñön nene engimam.”

17 Mewö jiiga anda lama bulmakaunini enğuangita kaba Josef waŋgiget. Yeñön hosñini, lamaanini, memenini, bulmakaunini aka doŋkiñini mi enğuangita kaba nenegö söŋgörona Josef waŋgiba nene memba malget. Lama bulmakaunini pakpak mi Josef waŋgigetka yañön nene enğiba mewö mianñön yambu mohotkö uruñe malmalñini naŋgöiga qahö kömuget.

18 Qahö kömugetka yambu mianñön teköyök. Teköiga yambu dölökñe dumñe kunbuk yaŋgöreñ kaba kewö jiget: “Azi kembunini, moneñnini qahöwakzawaŋgöra könañamnini ölñi mi göhö jege ölöp qahö köyatibin. Neŋgöreñ lama bulmakaunini mi mewöyök gihiinga göhö buñaya ak teköza. Nini mi pakpak azi kembunini gi gihim teköinaŋgöra nanini aka gölmenini miyök ahöm neŋgiza. Mianğöra mönö wania kun gihibinak? 19 Nini mönö könañi wuanöŋgöra göhö jege töndup kömumbinak? Nanini kömuinga gölmeninan mönö wuanöŋgöra öne ahöba apopam köla bölibawak? Mianğöra mönö nanini aka gölmenini bohonini memba mianñön numbu nene neŋginöŋga nini ölöp Farao kiŋgö welenqeçe omani ahinga gölmeninan mewöyök yaŋgö buñaya akña. Neñön toroqebe jebuk mala kömumbinbuköra mönö nene köñji neŋgiman. Neŋginöŋga gölme nup waŋgiinga öne qahö ahöba gönjañ akña.”

20 Bödi köhöikñi kötökñi mianñön Ijipt könagesö yembuk ahöyöhaŋgöra yeñön körek mohot mohot nup gölmeñini köroni mi bohonñinaŋgöra algetka Josefñöñ Ijipt gölme pakpak mi söŋgöroni meiga Farao kiŋgö buñaya ak teköyök. 21 Josefñöñ Ijipt

könagesö miri dop kantrigö jabö teteköni uruñe malgeri, mi pakpak engömeiga gawmangö welenqeçe omani aka malget. ²² Farao kiñnöñ jike nup galöm yeñgö fotnait töwanini engiiga memba mianjón malmalñini nanğöba malget. Mewö aiga nenenjanğöra qahö lömböriiga gölmeñini Josefnöñ söngöröñi memapköra qahö alget. Mianğöra jike nup galöm yeñgöreñ gölme mienjón mohot kiñ Faraogö buñaji qahö aket.

²³ Josefnöñ könagesö yeñgöra kewö jiyök: “Mötket, nöñön nanñini aka gölmeñini söngöröñini mem teköbiga Farao kiñgö buñaya akze. Mianğöra nöñön nene kötni engibiga mi ölop memba gölmeñöñ kömötme. ²⁴ Kömötketka ölni asuhuiga mi mönö kewötketka kambu 5 asuhugetka miengöreñök mohot mohot mi Farao kiñgöra ala wañgiba malmemö, kambu 4 mi kunbuk gölmeñöñ kömötmeañgöra aka nenenjanğöra ahöma. Mi nanñini, anöm-moröurupñini aka tosatñi mirinje maljei, mönö enğö nenenjina ahöma.”

²⁵ Mewö jiiga kewö jiget: “Göñön neñgö malmalnini bödinöhök mekönöñ. Mianğöra azi kembuninangö jeñe ak-kömükömu miwikñaibin ewö, neñön ölop Farao kiñgö welenqeçe omani aka malbin.” ²⁶ Josefnöñ Ijipt yeñgö gölmegöra jimkutukutu ali ahöba kota ki ohozali, nalö kewöñe mewöyök toroqebe ahöza. Jimkutukutu mi kewö: Nene nupkö ölnini mi mönö mendeñgetka kambu 5 aiga miengöreñök mohot mohot mi Farao kiñgö buñaya akñapköra ala malme. Jike nup galöm yeñgöreñ gölme mienjón mohot Farao kiñgö buñaji qahö aket.

Jeikobnõḡ qamõtḡaḡõra Josef qesiiga oḡ jiyök.

²⁷ Israel yeḡõn Ijipt gölmegö prowins qetḡi Gosen miangöreḡ tatat dundumḡini memba gölme aḡõn köla malget. Miangöreḡ mala ahumsehip aketka qõtõḡinan gwõtḡuk qariyök. ²⁸ Jeikobnõḡ malmalḡi yambu 17 mi Ijipt gölmenõḡ malök. Malmalḡi jömukḡaḡõ yambuḡi mi mindiriba 147 ahök.

²⁹* Israelgö kömup nalõḡan dopdowiiga nahõḡḡi Josef jii kaiga kewö jii mörök: “Nõḡõn göhö jege ak-kömukömu miwikḡaizal ewö, göḡõn mönö dölkü urukalem kondela keu kewö põndaḡ wuatangöba mem yakömamgö jiba börögi nõḡgö tambuni bapḡe ala kewö jim jöhöman: Nõḡõn kömumbiga qamõtḡi mi mönö Ijipt gölme kiangöreḡ kude löm kölman.

³⁰ Nõḡõn kömumba iwi asani yembuk luhut memba ahömami, nalö miangöreḡ nõḡgö qamõtḡi mi mönö Ijipt kantrinöhök memba anda iwi asani löm köl engigeri, yeḡgö qaksiriḡine nesim kölman. “Mewö jiiga kewö jiyök: “Jizanaḡgö dop mi ölop akḡam.”

³¹ Mewö jiiga iwiḡan kewö jiyök: “Keu mi mönö jöjöpaḡ keunõḡ jim köhöim niḡgiman. “Mewö jiiga Josefnõḡ mi jöjöpaḡ keunõḡ jim köhöiiga Jeikobnõḡ mi möta bilipköba nõröpḡi memba geba öröpḡaḡgö kitipḡe ala nariba Anutugö waikḡi memba möpöseyök. Mewö.

48

Jeikobnõḡ Manase aka Efraim kötuetsköm etkiyök.

¹ Nalö tosatḡi teköiga Jeikobnõḡ kawöl mi-wikḡaiiga keu mi Josefköra jigetka mörök. Mi

* **47:29:** Jen 49.29-32; 50.6

möta nahönyahötņi yahöt Manase aka Efraim mi etkuangita iwiņaņgöreņ anök. ² Aniga tosatņan Jeikobkōra kewō jigetka mōrök, “Nahōngi Josefnōņ mōnō gi gekņamgōra kaza. “Israelnōņ keu mi möta ösumņi ahōyōhi, mi qezakōba ahōahō dumņeyök wahöta tarök. ³ Wahöta tata Josefkōra kewō jiyök: “Anutu kukōsum pakpakō Toņi yaņōn Keinan gölmegō Luz miri miangōreņ nōņgōreņ asuhuba kötuetkōm niņgiba

⁴ kewō jiyök: ‘Nōņōn ahumsehip gihibiga gwölōnarōkurupki yeņgō qötōņinan mōnō qariba qariba öņgōiga gōņōn kōnagesō kambuņi kambuņi gwōtpuk yeņgō bōmōn jalōņina akņan. Gwölōnarōkurupki kōnage asuhum öņgōmei, nōņōn gölme ki mi i buņa qem eņgibiga yeņgō buņaņina tetekōņi qahō ahōm öņgōma.’*

⁵ Anutunōņ mewō jiyök. Mutuk nōņōn Ijpt gölmenōņ gōhöreņ qahō kayalaņgöreņ anōmğan nahönyahötki yahöt Ijpt kiangōreņ etkōmeyōhi, yetkōn mōnō nōņgō buņaya akņahot. Manase aka Efraim yetkōn mōnō Ruben aka Simeon ewō nōņgō buņaya akņahot. ⁶ Mewō ahotka kōnaņep gölme mesiņa yetkōra distrik yahöt etkime. Efraim aka Manase yetkō bapņire nahōnbōraturupki tosatņi asuhugeri, mienōn mōnō nange buņaya akņe. Yeņōn gölme bahōņini buņa qem aņgumei, mi mōnō Efraim aka Manase yetkō distrik yahötņiri mietkō uruņe ahōgetka bohon toņiri ahotka datyahötņiri yetkō nembō bapņire malme. ⁷ Nōņōn Mesopotemia (Padan Aram) mosöta liliņgōba Keinan gölmenōņ kaba Efrata

---

* **48:4:** Jen 28.13-14

taon dopdowibiga anömni Reizölnöŋ kömuiga wösöbirik ketanji ahum niŋgiyök. Kömuiga qamötŋi mi Efrat anangö köna töwokŋe löm kölal. Efrat mirigö qetŋi alanji mi Betlehem.”*

⁸ Israelnöŋ mewö jiba Josefkö nahönyahötŋi etkeka kewö qesim waŋgiyök: “Azi moröŋi yahöt ki daŋön daŋön?”

⁹ Qesim waŋgiiga Josefnöŋ iwiŋaŋgöra kewö jiyök: “Nöŋgö nahönyahötŋi Anutunöŋ Ijpt kianaŋgöreŋ niŋgiyöhi, i mönö mia. “Mewö jiiga Israelnöŋ jiyök: “Nöŋön kötuetköm etkimamaŋgöra i ölop etkuangitnöŋga nöŋgö kösutne kamahot.”

¹⁰ Mewö jiiga Josefnöŋ nahönyahötŋi etkuangita kösutŋe kagetka böröŋi giliga imbiŋire geiga numbuŋiri yöhötüm neyök. Israelnöŋ azi namŋi aiga jeŋi ömuŋ köliga yuai kun ek kutumamgö tönpin aka osiyök. ¹¹ Numbuŋiri yöhötüm namba Josefköra kewö jiyök: “Nöŋön mutuk göhö jemesoholgi kunbuk gekŋamgöra qahö al mamböta malalmö, Anutunöŋ köna mesariga döлки nangi aka nahönyahötŋi mewöyök eŋgekzal.”

¹² Mewö jiiga Josefnöŋ nahönyahötŋi iwiŋaŋgö tambuŋeyök etkömemba simin köla bamgöba geyök.

¹³ Bamgöba geba wahöta nahönyahötŋi böröŋire memba etkuangiriga nanŋi iwiŋaŋgö wösöŋe kayohot. Efraim mi böröŋi ölnan memba Israelgö böröŋi qaniŋe ala Manase mi böröŋi qaniŋan memba Israelgö böröŋi ölna alök. ¹⁴ Mewö al etkiyökmö, Efraim munŋi aiga asaŋan töndup

---

* **48:7:** Jen 35.16-19

böröŋi ölŋan böraŋda yaŋgö nöröpŋe alök. Man-
 asenöŋ Josefko nahönŋi mutukŋi ahökmö, asanŋan
 töndup böröŋi qaniŋan yaŋgö nöröpŋe alök. Mewö
 aka böröŋi maripom ewö al kutuba nöröpŋire alök.
 15 Mewö ala tata Josef kötuetköm waŋgiba kewö
 jiyök:

“Asani Abraham aka iwini Aisak yetkön Anutugö
 jeje anda kaba aka memba malohot. Nönön
 asuha mala koralı,
 Anutunöŋ mönö nalö mianğoreŋ pöndaŋ köyan köl
 niŋgiba mala korök.

16 Suep garatanöŋ ni bölöŋi pakpak
 mianğoreŋök meköba aŋgön köl niŋgiba
 malöhi, yaŋön mönö azi gwabö yahöt ki
 kötuetköm etkiba malma.

Ambazipnöŋ yetkö qetŋiri qetketka mianön mönö
 ni aka iwi asani Aisak aka Abraham neŋgö
 qetbuŋanini bisiba malmahot.

Yetkö könagesöŋiran mönö gölme qakŋe önöŋi qahö
 sehiba malme.”

17 Mewö jiyökmö, Josefnöŋ iwiŋan böröŋi ölŋan
 Efraimgö nöröpŋe ali mi ehi dop qahö köliga
 mianğöra möt böliba iwiŋaŋgö böröŋi ölŋe memba
 Efraimgö nöröpŋeyök meköba Manasegö nöröpŋe
 almangö ahök. 18 Mewö aka iwiŋaŋgöra kewö
 jiyök: “Iwini, mewö kude aknöŋ. Morö kianön
 nahöni mutukŋi akza. Mianğöra börögi ölŋan mönö
 yaŋgö nöröpŋe alnöŋ.”

19 Mewö jiyökmö, iwiŋan mi akŋamgö qetala
 Josef kewö jii mörök: “Nahöni, mi ölop mötzal.
 Nönön mi mötzal. Manasenöŋ mewöyök
 qetbuŋaŋambuk aiga yaŋgö gwölönarökurupŋan
 mewöyök ahumsehip aka könagesö ketanŋi akŋemö,

Efraimgö qetbuñan mönö Manasegören qetbuña onğita ahöma. Yanğö gwölönarökurupñan mönö ahumsehip ketani aka könagesö kambuñi kambuñi gwötpuk aka malme.”

²⁰ Mewö jii möriga silim miangörenök kötuetköm etkiba kewö jiyök: “Israel yeñon mönö etkö qetñiri qeta könagesöñini kötuetköm enğiba kewö jime: Anutunöñ mönö oyaenköyaen ak enğiiga enñon Efraim aka Manase ewö akñe. “Mewö jiba Manase mi Efraimgö nembö bapñe alök.*

²¹ Israelnöñ kötuetköm enği teköiga Josefköra keu kewö jiyök: “Mötnöñ, nöñon kömumamgö akzalmö, Anutunöñ embuk mal öngöma. Yanñon mönö enğuanğiriga iwi asaurupñini yeñgö gölmenöñ lilingöba anme. ²² Miangören anda sutñine gölme mesinğetka nöñon göhö gölmeği toroqeba Sekem gölme kelökñambuk mi gihizal. Nöñon kukundu gölme mi Amor könagesö yembuk bim qeba nani timbi aka bingö sou ketani mianñon yeñgörenök meal. Josef gi darumunurupki yeñgö bohonñini akzananğöra mi darumunurupki yeñgöra qahöpmö, göhö buñaya jim teköbi ahöma. “Mewö.

49

Jeikobnöñ nahönurupñi kötuetköm enğiyök.

¹ Miangö andöñe Jeikobnöñ nahönurupñi enğoholi kagetka keu kewö jiyök: “Inñini mönö öröm tokogetka nöñon malmalñine könanğep denöwö asuhumawi, miangö kezapqetok keuñi indela jibi mötme.

---

* **48:20:** Hib 11.21

² Jeikobkö nahönurupñi, inini mönö kaba tokoba iwinini Israelgörenj keu kezap ala mötket.

³ O Ruben, göñön nani nahöni mutukñi akzan. Göñön nöngö ösum-mumuni aka ambi membiga ösumnañgö ölnji mutukñi asuhunöñ.

Qetbuñagahö aködamunñi aka kukösumñi mianñön mönö munurupki yengörenj engongitza.

⁴ Luhutnöñ köwet siri kunduriga kalöpmaalöp anda kamakzawi, göhö urugan mönö mianñgö dop wahöri kalöpköba lañ anda kamakzan.

Göñön iwigi nöngö ahöahö dumne öngöba qömböñne qeba anömnambuk ahönöñga dum mianñön mönö añgöjörakñambuk aka tölohoyök.

Mianñgöra göhö qetbuñagahö aködamunñan mönö munurupki qahö toroqeba engongitza ahöma.

⁵ Simeon aka Liwai yetkön darumuna akzahot.

Yetkö timbi liñgip nupñiran mönö kegwek kahasililiñ kondorakza.

⁶ Yetkön irimsesewöl qakñe azi enguyohot kömugetka öne töhön sihimñañgöra bulmakau aziñi miengö köna börö yuaiñini lañ engum yandiyohotka porin aket.

Mianñgöra yetkön keu goro jöhömakzahori, nöñön miambuk urumohot qahö ahakzal.

Totoko almahori, nöñön mianñgörenj yetpuk qahö toroqeba tatmam.

⁷ Urukazikñiran könöpñambuk akzawañgöra i jim qesuahöm etkizal.

Urusingokñiran kanjamñambuk akzawanğöra i jim jörahöm etkizal.

Nöñön könagesöñiri köndenñ engibiga yeñön Jeikobkö gölme dop köla anme.

Nöñön mendenñ engibiga yeñön Israel sutñine lañ lalöpköba malme.

⁸ O Juda, göhö darumunurupkan gi möpöseim gihiba malme.

Göhö börögan mönö kerökurupki yeñgö imbi jölñine tatma.

Iwigahö nahönurupñi yeñön mönö göhöra geba simin köla malme.

⁹* O Juda, göñön laion gwaböñi ewö maljan.

O nahöni, gi böröjan suhuba sömbup qem nemala miañgöreñök lilingöba kazan.

Yeñön laion ewö silenñi al kötöteiba laion ambiñi ewö eta köla ahömakza.

Köreknjan i suahö aka utuba möndöbingö keñgötñini mörakze.

¹⁰ Kukösumgö aiwesökñi mi kunñan Juda yeñgö böröñineyök qahö enğuanğitma.

Azi kembugö öröpñan könañi sutñire kiniga kunñan mi qahö qeköma.

Nanñi aka gwölönarökurupñan jakömbuak dumñe tata mal öngögetka könañgep kunöñ asuhuiga könagesö kambuñi kambuñi yeñön yanğö jitñi tem köla malme.

¹¹ Yeñön doñkiñi wain ip kembrañe jöhöi kinma.

Doñkiñi moröñi mi wain kösö sutñire gwaröhöiga ahöma.

Yeñön oponñi mi wain oñan sanğonñma.

---

* 49:9: Jan 24.9; Ind 5.5

Malukuŋi mi wain kötnangö sepŋe kusahöla
közöhölma.

¹² Wain o neiga jeŋan wain oŋi ewö pisihiba
injaŋ kölma.

Juzu oŋi neiga jitŋan juzu oŋi ewö tuarima.

¹³ Zebulun könagesö yeŋön köwet jitŋe malme.

Yeŋgö gölmenöŋ waŋeŋi waŋeŋi surumakŋe.

Gölmeŋinaŋgö jaböŋi miaŋön mönö Saidon taonöŋ
göröken anda ahöma.

¹⁴ Isakar mi doŋki sihitŋi kotkotŋi miaŋgö dop
akza.

Doŋki qakŋe dum tatatkö gösöŋi yahöt mietkö
sutŋire al kötöteiba lokoliba söloŋda
ahömakza.

¹⁵ Lokoliba söloŋda luhut memba ahöiga dum
miriŋi mi ölop dop kölīga gölmeŋan sihim
kötökŋi akŋa.

Mi eka andöŋi yuai lömbötŋi aŋgumangöra sipköba
geiga tosatŋan welenqeŋe nup memapköra
kuŋguba jöhöm waŋgime.

¹⁶ Tosatŋan Dangö könagesöurupŋi mulumgöm
eŋgigetka Dan yaŋön mönö awörök aka keu
diŋdiŋaŋgöra bim qeba malma.

Dan kambu yeŋön Israelgö kambu tosatŋi i ewö
aka malme.

¹⁷ Dan yaŋön qatö mokoleŋ ewö könanöŋ
ahöba hosgö gwakötŋe yöhöiga töwöratiba
giliga qakŋe tatmawaŋön mönö tala
andöandö gölmenöŋ gema.

¹⁸ O Kambu, göŋön ni kösö gwarönöhök
meköba aŋgön köl niŋgimangöra uba
mambörakzal.

19 Kegwek kahasililiŋ kambu yeŋön Gad
könagesö enġum ohoba malmemö,
Gad yeŋön mönö melenġa könaŋine enġuataŋgöba
nanŋini enġum ohoba malme.

20 Asergö gölmenöŋ nene möriam gwötpuk
asuhumakŋa.

Kiŋ yeŋön nene nahömŋinambuk nemakzei,
yaŋön mönö nene mewöŋi mi gölmeŋe kömöt se-
hiba mianŋön tosatŋi bauköm enġiba malma.

21 Teunöŋ sihimŋaŋgö dop ösumŋan laŋ
lalöpkömakzawi,

Naftalinöŋ mönö mianġö dop aka moröurupŋi
enġeksihimŋinambuk enġömemba malma.

22 Wain ip o jeŋaŋgö kösutŋe kömötkeŋa kötŋi
gwötpuk kuŋguba böröŋi giliga anda sel
qösököba yaigep anakzawi,

Josefnöŋ mönö mianġö dop akza.

23 Yaŋgö kerökurupŋan timbi jaugemŋini
memba urukönöp qakŋe Josefkö kambu
mi enġuataŋgöba enġeriba enġum ohoba
malme.

24 Mewö malmemö, Jeikobkö bemŋi Anutu
kukösumŋambuk yaŋgö böröŋan mönö mem
köhöim waŋgiiga

yaŋön timbi töhöŋi qahö mosöta börö sihitŋi
kakŋi qahö qeiga malma.

Anutu yaŋön mönö urugö lama galömŋi aka Is-
raelgö aŋgönkölköl Toŋi akza.

25 Iwigahö Anutuŋan mönö bauköm gihiba
malma.

Bem kukösum pakpakö Toŋan mönö kewö
kötuetköm gihiiga malman:

Kiegö kötümötuetñan mönö könakembayök göhöreñ eriga gölme dutñi emuyangö oñan göhöreñ koriga nahönbörat aka sömbup gwötpuk mi-wikñaim engiba malman.

²⁶ Kunduñi kunduñi miengö kötümötuetñinan nalöñi nalöñi ambazip dop köl engii mala kotket.

Kunduñangö sörokñe yambu dop nene nupñini memba malgetka nene möriam asuhui mala kotketmö,

göhö iwigahö kötümötuetñan mönö mi pakpak oñgitza.

Kötümötuet mienön mönö Josefkö nörop qakñe öngöme.

Darumun sutñine pom jembon tök-kutukutuñi akzawangö malmalñe mi pakpak mönö ahöm öngöme.

²⁷ Benjamin mi kiam kalñi ewö akza.

Söñan dop böröjañ suhuba sömbup enguba nem gwahöt engimakza.

Silinnöñ yuai kiom qemakzawi, mi sunjem dop mendenmakza. “Mewö.

²⁸ Israelgö kambu pakpak jañgöñini 12 mi mewö. Iwiñinan kötuetköm engiba keu mewö mewö jiga mötket. Kötümötuetñini murutñi murutñi mi nanñök nanñök mendenja körek kötuetköm engiyök. Mewö.

Jeikobnöñ kömuyök.

²⁹ Kötuetköm engiba kinda keu kewö jim kutum engiyök: “Anutunöñ mönö noañgiri nöñön isik alaurupnan kömugeri, yembuk toroqemangö akzal. Nöngö qamötni mi mönö iwiurupni yengö qöhöröñine banjet Hit azi Efrongö gölme köröñe

ahözawi, mianğoreŋ löm köl niŋgime. ³⁰ Baŋet mi Keinan gölmenöŋ Makpela gölme köröŋe Mamre kösutŋe ahöza. Abrahamnöŋ gölme köröŋi baŋetŋambuk mi isikninaŋgö çaksirinŋi ahömapköra Hit azi çetŋi Efron yaŋğoreŋök söŋğöröŋi meyök.*

³¹ Abraham aka anömŋi Sara mi baŋet mianğoreŋ löm köl etkiget. Mewöyök Aisak aka anömŋi Rebeka mi mianğoreŋ löm köl etkiget. Nöŋön toroçeba Lea mianğoreŋ löm köl waŋgial.*

³² Abrahamnöŋ gölme köröŋi baŋetŋambuk mi mutuk Hit yeŋğoreŋök bohonŋi meiga ahöza.”

³³ Jeikobnöŋ nahönurupŋi keu mewö jim kutum eŋgim teköba könayahötŋi öröi ahöahö dumnöŋ öŋgöiga nöŋ çeba kömuiga Anutunöŋ waŋgiri isik alaurupŋi yeŋğoreŋ toroçeyök. Mewö.*

50

Jeikob löm kölget.

¹ Jeikobnöŋ kömuiga Josefnöŋ luhuba iwiŋi kepölaköm waŋgiba lipköba anda imbiŋi gili geiga numbuŋi yöhötüm neyök. ² Mianğö andöŋe Josefnöŋ doktaurupŋi jimkutukutuŋaŋgö bapŋe malgeri, mi iwiŋaŋgö çamötŋi sile mem köhököhöi kelöknöŋ mirimeğöra jim kutum eŋgiyök. Jim kutum eŋgiiga yeŋön Israelgö çamötŋi mewö ak waŋgiget. ³ Nup mi memba malgetka wehön 40 jömuk teköyök. Çamötŋini kelöknöŋ mirizema, mianğö nupŋi mi nalö köröpŋi mewö memba maljema. İjpt könagesö yeŋön Jeikobköra wehön 70:gö dop jinğen köla sahöta malget.

---

* **49:30:** Jen 23.3-20   * **49:31:** Jen 25.9-10   * **49:33:** Apo 7.15

⁴ Sahöta jinjen köla wösöbirik malgerangö nalöni mianjön teköiga Josefnöj Farao kingö jakömbuak mire nup memba malgeri, yengöra keu kewö jiyök: “Nöjön engö jeñine ak-kömukömu miwikñaial ewö, injini mönö nöngö jitne memba Farao kingöra keu kewö jigetka mötma: ⁵ *Iwinan jebuk mala keu kewö jöhöba jöjopañ keunöj jim köhöimamgöra jim kutum niñgiyök: ‘Nöjön kömumamgö akzal. Ni nanangöra köt köten Keinan gölmenöj esibi kinjawi, nöngö qamötni mi mönö miangörej anda löm kölman.’ Miangöra ölop merak jinönga nöjön miangörej anda iwinangö qamötni löm kölagun kunbuk lilingöba kamam.”

⁶ Mewö jii jigetka Farao kinjöj mi möta kewö jiyök, “Gi iwigahöra keu jöhöba jöjopañ keunöj jim köhöinöni, miangö dop ölop anda iwigahö qamötni löm kölman.”

⁷ Mewö jiiga Josefnöj iwinangö qamötni löm kölmamgöra öngöyök. Farao kingö jembonurupni qetbuñanambuk pakpak, jakömbuak mirinangö aka Ijpt kantrigö jitne memeurupni qetbuñanambuk mi körek yambuk mohotje anget. ⁸ Josefkö mirigö saiwaurupni körek pakpak, yangö darumunurupni aka iwinangö könagesöurupni yejön mewöyök mohotje anget. Anöm-moröurupni, lama, meme aka bulmakau kambuñi kambuñi miyök mönö engömosötketka Gosen gölmenöj tatket. ⁹ Hosgö karenji karenji aka azi hos qakñine tatkeri, mi mewöyök anget. Mewö mindiriba kambu keta bölökñi anget.

---

* 50:5: Jen 47.29-31

10 Anda mala Jordan o kutuba likepɲe toroqeba anda Atad mire wit padigö ölni aka kamböni mendenɲa kewötkeɲi, miri gölme miangöɲeɲ angota köhöikɲanök jinɲeɲ köla silata sahöt böliba malget. Josefɲöɲ iwiɲangöra wehön 7:gö dop jinɲeɲ köla sahöta malök. 11 Atad mire jinɲeɲ köla sahötkeɲta gölme toni Keinan könagesö yeɲön mi eka möta kewö jiget, “Ijpt yeɲön jinɲeɲ sahötkö areɲi öngöngöɲi alje. “Mewö jigetka miri gölme miangö qetɲi mi könahiba Abel Mizraim * qetket. Mi Jordan ogö wehön kotkotɲe ahöza.

12 Jeikobɲöɲ nahönurupɲi jim kutum engiyöhi, yeɲön miangö dop mewö ak waɲgiget. 13 *Yeɲön qamötɲi anguba Keinan gölmenöɲ anda Mamre kösutɲe Makpela gölme köɲöɲe baɲet ahözawi, miangöɲeɲ anda löm kölget. Abrahamɲöɲ mutuhök gölme köɲöɲi baɲetɲambuk mi qaksiriɲini ahömapköra Hit azi Efron yaɲgöɲeɲök söngöɲöɲi meyök. 14 Josefɲöɲ iwiɲangö qamötɲi löm köli teköiga nannɲi, darumunurupɲi aka tosatɲi pakpak yambuk iwiɲangö qamötɲi löm kölbingö angeri, mienön kunbuk Ijpt gölmenöɲ lilingöba kaget. Mewö.

Josefɲöɲ likepɲi qahö melenmamgö kunbuk jiyök.

15 Josefkö darumunurupɲan iwiɲinan kömuiga mi eka tata kewö mötmöriba jiget: “Josefköra silik bölöɲi pakpak ak waɲgiini, yaɲön miangöra urukondum möt neɲgiba nalö kewöɲe könahiba likepɲi melenɲ neɲgibapuk.” 16 Mewö jiba Josefköra keu jit kewö algetka anök, “Iwigan

* **50:11:** Abel Jinɲeɲ sahötkö areɲi. Mizraim Ijpt. Hibru keu mewö. * **50:13:** Apo 7.16

kömumamgö aka neŋgöra keu kewö jim kutuyök: ¹⁷ ‘Injini mönö Josefköra keu kewö jigetka mötma: Darumunurupkan silik bölöŋi aka ayuhum gihibingö akeri, göŋön mönö yeŋgö siŋgisöndokŋini aka kahasililiŋini mi mosötman. Miangöra göŋön ölop iwigahö Anutuŋaŋgö welenqeœurupŋi neŋgö siŋgisöndoknini mosötman. “Yeŋön keu jit mi algetka Josefköreŋ kaiga möta mönö qeta sahörök.

¹⁸ Miangö andöŋe Josefkö darumunurupŋan nanŋinak kaba gölmenöŋ tala wösöŋe sipköba eta kewö jiget: “Mötnöŋ, nini göhö welenqeœurupki omanj akzin.”

¹⁹ Mewö jigetmö, Josefnöŋ melenđa kewö jiyök: “Mönö keŋgötŋini kude mötme. Nöŋön Anutugö salupŋe qahö kinjal. ²⁰ Ölŋa, eŋön silik bölöŋan ayuhum niŋgibingöra kapan köla aketmö, Anutunöŋ mi möŋaiiga salupŋe yuai ölopŋi asuhumapköra kapan köla ahök. Mewö aka kondota kuŋgum niŋgiiga könagesö gwötpuk eŋgö malmalŋini jöhöbiga miangö ölŋan nalö kewöŋe aukŋe asuhuiga ek kutuzin. ²¹ Miangöra mönö keŋgötŋini kude mötket. Nöŋön mönö nanŋini aka anöm-moröurupŋini eŋgö malmalŋini körek nanŋöm eŋgiba malmam. “Mewö jiba bölöŋamŋinanŋö likepŋi qahö melenmamgö kunbuk jim köhöiba guŋböjönjönŋ ak eŋgiyök. Mewö.

Josefnöŋ kömuyök.

²² Josefnöŋ iwiŋaŋgö könagesöurupŋi yembuk toroqeba Ijpt gölmenöŋ malget. Josefnöŋ mal öŋgöiga yambuŋi 110 aiga kömuyök. ²³ Josefnöŋ isi amböurupŋi Efraimgöreŋök asuhugetka mi

enğehök. Mewöyök Manasegö nahönñi Makir yañgö nahönböراتurupñi asuhugetka Josefkö tambuñe al enğigetka dohongöm enğiyök.

²⁴ Mianğö andöñe Josefnöñ darumunurupñi yengöra keu kewö jii mötket, “Nöñön kömumamgö akzalmö, Anutunöñ mönö köyan köl enğiiga malme. Yañön inini gölme kianğöreñök enğuanğita gölme Abraham, Aisak aka Jeikob yengö buñañina akñapköra jim teköba jöjöpañ keunöñ jim köhöiyöhi, mönö mianğöreñ anda malme.”

²⁵ *Mewö jii mötketka Israelgö nahönurupñan keu jim jöhöba jöjöpañ keunöñ kewö jim köhöimegöra jim kutum enğiyök: “Anutunöñ köyan köl enğii malgetka nöñön kömumbiga nöñgö sihitni mi mönö gölme kianğöreñök añguba Keinan gölmenöñ anme.” ²⁶ Mewö jiba yambuñi 110 aiga kömuyök. Kömuiga Ijpt mianğöreñ qamötñi mi sile mem köhököhöigö kelökñan miriba qamöt bokisnöñ algetka ahöyök. Mewö.

---

* **50:25:** Eks 13.19; Jos 24.32; Hib 11.22

Burum-Mindik Bible
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Somba-Siawari language of Papua New Guinea,
also called the Burum Mindik language.
Sampela hap Buk Baibel long tokples Burum Mindik
long Niugini

Copyright © 1992, 2002 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Burum-Mindik or Somba-Siawari (Somba-Siawari or Burum-Mindik)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-11-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

c0871260-68cc-5a50-953f-52200e105d1e